EDITURA MEDITAȚII

ANNA POLITKOVSKAIA

RUSIA LUI PUTIN

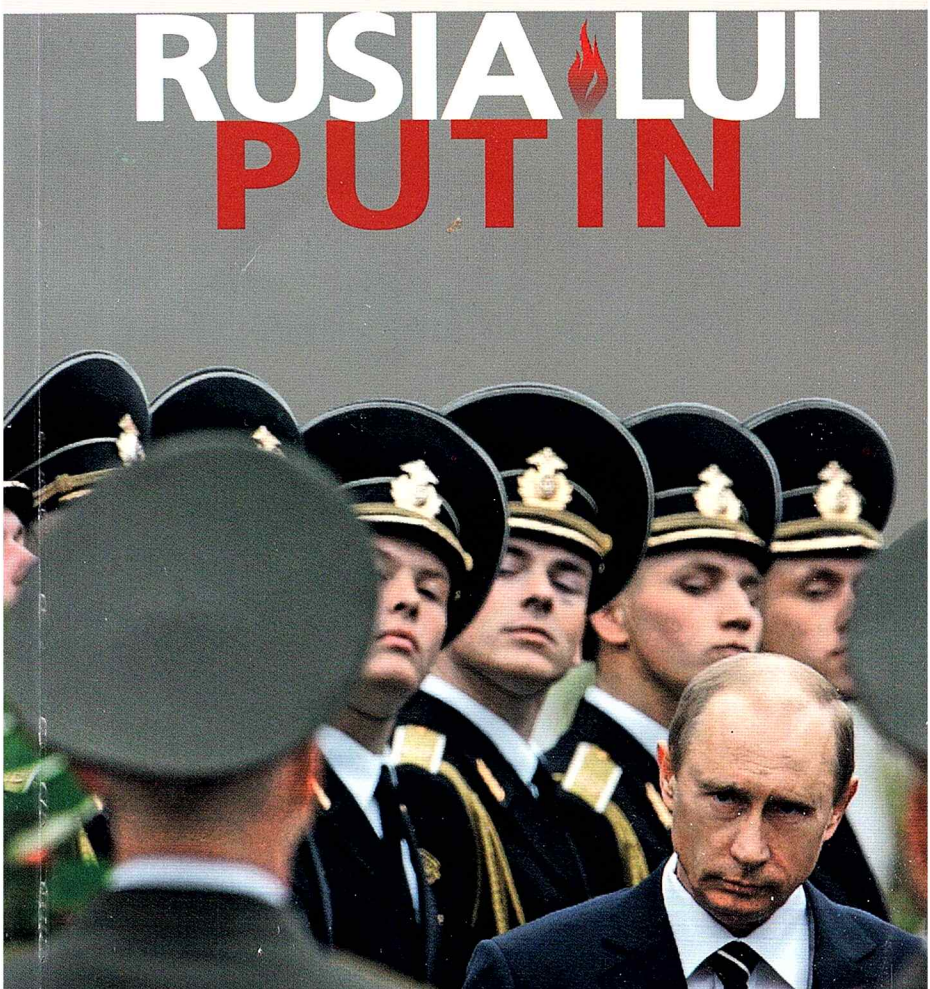

ANNA POLITKOVSKAIA

RUSIA LUI PUTIN

Redactor: *Emanuela Jalbă-Şoimaru*
Copertă: *www.prodtp.ro*

www.meteorpress.ro

Titlu original: *Putin's Russia*
Copyright © Anna Politkovskaya 2004
First published by Harvill Press

© 2008, reeditare 2009 Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii Meditaţii.

Str. Bahluiului nr. 1, sectorul 1, Bucureşti, 011281
Tel.: 021.222.33.12; Fax: 021.222.83.80;
e-mail: editura@meteorpress.ro, comenzi@meteorpress.ro

Pe copertă: Preşedintele rus Vladimir Putin soseşte la ceremonia depunerii coroanelor la Mausoleul Soldatului Necunoscut de lângă zidul Kremlinului din Moscova la data de 8 mai 2007. Rusia sărbătoreşte oficial victoria asupra Germaniei naziste pe 9 mai. © REUTERS – Alexander Natruskin (RUSIA)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

POLITKOVSKAIA, ANNA

Rusia lui Putin / Anna Politkovskaia; trad.: Viorica Horga. – Bucureşti: Meditaţii, 2008

ISBN 978-973-87089-9-0

I. Horga, Viorica (trad.)

94(47) „2000/..."
94(47) „19" Putin, V.
929 Putin, V.

ANNA POLITKOVSKAIA

RUSIA LUI PUTIN

Traducere din limba engleză de
VIORICA HORGA

EDITURA MEDITAȚII

CUPRINS

Introducere 7

Armata țării mele și mamele ei 9

Noul Ev Mediu sau criminalii de război
din toate Rusiile 36

Tania, Mișa, Lena și Rinat:
unde au ajuns acum? 117

Cum se atribuie incorect proprietățile,
cu complicitatea guvernului 151

Mai multe întâmplări din regiuni 199

Nord-Ost: povestea unui masacru 226

Akaki Akakievici Putin II 269

Cuvânt de încheiere 284

După Beslan 286

Note 297

INTRODUCERE

Aceasta este o carte despre Vladimir Putin, dar nu în felul cum este el perceput în Occident; aici nu-l vom privi prin ochelari trandafirii.

De ce este atât de dificil de susținut punctul de vedere optimist atunci când te confrunți cu realitatea din Rusia? Deoarece Putin, un produs al celui mai sumbru serviciu secret al țării, nu a reușit să-și depășească originea și să înceteze să se poarte ca un locotenent-colonel din KGB-ul sovietic. El se mai ocupă și acum cu „aranjarea" concetățenilor săi dornici de libertate. Încă mai continuă să le sufoce libertățile, așa cum a făcut-o și înainte în cariera sa.

Cartea mai vorbește și despre faptul că nu toată lumea din Rusia este dispusă să accepte comportamentul lui Putin. Nu mai vrem să fim sclavi, chiar dacă lucrul acesta convine de minune Occidentului. Ne cerem dreptul de a fi liberi.

Această carte nu face o analiză a politicii lui Putin. Nu sunt analist politic, sunt doar un om ca atâția alții din mulțimile de oameni care trăiesc în Moscova, Cecenia, Sankt Petersburg și în alte locuri. Aici sunt reacțiile mele emoționale, însemnările pe marginea unei vieți trăite în Rusia actuală. N-a venit încă timpul să stau deoparte, așa cum ar fi necesar pentru a putea analiza lucrurile fără pasiune. Trăiesc în prezent, notând pe hârtie ceea ce văd.

ARMATA ȚĂRII MELE ȘI MAMELE EI

În Rusia, armata este un sistem închis care nu diferă de o închisoare. Nimeni nu intră în armată sau în închisoare decât dacă autoritățile vor acest lucru. Odată ajuns acolo, trăiești o viață de sclav.

Sistemele militare de pretutindeni încearcă să păstreze tăcerea asupra acțiunilor lor. Probabil din acest motiv vorbim despre generali ca și cum ar face parte dintr-un trib internațional ai cărui membri au același profil de personalitate pe întreaga planetă, indiferent de președintele sau de statul pe care îl servesc.

Totuși, există anumite particularități ale armatei ruse, sau mai degrabă ale relațiilor dintre armată și populația civilă. Autoritățile civile nu au niciun fel de control asupra lucrurilor care se întâmplă în armată. Un soldat aparține celui mai de jos rang în ierarhia militară. Este un nimeni. Este un nimic. În interiorul zidurilor de beton ale cazărmii militare, un ofițer îi poate face unui soldat orice vrea. La fel, un ofițer superior poate face cu un coleg mai tânăr tot ce-i trece prin minte.

Probabil vă spuneți că lucrurile nu au cum să stea chiar atât de rău.

Ei bine, nu întotdeauna. Uneori este mai bine, dar numai pentru că un anumit individ cu trăsături umane și-a chemat la ordine subordonații. Este singura situație în care mai apare câte o rază de speranță.

V-ați putea întreba ce fac atunci conducătorii țării? Președintele este din oficiu. comandantul-șef al armatei și prin

urmare direct răspunzător de tot ce se întâmplă în interiorul ei, nu-i așa?

Din nefericire, odată ce ajung la Kremlin, conducătorii noștri nu fac nicio tentativă de a pune capăt ilegalităților din armată, ci sunt mai degrabă înclinați să acorde și mai multă putere ofițerilor superiori. În funcție de felul în care un lider tratează armata, fie este susținut la rândul lui, fie activitatea îi este subminată. Singurele încercări de a umaniza armata le-a făcut Elțin, în cadrul progamului de promovare a libertăților democratice. Dar nu au fost schimbări de durată. În Rusia este mai important să te ții bine de putere decât să te preocupi de viața soldaților, așa că, după ce conducerea armatei s-a baricadat în spatele unui zid de indignare, Elțin a fluturat steagul alb și s-a predat generalilor.

Putin nici măcar nu a făcut o asemenea încercare. El însuși este ofițer. Punct. Când a apărut prima dată pe ecranul radarului politic al Rusiei, ca un posibil șef de stat și nu ca un director nepopular al Serviciului Federal de Securitate (FSB) detestat de toată lumea, el a început să facă afirmații conform cărora armata, al cărei rol fusese restrâns sub Elțin, trebuia să renască, iar pentru asta se pare că ar fi fost nevoie de un al doilea război cecen. Tot ce s-a întâmplat după aceea în Caucazul de Nord poate fi analizat pornind de la această premisă. Când a început cel de-al Doilea Război Cecen, armatei i s-a dat mână liberă, iar urmarea a fost că în alegerile prezidențiale din 2000 ea a votat *in corpore* în favoarea lui Putin. Armata a descoperit că războiul în curs este foarte profitabil, o sursă de promovări, de tot mai multe medalii și de consolidare rapidă a unor cariere. Generalii din serviciul activ care și-au început cariera în politică sunt catapultați direct în elita politicii. Pentru Putin, renașterea armatei este o realizare palpabilă, după umilința suferită în timpul lui Elțin și înfrângerea din Primul Război Cecen*.

---

* În 1991, fostul general de aviație Djohar Dudaev a condus o mișcare pentru răsturnarea regimului comunist în Cecenia, după care a declarat independența fostei republici autonome sovietice. În 1994, trupele rușești au invadat Cecenia pentru a restabili

În relatările care urmează vom vedea care au fost modalitățile concrete prin care Putin a ajutat armata. Veți putea spune și dumneavoastră dacă v-ar plăcea să trăiți într-o țară în care taxele pe care le plătiți sunt destinate susținerii unei asemenea instituții. Sau cum v-ați simți atunci când băieții dumneavoastră ar fi încadrați la „resurse umane" de îndată ce au împlinit vârsta de 18 ani. Sau cât de satisfăcuți ați fi de o armată din care soldații dezertează în număr mare în fiecare săptămână, uneori și câte un detașament sau o companie odată. Ce părere ați avea despre o armată în care într-un singur an, 2002, un batalion de peste 500 de oameni a fost ucis, nu în vreo bătălie, ci în bătaie? În care ofițerii fură tot, de la bancnotele de 10 ruble, trimise soldaților de către părinți, până la o coloană întreagă de tancuri? În care pe ofițeri îi unește ura față de părinții soldaților din cauză că, atât de des, când lucrurile devin de nesuportat, mamele îndurerate protestează față de moartea fiilor lor și cer pedepsirea vinovaților.

Nr. U-729343, uitat pe câmpul de bătălie

18 noiembrie 2002. Nina Levurda, pensionată după 25 de ani de învățământ, este o femeie masivă, lentă în mișcări, bătrână și obosită, cu o serie de boli serioase. Ea a așteptat ore întregi, la fel cum o făcuse de multe ori și în anul precedent, în neprimitoarea sală a judecătoriei raionale Krasnaia Presnia din Moscova.

Nina nu mai are către cine să se îndrepte: Este o mamă care și-a pierdut fiul; ba chiar, mai rău, care nu știe adevărul despre fiul ei. Locotenentul Pavel Levurda s-a născut în 1975. Pentru armată, el era Nr. U-729343. A fost ucis în Cecenia la începutul celui de-al Doilea Război Cecen, adică al războiului care, potrivit lui Putin, a contribuit la renașterea armatei. Vom vedea modul în care aceasta a renăscut după cele povestite de Nr. U-729343 în ultimele sale luni de viață. Ceea ce

---

regimul federal. Primul Război Cecen, în urma căruia trupele rusești au fost nevoite să se retragă; neputând controla capitala Groznîi, s-a desfășurat între 1994 și 1996. (*n.trad.*)

o determinase pe Nina să facă turul instituțiilor judiciare în ultimele unsprezece luni nu era faptul că acesta murise, ci împrejurările în care avusese loc moartea lui. Ea nu mai avea decât o dorință: să capete un răspuns exact și oficial de la Stat referitor la motivul pentru care fiul ei fusese abandonat pe câmpul de luptă. Și mai voia să afle de ce, de la moartea lui, ea însăși fusese tratată atât de revoltător de către Ministerul Apărării.

De mic copil, Pavel visase la o carieră în armată. În zilele noastre, nu este un lucru prea des întâlnit. Copiii din familiile sărace fac cereri pentru a fi admiși la academii militare, dar scopul lor este să obțină grade și apoi să fie trecuți în rezervă. Nenumăratele rapoarte venite de la cabinetul președintelui, pe un ton atât de satisfăcut, despre intensificarea competiției la admiterea în institutele militare, sunt perfect adevărate. Dar nu au de a face cu vreo creștere a prestigiului armatei, ci mai degrabă cu sărăcia mizerabilă a celor care caută o asemenea educație. În același fel se explică și catastrofala lipsă de ofițeri inferiori tineri în unitățile militare. Când tinerii ofițeri absolvă studiile colegiului militar, pur și simplu nu se prezintă la garnizoanele în care au fost repartizați. Devin dintr-odată „grav bolnavi" și trimit certificate care atestă tot felul de incapacități neașteptate. Lucrurile acestea nu sunt deloc greu de aranjat într-o țară atât de coruptă ca Rusia.

Pavel era altfel. El își dorea cu adevărat să devină ofițer. Părinții încercaseră să-l determine să se răzgândească, pentru că știau ce viață grea l-ar fi așteptat. Piotr Levurda, tatăl lui, era el însuși ofițer și familia își petrecuse întreaga viață mutându-se dintr-o garnizoană în alta, la mari distanțe.

Pe de altă parte, la începutul anilor '90, după dizolvarea Uniunii Sovietice, totul era în dezmembrare. Părerea generală era că numai un absolvent de școală care nu era în toate mințile ar fi ales să meargă la o academie militară care nici măcar nu-și putea hrăni elevii.

Pavel a insistat asupra carierei lui de vis și a continuat să studieze la școala de ofițeri din Extremul Orient al Rusiei. În 1996 i s-a încredințat o funcție de ofițer lângă Sankt Petersburg. Apoi, în 1998, a fost aruncat în focul luptei: Armata 58.

Armata 58 are o reputație proastă în Rusia. Este sinonimă cu degenerarea forțelor armate. Bineînțeles, începuturile acestei situații sunt anterioare conducerii lui Putin. Totuși, el poartă o mare responsabilitate, în primul rând pentru faptul că totala anarhie din rândul ofițerilor rămâne necontrolată, iar în al doilea pentru că ofițerii se situează efectiv deasupra legii. Practic vorbind, ei nu sunt judecați niciodată, indiferent de fărădelegile pe care le comit.

În plus, Armata 58 era armata generalului Vladimir Șamanov. Erou al Rusiei, care a luptat în ambele războaie cecene, el a devenit faimos pentru extraordinara brutalitate manifestată față de populația civilă. Generalul Șamanov este astăzi în retragere. El a demisionat și a devenit guvernator al regiunii Ulianovsk, beneficiind de pe urma rolului jucat în cel de-al Doilea Război Cecen, când se afla aproape neîntrerupt pe ecranele televizoarelor. În fiecare zi el avea grijă să informeze națiunea că „cecenii sunt bandiți" care merită cu prisosință să fie eliminați. În acest sens s-a bucurat de un sprijin total din partea lui Putin.

Cartierul general al Armatei 58 se află la Vladikavkaz, capitala Republicii Osetia de Nord-Alania, care se învecinează cu Cecenia și Ingușetia. Trupele sale au luptat în Primul Război Cecen și încă mai luptă acolo. Corpul ofițerilor Armatei 58, urmând exemplul generalului lor, era de asemenea recunoscut pentru brutalitatea excesivă de care dădea dovadă prin comportamentul față de oamenii din Cecenia sau față de propriii soldați și ofițerii inferiori. Rostov pe Don este reședința comandamentului suprem al districtului militar Caucazul de Nord, căruia îi este subordonată Armata 58. Cea mai mare parte a arhivei Comitetului din Rostov al Mamelor Soldaților este compusă din dosare care relatează despre dezertarea soldaților ca urmare a bătăilor primite de la ofițerii Armatei 58, renumită și pentru furtul strigător la cer al proviziilor și armamentului și pentru trădarea generală. Ofițerii vând armele furate din propriile depozite comandanților militari ai rezistenței cecene. Adică, își „ajută" inamicul.

Eu cunosc personal mulți ofițeri tineri care au făcut eforturi extraordinare pentru a evita să servească în Armata 58. Levurda luase însă o altă hotărâre. El nu ieșea din front, trimitea scrisori lungi și plictisitoare, venea acasă în permisii, iar părinții lui observaseră că devenea din ce în ce mai mohorât. Oricât de des îl rugau să-și dea demisia, el avea o singură replică: „Ce-i de făcut trebuie făcut." Pavel Levurda era cu siguranță o persoană pe care autoritățile ar fi putut-o califica fără reținere drept un tânăr rus cu un sentiment deosebit al datoriei față de Țara Mamă și de un patriotism profund. De fapt, el spera la o reînviere autentică a armatei ruse, nu așa cum o concepea Putin.

În 2000, lui Pavel Levurda i se ivise încă o ocazie de a refuza să participe la războiul din nordul Caucazului. N-ar fi existat mulți care să-l condamne. Destui ofițeri tineri au găsit o cale de a obține o scutire imediată. Dar Pavel, așa cum le spunea el părinților, simțea că nu-și poate abandona soldații.

Pe 13 ianuarie 2000, Pavel a pornit la război, prezentându-se mai întâi la Regimentul 15 de infanterie motorizată al Diviziei 2 de gardă (Taman) (Unitatea militară nr. 73881), din regiunea Moscovei. Pe 14 ianuarie Nina a auzit pentru ultima dată vocea fiului ei la telefon. Acesta semnase un contract special pentru a merge în Cecenia și...

Era destul de clar ce prevestire teribilă era cuprinsă în acest „și".

„Am plâns. Am făcut tot ce am putut pentru a-l determina să se răzgândească", își aduce aminte Nina. „Dar Pavel spunea că nu mai putea da înapoi. Am rugat-o pe verișoara mea care locuia la Moscova să meargă direct la Divizia Taman, pentru a încerca să-l determine să revină asupra deciziei. Când a ajuns la unitate, a aflat că ratase întâlnirea cu el cu doar câteva ore. Urcase deja în avion pentru a ajunge la Mozdok." Acest orășel din Osetia de Nord este la granița cu Cecenia. Când a început războiul, acolo se afla principala bază a Comandamentului Unificat al Forțelor și Trupelor mobilizate pentru „operațiunea antiteroristă" a lui Putin.

Așa a ajuns Nr. U-729343, pe 18 ianuarie 2000, în Cecenia.

„În prezent mă aflu la marginea de sud-vest a orașului Groznîi...", scria Pavel către părinți, în prima și singura lui scrisoare din timpul războiului. Era datată 24 ianuarie 2000.

„Intrarea în oraș este blocată din toate direcțiile și se duc lupte serioase. Canonada de artilerie nu se oprește niciun minut. Orașul este în flăcări, cerul este complet negru. Câteodată chiar lângă tine cade o bucată mare de mortar sau un avion de luptă lansează o rachetă chiar pe lângă urechile tale. Artileria nu tace niciodată. Batalionul a suferit uluitor de multe pierderi omenești. Toți ofițerii din compania mea au fost scoși din luptă. Ofițerul care comanda unitatea înaintea mea a fost aruncat în aer de unul dintre propriile noastre obiecte-capcană cu bombă. Când am mers la comandantul companiei, acesta a înșfăcat fără grijă pușca, trimițând o salvă în pământ la numai câțiva centimetri de mine. Am avut un noroc chior că nu m-a atins. Toată lumea râdea. Ziceau: «Pașa, înaintea ta au fost cinci comandanți și tu n-ai rezistat nici cinci minute!» Oamenii de aici sunt în regulă, dar n-au prea multă tărie de caracter. Ofițerii sunt sub contract, iar soldații, cu puține excepții, deși foarte tineri, se descurcă destul de bine. Dormim cu toții împreună, într-un cort, pe pământ, într-o mare de păduchi. Ni se dă o mâncare scârboasă. Nu avem haine de schimb. Nu știm ce ne mai așteaptă. Ori o să atacăm cine știe unde, ori o să stăm pe aici ca niște idioți, ori o să ne trimită înapoi la Moscova. Sau Dumnezeu mai știe ce. Nu sunt bolnav, dar mă simt foarte abătut. Atât deocamdată. Vă iubesc și vă sărut, Pașa."

Nu prea seamănă cu o scrisoare făcută să-i liniștească pe părinți. În război îți pierzi capacitatea de a fi grijuliu cu ceilalți și nu mai ții seamă de lucrurile care i-ar putea șoca pe cei de departe, când tu însuți ești șocat de o sută de ori mai tare.

Totuși, mai târziu s-a dovedit că Pavel chiar avusese intenția să-și liniștească părinții. În timp ce le scria, nu stătea într-un cort întrebându-se ce avea să mai urmeze. Începând din 21 ianuarie, el fusese implicat direct în „luptele serioase", preluând mai întâi comanda unei grupe de mortiere și, imediat după aceea, a unei întregi companii. Ceilalți ofițeri erau într-adevăr „scoși din luptă" și nu mai exista nimeni altcineva care să preia comanda.

Nu era adevărat nici că se afla „la marginile" localității Groznîi.

Pe 19 februarie, în timp ce dădea ajutor grupelor de cercetare ale batalionului pentru a ieși din încercuire și „acoperea retragerea camarazilor săi" (potrivit citării care-l nominaliza pentru acordarea Ordinului de Merit) din localitatea Ușkaloi, în raionul Itum-Kalin, locotenentul Levurda a fost rănit grav și a murit în urma „unei hemoragii masive provocate de multiple răni de glonț."

Așadar, a murit în Ușkaloi. În iarna anului 2000, luptele fuseseră crâncene în acea localitate – un război disperat al partizanilor pe cărările înguste din pădurile de pe înălțimi. Dar unde era corpul lui Pavel?

Familia nu a primit niciun coșciug cu rămășițele pământești ale fiului Ninei Levurda, pentru a le înhuma. Ea a descoperit că acestea fuseseră pierdute chiar de Statul pe care el încercase să-l servească, cu atât de multă loialitate.

Preluând rolurile de procuror militar și ofițer de investigații, Nina a aflat că pe 19 februarie, data oficială a morții fiului ei, „camarazii" a căror retragere acesta o acoperise reușiseră într-adevăr să scape. Ei îl abandonaseră pur și simplu pe Pavel, împreună cu alți șase dintre soldații care-i salvaseră străpungând încercuirea, chiar pe locul crâncenelor lupte. Cei mai mulți dintre cei abandonați erau răniți, dar încă în viață. Ei au strigat după ajutor, rugându-se să nu fie lăsați de izbeliște, așa cum au depus mărturie mai târziu locuitorii din îndepărtata localitate de munte. Localnicii le bandajeseră chiar ei unele răni, dar mai mult nu le-a stat în putință să facă. În Ușkaloi nu există nici spital, nici doctor, nici măcar vreo asistentă medicală.

Pavel Levurda a fost părăsit pe câmpul de luptă. Supraviețuitorii au uitat că trupul lui zăcea acolo. Au uitat că avea o familie care îl aștepta probabil să se întoarcă. Pur și simplu nu s-au mai gândit la aceia care muriseră pentru a le salva lor viața.

Ce s-a întâmplat cu Pavel Levurda după moartea sa este tipic pentru armata noastră. Episodul deosebit de neplăcut îi dezvăluie concepția. Pentru armată, ființa omenească nu reprezintă nimic. Nimeni nu ține evidența trupelor. Nu există niciun sentiment de responsabilitate față de familiile membrilor ei.

Și-au amintit de Pavel Levurda abia pe 24 februarie, când, potrivit informațiilor venite de la marele cartier general din Cecenia, Uşkaloi a fost eliberat definitiv din mâinile luptătorilor ceceni și „a intrat sub controlul" forțelor federale. (Explicația aceasta a fost de fapt inventată mai târziu pentru a dovedi că „nu existase nicio posibilitate obiectivă" de a se descoperi cadavrul lui Pavel.)

De fapt, pe 24 februarie armata ridicase de la Uşkaloi numai șase dintre cele șapte corpuri ale ostașilor care spărseseră încercuirea. Pe Pavel Levurda nu-l găsiseră, așa că au uitat din nou de el.

Acasă, mama lui Pavel era într-o stare de nedescris. Singura comunicare era scrisoarea oficială pe care o primise pe 7 februarie. „Linia directă" a Ministerului de Interne nu-i fusese de prea mare ajutor. A vorbi cu funcționarii de acolo era ca și cum ar fi vorbit cu un computer, plângându-se de suferința care o măcina fără încetare. „Locotenentul Pavel Petrovici Levurda nu se află pe lista celor morți sau dispăruți." Acesta era răspunsul invariabil.

Nina a ascultat vocea de la celălalt capăt al liniei directe de „informații complete" mai multe luni. Greu de crezut, dar chiar și după ce ea a găsit prin propriile-i eforturi rămășițele pământești ale lui Pavel, chiar și după ce a fost înștiințată oficial de moartea lui, ofițerii comandanți care aveau această responsabilitate nu reușiseră să actualizeze informația în baza lor de date.

Dar să revenim la povestea noastră... Pe 20 mai, la trei luni după luptele de la Uşkaloi, poliția locală a descoperit

„un mormânt ce conținea trupul unui bărbat care prezenta urmele unei morți violente". Totuși, abia pe 6 iulie, după ce Nina telefonase zilnic încă o lună și jumătate la serviciul de informații și la comisariatul local al armatei, poliția a completat formularul relevant „Orientare/Misiune nr. 464", ca rezultat al anchetei privind o persoană dispărută.

Pe 19 iulie formularul a ajuns în sfârșit la Departamentul de Investigații Judiciare din Breansk, unde locuia familia lui Pavel. Nina, alergând pe la toate birourile posibile, înaintase o cerere la postul local de poliție pentru anchetarea dispariției unei persoane. Așa se face că pe 2 august detectivul Abramocikin, un polițist obișnuit, a venit să vorbească cu părinții lui Pavel.

Acasă nu era decât o altă Nina, nepoata de 14 ani a lui Pavel. Abramocikin i-a pus câteva întrebări despre Pavel, a aflat ce lucruri personale avea la el și a fost foarte surprins să descopere că vorbea cu familia unui ostaș. Așa se face că polițistul Abramocikin, căruia-i fusese atribuită această investigație de rutină, și nu o persoană oficială de la Ministerul Apărării, a fost cel care a informat-o pe mama unui erou că fiul ei fusese clasificat în mod oficial „dispărut fără urmă" și că, din data de 20 februarie, drepturile lui la orice formă de provizii și alocații fuseseră anulate. Poliția din Itum-Kalin îi ceruse lui Abramocikin să treacă pe la părinții lui Pavel, în Breansk, pentru a afla „adresa poștală a bazei permanente a Unității militare 73881, în care servea Levurda, P. P.", astfel încât să-l poată contacta pe comandantul unității pentru a stabili circumstanțele morții unei persoane care, potrivit descrierii mamei sale, părea să semene cu unul dintre ofițerii lor!

Extrasul face parte din corespondența oficială și ne poate spune o grămadă de lucruri despre realitățile din armată și despre natura războiului purtat de Putin în Caucaz. În armata lui, dreapta nu știa ce face stânga, așa că era mai ușor să se trimită o scrisoare părinților aflați la mare distanță decât să se dea un telefon la cartierul general din Hankala (baza militară de lângă Groznîi).

Polițistul Abramocikin, văzând starea în care se afla familia, a sfătuit-o insistent pe Nina Levurda să meargă la Rostov pe

Don cât mai repede. El auzise că rămășițele pământești ale unui soldat necunoscut din Ușkaloi fuseseră duse la principala morgă militară de acolo pentru identificare de către colonelul Vladimir Șcerbakov, directorul Laboratorului Criminalistic Militar 124, un om bine cunoscut și respectat în Rusia. Este de remarcat că Șcerbakov îndeplinește această muncă nu la cererea superiorilor, generalilor sau a Comandamentului Suprem, ci pentru că inima lui îi spune că așa este corect.

Abramocikin a mai sfătuit-o pe Nina Levurda să nu-și facă prea multe nădejdi, pentru că, așa cum se spune, „totul e posibil în Rusia", unde se întâmplă destul de des să se încurce cadavrele. Între timp, Comitetul din Breansk al Mamelor Soldaților se mobilizase în legătură cu situația familiei Levurda și, prin serviciile lor optime și datorită eforturilor polițistului Abramocikin, Regimentul 15 de gardă, unitate de elită, și Divizia de gardă Taman, superioară acestuia, și-au dat seama în cele din urmă că cel de-al șaptelea trup, abandonat de „camarazi", ar fi putut fi al lui Pavel Levurda.

„Am ajuns la Rostov pe 20 august", îmi spune Nina. „Am mers direct la laborator. La poartă nu exista pază. Am intrat în prima cameră care mi-a ieșit în cale. Am văzut că legistul avea pe masa de examinare un cap separat de trup. Mai precis, era un craniu. Am știut imediat că era capul lui Pavel, deși lângă el mai erau și alte cranii."

Există oare vreo modalitate prin care să se poată măsura sau compensa suferința provocată acestei mame?

Nu, bineînțeles că nu poate exista. Oricum, cine ar avea motiv să obiecteze împotriva nevoii legiștilor de a ține craniile pe masă?

Și totuși... cât de primitivi am început să fim, nesocotiți, grosolani și, din această cauză, amorali.

Nina a avut nevoie de sedative după ce a dat cu ochii de craniul fiului ei, pe care îl identificase într-adevăr corect. Chiar atunci, un trimis de la unitatea lui Pavel a venit în grabă să o vadă. Abramocikin, aflând adresa unității de la părinții îndurerați, le expediase o telegramă, iar

comandantul trimisese un reprezentant la Rostov pentru a se îngriji de formalități.

Trimisul i-a arătat Ninei o notă. Ea s-a uitat pe hârtie și a leșinat. În notă, locotenenți-coloneii de gardă A. Dragunov, comandantul în funcție al Unității militare 73881, și A. Poceatenko, șeful de stat-major din aceeași unitate, cereau ca „cetățenii Levurda" să fie informați că „fiul lor căzuse în luptă în timp ce se afla într-o misiune militară, credincios jurământului militar făcut, manifestând fermitate și curaj". Unitatea încerca să acopere urmele nefericitei „uitări".

Când Nina și-a revenit, a citit mai atentă nota. Nicăieri nu apărea data morții fiului ei.

— Bine, dar data?, l-a întrebat Nina pe trimis.

— O poți completa dumneata, cum vrei, a fost răspunsul.

— Ce vreți să spuneți, cum s-o completez eu?, a strigat Nina. Ziua în care Pașa s-a născut este data lui de naștere. Am cu siguranță dreptul să-i știu și data morții!

Trimisul a ridicat din umeri, spunând parcă: „Nu mă întreba pe mine", și i-a înmânat un alt extras dintr-un ordin către forțele operative de „a-l scoate pe locotenentul Levurda de pe lista membrilor regimentului". Nici acesta nu era datat și nu indica niciun motiv, dar în josul paginii avea numeroase ștampile și semnături. Din nou, cu o privire naivă de copil, reprezentantul a rugat-o pe Nina să completeze ea însăși locurile libere și să-l ducă, după ce ajunge acasă, la comisariatul local al armatei, astfel încât Pavel să fie scos din registru.

Nina nu a spus nimic. Ce rost ar fi avut să mai spună ceva unui om care nu avea nici inimă, nici creier, nici suflet?

— Este o cale mai simplă, nu-i așa? Decât să merg eu tocmai până la Breansk?" a continuat reprezentantul, cu o voce nesigură.

Sigur că era mai simplă. Nu se poate nega că este mai simplu să fii primitiv și grosolan. Uitați-vă la ministrul Apărării, Serghei Ivanov, un prieten bun de-al președintelui de pe timpul când Putin lucra pentru FSB în Sankt Petersburg. În fiecare săptămână Ivanov apare la televizor pentru a transmite

buletinele de război ale președintelui. Cu inflexiunile lui Goebbels din cel de-al Doilea Război Mondial, el ne spune că nimeni nu ne va face „să îngenunchem în fața teroriștilor" și că are intenția să continue războiul în Cecenia până la presupusa „victorie finală". Nu am auzit niciodată un cuvânt de la ministrul Ivanov despre soarta soldaților și a ofițerilor care îi permit lui și președintelui să nu îngenuncheze în fața teroriștilor. Această linie politică este în totalitate neosovietică: ființa umană nu are o existență proprie, este doar o rotiță într-o mașinărie, a cărei funcție este să pună în aplicare fără întrebări orice gogoriță politică le trece prin cap celor de la putere. Rotițele nu au drepturi. Nici măcar să li se respecte demnitatea când mor.

Este cu atât mai complicat să nu fii grosolan. Pentru mine, aceasta ar însemna să fii capabil să vezi dincolo de „linia generală a partidului și guvernului", până la detaliile modului în care este aplicată. În cazul de față, detaliile sunt acelea că, pe 31 august 2000, Nr. U-729343 a fost în cele din urmă înhumat în orașul Ivanovo, unde se mutaseră părinții lui Pavel pentru a scăpa de amintirile sumbre pe care li le trezea Breanskul. Inspectorii criminaliști din Rostov i-au dat Ninei înapoi capul lui Pavel. Din păcate, se pare că era singura rămășiță pământească pe care o aveau.

În Rusia mulți oameni au auzit de Nina Levurda pentru că aceasta, după ce a încredințat pământului ceea ce mai rămăsese din fiul ei, în a noua zi după funeralii, a plecat la sediul Regimentului 15 din regiunea Moscovei. A pornit din Ivanovo cu intenția de a-i privi în ochi pe comandanții lui Pavel și de a citi în ei, atunci când aceștia s-ar fi ațintit asupra mamei ofițerului lor, cel puțin o urmă de remușcare pentru toate lucrurile pe care „uitaseră" să le facă.

„Desigur că nu mă așteptam să-și ceară scuze", spune Nina, „dar credeam că voi putea vedea pe figurile lor măcar puțină compasiune."

Totuși, când a ajuns la Divizia Taman, nimeni nu a vrut să o vadă pe această mamă. Comandantul pur și simplu nu era

de găsit. Nina a stat trei zile așteptând să-l întâlnească, fără să mănânce, fără să bea un ceai sau să doarmă și fără să reușească să rețină atenția cuiva. Ofițerii superiori treceau pe lângă ea încolo și-ncoace ca gândacii, prefăcându-se că nu o observă. Atunci Nina Levurda și-a jurat să dea în judecată Statul, să pornească o acțiune împotriva Ministerului Apărării și a ministrului Ivanov pentru suferința morală pe care i-o provocaseră. Nu legată de moartea fiului ei – până la urmă, acesta murise făcându-și datoria – ci pentru ceea ce se întâmplase după aceea. Pentru a ne exprima evitând complicatul limbaj juridic, ea voia să știe cine era responsabil.

Ce s-a întâmplat după aceea? Mai întâi, Ordinul de Merit decernat postum fiului Ninei a fost prezentat familiei în comisariatul militar din Ivanovo. În al doilea rând, armata și-a luat revanșa. Ministerul Apărării și Divizia Taman au pornit acțiuni de luptă împotriva mamei care a îndrăznit să-și exprime revolta pe care i-o provocase comportamentul lor.

Iată cum au procedat. Într-un interval ceva mai scurt de un an, au existat opt ședințe de judecată, prima pe 2 decembrie 2001, ultima pe 18 noiembrie 2002, niciuna dintre acestea neajungând la vreo concluzie. Instanța de judecată nici nu apucase să analizeze dosarul Ninei, pentru că, în condiții de impunitate, reprezentanții Ministerului Apărării au ignorat cu desăvârșire audierile. Și aveau dreptate să procedeze în acest fel. Cazul „Nina Levurda împotriva Statului" a fost prezentat prima dată înaintea judecătorului Tiulenev (de la judecătoria raionului Krasnaia Presnia, Moscova). El a hotărât că o mamă „nu are dreptul să fie informată" despre corpul propriului fiu și prin urmare Ministerul Apărării nu avea nicio obligație de a-i oferi asemenea informații. Nina s-a adresat tribunalului municipal al Moscovei, de unde, luându-se în considerare absurditatea verdictului precedent, cazul a fost retrimis la judecătoria raionului Krasnaia Presnia pentru o nouă audiere. Tehnica mașinăriei de stat pentru înfruntarea mamei îndurerate era o boicotare sistematică a ședințelor de judecată de către reprezentanții oficiali ai ministrului Ivanov și de către Comandamentul Forțelor Terestre, de care aparțineau

Divizia Taman și Regimentul 15. Aceștia pur și simplu nu se prezentau, cu nerușinare și în mod sistematic. Așa că Nina Levurda trebuia să tot meargă de la Ivanovo la Moscova, unde era de fiecare dată singură, făcând drumul degeaba. O femeie simplă, trăind din pensia de la stat, care nu are altă menire decât să nu te lase să mori de foame, și având un soț care se apucase de băutură după înmormântarea lui Pavel, pentru a evada din starea de suferință permanentă.

Până la urmă, judecătoarea Bolonina de la judecătoria raională Krasnaia Presnia, căreia îi fusese trimis dosarul de la tribunalul municipal al Moscovei, a ajuns la exasperare. La a cincea ședință de judecată amânată din cauza pârâților, ea a amendat Ministerul Apărării cu 8.000 de ruble. Plătiți din taxele contibuabililor, bineînțeles. Este mare păcat că amenda nu i-a fost plătită Ninei Levurda de ministrul Ivanov. Nu există nicio prevedere legală de acest fel. Legislația rusă nu protejează interesele celor slabi, ci pe ale autorităților atotputernice.

Pe 18 noiembrie 2002, după primirea amenzii, au apărut în sfârșit în sala de judecată reprezentanții ministerului, dar ei erau niște persoane ciudate. Nu știau nimic despre caz și refuzau să se identifice, plângându-se că haosul din Ministerul Apărării era cauza tuturor problemelor. Consecința a fost că judecata s-a amânat din nou, acum pentru data de 2 decembrie.

Nina stătea plângând pe coridorul mohorât al judecătoriei.

„De ce procedează așa?" întreba ea. „Ai crede că n-au făcut nimic rău."

Ce demn de invidiat este Serghei Ivanov, ministrul rus al Apărării, care se poartă atât de nemilos cu oamenii! Pentru el, viața este o linie dreaptă. Nu trebuie să-și bată capul cu detalii, cu mamele ale căror fii au murit în acel „război împotriva terorismului internațional", despre care perorează atât de exuberant. Nu este nevoit să le audă vocile sau să le perceapă durerea. Nu știe nimic despre viețile pe care le-a distrus, nimic despre miile de mame și tați abandonați de sistem după ce copiii lor și-au dat viața pentru el.

„Putin nu le poate face pe toate!", protestează admiratorii președintelui.

Într-adevăr, nu poate. Ca președinte, are datoria să se gândească la metode, la modalitățile de abordare a lucrurilor. El este persoana care le elaborează. În Rusia, poporul îl imită pe omul aflat la vârf.

Ei bine, am descris deja modul în care abordează el problemele din armată. Poartă întreaga responsabilitate pentru brutalitatea și extremismul imprimate atât în armată, cât și în organismele de stat. Brutalitatea este un factor molipsitor, care se poate răspândi extrem de ușor, generând o adevărată pandemie. Introdusă mai întâi împotriva locuitorilor din Cecenia, acum ea este folosită împotriva „alor noștri", așa cum cei cu înclinații patriotice tind să-i numească pe cetățenii ruși. Inclusiv împotriva acelor ruși care au luptat cu patriotism contra celor care au suferit primii de pe urma ei.

„Ei bine, a fost alegerea lui, și-a înfruntat propriul destin", spune Nina, ștergându-și lacrimile de pe față. Judecătoarea Bolonina stă dreaptă în roba ei, cu o figură impenetrabilă. „Dar, pentru numele lui Dumnezeu, sunt și ei oameni!"

Oare sunt? Eu mă întreb uneori dacă Putin este cu adevărat om și nu o efigie metalică și înghețată. Dacă mai are ceva uman într-însul, o ascunde foarte bine.

Cincizeci și patru de soldați, sau „emigrarea" acasă la mama

Oamenii emigrează din Rusia atunci când simt că, dacă ar rămâne mai mult, viața le-ar fi pusă în primejdie sau ar avea de suportat un atac violent din partea statului asupra integrității și demnității personale. Exact aceasta a fost situația din armata rusă pe 8 septembrie 2002. Cincizeci și patru de soldați au cedat și au încercat să „emigreze".

Terenul de instrucție al Diviziei 20 de infanterie motorizată de gardă este situat la marginea localității Prudboi din regiunea Volgograd. Cei din subunitatea a 2-a a Unității militare 20004 au fost luați din baza lor permanentă din orașul Kamîșin, din aceeași regiune Volgograd, și duși pe terenul de instrucție din Prudboi.

Până aici, nimic excepțional: antrenament de rutină. Instructorii lor ar fi trebuit să fie ofițerii comandanți, tătucii lor. Totuși, pe 8 septembrie, tătucii lor, locotenent-colonelul Kolesnikov, maiorul Șiriaev, maiorul Artemiev, locotenentul Kadiev, locotenentul Korostîlev, locotenentul Kobeț și sublocotenentul Pekov, au luat hotărârea să desfășoare o anchetă care depășea competența lor. Când soldații s-au adunat pe terenul de inspecție, li s-a spus că urma să aibă loc o anchetă pentru a se descoperi cine furase în timpul nopții un vehicul de teren pentru cercetare și luptă de pe terenul de instrucție.

Soldații au susținut mai târziu că în realitate nimeni nu furase vehiculul. Era chiar acolo, la locul lui, în parcul de vehicule al diviziei. Ofițerii pur și simplu se plictiseau. Băuseră mai multe zile la rând, probabil nu se simțeau prea bine și se gândiseră să se distreze arătându-și mușchii. Nu era în niciun caz prima dată când se întâmpla așa ceva pe terenul de instrucție de la Kamîșin, care avea oricum o reputație proastă.

După acest anunț, o primă serie de soldați a fost chemată în cortul ofițerilor: sergenții Kutuzov și Krutov, soldații Generalov, Gurski și Grîțenko. Celorlalți li s-a ordonat să aștepte afară. Curând, din cort au început să se audă țipetele și gemetele camarazilor lor. Ofițerii îi băteau. Prima serie a fost aruncată afară din cort. Aceștia le-au spus celorlalți că ofițerii îi loviseră pe spinare și pe fese și îi împunseseră în burtă și în coaste cu cozile lopeților de infanterie. Nici nu mai era nevoie de explicații. Semnele bătăilor se vedeau clar pe corpurile soldaților.

Ofițerii le-au spus că vor lua o pauză. Locotenent-colonelul, doi maiori, trei locotenenți și un sublocotenent au plecat la masă și i-au informat pe soldații care rămăseseră că oricare dintre ei ar fi refuzat să mărturisească din proprie inițiativă cine furase vehiculul de teren va fi bătut exact ca și ceilalți care stăteau acum întinși pe iarba din fața cortului.

Anunțul odată făcut, ofițerii s-au dus la masă.

Dar soldații? Soldații au fugit. S-au răsculat, alegând să nu mai aștepte ca niște oi la tăiere. I-au lăsat pe loc pe cei care

erau de santinelă, deoarece dezertarea din post este o faptă penală care se judecă la tribunalul militar și se sfârșește într-un batalion disciplinar, și de asemenea pe Kutuzov, Krutov, Generalov și Grîțenko, aceștia fiind incapabili să meargă.

Formând o coloană, soldații au ieșit în pas de marș de pe terenul de instrucție luând-o către Volgograd, pentru a cere ajutor.

De la Prudboi la Volgograd este o distanță mare, de aproape 180 de kilometri. Cei 54 de soldați au mers tot drumul în formație ordonată, neîncercând să se ascundă în vreun fel, pe marginea șoselei de-a lungul căreia ofițerii din Divizia nr. 20 călătoreau în ambele sensuri. Niciun vehicul nu a oprit. Nimeni nu s-a gândit să-i întrebe pe soldați unde mergeau fără să fie însoțiți de un ofițer, lucru care era împotriva regulamentelor militare.

Soldații au mers până s-a lăsat întunericul. S-au oprit să doarmă la liziera pădurii de lângă șosea. Nimeni nu a venit să-i caute, în pofida faptului că atunci când locotenent-colonelul, cei doi maiori, trei locotenenți și sublocotenentul ieșiseră din sala de mese descoperiseră că numărul efectivului de ostași din subunitatea a 2-a se subțiase considerabil. Nu mai rămăsese aproape niciunul care să le asculte comenzile.

Ofițerii s-au dus la culcare, fără să aibă nici cea mai mică idee unde se aflau soldații pentru care, prin lege, erau responsabili personal, dar știind foarte bine că în Rusia niciun ofițer nu este pedepsit niciodată dacă unui soldat i se întâmplă ceva.

Pe 9 septembrie, dis-de-dimineață, cei 54 de soldați au pornit din nou la drum pe șosea. Din nou, ofițerii treceau cu nepăsare pe lângă ei.

Acest detașament de soldați care dovedeau respect față de ei înșiși a fost pe drum o zi și jumătate și nimeni din Divizia nr. 20 nu l-a dat dispărut. În seara de 9 septembrie ei au intrat în Volgograd, în văzul tuturor. Au fost remarcați de poliție, dar nici acum nu s-a interesat nimeni de ei.

Soldații au mers în pas de marș până în centrul orașului.

„Era aproape șase seara și ne pregăteam să mergem acasă, când a sunat telefonul. «Mai aveți deschis? Putem veni să vă

vedem?»" Cea care-mi povestește lucrurile acestea este Tatiana Zozulenko, directoarea organizației Drepturile Mamelor din regiunea Volgograd. „Am spus: «Veniți aici.» Bineînțeles, nu aveam cum să ne așteptăm la ceea ce a urmat. Patru soldați tineri au intrat în camera noastră micuță și au spus că sunt în total 54. Am întrebat unde erau ceilalți, iar băieții m-au condus într-o încăpere mică de la subsolul clădirii noastre. Erau toți acolo. Lucrez în această organizație de unsprezece ani, dar n-am mai văzut până acum așa ceva. Primul lucru care m-a preocupat a fost unde aveam să-i instalăm pe toți. Era deja seară. I-am întrebat dacă mâncaseră. «Nu», au răspuns ei. «N-am mâncat de ieri.» Membrii organizației noastre au fugit să le cumpere cât mai multă pâine și lapte. Băieții s-au repezit la mâncare ca niște câini înfometați, dar eram obișnuiți cu asemenea scene. Soldații sunt prost hrăniți în unitățile lor, aproape toți sunt subalimentați. După ce au mâncat, i-am întrebat: «Unde vreți să ajungeți cu acțiunea voastră?» Ei au răspuns: «Vrem ca ofițerii care-i bat pe soldați să fie pedepsiți.» Ne-am decis să-i lăsăm să stea peste noapte în sediul organizației Drepturile Mamelor, pentru a avea timp să ne gândim până a doua zi la cele întâmplate. Primul lucru pe care urma să-l facem în dimineața următoare ar fi fost să mergem la biroul procurorului garnizoanei. Am încuiat ușa și ne-am dus acasă. Locuiesc aproape și m-am gândit că puteam veni repede dacă ar fi fost nevoie. La ora 23 în aceeași seară le-am telefonat, dar n-a răspuns nimeni. M-am gândit că poate erau obosiți, adormiseră sau le era frică să răspundă la telefon. Am fost trezită la ora 2 dimineața de avocatul nostru, Serghei Semușin. El a spus că cineva care nu se identificase îl sunase pentru a-i cere «să asigure clădirea». Am ajuns acolo în câteva minute. Afară erau câteva vehicule militare mici, cu ofițeri. Nu s-au prezentat. Soldații dispăruseră. I-am întrebat pe ofițeri unde erau și nu am primit niciun răspuns."

Lucrătorii din organizația Drepturile Mamelor au descoperit că se pătrunsese în sistemul lor de computere și le fuseseră distruse informațiile despre fărădelegile comise în Divizia 20.

Ei au găsit sub covor un bilet de la un soldat, care spunea că nu știau unde vor fi duși; fuseseră bătuți și cereau ajutor.

Ar mai fi ceva de adăugat. Ofițerii de la terenul de instrucție „și-au pierdut" soldații numai după ce li s-a telefonat de către superiori. Lucrul acesta s-a întâmplat târziu în seara de 9 septembrie, după ce Tatiana Zozulenko luase legătura cu jurnaliștii din Volgograd și informațiile despre soldații absenți nemotivat fuseseră mai întâi difuzate pe calea undelor. Comandanții statului-major regional ceruseră, așa cum era și firesc, o explicație din partea ofițerilor. În timpul nopții, la sediul organizației Drepturile Mamelor veniseră mai multe vehicule și toți cei 54 de soldați fuseseră duși la arestul de la sediul comandamentului militar. Apoi au fost trimiși înapoi la unitatea lor, sub supravegherea acelorași ofițeri a căror demonstrație de forță îi făcuse pe soldați să părăsească terenul de instrucție. Tatiana Zozulenko l-a întrebat pe procurorul Cernov al garnizoanei Volgograd, a cărui datorie era să asigure respectarea legii în unitățile garnizoanei, de ce făcuse acest lucru, iar răspunsul acestuia a venit fără șovăială: „Pentru că sunt soldații *noștri*."

Aceasta este fraza cheie în saga celor 54. „Soldații noștri" înseamnă „sclavii noștri". Totul a rămas exact la fel cum a fost mereu în armata rusă. Trebuie protejat până la capăt un sens pervers al înțelesului sintagmei „onoarea ofițerului", care este întotdeauna mai presus de viața și demnitatea oricărui soldat. Părăsirea terenului de instrucție din Kamîșin a avut loc, în primul rând, din cauza hidoasei tradiții din armata rusă, în care soldatul este sclavul ofițerului. Acesta are invariabil dreptate și îl poate trata pe orice soldat după bunul lui plac. În al doilea rând, a fost rezultatul faptului cu adevărat trist că în prezent a dispărut cu desăvârșire controlul civil asupra procedeelor aplicate în armată, despre care s-a vorbit atât de mult în timpul lui Elțin și pentru care s-a elaborat chiar și un proiect de lege. Președintele Putin împărtășește vederile tradiționale ale armatei cu privire la drepturile ofițerilor și consideră complet nepotrivită o monitorizare civilă a forțelor armate.

Dedesubtul acestei povești stă faptul că Divizia nr. 20 – Divizia Rohlin, numită așa după comandantul ei, Lev Rohlin, un erou din Primul Război Cecen, astăzi deputat în Duma de Stat – și mai ales Unitatea 20004 au fost celebre în Volgograd și, de fapt, în întreaga Rusie.

„Un an întreg am trimis informații biroului procurorului militar, în primul rând domnului Cernov, procurorul garnizoanei, dar și tuturor superiorilor ierarhici, până la biroul procurorului-șef militar de la Moscova, legate de fărădelegile comise de ofițerii Unității 20004", spune Tatiana Zozulenko. „Din punctul de vedere al numărului de plângeri pe care le-am primit de la soldați, Unitatea 20004 se află pe primul loc. Ofițerii își bat soldații, jecmănindu-i de «solda pentru serviciul activ » pe cei întorși din Cecenia [Divizia nr. 20 a luptat în ambele războaie cecene și mai luptă și în ziua de azi.] Am vorbit despre acest lucru în gura mare, dar nu s-a întâmplat nimic. Biroul procurorului a decis să urgenteze lucrurile. Episodul de pe terenul de instrucție din Kamîșin este un rezultat absolut previzibil al «lipsei de răspundere personală[1]» a ofițerilor armatei."

Câteva povestiri scurte

Rusia are, bineînțeles, un buget militar, în legătură cu care se poartă nenumărate discuții. Un lobby militar luptă pentru noi investiții și plățile comenzilor intră în vistierii din afara statului. Aceasta este practica internațională standard. Un detaliu important care ne distinge de alte țări este acela că suntem un producător major de arme și facem tranzacții cu ele în întreaga lume. Rusia este cea care a dat lumii pușca automată Kalașnikov. Pentru mulți ruși, acesta este un motiv de mândrie.

Nu aș vrea totuși să vorbesc despre statistici. Eu mă întreb doar dacă oamenii sunt mulțumiți de ordinea pe care a stabilit-o președintele Putin. Din punctul meu de vedere, acesta este principalul criteriu după care se pot judeca acțiunile unui conducător de stat. În căutarea răspunsului, merg la

Comitetul Mamelor Soldaților și le întreb pe femeile de acolo: „Au fost fiii voștri bucuroși să facă parte din armată? A făcut armata bărbați adevărați din ei?" Din răspunsurile lor aflu o mulțime de lucruri.

Detaliile sunt mai importante decât imaginea de ansamblu. Cel puțin, asta este părerea mea.

Mișa Nikolaev locuia în regiunea Moscova. Familia lui l-a condus la plecarea în armată în iulie 2001. A fost repartizat în trupele de grăniceri, într-un post de frontieră la zece ore de zbor din Moscova, în localitatea Goriacii Pleaj de pe insula Anuciina din Kurilele Mici. Acestea sunt insulele care au provocat multă agitație în rândul politicienilor ruși și japonezi după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Cât timp cele două părți se înfruntă, cineva trebuie să păzească frontierele. Mișa era unul dintre cei care îndeplineau această misiune. A stat în avanpostul din estul îndepărtat al Rusiei șase luni, iar pe 22 decembrie 2001 a murit. Prin toamnă trimitea deja scrisori alarmante acasă, după ce își descoperise pe corp răni purulente. Își rugase familia să-i trimită medicamente: balsamul lui Vișnevski, sulfanilamidă, „de fapt orice medicament pentru tratarea supurațiilor, metapirină, antiseptice, bandaje și cât mai mult leucoplast. Aici nu se găsește nimic." Părinții îi trimiseseră pachetele fără să se plângă, conștienți să armata are prea puține fonduri și gândindu-se că lucrurile nu pot fi chiar atât de rele, din moment ce Mișa putea lucra în continuare în bucătăria armatei. Dacă ar fi fost serios bolnav, socoteau părinții lui, nu ar fi fost lăsat să stea în apropierea locului unde se pregătea mâncarea.

Totuși, Mișa continua să pregătească mâncarea pentru trupe, chiar și după ce pielea de pe tot corpul i se acoperise cu răni supurânde. Patologul care a condus autopsia a raportat că țesuturile nefericitului soldat crăpau pur și simplu la atingerea scalpelului. La începutul secolului XXI, un soldat rus a putrezit de viu sub ochii ofițerilor săi, neprimind nici cea mai mică îngrijire medicală. Pe Mișa îl omorâse totala iresponsabilitate a superiorilor săi.

Dmitri Kiselev a fost repartizat pentru îndeplinirea serviciului militar în localitatea Istra din regiunea Moscova. În Rusia, cine primește un astfel de post este considerat un norocos. Era aproape de Moscova; părinții lui, fiind moscoviți, îl puteau vizita și își puteau croi drum la comandantul său dacă ar fi avut nevoie de ajutor. Nu era ca în insulele Kurile. Cu toate acestea, Dmitri nu a fost ferit de comportamentul depravat al ofițerilor.

Locotenent-colonelul Aleksandr Boronenkov, comandantul soldatului Kiselev, avea o ocupație colaterală lucrativă. Nu este un lucru prea neobișnuit în armata rusă din zilele noastre. Oamenii se dedau la tot felul de expediente pentru că salariile sunt destul de mici. Însă acest locotenent-colonel făcea negoț cu soldații. Istra este o așezare de *dacea**, iar Boronenko și-a vândut soldații proprietarilor loturilor din apropiere, ca mână ieftină de lucru. Soldații primeau în schimbul muncii doar hrană; plata în bani mergea direct la comandantul lor ofițer. Această schemă de a face bani nu este nici pe departe unică, ci destul de larg răspândită. Soldații sunt „vânduți" ca muncitori neplătiți – un fel de sclavi – unor oameni înstăriți, pe durata serviciului lor militar. Ofițerii folosesc această muncă neplătită ca mijloc de troc cu oameni pe care îi consideră „utili". Dacă un ofițer are nevoie să i se repare mașina și nu are bani, duce un grup de soldați la centrul de reparații pentru automobile. Aceștia muncesc acolo neplătiți atâta vreme cât o solicită centrul, iar acesta repară în schimb mașina ofițerului.

La sfârșitul lui iunie 2002, a venit rândul proaspătului recrut Dmitri Kiselev să fie vândut în sclavie. El a fost trimis să lucreze la constucția unei case pentru un oarecare domn Karabutov, membru al Asociației Horticultorilor Mir din raionul Istra. La început a luat parte la lucrările de construcție, dar mai târziu i s-a cerut ca, împreună cu alți șapte recruți, să sape un șanț adânc, pe toată lungimea parcelei. Pe 2 iulie la ora 7 seara marginile șanțului s-au prăbușit, îngropând trei

* Cabană, casă la țară. (*n.trad.*)

băieți, printre care și pe Dmitri, care s-au sufocat, acoperiți de pământ. Părinții lui au încercat să-l aducă pe locotenent-colonelul Boronenkov în fața instanței de judecată, dar el a reușit să se fofileze. Cunoștea o mulțime de oameni „utili". Dmitri fusese singurul fiu al familiei Kiselev[2].

Pe 28 august 2002, Unitatea militară 42839 a fost desfășurată în Cecenia, nu departe de localitatea Kalinovskaia, un loc unde nu se mai dăduseră lupte de multă vreme. „Bunicii" beau până li se făcea rău. „Bunicii" – soldați cărora li s-a apropiat termenul de lăsare la vatră – constituie forța cea mai înspăimântătoare, cea mai criminală din armata noastră. În acea seară se pare că „bunicii" rămăseseră fără votcă, așa că îi spuseseră primului soldat care le apăruse înainte, lui Iuri Diacenko, să meargă în sat și „să le mai aducă de oriunde vrea el". Soldatul a refuzat. În primul rând, era de serviciu la paza unei porțiuni a perimetrului și nu avea dreptul să-și părăsească postul. În al doilea rând, așa cum le-a și spus, nu avea bani. „Bunicii" i-au spus să fure ceva din sat ca să facă rost de bani pentru votcă.

Iuri le-a răspuns totuși ferm: „Nu, n-o să merg." L-au bătut cu brutalitate până la ora 5 dimineața, între bătăi supunându-l unor umilințe crude și dezgustătoare. Au muiat o cârpă de șters pe jos în latrină și l-au frecat pe față, apoi l-au silit să curețe podeaua și când acesta s-a aplecat i-au înfipt coada mopului în anus. Pentru a încheia „ședința de instrucție", așa cum îi spuneau, „bunicii" l-au târât pe Iuri în cantină și l-au forțat să mănânce o oală de 3 litri de cașă (terci), bătându-l dacă încerca să se oprească.

Unde erau ofițerii? În noaptea aceea și ei băuseră până la nesimțire și erau incapabili fizic să se ocupe de ceva. Pe 29 august 2002, în jurul orei 6 dimineața, Iuri Diacenko a fost găsit în magazia cu provizii. Se spânzurase.

Siberia nu este Cecenia. Este la mare depărtare de războiul de acolo, dar acest lucru nu are prea mare importanță. Valeri Putințev, un flăcău născut în regiunea Tiumen, a fost repartizat

în regiunea Krasnoiarsk pentru a-și face serviciul militar în orașul Ujur, în unitățile de elită ale forțelor de rachete strategice. Mama lui, Svetlana Putințeva, era încântată. Având în vedere că lucrau cu armele cele mai moderne și mai periculoase de pe planetă, ofițerii din unitățile de rachete erau considerați cei mai educați din armată. Nu se îmbătau, nu-și băteau recruții și păstrau disciplina. Totuși, curând a început să primească scrisori neliniștitoare de la fiul ei, în care acesta îi destăinuia că ofițerii respectivi nu erau mai buni decât niște „șacali":

„Bună, mămico! Nu vreau să mai vadă și altcineva în afară de tine scrisoarea asta. Mai ales, ferește-te s-o vadă buni. Știm amândoi cum stau treburile cu ea și sunt sigur că n-o s-o lași să-și distrugă și bruma de sănătate care i-a mai rămas. Îmi fac multe griji pentru ea. Nu pot să accept că trebuie să muncesc ca un sclav pentru niște oameni pe care îi disprețuiesc. Mai mult decât orice pe lume, vreau să muncesc pentru binele propriului meu popor, pentru ca familia mea să o ducă mai bine. Abia când am ajuns aici am înțeles cât de importanți sunteți cu toții pentru mine..."

Valeri nu se va mai întoarce niciodată să lucreze pentru binele poporului lui. Ofițerii din cazarma Ujur erau scăpați de mult de sub control. Locotenenții îi jefuiau pe soldați de tot ce aveau, umilindu-i pe cei care, asemenea lui Valeri, încercau să-și apere demnitatea. În jumătatea de an pe care a petrecut-o în unitatea sa, patru soldați au sfârșit în coșciug, după ce fuseseră bătuți crunt.

Prima joacă a ofițerilor a fost să-i confiște lui Valeri uniforma (soldații noștri nu au alte haine în afară de uniformă). Ei i-au spus că acum trebuia să și-o răscumpere. Presupuneau că va scrie acasă și va cere bani urgent. Valeri a rezistat, știind că mama lui ducea o existență foarte modestă alături de bunica lui, o pensionară în vârstă, de sora lui și fetița ei cea mică, și nu-și prea permitea să-i trimită bani. Din această cauză a fost

bătut în mod repetat și cu brutalitate. În cele din urmă n-a mai putut suporta. S-a revoltat împotriva ofițerilor și a fost trimis la arest pentru nesupunere. Pretinzând că încercase să evadeze, ofițerii îl răniseră grav. Svetlana Putințeva a devenit neliniștită și a sunat la ofițerul comandant al unității, locotenent-colonelul Butov, care a informat-o că el știa cum să bată oamenii în așa fel încât să nu rămână nicio urmă. Svetlana a lăsat totul și a plecat de-a dreptul la Ujur, unde și-a găsit fiul în pragul morții. Avea răni de gloanțe în pelvis, vezica urinară, uretră și artera femurală. La spital, mamei i s-a spus să găsească sânge pentru transfuzie: „Urgent! Aici nu avem sânge." Singură într-un oraș străin, i se cerea să găsească donori. Ea s-a grăbit la unitatea militară pentru a cere ajutor. Ofițerul comandant a refuzat-o. Atunci a alergat în oraș, încercând să-și salveze fiul. N-a reușit. Valeri, în lipsa transfuziei, a murit pe 27 februarie 2002. În una dintre ultimele sale scrisori îi scrisese Svetlanei: „Nu mă aștept la prea mult ajutor de la ofițerii de aici. Nu sunt în stare decât să umilească oamenii."

Înapoi în regiunea Moscova. Este dimineața zilei de 4 mai 2002, în Unitatea militară 13815 din localitatea Balașiha. Două femei care lucrau ca fochiști în uzina care furnizează căldură unității aud țipete de ajutor în apropiere. Aleargă afară și văd că în mijlocul curții fusese săpată o groapă, în care era îngropat un soldat până la gât. Femeile au dat pământul la o parte, i-au tăiat funiile care-i legau mâinile și picioarele și l-au ajutat să iasă din groapă.

În acest moment apare maiorul Aleksandr Simakin, furios la culme. Strigă la femei să-l lase pe soldat în pace. Este o lecție pe care i-o dă soldatului Cesnokov și dacă nu se întorc imediat la locul lor de muncă, vor fi date afară.

Soldatul Cesnokov, scăpat din groapă, a dezertat din unitate.

Armata rusă a fost întotdeauna unul dintre pilonii cei mai importanți ai statului. Până în ziua de azi este practic un lagăr de prizonieri dincolo de gardurile de sârmă ghimpată,

unde tinerii cetățeni ai țării sunt încarcerați fără vină. Are reguli asemănătoare celor din orice închisoare, impuse de ofițeri. Este un loc unde „a omorî pe cineva în bătaie" constituie metoda de bază a instrucției. Întâmplător, acesta este și felul în care Putin descria cum va proceda cu dușmanii Rusiei, atunci când a urcat pentru prima dată pe tronul de la Kremlin.

S-ar putea ca președintele să considere convenabilă această stare de fapt, cu epoleții săi de locotenent-colonel și cu cele două fete de acasă care nu vor fi nevoite să servească într-o asemenea armată. Noi ceilalți totuși, în afară de casta ofițerilor care se desfată cu statutul de gangsteri mai presus de lege, suntem profund nemulțumiți de toate acestea. Cu atât mai mult aceia care au băieți ajunși la vârsta recrutării. Ei nu mai au timp să aștepte reformele din armată, care, deși au fost promise de atâta timp, se poticnesc invariabil undeva pe drum. Ei se tem că fiii lor vor pleca de acasă pentru a ajunge direct în vreun loc cum este terenul de instrucție din Kamîșin, sau în Cecenia, sau în altă parte de unde nu mai există drum de întoarcere.

NOUL EV MEDIU SAU CRIMINALII DE RĂZBOI DIN TOATE RUSIILE

În Rusia avem două tipuri de criminali de război. Crimele lor au legătură cu al Doilea Război Cecen, care a început în august 1999, imediat ce Putin a fost numit prim-ministru. Războiul – un aspect ce caracterizează primul său mandat prezidențial – continuă și în ziua de azi.

Toate condamnările pentru crime de război au avut o trăsătură comună: verdictul a fost determinat mai degrabă de ideologie decât de temeiurile legale. *Inter arma silent leges.* La vreme de război legile amuțesc. Cei găsiți vinovați și-au primit sentința nu în urma unui proces desfășurat după toate prevederile legale, ci în funcție de ideologia a cărei adiere venea dinspre Kremlin.

Primul tip de criminali de război este reprezentat de cei care au fost implicați cu adevărat în luptă. De o parte sunt membrii armatei ruse angajați într-o așa-numită operațiune antiteroristă în Cecenia. De cealaltă parte sunt luptătorii ceceni care li se opun. Primii sunt absolviți de crimele pe care le-au comis; ultimilor li se atârnă crimele de gât, cu prea puțină considerație față de lege. Primii sunt achitați de sistemul judiciar chiar dacă există probe evidente ale vinovăției (lucru rar, din moment ce procuratura de obicei nu face nicio încercare de a aduna dovezi incriminatoare). Ultimii primesc cele mai severe sentințe posibile.

Cel mai cunoscut caz federal este al colonelului Budanov, comandantul Regimentului de blindate 160 aparținând

Ministerului Apărării al Rusiei. Pe 26 martie 2000, chiar în ziua în care Putin a fost ales președinte, Budanov a răpit, a violat și a ucis o fată cecenă de 18 ani, Elza Kungaeva, care trăia împreună cu părinții ei în satul Tangi-Ciu, la marginea căruia era desfășurat temporar regimentul lui Budanov.

Cel mai cunoscut caz cecen este al lui Salman Raduev. Raduev era un renumit comandant cecen, un general de brigadă care a condus raiduri teroriste încă din Primul Război Cecen, pe când comanda așa-numita armată a generalului Dudaev. Raduev a fost capturat în 2001, condamnat la închisoare pe viață și a murit în circumstanțe misterioase în Solikamsk, închisoarea de înaltă securitate. Solikamsk este un „oraș închisoare" de rău renume, cu ocne, din regiunea Perm, în Urali. S-a impus ca loc de exil încă de pe timpul țarilor. Raduev a fost un simbol al celor care luptau pentru eliberarea cecenă de sub dominația Rusiei. Instanțele de judecată au pe rol multe cazuri ca al lui; de regulă, audierile se fac în spatele ușilor închise, pentru ca informațiile să nu devină publice. Necesitatea acestui obicei este deseori obscură. Din când în când există posibilitatea de a se obține, cu mare dificultate și în mare secret, dosare judiciare ale cazurilor penale intentate luptătorilor ceceni. Acuzații sunt găsiți vinovați fără să se mai piardă timpul cu adunarea și cercetarea probelor.

Prin urmare, niciunul din membrii primei categorii a acuzaților de crime de război, fie ei din armata federală sau cecenă, nu are parte de un proces corect. După anunțarea sentinței, luptătorii ceceni trimiși în colonii de muncă și închisori îndepărtate nu supraviețuiesc prea mult timp. Sondajele de opinie arată că până și persoanele care sprijină guvernul și eforturile președintelui pentru războiul din Cecenia consideră că aceștia sunt eliminați la comanda autorităților. În Rusia, nimeni nu mai crede în corectitudinea sistemului judiciar. Aproape toată lumea consideră că juridicul este subordonat ramurii executive a guvernului.

Al doilea tip de criminali de război este constituit din indivizii care se întâmplă să fie în locul nepotrivit la momentul nepotrivit, oameni striviți de forța implacabilă a istoriei.

Aceștia nu sunt luptători, dar întâmplarea a făcut să fie pur și simplu ceceni, într-o conjunctură când trebuie găsit un vinovat. Un caz tipic este al lui Islam Hasuhanov. Tot ce i s-a întâmplat acestuia ne amintește de epurările lui Stalin, care au înregistrat un moment culminant în anul 1937. Declarațiile se obțin prin bătaie; pentru a înfrânge voința acuzatului se folosesc tortura și drogurile psihotrope. Acestea sunt metodele infernale la care au fost supuși majoritatea cecenilor care s-au trezit în camerele de tortură, nu numai ale FSB, ci și ale tuturor celorlalte agenții de securitate care au împânzit Cecenia. Oamenii erau torturați de acoliții răposatului Ahmat-Hadji Kadîrov care, până la asasinarea sa, a fost șeful guvernului marionetă cecen, promoscovit. Sunt torturați la comandamentele militare, torturați în gropile de pe terenurile unităților armatei, torturați în celulele de detenție din posturile de poliție.

Toate aceste acțiuni sunt conduse și coordonate de FSB. Aceștia sunt oamenii lui Putin, care se bucură de sprijinul lui Putin și pun în aplicare politica lui Putin.

Stalin va fi întotdeauna cu noi

DOSARUL

Islam Șeik-Ahmedovici Hasuhanov s-a născut în 1954, în Kirghizia. A servit în armata rusă din 1973. A absolvit Școala Superioară Navală de Științe Politice din Kiev. Din 1978 a servit în cadrul Flotei din Marea Baltică, iar din 1989 în Flota din Pacific. În 1991 a absolvit Academia Politică Militară Lenin din Moscova. Ca ofițer pe submarin, absolvent al unei academii militare, Hasuhanov ar fi făcut parte în mod firesc din elita Marinei Ruse. El a fost trecut în rezervă în 1998, cu gradul de căpitan de rangul întâi, din funcția de secund al unui submarin nuclear de mari dimensiuni, B 251. După 1998 a trăit în Groznîi. A fost comandantul Inspectoratului Militar în perioada guvernării lui Aslan Mashadov și șeful statului-major operativ al lui Mashadov. Este căsătorit a doua

oară cu nepoata acestuia și are doi băieți. Hasuhanov nu a luat parte activă nici în Primul, nici în al Doilea Război Cecen și nu s-a ascuns niciodată de autoritățile federale. Fiind arestat pe 20 aprilie 2002 în Șali, centrul administrativ al raionului, de către unitățile speciale ale FSB ca „terorist internațional" și „unul dintre organizatorii formațiunilor armate ilegale [FAI]", a fost condamnat de Curtea Supremă de Justiție a Republicii Osetia de Nord-Alania la doisprezece ani de detenție într-un lagăr de muncă forțată cu regim strict.

ANTECEDENTELE PROCESULUI

Ce se întâmplă cu cineva după ce este arestat de FSB? Nu de Ceka* din 1937, nu de Ceka lui Soljenițîn și a Gulagului, ci de instituția modernă, finanțată de plătitorii de taxe din zilele noastre? Nimeni nu știe care este realitatea, dar toată lumea este înfricoșată, la fel ca pe vremuri.

Și, la fel ca în regimul sovietic, extrem de rar transpiră ceva în exterior. Unul dintre aceste cazuri rare a fost cel al lui Islam Hasuhanov.

Conform dosarului procesului penal nr. 56/17, Islam Hasuhanov a fost arestat pe 17 aprilie 2002 în strada Maiakovski din Șali și învinuit în baza articolului 222 din Codul penal al Federației Ruse pentru „posesie și port de arme de foc". Ne-am aștepta ca într-un asemenea caz să existe o probă a existenței presupuselor arme.

În realitate, așa cum se obișnuiește în Cecenia, indivizi mascați au intrat în forță în zorii zilei în casa rudelor lui Hasuhanov, unde acesta locuia împreună cu familia. L-au târât afară, ducându-l la o destinație necunoscută, fără să se mai ostenească să-i planteze în casă vreo armă de foc; el nici nu avea așa ceva. Unitățile speciale federale, care operează în Cecenia căutând „teroriști internaționali", au de multă vreme siguranța că pot scăpa basma curată în orice împrejurare.

* Poliție politică secretă (Comisia Extraordinară de Combatere a Acțiunilor Contrarevoluționare de pe cuprinsul întregii Rusii) înființată după Revoluția din Octombrie 1917. (*n.trad.*)

De data aceasta acționau pe baza unui pont primit de la un informator și nu aveau nicio îndoială că-l ridicaseră pe unul dintre conducătorii unei formațiuni armate ilegale, a cărui soartă era deja pecetluită. Cum respectivul nu avea șanse să supraviețuiască, nu s-a înregistrat ca probă materială niciun pistol și nicio pușcă.

Învinuirea în baza articolului 222 a fost oricum menținută. A rămas neschimbată și data falsificată de 27 aprilie. Asemenea situații în care lipsesc din rapoarte săptămâni întregi sunt o caracteristică a operațiunilor antiteroriste din Cecenia. Cineva este arestat și dispare. Prima săptămână a detenției este cea mai teribilă. Nicio organizație nu este răspunzătoare pentru el, niciunul dintre serviciile de securitate nu recunoaște că ar ști ceva despre soarta lui. Rudele îl caută disperate, dar respectivul parcă a intrat în pământ. În acest timp, serviciile de informații obțin de la el prin bătaie tot ce au nevoie să afle.

Hasuhanov nu-și mai amintește aproape nimic din intervalul 20-27 aprilie. Bătăi, injecții, alte bătăi, alte injecții. În afară de acestea, nimic. La audierea în fața instanței de judecată, la zece luni după acea săptămână teribilă, s-a consemnat: „În primele șapte zile am fost deținut în clădirea FSB din Șali, unde am fost bătut. De atunci am 14 coaste rupte și o coastă mi-a pătruns în rinichi."

Ce au vrut să afle de la Hasuhanov înainte ca acesta să moară de pe urma rănilor provocate? I-au cerut să le spună cum îl pot găsi pe Mashadov[3]. După aceea putea să moară. Necazul a fost că Hasuhanov nu le-a spus ce voiau să știe și nici nu a murit, având o condiție fizică robustă, de ofițer de marină.

Pe 30 aprilie s-a luat decizia să se deschidă un dosar împotriva lui. Pentru aceasta, a fost târât la un centru temporar de anchetă din alt oraș raional cecen, Znamenskaia (procurorul Ceceniei la acea vreme era Aleksandr Nikitin). Centrul a fost ulterior spulberat de pe fața pământului de o femeie, printr-un atac sinucigaș cu bombă, pe 12 mai 2003. După acest gest, în Cecenia a domnit o satisfacție generală, majoritatea oamenilor

simțind că s-a făcut în sfârșit dreptate. Câți oameni fuseseră torturați aici și câte secrete erau îngropate în zonă!

Când Hasuhanov a ajuns în Znamenskaia, arăta ca un mort. Corpul îi semăna cu un sac, dar mai avea puterea să respire. Tortura a continuat sub supravegherea locotenent-colonelului Anatoli Cerepnev, adjunctul secției de cercetări a direcției FSB pentru Cecenia. Cerepnev urma să fie principalul anchetator în cazul Hasuhanov, cel care decidea nivelul de tortură și conducea ancheta pentru a obține probele necesare.

Din consemnările audierilor:

„— De ce s-au folosit mijloace violente împotriva dumneavoastră?

— În toate interogatoriile nu-i interesa să afle decât locul unde se găsea Mashadov și unde era submarinul pe care, chipurile, aveam de gând să-l capturez. Acestea au fost cele două întrebări în legătură cu care s-au folosit mijloace violente împotriva mea."

Hasuhanov nu-i putea îndruma pe anchetatorii săi către locul unde se afla Mashadov, deoarece nu-l mai văzuse din 2000, iar după aceea comunicaseră numai prin intermediul unor casete audio. Atunci când era necesar, Mashadov înregistra o casetă și i-o trimitea lui Hasuhanov printr-un curier. Câteodată, Hasuhanov răspundea. Unul dintre curieri devenise informator FSB. Ultima dată când Hasuhanov primise o casetă înainte de arestare fusese în ianuarie 2002, și răspunsese în urmă cu două zile. Pe casete, Mashadov îi cerea lui Hasuhanov, aparent doar pentru a rămâne înregistrat, să-i confirme câți bani transferase el, Mashadov, anumitor comandanți militari de rang superior. Vom vedea de ce întreba Mashadov așa ceva.

Să revenim la submarin. Asupra acestuia merită să ne oprim ceva mai mult. Hasuhanov fusese un ofițer de rang înalt în serviciu pe submarine înainte de a trece în rezervă. A fost singurul cecen care a ajuns vreodată ofițer într-o flotilă de submarine nucleare, din întreaga perioadă sovietică și postsovietică. Prin urmare, locotenent-colonelul Cerepnev

era hotărât să încerce să-l incrimineze pentru „organizarea unei FAI în scopul capturării unui submarin nuclear, al intrării în posesia unui focos nuclear, al luării ca ostatici a unor deputați din Duma de Stat și al solicitării modificării sistemului constituțional al Federației Ruse prin amenințarea folosirii focosului nuclear și a omorârii ostaticilor". Este un extras preluat ca atare dintr-un formular înaintat de Cerepnev procuraturii publice din Cecenia, cu solicitarea permisiunii de a continua detenția lui Hasuhanov. Nu a fost refuzat.

Cerepnev a făcut tot ce-a putut pentru a-l incrimina pe Hasuhanov, dar fără a obține rezultate spectaculoase. Hasuhanov nu ceda și de fapt nici nu avea cum. În 1992 el însuși „construise", cum se spune în Marină, tocmai submarinul referitor la care Cerepnev îl acuza acum că plănuiește să-l deturneze. Hasuhanov urmărise îndeaproape construirea submarinului, știind că urma să servească pe el. Făcuse acest lucru în numele viitorului său echipaj.

Cerepnev s-a străduit mult pentru a elabora povestea cu deturnarea submarinului. FSB a falsificat o serie de documente – chipurile, scrise de luptătorii ceceni pe baza informațiilor secrete furnizate de Hasuhanov. Exista un „plan de acțiune al FAI cecene pentru desfășurarea unui act de sabotaj pe teritoriul Federației Ruse și hărți desenate de mână ale bazelor Flotilei 4 de Submarine Nucleare din Flota Pacificului" și un „plan pentru desfășurarea unui atac terorist pe teritoriul Rusiei". Așa cum era și firesc, exista o notă ajutătoare, în care se spunea că „planul detaliat al operațiunii a fost îndeplinit pe baza operațiunilor de cercetare vizuală și de recunoaștere în regiunea de interes pentru noi, în decembrie 1995." Hasuhanov trebuia să semneze în josul acestor cuvinte.

Problema a fost că n-au reușit să-l oblige să semneze. FSB a trecut la metode violente mai ingenioase, deși neîncercate nu mai rămăseseră prea multe. Acum însă îl băteau pentru că le zădărnicea planurile.

Totuși, Cerepnev a reușit să-l facă pe Hasuhanov, scos din minți din cauza bătăilor primite, combinate cu administrarea de droguri psihotrope, să semneze (termenul folosit în verdict

era „să contrasemneze") coli albe de „ordine și instrucțiuni operative ale lui Mashadov". În ele, Cerepnev a scris tot ce a crezut el că s-ar potrivi. Iată un exemplu de asemenea fals:

„Pe 2 septembrie 2000, Hasuhanov a dat un ordin de luptă tuturor comandanților pentru a împrăștia mici cuie, piulițe, nituri și rulmenți cu bile pe drumurile și șoselele folosite de forțele federale pentru a îngreuna detectarea minelor și dispozitivelor explozive. Astfel, profitând de rolul de conducător în FAI, prin acțiunile sale deliberate, Hasuhanov i-a incitat și pe alți participanți ai FAI să comită acte teroriste pentru a opune rezistență stabilirii unei ordini constituționale pe teritoriul Republicii Cecene."

Cerepnev i-a cerut de asemenea lui Hasuhanov să semneze minutele interogatoriilor fără să le citească. Iată un exemplu al calității acestora:

„Întrebare [presupus formulată de Cerepnev]: Vi s-a arătat o fotocopie a unei adrese către ofițerii ruși, nr. 215 din 25 noiembrie 2000. Ce ne puteți mărturisi despre ea?
Răspuns [presupus dat de Hasuhanov]: Pregătirea și distribuirea unor astfel de documente făcea parte din propaganda desfășurată de direcția operativă a forțelor armate ale Republicii Cecene Ișkeria sub conducerea mea nemijlocită. Adresele la care vă referiți ar fi trebuit să împiedice mass-media rusă să transmită relatări despre desfășurarea operațiunii antiteroriste. Am înțeles că distribuirea de astfel de documente putea duce la destabilizarea situației pe teritoriul Republicii Cecenia, dar mi-am continuat activitățile..."

Se poate recunoaște stilul tipic al exprimării cadrelor din armată. O lună întreagă, Hasuhanov a fost torturat în Znamenskaia pentru a se putea aduna un material de un asemenea calibru.

Din procesul-verbal al ședinței de judecată:

„ — Și atunci când, ca urmare a acestor bătăi, nu am mai înțeles și nu am mai reacționat la nimic, mi s-au făcut

injecții și am fost transferat la FSB din Osetia de Nord. Nu au vrut să mă primească la centrul de anchetare de acolo pentru că doctorul lor a spus că, din cauza bătăilor pe care le primisem anterior, aș fi putut muri în 48 de ore. Atunci am fost dus la o fabrică de cherestea, întreprinderea nr. YaN 68-I.

— Vi s-a acordat asistență medicală?

— Am zăcut pur și simplu în fabrica de cherestea timp de trei săptămâni pentru a-mi reveni."

Ce fel de fabrică de cherestea o mai fi și asta? Este menționată câteodată în relatări despre diferiți oameni care au dispărut fără urmă după „purificările" din Cecenia. Unii dintre cei care au fost aici și au supraviețuit îi spun lagăr de muncă; alții îi spun fabrică de cherestea. Denumirea oficială este Întreprinderea nr. YaN 68-I și ea se află în administrarea Ministerului de Justiție al Republicii Osetia de Nord.

Ceea ce știm despre „fabrica de cherestea" este că primește oameni care au fost bătuți până la a fi aduși în pragul morții de către ofițerii instituțiilor însărcinate cu respectarea legii (mai ales agenți FSB). Întreprinderea închide ochii la faptul că oamenii aceștia nu au documente de identificare. Sunt niște persoane lipsite de identitate, care au dispărut fără urmă după întâlnirea cu agenții federali.

Le datorăm recunoștință celor care lucrează la „fabrica de cherestea" pentru că i-au acceptat în mod ilegal în întreprinderea lor pe acești proscriși. Au salvat în acest fel viața multora care erau sortiți unei dispariții sigure: oameni care ar fi trebuit să moară, dar pe care agenții federali pur și simplu nu s-au ostenit să-i împuște când au fost aduși din Cecenia în Osetia sau care au fost transportați la fabrică pentru a muri fără ca FSB să-și mânjească mâinile. Nimeni nu știe câți oameni și-au găsit sfârșitul acolo în perioada celui de-al Doilea Război Cecen sau cine erau aceștia. În urma fiecăruia dintre ei nu a rămas decât o movilă de pământ deasupra unui mormânt. Pe de altă parte, știm câți au supraviețuit. Printre ei se află și Hasuhanov. Unui paznic i s-a

făcut pur și simplu milă de el și, de fiecare dată când era de serviciu, îi aducea niște lapte de acasă.

Hasuhanov a supraviețuit și de această dată și a ajuns din nou în fața lui Cerepnev. În direcția cecenă a FSB există regula conform căreia orice persoană care supraviețuiește interogatoriului trebuie să fie supusă unui proces. Nu mulți reușesc să rămână în viață, de aceea sunt atât de puține și de rare procesele unor „teroriști internaționali". Este preferabil totuși să existe cel puțin câțiva. În cadrul general al operațiunii antiteroriste se consideră de dorit condamnarea ocazională a câte unui „terorist". Liderii occidentali îi pun din când în când întrebări lui Putin, iar acesta cere informații de la FSB și de la procuratura generală, care fac tot ce le stă în putință pentru a-l mulțumi. Desigur, doar atunci când există câte un supraviețuitor.

VLADIKAVKAZ

Vladikavkaz este capitala republicii Osetia de Nord-Alania, care se învecinează cu Cecenia și Ingușetia. Osetia este și ea membru cu drepturi depline în operațiunea antiteroristă. Mozdok din Osetia de Nord este principala bază militară în care se organizează formațiunile federale înainte de a fi trimise în Cecenia. Localitatea a fost scena a două importante atentate sinucigașe cu bombă în 2003: pe 3 iunie o femeie a urcat într-un autobuz care transporta piloți militari și l-a aruncat în aer, iar pe 1 august un bărbat a intrat cu un camion încărcat cu o tonă de explozibili în clădirea unui spital militar.

Vladikavkaz este locul obișnuit unde se desfășoară multe procese măsluite împotriva „teroriștilor internaționali". Avocații locali se comportă mai puțin ca apărători ai inculpaților și mai mult ca funcționari aflați în strânsă legătură cu instanțele de judecată, FSB și procuratura. Vladikavkaz este și locul unde agenții direcției cecene a FSB își desfășoară o bună parte a activității lor, preferând să-și aducă aici victimele pentru a le interoga, fiind astfel cât mai departe posibil de terenul de război.

Cerepnev a mers acum la Hasuhanov în Vladikavkaz și i-a găsit un avocat. Începând cu 1 iulie 2002, Rusia avea un cod de procedură penală nou, progresist, în conformitate cu cele mai înalte standarde europene. Printre alte aspecte, acesta interzice interogarea unui suspect fără ca avocatul acestuia să fie prezent, dar, desigur, „atunci când este necesar", treburile decurg la fel ca înainte. În orice caz, din 20 aprilie până în 2 octombrie 2002, timp de aproape șase luni, Hasuhanov nu a avut niciun reprezentant legal. Nu a putut fi pregătit pentru a apărea în fața instanței înainte de a i se fi vindecat rănile de la cap, fracturile coastelor și ale mâinilor și de a se fi recuperat la fabrica de cherestea.

Iarăși, detaliile sunt interesante. Pe 8 octombrie, Cerepnev l-a supus pe Hasuhanov la un interogatoriu și l-a învățat să-i adreseze o cerere dictându-i următoarele: „Vă solicit să-mi asigurați un avocat pentru investigațiile preliminare. Până acum nu am avut nevoie de serviciile acestuia și nu am de făcut în această privință nicio plângere împotriva mersului anchetei. Vă solicit să numiți un avocat ales potrivit dorinței anchetatorului..." Apoi, pe 9 octombrie, Hasuhanov a fost anchetat pentru prima dată în prezența lui Aleksandr Dzilihov, un avocat numit din oficiu, din Vladikavkaz. Hasuhanov bănuia că era agent FSB[4]. Dzilihov nu a întreprins nimic pentru a-l face să-și schimbe părerea. Nu i-a dat lui Hasuhanov niciun sfat și a asistat pasiv la interogatorii, fără să spună nimic.

Din înregistrările ședinței de judecată:

„— Spuneți-ne dacă există diferențe între depozițiile pe care le-ați făcut înainte de a avea un avocat și cele ulterioare, iar dacă există, care sunt acelea.

— Există o diferență. Înainte, nu mi s-a dat să citesc consemnarea declarațiilor la sfârșitul interogatoriului. După ce a apărut un avocat, s-a întâmplat asta."

În total, Hasuhanov a fost supus la trei asemenea interogatorii în prezența unui avocat, pe 9, 23 și 24 octombrie 2002. Mai exact, în cursul acestor trei zile, Cerepnev a copiat pur și

simplu pe formulare noi mărturisirile smulse de la el prin bătaie, în Znamenskaia, și acestea s-au transformat în „depoziție în conformitate cu codul de procedură penală".

Cerepnev a declarat că 25 octombrie va fi ultima zi de anchetă. El l-a informat pe Hasuhanov că va primi în scurt timp textul rechizitoriului și că va trebui să-l semneze cât mai repede. Pentru a nu-și face vreo iluzie, Hasuhanov a fost luat pentru două zile, 29-30 octombrie, din celula în care era deținut, inutil a mai spune că în lipsa unui avocat. Nu a știut unde era dus. I s-a tras o glugă pe cap și a fost scos afară, ca și cum ar fi urmat să fie executat. „Ăsta-i sfârșitul", spuneau paznicii, armându-și pușile.

„Execuția" lui era o mistificare, menită să-l înspăimânte pentru a semna actul de acuzare.

L-a semnat, bineînțeles. Dar a rămas neînfrânt, iar la proces a retractat toate faptele pe baza cărora fusese alcătuit rechizitoriul. Totuși, acesta a fost confirmat de noul procuror al Ceceniei, Vladimir Kravcenko, iar textul a fost transmis practic intact judecătorului Valeri Djioiev, pentru a pronunța verdictul.

Iată câteva extrase din ambele documente, împreună cu comentariile mele. Este ușor de văzut cum sunt fabricate procesele penale și, de asemenea, cum niciunul dintre plăsmuitori nu este câtuși de puțin îngrijorat că va fi dat în vileag sau de faptul că aceste probe scrise vor rămâne ca material de studiu pentru istorie (care, potrivit obiceiului rusesc, va fi cu siguranță rescrisă peste un timp).

> „În aprilie 1999 Hasuhanov... s-a înscris voluntar într-o formațiune armată interzisă de legile federale. Hasuhanov a luat legătura cu Hambiev Mahomed, un adjutant al lui Mashadov, care i-a propus să-i ofere asistență acestuia din urmă pe baza experienței sale de a organiza activitatea de „audit militar", atunci fiind creată o FAI."

Ce se întâmplase de fapt? După trecerea în rezervă, Hasuhanov se întorsese acasă, în Groznîi. Fiind singurul ofițer cecen care avea o educație academică, Mashadov i-a propus să lucreze în guvernul cecen. În 1999 era vorba despre guvernul republican

oficial, finanțat de Moscova, iar Mashadov era președintele legitim ales al Ceceniei, recunoscut de Moscova. „Auditul militar", la care Mashadov i-a solicitat lui Hasuhanov să participe, reprezenta o mare necesitate. Birocrații ceceni erau foarte corupți, așa cum erau și cei de la Moscova, iar guvernul republican avea nevoie de un om priceput, care să fie capabil să urmărească mișcarea fondurilor militare, în particular a celor venite de la Trezoreria Federației Ruse. Ce fel de FAI este aceasta?

Extras din consemnările ședinței:

„— Ați considerat legale acțiunile președintelui Mashadov? [întrebarea procurorului]

— Da. Nu aveam cum să știu că Mashadov, guvernul și ministerele securității vor fi considerate ulterior ilegale. Știam că Mashadov era președinte. Fusese recunoscut în funcție de către liderii Rusiei, aveau loc întâlniri cu miniștrii săi, i se alocau resurse bănești, așa că este firesc să nu am de unde să știu că mă asociam unei FAI.

— Aveați sarcina de a inspecta finanțele și administrarea generală a Ministerului de Afaceri Interne al Republicii Cecene Ișkeria?

— Da, i-am raportat lui Mashadov rezultatele auditului în iunie 1999. Am consemnat toate lucrurile pe care se cheltuiseră banii. Am primit aceste informații de la Ministerul Afacerilor Interne al Federației Ruse. Toate informațiile au fost transmise prin mijloace oficiale. Nu am avut niciun motiv să suspectez că era ceva ilegal."

Îndatoririle de serviciu ale lui Hasuhanov înaintea războiului includeau într-adevăr inspectarea finanțelor și a administrației, ca și înființarea unui sistem de audit și monitorizarea resurselor financiare alocate pentru susținerea serviciilor de securitate ale Ceceniei: Ministerul Afacerilor Interne, unitățile de gardă națională și prezidențială și cartierele generale ale armatei. În vara anului 1999 el a stabilit că sume considerabile erau trecute prin comandamentele supreme pentru

achiziționarea de armament și uniforme, dar că se știa că lansatoarele de rachete, de exemplu, pe care Ministerul Apărării le comanda fabricii „Ciocanul Roșu" din Groznîi, nu erau de niciun folos armatei. Era o deturnare flagrantă de fonduri. Același lucru se întâmpla și în cazul uniformelor militare. Acestea erau lucrate în orașul cecen Gudremes la prețul de 60 de ruble bucata, dar documentele însoțitoare consemnau că erau „fabricate în statele baltice", cu un preț considerabil mai mare.

Hasuhanov i-a raportat lui Mashadov toate acestea, iar directorul biroului de audit militar a avut imediat necazuri cu forțele de securitate ale președintelui, care erau implicate în toată această delapidare de fonduri. După ce Hasuhanov a lucrat la biroul de audit militar doar o săptămână, Mashadov l-a numit șef al statului-major, pur și simplu pentru că avea mare nevoie de oameni onești în jurul lui.

Era la sfârșitul lui iulie 1999. Șeful statului-major Hasuhanov și-a început lucrul în august, cu câteva zile înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Cecen, la care a refuzat să ia parte.

Citind înregistrările audierilor din instanță (care s-au desfășurat în spatele ușilor închise), nu putem evita impresia că procesul era aranjat de la un capăt la altul. Cineva hotărâse că Hasuhanov trebuia trimis la pușcărie pentru un delict foarte serios, dar nimeni nu spunea care era acesta. Oare să fi descoperit Hasuhanov în 1999 unele elemente care în anii 2002-2003 au revenit pentru a-i face probleme? Să fi fost vorba despre secretul acelor fonduri federale delapidate? Există suspiciunea că tocmai această fraudă a constituit în mare măsură motivul începerii celui de-al Doilea Război Cecen, care a făcut posibilă acoperirea pentru totdeauna a urmelor vinovaților. Să fie acesta motivul pentru care eșaloanele superioare ale forțelor armate ale Rusiei sunt încă atât de pornite împotriva negocierilor de pace?

Iată un alt extras din rechizitoriu:

> Hasuhanov s-a implicat susținut în activitatea FAI și în 1999 a fost angajat pe probleme care țineau de finanțarea

FAI. A pus la punct și a aplicat un sistem de audit în legătură cu resursele financiare obținute pentru întreținerea gărzii naționale, a cartierelor generale și a FAI ale Ministerului Afacerilor Interne ale autoproclamatei „Republici Ișkeria". Dovedind abilitate organizatorică și eficiență în această poziție, Hasuhanov a fost numit de către Mashadov șef al statului-major, la sfârșitul lui iulie 1999. Angajându-se activ în treburile sus-numitei FAI, Hasuhanov s-a implicat în formularea deciziilor fundamentale legate de opoziția – prin mijloace din care făceau parte acțiunile armate – față de forțele guvernului federal, care aveau misiunea de a restaura ordinea constituțională pe teritoriul Republicii Cecene Ișkeria.

Ar fi un subiect de divertisment, dacă n-am ști prețul pe care l-a plătit Hasuhanov pentru această falsificare nerușinată a istoriei de către forțe ale FSB.

Extras din înregistrările audierilor:

„— Spuneți-i instanței de ce era nevoie să vă aflați personal în Cecenia de la începutul operațiunilor de luptă până în ziua arestării.

— Nu am crezut că ar trebui să-i întorc spatele lui Mashadov, pentru că îl consideram președinte ales legal. Nu am putut opri declanșarea războiului și am făcut tot ce îmi stătea în putință... uneori i-am îndeplinit solicitările. Nu aveam condiția fizică necesară pentru a face față marșului prin păduri, dar ceea ce am putut face am făcut. Am văzut oameni murind. Știu ce se înțelege prin «restaurarea ordinii constituționale». Nu voi ascunde faptul că întreg acest război este un genocid. Totuși, nu am chemat niciodată la săvârșirea unor acte de terorism.

— Ați cerut să fie omorâți membrii trupelor federale?

— Pentru a cere așa ceva, ar fi trebuit să mă aflu la comanda unor oameni. Nu am avut pe nimeni în subordinea mea.

— Comandanții de trupe vi s-au subordonat direct?
— Nu."

Am în fața mea documente cu ștampila „numai pentru uz oficial". În timpul pregătirii pentru susținerea cazului, Cerepnev a trimis formulare de anchetă către toate departamentele FSB din Cecenia, cerând informații despre acte teroriste comise în districtele lor pe baza „instrucțiunilor de luptă primite de la Hasuhanov, șeful cartierelor generale operative ale forțelor armate ale RCI". Ne amintim de „instrucțiunile de luptă" semnate de Hasuhanov în timpul interogatoriului, sub forma unor foi albe de hârtie, pe care Cerepnev a scris după aceea tot ce a vrut. Deloc surprinzător, fiecare șef de departament local a răspuns că Hasuhanov nu era căutat pentru niciun act terorist. Cerepnev n-a primit aceste răspunsuri de la luptătorii ceceni, ci de la propriii săi oameni.

Aceasta nu a oprit totuși mașinăria care trebuia să proclame vinovăția unui „membru din conducerea FAI", așa cum începea să fie numit supraviețuitorul Hasuhanov, în pofida faptelor. Instanța de judecată nu a dat nicio atenție acestui teanc de hârtii „pentru uz oficial" și la fel a procedat și procuratura generală.

PROCESUL

Cazul lui Hasuhanov a fost discutat în spatele ușilor închise și în mare viteză, din 14 ianuarie până în 25 februarie 2003, la Curtea Supremă a Republicii Osetia de Nord-Alania, cu Valeri Djioiev ca președinte în instanță. Curtea nu a avut nimic de obiectat, nici la faptul că acuzatul nu a avut avocat timp de șase luni, nici că avocatul desemnat să-l reprezinte fusese ales de cei care îi băteau clientul, nici că nu existase măcar o informație despre locul unde s-a aflat acuzatul între 20 și 27 aprilie sau pentru faptul că fusese torturat. Curtea a recunoscut că fusese supus torturilor, dar nu a făcut niciun comentariu asupra acestui fapt. Iată un extras din verdict:

„Hasuhanov nu și-a recunoscut nicio vină în timpul audierii, dar în urma presiunilor fizice și psihice exercitate de

ofițerii FSB a fost forțat să semneze consemnările interogatoriilor pregătite dinainte.

— Ați spus că împotriva dumneavoastră au fost folosite mijloace violente, i s-a adresat judecătorul lui Hasuhanov. Puteți da numele celor care au făcut asta?

— Nu le pot da numele pentru că nu le știu."

Curtea a trecut peste acest detaliu, deoarece torționarii omiseseră să se identifice în fața victimei lor. A refuzat chiar să solicite un raport medical, în ciuda faptului că acuzatul avea urme de lovituri pe craniu. Curtea s-a limitat la a-l întreba pe Tebloev, directorul fabricii de cherestea, dacă Hasuhanov a stat în secția lor medicală. Acesta a răspuns: „Da. A stat din 3 mai până în septembrie 2002, având fracturată cutia toracică." Curtea a trecut cu ușurință peste acest lucru. Citez din nou din verdictul ei:

„La audierea acuzatului Hasuhanov în fața instanței, acesta nu s-a recunoscut vinovat de delictele comise. El a susținut că a considerat de datoria lui să răspundă anumitor solicitări și misiuni primite din partea președintelui legal ales, Mashadov. El a negat că ar fi pregătit comiterea unor acte teroriste sau că ar fi obținut resurse financiare pentru comandanții de trupe. A recunoscut numai că a autentificat anumite ordine și instrucțiuni ale lui Mashadov, adnotându-le cu mâna lui drept «Copie conformă cu originalul»".

Asta a fost tot?

Da, cam atât. Sentința a fost de condamnare la doisprezece ani de detenție într-un lagăr de muncă forțată cu regim strict, fără drept de amnistie. Ultima intervenție a prizonierului a fost: „Vreau să declar că nu am nicio intenție de a-mi nega convingerile. Consider că la ora actuală în Cecenia are loc o violare flagrantă a drepturilor omului. Nimeni nu face nicio încercare de a-i prinde pe adevărații delincvenți. Atâta vreme cât situația actuală va persista, vor mai fi mulți ca mine în boxa acuzaților."

Se lasă din nou acel văl de întuneric îndărătul căruia am petrecut câteva decade sovietice încercând să ne eliberăm. Se fac auzite tot mai multe situații în care FSB utilizează mijloacele torturii pentru fabricarea unor cazuri care să convină cerințelor sale ideologice, implicând complicitatea unor judecători și a procuraturii. În prezent, aceasta este mai degrabă regula decât excepția. Nu mai putem pretinde că este o întâmplare izolată.

Ca o urmare a acestei stări de fapt, Constituția noastră este muribundă, în ciuda tuturor garanțiilor menite să o protejeze, iar FSB se ocupă de toate aranjamentele funerare.

Când am aflat că Hasuhanov a fost dus în celebra închisoare de tranzit Krasnaia Presnia din Moscova, un fel de centru de distribuție de la care cei deja condamnați sunt trimiși în convoaie în alte părți ale țării, am sunat la biroul din Moscova al Crucii Roșii Internaționale. Cei care lucrează acolo sunt aproape singurii oameni care-i pot vizita pe anumiți prizonieri. I-am sunat pentru că știam că, după tortura la care fusese supus Hasuhanov, starea lui de sănătate era cu adevărat proastă. I-am rugat să-l viziteze în Krasnaia Presnia, să-i ducă medicamente, să ceară autorităților închisorii să-i asigure tratamentul necesar și să obțină consimțământul acestora pentru a primi vizite regulate.

A trecut o săptămână, timp în care biroul din Moscova mi-a analizat cererea. Apoi au respins-o, îndrugând ceva despre faptul că situația ar fi „foarte complicată"[5].

PRECEDENTUL COLONELULUI BUDANOV

Pe 25 iulie 2003, într-o instanță militară a districtului Caucazul de Nord din Rostov pe Don, s-a dat în sfârșit sentința în cazul colonelului – pe atunci – în armata rusă Iuri Budanov, combatant în Primul și al Doilea Război Cecen și decorat cu două ordine de merit. A fost condamnat la zece ani de detenție într-un lagăr de muncă forțată cu regim strict pentru crimele comise în Cecenia în timpul celui de-al Doilea Război Cecen. El a răpit o fată cecenă, Elza Kungaeva, și a omorât-o

într-un mod extrem de brutal. Ulterior, instanța i-a retras lui Budanov gradul și ordinele de merit.

Cazul Budanov a început pe 26 martie 2000, ziua în care Putin a fost ales președinte, și a continuat pe o durată de peste trei ani în timpul celui de-al Doilea Război Cecen. Procesul lui s-a transformat într-un test pentru noi toți, începând cu Kremlinul și terminând cu cele mai mici localități. Cu toții am încercat să ne dăm seama ce se întâmplă cu acești soldați și ofițeri care zi de zi comiteau omoruri, jafuri, torturau oamenii și violau femeile în Cecenia. Erau ei bandiți și criminali de război? Sau erau campioni implacabili într-un război global împotriva terorismului, folosindu-și toate armele din dotare și având un scop nobil care le justifica mijloacele? Cazul Budanov a fost foarte mult politizat, transformându-se într-un adevărat simbol al vremurilor noastre. În lumina acestui caz au fost privite toate evenimentele petrecute în anii aceia în Rusia și în lume: 11 septembrie 2001 din New York; războaiele din Afganistan și Irak; crearea unei coaliții antiteroriste internaționale; actele teroriste din Rusia; luarea de ostatici în Moscova în octombrie 2002; seria nesfârșită de femei din Cecenia care se aruncau în aer; palestinizarea celui de-al Doilea Război Cecen.

Cazul acesta tragic și șocant a scos la suprafață toate problemele nerezolvate până atunci și, lucru deosebit de important, le-a arătat tuturor modificările nefaste prin care trecuse întregul sistem judiciar rusesc în timpul președinției lui Putin, ca urmare a războiului. Reforma în domeniul justiției, pe care democrații încercaseră să o pună în aplicare și pentru care Elțin făcuse mari eforturi, s-a năruit sub presiunea cazului Budanov, deoarece timp de peste trei ani ni s-a demonstrat faptul că nu aveam încă o justiție independentă. Sistemul nostru judiciar acționa după cum îi dictau politicienii. Mai mult decât atât, am descoperit că majoritatea populației nu vedea nimic ieșit din comun în această stare de lucruri. Rusul de astăzi, căruia propaganda i-a întunecat judecata, a revenit în mare măsură la o gândire de tip bolșevic.

Pe 25 iulie 2003, părinții Elzei Kungaeva – fata strangulată de colonel –, care înțelegeau mai bine decât mulți alții cum mergeau aceste lucruri, nici nu s-au gândit să se prezinte la proces. Erau siguri că omul care o omorâse pe fata lor va fi achitat.

Dar atunci s-a întâmplat un miracol, odată cu actul curajos al judecătorului Vladimir Bukreev. Acesta a îndrăznit să-l declare pe Budanov vinovat și, mai mult decât atât, să pronunțe o sentință de condamnare care nu era nici pe departe simbolică. Prin aceasta, Bukreev s-a situat împotriva întregii armate ruse, care îl sprijinise în mod activ pe Budanov. În Rusia, instanțele militare intră sub jurisdicția forțelor armate ale țării, al căror comandant suprem este președintele. În pofida imensei presiuni venite dinspre Kremlin și Ministerul Apărării, judecătorul Bukreev a hotărât că Budanov trebuie să primească sentința pe care o merită. Pe parcurs însă, judecătorul a dovedit încă o dată că și astăzi, la fel ca în trecut, sistemul judiciar al Rusiei este aservit politicienilor.

EXPUNEREA CAZULUI

Pentru a risipi miturile țesute în jurul cazului Budanov, vă voi prezenta extrase din rechizitoriu. Acestea, deși scrise într-un limbaj sec, specific procuraturii, descriu mai convingător decât ar putea-o face un jurnalist climatul general din timpul celui de-al Doilea Război Cecen și ne permit să înțelegem care este situația din unitățile desfășurate în așa-numita „zonă de operațiuni antiteroriste", unde domnește anarhia în armată. Această ambianță a fost cauza principală a crimelor comise de Iuri Budanov, fostul colonel al unui regiment de blindate, comandantul unei unități a armatei ruse și membru al conducerii forțelor armate, absolvent al Academiei Militare, decorat cu cele mai înalte ordine ale țării drept recunoaștere a îndeplinirii cu distincție a serviciului militar.

„Rechizitoriul împotriva colonelului Iuri Dimitrievici Budanov, din Unitatea militară 13206 (Regimentul de blindate nr. 160), acuzat... și a locotenent-colonelului

Ivan Ivanovici Fedorov, din Unitatea militară 13206, acuzat...

[Inițial, atât Budanov, cât și Fedorov, primul fiind comandant de regiment iar al doilea adjunctul său, au fost acuzați de faptele criminale comise pe 26 martie 2000. Locotenent-colonelul Fedorov a fost achitat după aceea, deoarece victima lui a supraviețuit și l-a iertat public în instanță.]

Investigațiile preliminare au stabilit că:

Iuri Dimitrievici Budanov a fost numit, pe 31 august 1998, în postul de comandant al Unității militare 13206 (Regimentul de blindate nr. 160). Pe 31 ianuarie 2000 lui Budanov i s-a conferit gradul de colonel. Ivan Ivanovici Fedorov primise gradul de locotenent-colonel pe 12 august 1997. Pe 16 septembrie 1999, Fedorov a fost numit în postul de șef al statului-major și adjunct al comandantului Unității militare 13206 (Regimentul de blindate nr. 160). Pe 19 septembrie 1999, pe baza ordinului nr. 312/00264 al Comandamentului General al Forțelor Armate ale Federației Ruse, Budanov și Fedorov au plecat cu Unitatea militară 13206 în districtul militar Caucazul de Nord și apoi și-au desfășurat forțele în Republica Cecenă, pentru a se angaja într-o operațiune antiteroristă.

Pe 26 martie 2000, Unitatea militară 13206 a fost temporar desfășurată la marginea localității Tangi... În timpul prânzului luat la popota ofițerilor regimentului, Budanov și Fedorov s-au aghesmuit cu băuturi tari pentru a sărbători ziua de naștere a fiicei lui Budanov. La ora 19 în aceeași zi, la sugestia lui Fedorov, Budanov și Fedorov au plecat, amețiți, împreună cu un grup de ofițeri ai regimentului, la compania de cercetare a regimentului aflată sub comanda locotenentului R. V. Bagreev.

[Bagreev este cel care i-a iertat ulterior, în sala de judecată, atât pe Budanov, cât și pe Fedorov, pentru ceea ce-i făcuseră.]

După ce au inspectat starea de ordine din corturi..., Fedorov dorea să-i demonstreze lui Budanov că putea conta într-o situație de luptă pe compania de cercetare comandată de Bagreev, care fusese numit în această funcție la recomandarea lui Fedorov. El a propus ca Budanov să le verifice gradul de pregătire pentru acțiune. Budanov a refuzat la început, dar Fedorov a insistat. După ce acesta din urmă și-a repetat de câteva ori propunerea, Budanov și-a dat acordul pentru verificarea pregătirii de acțiune a companiei și s-au îndreptat, împreună cu un grup de ofițeri, către centrul de transmisiuni. Permisiunea fiind primită, Fedorov a decis, fără a-i spune lui Budanov, să ordone folosirea armamentului regimentului pentru a deschide foc asupra localității Tangi. Decizia lui Fedorov... a fost luată... fără nicio nevoie reală, deoarece nu exista nicio amenințare a unui atac inamic...

Punându-și planul în aplicare prin violarea flagrantă a Ordinului nr. 312/2/0091 din 21 februarie 2000 al Comandamentului General al Forțelor Armate ale Federației Ruse, care interzice folosirea subunităților de cercetare fără o pregătire temeinică... Fedorov a dat ordin să se ocupe pozițiile de tragere...

Supunându-se ordinelor, locotenentul Bagreev a dat comanda subordonaților... Trei vehicule de luptă au ocupat poziții de tragere. După fixarea țintei, unii membri ai echipajelor au refuzat să îndeplinească ordinul lui Fedorov de a executa foc asupra unei zone populate. Încăpățânându-se să-și depășească autoritatea, Fedorov a insistat să se deschidă focul. Apoi, furios din cauza refuzului întâmpinat din partea subordonaților, a început

să-i reproșeze asta lui Bagreev. Într-o manieră grosolană, i-a cerut acestuia să-i pună pe subordonații săi să deschidă focul. Nemulțumit de acțiunile lui Bagreev, Fedorov a început să dirijeze personal acțiunile companiei... echipajul a deschis focul... și o casă... a fost distrusă.

După ce a reușit să determine personalul companiei să-i îndeplinească ordinul ilegal, Fedorov l-a apucat pe Bagreev de haine și a continuat să i se adreseze într-o manieră vulgară. Bagreev nu i-a opus niciun fel de rezistență... și s-a întors la punctul de comandă al subunității sale.

Budanov... i-a ordonat lui Fedorov să oprească focul și l-a chemat la raport. Fedorov i-a raportat că, în mod deliberat, Bagreev nu i-a îndeplinit ordinul de a deschide focul. Bagreev a fost convocat la Budanov. Budanov... l-a insultat și apoi l-a lovit de cel puțin două ori peste față.

În același timp, Budanov și Fedorov le-au ordonat soldaților de serviciu de la corpul de gardă să-l lege pe Bagreev și să-l ducă... într-o groapă... Apoi Budanov l-a apucat pe Bagreev de uniformă și l-a trântit la pământ. Fedorov l-a lovit în față cu cizmele. Soldații l-au legat pe Bagreev, care zăcea pe jos. Budanov și Fedorov au continuat să-l lovească...

După această bătaie, Bagreev a fost dus în groapă, unde a fost lăsat cu mâinile și picioarele legate. La treizeci de minute după bătaie, Fedorov s-a întors la groapa unde se afla Bagreev, a sărit înăuntru și i-a tras cel puțin doi pumni în față... A fost oprit să continue de către ofițerii regimentului... După câteva minute, Budanov a venit și el la groapă. La ordinul lui, Bagreev a fost tras afară. Observând că reușise să se dezlege, Budanov a ordonat soldaților să-l lege din nou. După îndeplinirea ordinului, Budanov și Fedorov au început iarăși să-l bată pe Bagreev... acesta a fost pus din nou în groapă, cu mâinile și picioarele

legate... Fedorov a sărit jos și l-a lovit deasupra ochiului drept. Bagreev a fost lăsat... până pe 27 martie 2000, la ora 8:00, după care a fost eliberat, din ordinul lui Budanov.

La miezul nopții dintre 26 și 27 martie, Budanov, acționând fără instrucțiuni de la superiorii săi, a decis să meargă personal în Tangi pentru a verifica posibila prezență, pe strada Zarecinaia la nr. 7, a membrilor unei formațiuni armate ilegale. Pentru a merge până în Tangi, Budanov le-a cerut subordonaților să-i pregătească transportorul blindat nr. 391. Înainte de plecare, Budanov și membrii echipajului s-au înarmat și ei cu puști automate standard, Kalașnikov-74. Tot atunci, Budanov a informat echipajul transportorului, anume pe sergenții Grigoriev, Iegorov și Li-En-Shou, că misiunea lor era să aresteze o femeie lunetist...

Budanov a ajuns la Tangi înaintea orei 1 noaptea... Din ordinul său, transportorul blindat a oprit pe strada Zarecinaia în fața numărului 7, unde trăia familia Kungaeva. Budanov a intrat în casă împreună cu Grigoriev și cu Li-En-Shou. Acolo se afla Elza Vissaevna Kungaeva... împreună cu cei patru frați și surori mai mici. Părinții nu erau prezenți. Budanov a întrebat unde erau aceștia. Neprimind niciun răspuns, Budanov a continuat să-și depășească autoritatea și, în contravenție față de Legea federală nr. 3 „Lupta împotriva terorismului", articolul 13, le-a ordonat lui Li-En-Shou și Grigoriev să o ia cu ei pe Elza Vissaevna Kungaeva.

Considerând că procedează legal, Grigoriev și Li-En-Shou au luat-o pe Kungaeva, au înfășurat-o într-o pătură din casă și au dus-o în compartimentul de asalt al transportorului nr. 391... Budanov a luat-o pe Kungaeva cu ei și s-a întors la Unitatea militară 13206. La ordinul lui Budanov, Grigoriev, Iegorov și Li-En-Shou au luat-o pe Kungaeva, învelită în continuare în pătură, și au dus-o la locuința din prefabricate pe care o ocupa Budanov, unde

au așezat-o jos. Apoi Budanov le-a ordonat să rămână în apropiere și să nu lase pe nimeni să intre.

Rămânând singur cu Kungaeva, Budanov a început să-i ceară informații despre locul unde se aflau părinții ei și despre drumurile pe care le foloseau luptătorii pentru a trece prin Tangi. Când aceasta a refuzat să vorbească, Budanov, care nu avea niciun drept să o interogheze, a continuat să-i ceară informații. Deoarece ea refuza să-i răspundă, Budanov a început să o bată cu pumnii, lovind-o de mai multe ori peste față și corp. Kungaeva a încercat să-i reziste, împingându-l și încercând să fugă afară.

Budanov, fiind convins că fata era membră a unei FAI și că fusese implicată în omorârea subordonaților săi în ianuarie 2000, s-a hotărât să o ucidă. Astfel, i-a smuls hainele, a aruncat-o pe un pat de campanie și, apucând-o de gât ca într-un clește, a început să strângă... până când a fost sigur că nu mai rămăsese în ea nici urmă de viață...

Faptele deliberate ale lui Budanov au provocat... asfixierea... Budanov i-a chemat pe Grigoriev, Iegorov și Li-En-Shou în camera lui și le-a ordonat să ia corpul și să-l îngroape în secret undeva mai departe de unitate. Ordinul lui Budanov a fost respectat de echipajul transportorului nr. 391. Ei au luat pe ascuns trupul fetei și l-au îngropat într-o plantație forestieră, așa cum i-a raportat Grigoriev lui Budanov în dimineața de 27 martie 2000.

Acuzații Budanov și Fedorov, fiind interogați în legătură cu învinuirile aduse, și-au recunoscut o parte din vină pentru actele de care erau acuzați. Ei și-au schimbat depoziția pe care o făcuseră în stadiul inițial al anchetei.

Acuzat: Iuri Dimitrievici Budanov

Interogat ca martor pe 27 martie 2000, Budanov a explicat că mersese la Tangi... descoperise niște mine în una dintre case și reținuse doi ceceni... Budanov a susținut că pe Bagreev nu îl bătuse nimeni. În timp ce efectua o verificare

a pregătirii de luptă a companiei de cercetare..., compania nu se comportase corect la comanda „Atac". Se iscase un conflict. Bagreev îl insultase pe Fedorov... Atunci el a ordonat arestarea lui Bagreev. Budanov a negat că Fedorov a dat ordin să se tragă asupra localității Tangi sau că s-ar fi tras ca atare asupra acesteia. La sfârșitul interogatoriului, Budanov a cerut permisiunea să scrie o declarație în care să-și recunoască vina de a fi luat viața unei femei care era rudă a unor cetățeni membri ai formațiunilor ilegale din Cecenia.

Ulterior, într-o declarație scrisă de mâna sa, în care-și recunoștea vina..., Budanov a dat următoarele informații: Pe 26 martie 2000 plecase către marginea de est a localității Tangi pentru a captura o femeie lunetist... Când s-au întors la unitate, fata a fost dusă în locuința sa... S-a pornit o dispută în urma căreia el a rupt bluza și sutienul fetei. Fata a încercat în continuare să scape... El a strangulat-o.... Nu i-a scos veșmintele din partea de jos a corpului... Budanov a chemat echipajul, i-a ordonat să înfășoare corpul într-o pătură, să-l ducă într-o plantație forestieră din vecinătatea batalionului de blindate și să-l îngroape.

Interogat în legătură cu evenimentele din 28 martie 2000, Budanov a declarat că pe 3 martie 2000 primise din surse operative informația că în Tangi se afla o femeie lunetist... i s-a arătat o fotografie a ei. Această informație îi fusese adusă la cunoștință de un locuitor din Tangi, care avea de reglat niște socoteli personale cu luptătorii... Capturând fata, ei s-au întors la regiment... El a târât-o într-un colț mai îndepărtat al locuinței sale, a aruncat-o jos pe patul de campanie și a început s-o strângă de gât... Ofițerul comandant al transportorului blindat a intrat împreună cu transmisionistul. Fata era întinsă în colțul cel mai îndepărtat al camerei, având pe ea doar chiloții... Budanov era furios pentru că nu voia să-i spună unde era mama ei. Potrivit informațiilor sale, în perioada 15-20 ianuarie 2000

mama acesteia folosise o pușcă cu lunetă în trecătoarea Argun, omorând doisprezece soldați și ofițeri.

La interogatoriul din 30 martie 2000, Budanov și-a recunoscut o parte de vină... și-a schimbat parțial declarația despre comportamentul lui Kungaeva, susținând că aceasta i-ar fi spus că până la urmă îi vor veni ei de hac și că nici el, nici cei de sub comanda lui nu vor mai pleca vii din Cecenia. Făcuse remarci obscene la adresa mamei lui și fugise la ușă. Ultimele ei cuvinte îl înfuriaseră teribil pe Budanov... Pistolul lui se afla pe o masă lângă pat. Kungaeva a încercat să ajungă la pistol. Aruncând-o înapoi pe pat, a ținut-o de gât cu mâna dreaptă, iar cu mâna stângă îi imobilizase brațul pentru a o împiedica să ajungă la pistol...

[În declarațiile lui apăreau mereu schimbări, pentru că cei de la Kremlin și din conducerea armatei, revenindu-și după surpriza provocată de neașteptata îndrăzneală a procuraturii de a-și permite să aresteze un colonel în funcție și pe deasupra decorat cu medalii, începuseră să facă presiuni asupra oficialilor care conduceau ancheta. Drept urmare, aceștia l-au învățat pe Budanov ce să spună pentru a reduce cât mai mult consecințele legale și poate chiar pentru a scăpa cu totul de responsabilitatea crimei.]

În cursul unui interogatoriu ulterior... Budanov a dat și alte detalii despre faptul că știa că familia Kungaev făcea parte dintr-o FAI. Informațiile respective fuseseră primite de la un cecen pe care îl întâlnise în ianuarie-februarie 2000, după luptele din trecătoarea Argun. Acest cecen îi dăduse o fotografie care o înfățișa pe Kungaeva ținând o pușcă de tip Dragunov cu lunetă.

Audiat pe 4 ianuarie 2001, Budanov a declarat că va pleda „nevinovat" pentru răpirea lui Kungaeva. El considera că a acționat corect, avându-se în vedere informațiile operative pe care le deținea... O arestase pentru a o preda

mai departe serviciilor speciale, dar nu făcuse acest lucru pentru că sperase că va descoperi singur de la deținută unde se aflau luptătorii...

Era conștient, de asemenea, de faptul că, dacă luptătorii aflau despre ridicarea lui Kungaeva, ar fi făcut tot ce puteau pentru a-o elibera. Din acest motiv el hotărâse să se întoarcă imediat la regiment... Nu a recunoscut că ar fi fost vinovat de crimă cu premeditare... Se afla într-o stare emoțională deosebită și nu putea să-și explice cum ajunsese să o stranguleze.

Acuzat: Ivan Ivanovici Fedorov

Audiat pe 3 aprilie 2000 ca martor, Fedorov a declarat că pe 26 martie 2000 a mers să inspecteze compania de cercetare împreună cu Arzumanian (un camarad de luptă) și cu Budanov. După ce au terminat inspecția, el i-a dat lui Bagreev următorul ordin: „Postul de comandă atacat: Luați poziție de tragere!", indicând locul țintei. Apoi l-a chemat la el pe Bagreev și l-a întrebat de ce vehiculele de luptă nu și-au luat poziția de tragere. Nu-și amintea ce îi răspunsese Bagreev... Apoi îl apucase pe acesta de haine...

[...Fedorov] nu-și amintea cine dăduse ordin să i se lege mâinile și picioarele lui Bagreev... După aceea, el s-a apropiat și l-a lovit de câteva ori... La ordinele sale – ale lui Fedorov – Bagreev a fost apoi aruncat în groapă. A sărit și el în groapă pentru a-i spune lui Bagreev ce credea despre el.

Fedorov a fost tras afară din groapă de Arzumanian. Abia a doua zi dimineață a aflat că Budanov fusese în noaptea aceea în Tangi...

Pe 20 martie 2000 sau în jurul acestei date, el văzuse la Budanov o fotografie a unei femei despre care acesta îi spusese că era o lunetistă. Potrivit afirmațiilor lui Budanov, această femeie trăia în Tangi... În fotografie părea să nu aibă mai mult de 30 de ani. Pe 25 martie 2000 sau în

preajma acestei date, Budanov a mers la Tangi și un cecen i-a arătat casele unde locuiau luptătorii...

Parte vătămată: Viza Umarovici Kungaev... agricultor la sovhozul din Urus-Martan, tatăl Elzei Vissaevna Kungaeva

Elza era cel mai mare copil al familiei... modestă, liniștită, muncitoare, decentă și onestă. Ea trebuia să facă toate treburile casei, deoarece nevasta lui era bolnavă și nu avea voie să muncească. Din același motiv, Elza avea responsabilitatea de a se ocupa de copiii mai mici. Ea își petrecea acasă tot timpul liber și nu ieșea să se distreze. Nu avea niciun iubit. Se simțea stingheră în prezența bărbaților. Nu întreținea relații intime cu nimeni. Fiica lui pur și simplu nu fusese o lunetistă. Nu făcuse parte din nicio formațiune armată. Această sugestie era absurdă.

Pe 26 martie 2000 el a mers, împreună cu soția și copiii, să voteze pentru alegeri.

[Ironia sorții face ca aceasta să fi fost data alegerii lui Putin ca președinte.]

S-au îngrijit de casă. Soția lui s-a pregătit să meargă să-l vadă pe fratele ei Alexei în Urus-Martan... El a rămas cu copiii.

Au mers la culcare pe la ora 21, pentru că nu aveau lumină electrică... Pe 27 martie, cam la o jumătate de oră după miezul nopții, a fost trezit de zgomotul unui vehicul militar... S-a uitat afară pe fereastră și a văzut câțiva străini îndreptându-se către casa lor. Atunci a strigat-o pe fiica sa cea mai mare, Elza, și a rugat-o să-i scoale repede pe toți copiii, să-i îmbrace și să-i scoată din casă, spunându-i că era împrejmuită de soldați. El, Kungaev, a fugit afară pentru a-l găsi pe fratele lui, care locuia la 20 de metri mai departe.

Acesta alerga deja să-l întâlnească... Intrând în casă, fratele lui a dat cu ochii de colonelul Budanov, pe care l-a recunoscut deoarece îi văzuse fotografia publicată în ziarul *Steaua roşie.*

Budanov l-a întrebat: „Cine eşti?" Adlan i-a răspuns că era fratele proprietarului casei. Budanov i-a replicat cu bruschețe: „Ieşi afară de aici." Adlan a fugit afară din casă şi a început să strige. Kungaev a aflat de la copii că Budanov le dăduse ordin soldaților să o ridice pe Elza. Fata țipa. Înfăşurând-o într-o pătură, ei au scos-o afară. Rudele lui au venit imediat alergând şi i-au trezit pe toți pentru a o căuta pe fată.

El s-a dus la şeful administrației locale, la comandantul militar al localității şi la comandantul militar al districtului Urus-Martan. La ora 6 dimineața ei au plecat la Urus-Martan pentru a-i găsi fata. În seara zilei de 27 martie 2000 au aflat că Elza fusese omorâtă. Kungaev era convins că Budanov o răpise pe Elza şi apoi o violase, pentru că era o fată frumoasă.

Martorul A. S. Magamaev a declarat că era vecin cu familia Kungaev. Aceştia erau oameni sărmani. Munceau mai ales la câmp. El o cunoştea pe Elza de când se născuse. Era o fată ruşinoasă şi nu se întâlnea cu băieți de vârsta ei. Putea spune cu siguranță că Elza nu făcuse parte niciodată din vreo formațiune armată.

Ancheta nu a putut descoperi nicio probă din care să rezulte că E. V. Kungaeva ar fi colaboratoare sau membră a vreunei formațiuni armate ilegale.

Martor: Ivan Aleksandrovici Makarşanov, fost soldat în Unitatea militară 13206

În seara de 26 martie 2000, grupa de serviciu de la corpul de gardă a fost chemată de urgență. La ordinele ofițerului comandant al regimentului, personalul corpului de gardă

l-a legat pe ofițerul comandant al companiei de cercetare, Bagreev. Acesta se afla trântit pe jos. Budanov și Fedorov l-au lovit pe Bagreev cel puțin de trei ori fiecare. Totul s-a întâmplat foarte repede. După aceea, Bagreev a fost dus într-o groapă, numită *Zindan*.

După un timp, când se întunecase, Makarșanov a auzit țipete și gemete și a ieșit din cortul lui. A văzut că Budanov și Fedorov erau în groapa în care-l aruncaseră pe Bagreev. (Cortul lui se afla la circa 15-20 de metri de *Zindan*.) Fedorov îl lovea pe Bagreev cu pumnii în față... Cineva a luminat groapa cu o lanternă, așa că a văzut totul limpede. Apoi altcineva l-a tras afară pe Fedorov.

Pe 27 martie, până la 2 noaptea, Makarșanov s-a aflat în cortul lui Fedorov, întreținând focul în sobă. Pe la ora 1 a auzit un transportor blindat care se îndrepta spre postul de comandă al lui Budanov... A văzut patru oameni intrând la Budanov, împreună cu acesta din urmă. Cineva căra pe umeri un pachet, ca un balot, de dimensiuni comparabile cu ale unui om. El, Makarșanov, a văzut că de la capătul balotului atârnau niște plete lungi...

Cel care-l transporta a deschis ușile, a tras balotul înăuntru și l-a lăsat pe jos. În încăpere era lumină, așa că Makarșanov a putut să-l vadă pe Budanov când a intrat. Distanța de la locul unde se afla el (în cort) până la Budanov era de circa 8-10 metri... După ce Budanov s-a întors în locuința sa, a avut în permanență în apropiere trei membri ai echipajului transportorului...

Alți martori

Martorul Aleksandr Mihailovici Saifulin a declarat că își efectua serviciul militar în Unitatea 13206 începând din august 1999. De la sfârșitul lui ianuarie 2000 avea sarcina de fochist pentru postul de comandă al lui Budanov. Pe la ora 5:00-5:15, în data de 27 martie, a intrat în locuința

comandantului... Budanov era întins pe patul de campanie din dreapta, nu pe cel mai îndepărtat, cum îl găsea de obicei. Covorul de pe jos fusese mutat și era boțit... și a văzut că patul lui Budanov nu fusese făcut. Budanov dormea. Pe la ora 7, el a intrat în camera comandantului și i-a turnat acestuia apă dintr-o găleată pentru a se spăla... Comandantul i-a spus să facă curățenie în cameră și, arătându-i patul cu un gest al capului, i-a ordonat să schimbe pătura și tot așternutul. Saifulin și-a început treaba și a observat că pătura era udă... Budanov i-a acordat o oră pentru a curăța locul de la un capăt la altul. Când a luat așternutul de pe patul situat în colțul cel mai îndepărtat al camerei lui Budanov, a văzut că cearșaful era ud în colțul din stânga.

Martorul Valeri Vasilievici Gherasimov a declarat că, din 5 martie până pe 20 aprilie 2000, a fost în funcția de ofițer la comanda Grupării Armate de Vest. În dimineața de 27 martie a aflat de la comandantul din Urus-Martan că o fată fusese răpită din Tangi în timpul nopții și că soldații erau bănuiți a fi fost răspunzători de faptă. A luat atunci legătura cu ofițerii comandanți a trei regimente, inclusiv cu Budanov de la Regimentul de blindate nr. 160, și a ordonat ca fata să fie trimisă înapoi în 30 de minute. Împreună cu generalul Aleksandr Ivanovici Verbițki, el însuși a mers mai întâi până la Regimentul 245, apoi la Regimentul 160.

Aici l-a întâlnit pe Budanov, care i-a raportat că totul era în ordine și că nu putuse afla nimic despre fată. Împreună cu Verbițki, [Gherasimov] s-a deplasat în Tangi, unde la acel moment se adunaseră câțiva localnici. Din explicațiile tatălui fetei reieșea că un colonel venise în localitate în timpul nopții într-un transportor blindat împreună cu câțiva soldați, iar aceștia înfășuraseră fata într-o pătură și o luaseră cu ei. Oamenii îl cunoșteau pe colonel: era

ofițerul comandant al regimentului de tancuri. La început [Gherasimov] și Verbițki nu-i crezuseră. Ei se întorseseră la regiment. Budanov nu era de găsit. Gherasimov a ordonat să fie arestat.

[În forțele armate ruse există regula ca un cadru militar să poată fi arestat numai cu permisiunea ofițerilor lui superiori. Pentru Budanov, singurul care avea această poziție era generalul Gherasimov. Prin urmare, lui i se datorează faptul că s-a putut declanșa un proces împotriva lui Budanov. Majoritatea ofițerilor comandanți din Cecenia nu-și dau acordul către procuratură pentru ca subordonații lor care au comis crime de război să fie arestați, străduindu-se pe cât pot să-i protejeze. Având în vedere situația din Zona de Operațiuni Antiteroriste, actul lui Gherasimov trebuie privit ca unul foarte curajos. S-ar fi putut foarte bine să-l coste cariera. Deoarece cazul a devenit un punct focal pentru atenția publică, lucrul acesta nu s-a întâmplat. Gherasimov a fost numit comandant al Armatei 58, o promovare importantă.]

După ce a fost arestat, Budanov a fost dus la Hankala [principala bază militară din Cecenia]. În aceeași seară, conducătorul vehiculului blindat care-l transportase pe Budanov în Tangi a recunoscut că, în noaptea de 27 martie, soldații aduseseră cu ei o fată și o căraseră până în locuința lui Budanov. La circa două ore după aceea, respectivul le ordonase să ia corpul fetei și să-l îngroape.

În dimineața de 28 martie corpul a fost dezgropat, dus la Batalionul Medical și Sanitar, unde a fost examinat din punct de vedere medical, spălat și apoi le-a fost predat părinților.

Interogat în calitate de martor, Igor Vladimirovici Grigoriev a declarat că pe 27 martie 2000, când s-au întors în unitate, Budanov le-a ordonat să ducă fata, înfășurată într-o pătură, în camera lui și ei să stea de pază...

Budanov a rămas singur cu fata. La vreo zece minute după ce ei ieșiseră din cameră, s-au auzit dinăuntru țipetele fetei și, de asemenea, vocea lui Budanov. Apoi dinspre camera acestuia a început să răzbată muzica. Din același loc s-au mai auzit pentru o vreme țipetele fetei.

Budanov s-a aflat împreună cu fata în camera sa între o oră și jumătate și două ore. După circa două ore, Budanov i-a chemat pe toți trei la el în cameră, unde femeia pe care o aduseseră zăcea goală pe pat. Fața ei avea o tentă albăstruie. Pătura în care o înfășuraseră era aruncată pe jos. Veșmintele erau deasupra, de-a valma. Budanov le-a ordonat să scoată femeia afară și să o îngroape pe ascuns... Învelind corpul în pătură, ei l-au dus în transportorul blindat nr. 391 și apoi l-au îngropat. Grigoriev i-a raportat aceste lucruri lui Budanov în dimineața de 27 martie.

Interogat pe 17 octombrie 2000, Grigoriev a adăugat că la zece, până la douăzeci de minute după ce au părăsit camera lui Budanov, acesta a început să țipe. Nu a deslușit clar ce spunea. Se auzeau și țipetele de frică ale fetei. Când, la chemarea lui Budanov, au intrat la el, au văzut fata întinsă goală pe pat, lipsită de viață... Pe gâtul ei se vedeau vânătăi, ca și cum ar fi fost strangulată. Uitându-se la ea, Budanov a spus cu o expresie ciudată întipărită pe figură: „Asta, nemernico, este pentru Razmahnin și băieții care au murit sus pe munte."

Examinarea corpului Elzei Kungaeva a dat la iveală... leziuni... pe... gât... față... vânătăi în regiunea suborbitală, pe suprafața interioară a coapsei drepte, hemoragie în... gură și... în partea stângă a maxilarului superior. Cadavrul era dezbrăcat de haine...

Examinarea medicală a corpului... a stabilit că leziunile descoperite pe gât au fost cauzate ante mortem... cauza morții a fost apăsarea gâtului cu un obiect bont. Contuziile de pe fața lui Kungaeva și coapsa stângă, hemoragia

din... gură, leziunea de la ochiul drept au rezultat prin acțiunea unui corp bont... Actul care a provocat leziunile a fost o lovitură. Leziunile în cauză s-au produs ante mortem...

Interogat în calitate de martor, căpitanul Alexei Viktorovici Simuhin, anchetator în cadrul procuraturii militare, a declarat că pe 27 martie 2000 a primit ordinul de a-l aduce pe Budanov pe pista de aterizare a Unității militare 13206, pentru ca acesta să fie transportat în Hankala.

În timpul zborului, Budanov a fost foarte agitat, întrebând cum ar trebui să se comporte, ce ar trebui să spună și să facă. În dimineața de 28 martie 2000, Simuhin s-a deplasat ca membru al echipei de anchetă... pentru a găsi corpul Elzei Kungaeva... Simuhin voia să atragă atenția că locul unde fusese îngropată a fost camuflat cu foarte multă atenție, acoperit cu pământ cu iarbă... Corpul se afla într-o poziție „fetală" și era complet gol.

Parte vătămată: locotenentul Roman Vitalievici Bagreev... adjunctul șefului de stat-major al batalionului de blindate al Unității militare 13206

Începând cu 1 octombrie 1999, Bagreev a participat în calitate de membru al Regimentului nr. 160 la operațiunile antiteroriste. El nu avea de reglat niciun cont cu Budanov și Fedorov.

Pe 20 martie 2000, compania de cercetări s-a mutat din... Komsomolskoe la... Tangi. Se hotărâse să se desfășoare o întrecere între subunitățile regimentului pentru a se decide care era compania cea mai disciplinată. Pe locul întâi a ieșit subunitatea antiaeriană. Fedorov nu a fost de acord cu rezultatul și i-a asigurat pe toți că era mai bună compania de cercetare... Pentru a-l convinge pe Budanov

de aceasta... Fedorov a insistat să se desfășoare o inspecție în afara cantonamentului companiei.

După ora 18 au ajuns la fața locului Budanov, Fedorov, Silivaneț și Arzumanian. Budanov era amețit de băutură, dar perfect capabil să se controleze. Fedorov era foarte beat, vorbea împleticit și nu se ținea bine pe picioare. Fedorov a încercat să-l convingă pe Budanov să verifice pregătirea de luptă a companiei. Budanov a refuzat de trei sau mai multe ori, dar Fedorov a insistat. Până la urmă, Budanov a cedat solicitărilor lui Fedorov, ordonând: „Poziții de tragere. Pregătiți-vă pentru luptă!"

Bagreev a alergat imediat spre tranșeele companiei. Fedorov l-a urmat în fugă. Vehiculele au adoptat poziția de tragere. Budanov se afla la centrul de transmisiuni. El știa că fiecare vehicul avea întotdeauna un proiectil brizant cu o mare putere explozivă în compartimentul încărcător, gata de tragere. Nu exista niciun motiv pentru a deschide foc asupra localității în acel moment, altul decât ordinul lui Fedorov.

După ce servanții din echipajul vehiculului și-au ocupat pozițiile, el a dat ordin să se descarce obuzul exploziv, să se încarce un obuz orb și să fie lansat deasupra caselor. Un astfel de obuz, tras în sus, se autodistrugea dacă nu întâlnea niciun obstacol. Un proiectil brizant nu are un asemenea mecanism de autodistrugere...

Vehiculul nr. 380 a tras un proiectil peste acoperișurile caselor. Fedorov a văzut acest lucru, s-a repezit la al doilea transportor blindat și a ordonat ochitorului să tragă spre Tangi. Nemulțumit de acțiunile lui Bagreev, Fedorov l-a apucat de uniformă și l-a insultat folosind un limbaj obscen. Bagreev a fost chemat la Budanov. Când a ajuns la centrul de transmisiuni, Budanov și Fedorov erau amândoi acolo. Ei l-au bătut.

La cercetare s-a stabilit că la sud-vest de cartierul general al statului-major al Unității militare 13206, la o distanță de 25 de metri față de postul de comandă al regimentului din 27 martie 2000, exista o groapă deasupra căreia erau puse trei plăci dreptunghiulare. Groapa era săpată în pământ și avea 2,4 metri în lungime, 1,6 metri în lățime și 1,3 metri în înălțime. Pereții erau placați cu cărămizi, iar fundul era din pământ bătătorit.

[Proba pe care tocmai ați citit-o conține prima descriere prezentă într-un document legal a unui așa-numit *Zindan*. Aceste gropi speciale de tortură au fost introduse pe scară largă în timpul celui de-al Doilea Război Cecen. Se găsesc aproape în toate unitățile militare din Cecenia și sunt folosite în general pentru detenția cecenilor arestați, precum și a soldaților căzuți în dizgrația superiorilor. Se întâmplă destul de rar să fie folosite pentru ofițerii de grad inferior.]

Martorul soldat Dmitri Igorevici Pahomov a declarat că pe 26 martie 2000, pe la ora 20, Fedorov a strigat la Bagreev: „O să te învăț eu să-mi respecți ordinele, javră." Apoi a lansat un potop de insulte la adresa acestuia... Fedorov a ordonat ca Bagreev să fie legat și coborât în groapă. Au mai fost cazuri în care unii soldați cu contract care se îmbătaseră să fie legați și coborâți în groapă, dar era de neînchipuit ca un asemenea lucru să i se întâmple unui ofițer aflat la comanda companiei de cercetare.

După aproximativ o oră grupa a fost din nou chemată de urgență de către Budanov. Când au ajuns, Bagreev era întins pe jos. Budanov și Fedorov au început din nou să-l lovească. După aceea, la ordinele lui Budanov, Bagreev a fost din nou legat și dus în groapă. Apoi Fedorov a sărit jos la el și a început să-l bată. Bagreev țipa și gemea... Silivaneț a sărit în groapă și l-a tras pe Fedorov afară. Cam pe la ora 2, Pahomov era în cortul lui când a auzit

împușcături. După cum a aflat mai târziu, era Suslov care trăgea în aer, încercând să-l facă pe Fedorov să-și vină în fire. Acesta încercase din nou să ajungă la Bagreev."

Budanov și Fedorov au fost acuzați. Procesul penal împotriva lui Grigoriev, Li-En-Shou și Iegorov a fost oprit ca urmare a unei amnistii.

Concluzia experților de la Comisia Interdepartamentală de Cercetări Criminalistice Psihologice și Psihiatrice a fost aceea că Budanov, în timpul actului de care a fost învinovățit față de Bagreev, nu era într-o stare de disfuncție patologică temporară sau de incapacitate patologică sau fiziologică. În momentul uciderii lui Kungaeva, Budanov se afla într-o stare psiho-emoțională cumulativă temporară, indusă conjunctural, și nu era pe deplin conștient de natura și semnificația actelor sale sau capabil de a-și folosi voința proprie pentru a le controla.

PROCESUL

Cazul lui Budanov a ajuns în faza procesului. Este vara anului 2001. Primul judecător a fost colonelul Viktor Kostin de la tribunalul militar al Caucazului de Nord, situat în Rostov pe Don, în același loc cu cartierul general al statului-major al districtului militar Caucazul de Nord, care, așa cum spun oamenii din Rusia, „poartă războiul din Cecenia". Influența militară asupra fiecărui aspect al vieții în Rostov pe Don este enormă. Aici se află principalul spital militar, prin care au trecut mii de soldați răniți și mutilați în Cecenia, iar orașul este reședința familiilor multor ofițeri dislocați în Cecenia. Într-un anumit sens, este un oraș aflat pe linia frontului, iar această circumstanță a avut un rol major în desfășurarea procesului lui Budanov. Pichete și demonstrații organizate în afara sălii tribunalului au determinat comentarii continue asupra procesului, cu sloganuri ca: „Rusia în boxa acuzaților" și „Eliberați-l pe eroul Rusiei!".

Prima fază a audierilor a durat peste un an, din vara lui 2001 până în octombrie 2002. Scopul demersurilor părea a nu fi stabilirea faptului dacă Budanov era sau nu vinovat, ci mai

degrabă absolvirea lui de toate păcatele și crimele. Pe toată durata audierilor, judecătorul Kostin a afișat o părtinire evidentă față de Budanov, respingând toate relatările în favoarea familiei Kungaev și refuzând să accepte vreun martor care ar fi putut face declarații împotriva lui Budanov. A refuzat să-i audieze chiar și pe generalii Gherasimov și Verbițki, pe motiv că aceștia își dăduseră acordul pentru arestarea colonelului ucigaș.

În tot acest timp, procurorul era și el în mod fățiș de partea acuzatului, procedând efectiv ca un avocat al acestuia, deși datoria lui era să acționeze în beneficiul victimelor.

Situația din sala de judecată era oglindită de atmosfera din afara ei. Opinia publică era în general de partea lui Budanov. În fața tribunalului erau organizate întruniri cu steaguri roșii comuniste, iar Budanov primea flori în timp ce era adus în clădire. Conducerea Ministerului Apărării a intrat și ea în joc, prin declarațiile publice ale ministrului Serghei Ivanov, care susținea că „era cât se poate de clar că Budanov nu era vinovat".

Cei care doreau scutirea lui Budanov de pedeapsă se bazau pe ideea că, deși acesta comisese o crimă, avusese tot dreptul s-o facă. Felul în care se purtase cu Elza Kungaeva era considerat ca o răzbunare pe un inamic cu care se afla în război, deoarece a crezut că fata era responsabilă pentru moartea ofițerilor săi.

Familia Kungaev a avut încă de la început probleme mari cu avocații. Erau oameni săraci, cu mulți copii, fără locuri de muncă, iar după moartea fiicei lor au fost obligați să se mute într-un cort dintr-o tabără de refugiați, în apropiata republică Ingușetia. Se temeau de represaliile din partea armatei pentru că îi intentaseră proces în instanță (primiseră amenințări nu o dată). Drept urmare, s-au pomenit că nu aveau niciun avocat. Atunci, Centrul Memorial pentru Drepturi Civile, cu sediul în Moscova, care avea o filială la Rostov pe Don, le-a găsit avocați și le-a asigurat plata taxelor o bună bucată de vreme.

Primul avocat implicat în acest fel în proces a fost Abdullah Hamzaev, un cecen în vârstă care trăia la Moscova de mulți ani și care, mai mult decât atât, era și o rudă îndepărtată a familiei Kungaev[6]. Trebuie spus aici că eforturile sale nu au

fost foarte eficiente, ci că lucrurile au stat mai degrabă invers. Dar nu din vina lui Hamzaev, ci din cauză că societatea noastră devine din ce în ce mai şovină. Nu are niciun pic de încredere în locuitorii din zona Caucazului, ca să nu mai vorbim despre cei din Cecenia. Conferinţele de presă pe care Hamzaev le-a convocat în Moscova pentru a descrie cât era de dificil să facă lucrurile să avanseze în instanţa militară din Rostov pe Don nu au avut niciun rezultat. Jurnaliştii nu-l credeau, aşa că nu a existat nicio campanie publică în apărarea familiei Kungaev. Aceasta ar fi fost singura lor speranţă pentru a progresa cât de cât.

Centrul Memorial l-a invitat atunci la Moscova pe un tânăr avocat, Stanislav Markelov, pentru a-l asista pe Hamzaev. Markelov era membru al aceluiaşi Barou Interrepublican al Avocaţilor din care făceau parte şi avocaţii lui Budanov. Principalele cazuri pe care Markelov le apărase anterior şi care atrăseseră atenţia Centrului Memorial asupra lui au fost primele din Rusia care implicau acuzaţii de terorism şi extremism politic: aruncarea în aer a monumentelor memoriale ale împăratului Nicolae al II-lea, din apropierea Moscovei, o tentativă de distrugere a monumentului lui Petru cel Mare şi crimele comise de „capetele rase" împotriva unor cetăţeni ruşi de origine afgană.

Markelov era rus şi la momentul respectiv acest aspect era esenţial. Centrul Memorial făcuse o alegere bună, aşa cum s-a dovedit ulterior, când energia acestuia, abilitatea în alegerea strategiei şi în comunicarea cu presa au atras un interes deosebit asupra procesului, în special din partea jurnaliştilor din Moscova, atât ruşi, cât şi străini. Iată ce spune Markelov însuşi despre situaţia pe care a observat-o în instanţă imediat ce a preluat cazul. În acel moment procesul se desfăşura în cabinetul preşedintelui, accesul jurnaliştilor nefiind permis:

„— Instanţa era într-un mare zor. Nu voia să intre în detaliul niciuneia dintre solicitările noastre şi respingea tot ce putea fi interpretat contra lui Budanov... De exemplu, au fost respinse toate petiţiile noastre pentru chemarea în

instanță a unor martori, a unor experți, pentru efectuarea unor cercetări independente. Aveam impresia că judecătorul Kostin nici măcar nu le citea...

— Dar de ce aveați atât de multe petiții? am întrebat. Nu cred că vă doreați să provocați instanța copleșind-o cu o grămadă de cereri. Ați procedat înțelept?

— Motivul era simplu: instanța permitea încălcarea legilor una după alta, iar datoria noastră de avocați era să protestăm față de acest lucru... Cine erau toți acei oameni pe care am fi vrut să-i citățm ca martori...? Și de ce s-a declanșat o dispută atât de acerbă în legătură cu doi dintre ei...? Vă voi reaminti circumstanțele în care s-au desfășurat faptele: în ziua precedentă comiterii crimei... Budanov și alți ofițeri... au reținut doi ceceni... dintre care unul pare-se că ar fi indicat o casă unde, pretindea Budanov, trăia o familie care îi sprijinea pe teroriști sau ai cărei membri erau ei înșiși teroriști. Numele informatorilor au fost precizate în materialele pentru proces... Noi, apărarea, am încercat să descoperim cine erau acești oameni care îl induseseră în eroare pe Budanov, indicându-i casa familiei Kungaev... Am vrut ca aceștia să vină în fața instanței și să explice de ce făcuseră așa ceva... Am descoperit că unul dintre «informatori» era surdo-mut. Adică, era incapabil fizic de a auzi întrebările lui Budanov referitoare la identitatea femeii lunetist. Era incapabil și să răspundă...

— Și celălalt informator?

— Pe acesta l-am găsit și mai ușor. Am putut afla că pe 26 martie, după întâlnirea cu Budanov, acest al doilea informator fusese fotografiat împreună cu colonelul, bineînțeles că absolut întâmplător, de către corespondenții ziarului Ministerului Apărării, *Steaua roșie*. S-a întâmplat ca în ziua aceea corespondenții să lucreze în localitatea Tangi-Ciu și unsprezece dintre fotografiile lor de aici

fuseseră incluse în categoria probelor... Aceasta însemna că individul respectiv putea fi identificat din fotografii, iar apoi ar fi putut confirma instanței că în acea noapte fatală Budanov mersese la Tangi-Ciu pentru a-i captura pe teroriști...

Dar aici dăm din nou peste neînțelegeri și neconcordanțe. Am analizat cu atenție fotografiile... și am descoperit că fuseseră făcute pe 25 martie, nu pe 26... Vă amintiți că s-a presupus că informatorii îi spuseseră lui Budanov pe 26 martie despre „femeile lunetist" și drept urmare acesta, însetat să-și răzbune camarazii uciși..., abia s-a putut stăpâni... Dacă, totuși, s-ar fi dovedit că informatorii îi spuseseră totul lui Budanov pe 25 martie, atunci despre ce reacție spontană a acestuia mai putem vorbi sau despre ce sentimente care l-au copleșit justificându-i comportamentul ? Existau și martori care ar fi putut adeveri că și pe 25 martie, și pe 26 martie până la prânz, când ofițerii regimentului au început cheful organizat de Budanov cu ocazia zilei de naștere a fiicei lui, colonelul a fost calm și nu și-a manifestat în niciun fel intenția de a pleca pentru a se răzbuna pe vreo femeie lunetist.

— Ei bine, să fim obiectivi. Cineva a reținut greșit datele. Așa ceva se poate întâmpla. Suntem în toiul unui război.

— Nu. Neconcordanțe există în toate fazele procesului lui Budanov... Iar acestea arată limpede chiar și pentru profani, ca să nu mai vorbim despre avocați, că instanța *era obligată* să-l citeze pe al doilea informator... Se mai pune întrebarea dacă Budanov a plecat să caute o femeie lunetist sau pur și simplu o fată frumoasă?... Dacă era așa, atunci ideea că Budanov ar fi fost un erou..., cu toată ideologia de rigoare, devine cu totul inadecvată cazului. Nu mai are susținere nici raportul psihiatric care-și bazează toate concluziile pe «eroismul» său și pe «sentimentele vindicative față de femeia lunetist». Cu atât mai

mult cu cât în dosar există referiri ale unor martori la numeroase «femei ale colonelului» din trecut. În mărturia unuia dintre soldați, luată în cadrul anchetei preliminare, apărea afirmația «iarăși a adus comandantul o femeie»...

— Ce s-a întâmplat după aceea?

— Instanța a anunțat că... nu era agenție de detectivi și nu avea nicio obligație de a-l căuta pe acest om. Așa cum era și firesc, avocații au trecut la treabă pentru a-l găsi chiar ei. S-a dovedit că era vorba despre Ramzan Sembiev, un condamnat care își ispășea pedeapsa pentru răpire de persoane într-un lagăr de muncă forțată cu regim strict din Daghestan. Totuși, ceea ce este important aici nu este personalitatea informatorului sau faptul că oamenii pe care se baza Budanov comiteau asemenea delicte scandaloase, ci acela că Sembiev se afla într-un lagăr de muncă, deci nu exista niciun fel de dificultate pentru aducerea lui în fața instanței și supunerea la un interogatoriu încrucișat. În Rusia există practica standard ca în cazul proceselor penale cei care sunt trimiși în locuri de detenție să fie înregistrați într-o bază de date la care instanțele au acces. Pentru a înlesni și mai mult munca judecătorului, i-am spus exact locul unde putea fi găsit Sembiev. Nu era departe de Rostov pe Don. Dar chiar și așa, răspunsul lui a fost: «Nu. Nu avem nevoie de acest om. Nu poate aduce nicio informație semnificativă pentru instanță.» Și, ca și cum nu ar fi fost destul, procurorul Nazarov... a luat cuvântul spunând că martorul, fiind un delincvent, n-ar mărturisi adevărul și de aceea nu are niciun sens să-l «târâm până aici». Eram uluit. Procurorul nu vedea nicio diferență între faptul că Sembiev era un delincvent în propriul său proces, în timp ce în acest caz era un martor.

— Ce se întâmpla?

— Instanța aborda cazul cu o aplecare evidentă asupra ideologiei momentului. Kremlinul făcea presiuni pentru

ca Budanov să fie absolvit de păcatele sale. Nimic nu era important sau relevant dacă ar fi putut fi în dezavantajul lui Budanov. Procuratura a decis... să nu-şi respecte rolul aşa cum îl definea Constituţia...

În cuvântul lui Nazarov în faţa instanţei au ieşit la iveală o serie de alte lucruri inexplicabile. De exemplu, s-a spus că, după cererea făcută de noi, un procuror din Daghestan a luat legătura cu Sembiev în lagărul de muncă şi l-a întrebat dacă îl cunoştea pe Budanov. Se spune că Sembiev ar fi negat şi ar fi susţinut că îl văzuse pentru prima oară la televizor.

— Această conversaţie a fost adusă la cunoştinţa instanţei sub forma unui document oficial?

— Nu, bineînţeles că nu...

— Este corect dacă spunem că instanţa militară din districtul respectiv a făcut tot ce a putut pentru a evita conturarea unei imagini cât mai reale a crimelor comise în cazul Budanov? Aşadar, că a procedat exact invers decât era obligată s-o facă, potrivit Constituţiei şi legislaţiei în vigoare?

— Da, este absolut corect. Lăsaţi-mă să vă mai dau un exemplu de caz în care instanţa nu a vrut ca adevărul să iasă la iveală. Una dintre dovezile... din acest caz... era o fotografie pe care, chipurile, Budanov ar fi ţinut-o la el multă vreme, care o înfăţişa pe Elza Kungaeva împreună cu mama ei, amândouă purtând puşti. Budanov a pretins că fotografia îi fusese dată de Iakiaev, şeful administraţiei din oraşul Duba-Iurt, pentru a-l ajuta să o găsească pe femeia care-i împuşcase pe ofiţerii din regimentul său în timpul luptelor din trecătoarea Argun. Duba-Iurt este situat la intrarea în trecătoare şi a fost centrul unor lupte aprige în februarie 2000, la care a luat parte regimentul lui Budanov. Această fotografie, pe care şi-au bazat concluziile psihiatrii consultaţi de instanţă... nu era de găsit nicăieri în dosar. Nu este nici acum. Asta înseamnă, în

primul rând, că experții mințeau... În al doilea rând, înseamnă că această probă esențială... nu a existat niciodată. Toate demersurile făcute pentru a-l scoate basma curată pe Budanov porneau de la respectiva fotografie...

— E adevărat. Dar, chiar dacă fotografia lipsește din dosar, există cu toate acestea un martor important în persoana lui Iakiaev. El ar fi putut fi citat pentru un interogatoriu încrucișat.

— Ar fi putut fi citat, dacă instanța ar fi urmat procedura normală pentru încercarea de a stabili adevărul și a determina vina fiecărei părți. Totuși, în Rusia avem un alt fel de instanțe. Acestea acționează mai ales pe baza ideologiei, protejează interesele criminalilor de război și își imaginează că este același lucru cu a proteja interesele de stat. Deci, și în această situație judecătorul Kostin a spus: «Nu. Nu avem nevoie de Iakiaev. Nu ne va spune nimic important.»... L-am găsit pe Iakiaev. Era de acord, fără rețineri, să se prezinte în instanță, dar ar fi avut nevoie de o autorizație pentru a trece prin punctele de control din Cecenia și de la frontieră. Tribunalul a refuzat să-i dea această autorizație.

— Cum și-a justificat judecătorul Kostin refuzul de a-l audia pe generalul Gherasimov?

— ... Judecătorul nu era interesat să-l audieze pe general, deși acesta ar fi putut, de exemplu, să descrie starea de spirit a colonelului în dimineața imediat următoare comiterii crimei, subiect asupra căruia mărturiile se contraziceau evident... Era Budanov prost dispus după beție?... În ancheta preliminară, martorii vorbiseră mult despre starea sa de ebrietate... Se afla el, așa cum pretindea primul raport psihiatric [există șase în total], într-o stare alterată a conștiinței ca rezultat al intoxicației alcoolice? Omorul a fost o consecință a tulburării sale mentale temporare? Lipsa de luciditate nu este o stare care să

treacă în câteva ore... deci Budanov trebuie să fi fost responsabil și conștient de ceea ce făcea. Atunci, de ce experții ne asigură că nu era conștient de acțiunile sale și nu putea fi făcut responsabil pentru acestea? Oare nu din cauză că și ei făceau parte dintre cei care urmăreau disculparea lui Budanov?

— În afară de aceasta, interogatoriul încrucișat al generalului Gherasimov ar fi permis să se stabilească dacă Budanov s-a opus sau nu arestării. Știm că atunci când generalul a venit la Regimentul 160... pentru a-l aresta pe Budanov, acesta a reacționat chemându-și soldații din compania de cercetare a regimentului și silindu-i să opună rezistență armată soldaților generalului Gherasimov. A fost cât pe ce să se ajungă o luptă între unități.

— Da, exact așa s-a întâmplat. După aceea, Budanov și-a scos revolverul. Gherasimov s-a temut că va împușca pe cineva, dar el a stat puțin pe gânduri și apoi s-a împușcat în genunchi. Toate acestea se găsesc în dosarul cazului...

— Ce importanță are faptul că Budanov s-a opus arestării?

— Foarte mare. În primul rând, era vorba despre un nou delict. În al doilea rând, ar fi oferit o perspectivă nouă asupra personalității lui Budanov. Instanța... a depus la dosar o scrisoare... de la generalul Vladimir Șamanov, acum guvernator al regiunii Ulianovsk. [Șamanov era un vechi prieten de-al lui Budanov, iar Regimentul 160 a luptat multă vreme în Cecenia sub comanda lui.] În scrisoarea de la Șamanov nu apăreau fapte noi, pentru că la momentul crimei acesta nici măcar nu se afla în Cecenia. În schimb, conține foarte multă propagandă ideologică. El afirmă pur și simplu că Budanov «nu este vinovat»: a avut perfectă dreptate să o rețină pe Kungaeva – considerând că aceasta era o lunetistă – și a avut dreptate să o omoare când i-a opus rezistență. Șamanov s-a adresat instanței ca un participant

tipic la cel de-al Doilea Război Cecen, ca superiorul imediat al lui Budanov, iar instanța i-a anexat cu bucurie scrisoarea la dosar.

— Am putea spune că întreaga procedură judiciară în cazul Budanov are un fundament ideologic, deoarece instanța a refuzat să accepte informațiile specifice de la martori direcți cum au fost generalul Gherasimov, Sembiev și Iakiaev, dar a consimțit să primească un text patriotic de la generalul Șamanov, care nu era în niciun fel martor în proces? Șamanov este bine cunoscut pentru extrema cruzime pe care o manifestă față de populația civilă din Cecenia, în calitatea sa de oponent militar și ca persoană ce împărtășește convingerea fermă că poporul cecen trebuie să poarte o responsabilitate colectivă pentru acțiunile individuale ale unor criminali.

— Da, este exact așa cum spuneți. Audierea... a avut scopul de a evita o examinare a cazului după toate normele legii și... de a reduce totul la «represaliile împotriva unui ofițer rus». Pe lângă aceasta, așa cum am mai spus, instanța a ignorat fățiș procedurile standard. De exemplu, parcurgerea celor zece volume groase ale dosarului cazului s-a terminat într-o oră și jumătate.

— Cum a reușit judecătorul o asemenea performanță?

— Le-a frunzărit pur și simplu și a anunțat că cercetarea a luat sfârșit. A doua zi ancheta a fost reluată fără a se fi emis nicio hotărâre în acest scop... Aceasta ne va da, bineînțeles, un temei pentru a face apel...

— Nu vă deranjează că sunteți un rus care apără interesele unei familii cecene? După cum aù evoluat lucrurile prin partea locului, cecenii sunt apărați de avocați ceceni, iar rușii, de ruși.

— Am fost solicitat de Centrul Memorial, care a organizat apărarea pentru familia Kungaev... Aceștia s-au trezit fără niciun fel de protecție, iar instanța a profitat

de acest lucru. A început să accelereze procedurile... Când am ajuns în Rostov pe Don, oamenii m-au întrebat ce relație aveam cu diaspora cecenă. Am răspuns: «Uitați-vă bine la mine. Niciuna.» A doua întrebare a fost: «Cărei rase îi aparțineți?» Mi s-a pus această întrebare nu numai de către susținătorii lui Budanov, ci și de Budanov însuși în sala de judecată. Din când în când acesta striga la mine în timpul audierilor, de exemplu: «De ce ești atât de turbat, lepădătură?»

— Lepădătură?

— Bineînțeles. E un militar. Crede că poate face tot ce-i place. Budanov nu a fost niciodată mustrat de judecător pentru comportamentul nepotrivit în fața instanței. Putea face tot ce dorea. Cred că judecătorului îi era frică de el.

— Cum se comporta cu cei care-l apărau, cu cei trei avocați? Țipa și la ei?

— Nu, sigur că nu. Când m-am săturat să tot fiu întrebat din ce rasă mă trag, am spus: «Sunt rus, așa cum se și vede. Tocmai de asta m-am și implicat în caz. Apăr standardele legislației ruse.»"

Urmând exemplul lui Budanov, instanța a decis să apere în schimb legea încetățenită. Budanov acționase în deplină concordanță cu legea încetățenită pentru ceceni: el considera crima pe care o comisese ca pe o pedeapsă îndreptățită. Iar instanța îl sprijinea, la fel ca și societatea rusă. Cazul acesta ne demonstrează că autoritățile din Rusia și statul în general acceptă ca legile Rusiei să fie abrogate în Cecenia.

RIDICULIZAREA RAPOARTELOR PSIHIATRICE

Una dintre caracteristicile cazului Budanov a fost dată de ridiculizarea rapoartelor psihologice și psihiatrice ale experților criminaliști.

În timpul celor trei ani cât a durat procesul, colonelul a beneficiat de patru rapoarte psihiatrice, iar după ce verdictul

inițial a fost revocat, de încă două. Concluziile la care ajunseseră aproape toate acestea erau influențate politic și susțineau linia curentă a Kremlinului, indiferent care ar fi fost ea.

Primele două rapoarte au fost elaborate aproape imediat după comiterea crimelor, în mai și august 2000, în timpul investigațiilor preliminare. Cea dintâi examinare a fost desfășurată de către psihiatrii de la Spitalul Militar al districtului Caucazul de Nord și de la Laboratorul Criminalistic al Caucazului Central și de Nord al Ministerului Justiției din Rusia. Al doilea raport a fost al doctorilor Spitalului de Psihiatrie și Neurologie al regiunii Novocerkassk, cu statut civil.

Aceste rapoarte au susținut că Budanov era responsabil pentru actele sale; așadar, și pentru crimele comise. În perioada respectivă, Putin vorbea foarte mult despre „dictatura legii" care trebuia instaurată în Rusia, iar acest lucru însemna că soldații care comiteau crime în Cecenia ar fi trebuit să primească exact aceeași pedeapsă ca și luptătorii ceceni care făceau parte din formațiunile armate ilegale.

Mai mult, era o vreme în care se căuta atragerea simpatiei cecenilor, după sălbaticele asalturi din 1999-2000 și numirea unui nou șef al administrației republicii, Ahmad-Hadji Kadîrov. Kadîrov fusese unul dintre luptători și muftiul* lui Djohar Dudaev, primul președinte al Ceceniei, asasinat în 1996 de către ofițerii Federației Ruse cu o rachetă teleghidată. Kadîrov, care declarase anterior *jihad* (război sfânt) Rusiei, a devenit mai târziu un prieten al Kremlinului, după ce „a apreciat situația în întregul ei".

Totuși, în aceste două rapoarte scria că, atunci când Elza Kungaeva a fost strangulată, Budanov suferise probabil un dezechilibru mintal, părând să prezinte simptome ale afectării creierului manifestate printr-o „tulburare de personalitate și de comportament".

Ministerul Apărării a avut obiecții față de aceste concluzii, deoarece aveau două implicații. Una era aceea că, din moment

* Conducător al unei comunități religioase musulmane, având și atribuții judecătorești. (*n.trad.*)

ce Budanov era în deplinătatea facultăților mentale, se putea cere pedeapsa maximă prevăzută de lege. Cealaltă viza faptul că armata rusă folosea oameni cu tulburări mentale cărora nu le făcea nimeni nicio evaluare, că asemenea oameni luau parte la lupte și că persoane cu tulburări de personalitate erau la comanda a sute de alți oameni, având pe mâna lor armament de ultimă oră.

Când a început procesul, s-a dovedit repede că nici judecătorului Kostin nu-i conveneau concluziile psihiatrilor, cel puțin din două motive.

Primul era acela că el însuși era un judecător militar, angajat al Ministerului Apărării. Rusia are instanțe militare speciale și magistrați militari care judecă infracțiunile comise de către militari. Acești magistrați se află permanent în atenția conducerii armatei, fiind total dependenți de liderii militari (de la comandanții de garnizoană până la ministrul Apărării) în ceea ce privește condițiile de cazare, salariile și perspectivele de promovare. Așadar, apartamentul în care locuia Kostin și măririle salariale veneau de la aceleași structuri militare cărora le era subordonat acuzatul, colonelul Budanov.

Al doilea motiv era oferit de faptul că, atunci când Budanov a ajuns în fața instanței, circumstanțele politice din Rusia începuseră să se modifice semnificativ. Kremlinul încetase treptat să se joace de-a democrația și să se preocupe de „dictatura legii". În consecință, toți cei care luptaseră în Cecenia erau declarați eroi, indiferent de faptele comise acolo. Președintele a început să distribuie medalii și ordine în dreapta și în stânga, asigurându-i pe cei implicați în război că statul „nu-i va trăda niciodată". Aceste cuvinte cu o încărcătură deosebită însemnau că guvernul intenționa să fie tolerant cu cei vinovați de crime de război în Cecenia, până la a le ierta absolut orice faptă, și că orice procuror care ar fi încercat să pornească proceduri penale împotriva personalului militar federal ar fi trebuit pur și simplu să fie oprit.

Dinspre canalele de televiziune controlate de stat au început să se reverse relatări despre onestitatea cu care își desfășurase Budanov misiunile, iar generalul Șamanov era mereu în atenția

generală, cu discursuri patriotice în care-și lăuda tovarășii de arme. Presupunerea că fata cecenă de 18 ani pe care o omorâse colonelul acționase ca lunetist nu mai era un motiv de îndoială. Acum nimeni nu-și mai amintea că atât ancheta, cât și avocații lui Budanov nu fuseseră în stare să găsească nici cea mai mică probă din care să rezulte că Elza Kungaeva ar fi avut vreo legătură cu formațiunile armate ilegale.

Îndoctrinarea politică a populației Rusiei se desfășura în plină forță, pregătind terenul pentru achitarea lui Budanov.

Exact în acest moment, instanța din Rostov pe Don a fost cuprinsă de îndoială în legătură cu competența experților care efectuaseră primele două rapoarte psihiatrice și a solicitat încă unul. De această dată era vorba despre o împletire a eforturilor militare și civile, pe deasupra și în Moscova, la care participau Laboratorul Central de Medicină Legală al Ministerului Apărării și Institutul Central de Psihiatrie Legală Serbski, cunoscut în general ca Institutul Serbski.

Proasta reputație a Institutului Serbski datează din vremea sovieticilor, când disidenții – cei care luptau împotriva comunismului și a lipsei libertăților civile și politice – erau declarați bolnavi mintal. Doctorii de la Institutul Serbski își îndeplineau invariabil cu multă conștiinciozitate misiunile primite de la omnipotentul KGB.

Aici a fost trimis Budanov. Când s-a aflat acest lucru, aproape nimeni nu s-a mai îndoit de motivul pentru care fusese expediat acolo. Se făcea tot ce era posibil pentru a fi scutit de răspunderea penală, spuneau susținătorii săi – ca și oponenții, de altfel.

Motivația oficială a solicitării celui de-al treilea raport fusese exprimată de instanță prin „imprecizia, caracterul contradictoriu și insuficient al faptelor" și prin aceea că apăruseră „informații noi și mai exacte" care erau importante pentru „determinarea adevăratei stări mentale a lui Budanov".

Nu avea importanță faptul că o serie de episoade aduse la cunoștința noii comisii nu avuseseră loc niciodată. Din moment ce aceste fapte nedovedite îl favorizau pe colonel, erau prezentate experților, care de atunci încolo le socoteau incontestabile.

Ca să spunem lucrurilor pe nume, era vorba despre un fals strigător la cer.

Care au fost întrebările pe care judecătorul Kostin le-a adresat psihiatrilor din cea de-a treia comisie?

„A suferit Budanov în trecut sau suferă în prezent de vreo boală mintală cronică?

La momentul în care au fost comise actele de care este acuzat, se afla Budanov într-o stare de tulburare patologică temporară? Putea el înțelege pe deplin adevărata natură și pericolul pe care actele sale îl reprezentau pentru societate și le putea controla?

Ce particularități psihologice ale lui Budanov ar fi putut contribui sau i-ar fi putut influența substanțial comportamentul în situațiile investigate?

Se afla Budanov în momentul comiterii actelor de care este acuzat într-o stare emoțională anume (de stres, frustrare, deviere temporară de la normalitate)?

Ar fi putut influența acțiunile lui Kungaeva apariția unor tulburări temporare ale funcțiilor mentale ale lui Budanov?

A fost provocat comportamentul lui Budanov de acțiunile lui Kungaeva?

Ce influență a avut consumul de votcă asupra stării lui Budanov în momentul săvârșirii actelor de care este acuzat?

Cum poate fi caracterizată starea lui Budanov... în cazul în care: 1) O considera pe Kungaeva fata unei luptătoare lunetist, care refuza să-i spună locul unde se afla mama ei, insultându-l, încercând să scape, opunându-i rezistență? 2) Kungava a încercat să pună mâna pe o armă încărcată? 3) El i-a arătat o fotografie care o demasca?

Are nevoie Budanov de tratament medical?

Se afla Budanov într-o stare mentală corespunzătoare îndeplinirii serviciului militar în perioada în care s-au petrecut acțiunile de care este acuzat? Dar în prezent?

Sunt temeinice și îndreptățite concluziile la care au ajuns experții în timpul anchetei preliminare?"

Urmează răspunsul experților de la Institutul Serbski. În raportul acestora totul este orientat înspre crearea imaginii potrivite unui erou.

„Potrivit spuselor lui Budanov, nașterea lui a fost dificilă... Potrivit mărturiilor mamei și surorii sale, era susceptibil și predispus la răbufniri nervoase ca reacție la un comportament disprețuitor. Răspundea nepoliticos sau începea pe loc o ceartă. Era sensibil mai ales la remarcile nedrepte și în asemenea cazuri încerca întotdeauna să ia apărarea celor slabi, a celor mai mici decât el, a celor sărmani...

În ceea ce privește serviciul militar, referințele îl prezintă pe Budanov într-o lumină extrem de favorabilă. Era disciplinat, eficient și tenace. În ianuarie 1995, când se desfășura prima campanie militară în Cecenia, Budanov a suferit o comoție în timpul luptelor, în urma căreia și-a pierdut cunoștința pentru scurt timp. Nu a cerut asistență medicală. Potrivit spuselor mamei și ale surorii lui, după ce s-a întors din Primul Război Cecen, personalitatea și comportamentul lui erau modificate. Devenise mai nervos și mai iritabil... În unitățile din subordinea sa, Budanov instaurase un spirit de intoleranță față de orice deficiență și pasivitate. Avea el însuși un înalt simț al responsabilității...

Niciunul dintre camarazii săi nu observase la Budanov vreo tulburare mentală. Nu s-a aflat niciodată sub observația unui psihiatru sau a unui neuropatolog.

Budanov a declarat că, atunci când regimentul său a ajuns în Cecenia..., a fost implicat aproape permanent în operațiuni de luptă. În octombrie și apoi din nou în noiembrie 1999, Budanov a suferit comoții însoțite de pierderea cunoștinței. După aceea a început să sufere de dureri de cap continue și de amețeli cu pierderea vederii.

A devenit incapabil să suporte zgomote puternice, înclinat către răbufniri nervoase, lipsit de reținere și iritabil. Suferea de schimbări bruște ale dispoziției, cu izbucniri de furie. A comis acte pe care le-a regretat mai târziu.

Budanov declară că luptele cele mai aprige s-au dat în trecătoarea Argun, din 24 decembrie 1999 până în 14 februarie 2000. Între 12 și 21 ianuarie, regimentul a pierdut nouă ofițeri și trei soldați. Mulți dintre aceștia au fost uciși, după cum declară Budanov, cu un glonț în cap tras de un lunetist. Pe 17 ianuarie 2000, camaradul lui Budanov, căpitanul Razmahin, a murit ucis de un lunetist. La două săptămâni după aceea ei au reușit să ridice de pe câmpul de luptă cadavrul mutilat al maiorului Sorokotiaghi, pe care se vedeau foarte clar urme de tortură.

Pe 8 februarie 2000 Budanov a plecat în concediu în Republica Buriată. Soția sa declară că în acest interval a fost irîtabil și nervos. El i-a spus că regimentul său s-a ciocnit cu luptători ai lui Hattab [un comandant arab] în trecătoarea Argun și că 15 comandanți de trupe din gruparea lui Hattab fuseseră uciși în lupte. Din această cauză, luptătorii spuneau că cei din regimentul lui Budanov erau niște „bestii" și îl declaraseră pe Budanov inamicul lor personal. Oferiseră o sumă fabuloasă pentru omorârea lui.

Budanov era extrem de supărat deoarece majoritatea ofițerilor din regimentul lui nu muriseră în lupte deschise, ci uciși de gloanțele unui lunetist. El le-a spus alor săi că se va întoarce acasă numai după ce „îl va nimici și pe cel din urmă luptător".

Pe 15 februarie, înaintea terminării concediului, Budanov s-a întors în Cecenia. Mama și sora lui au declarat că Budanov trecuse pe la ele... și că se schimbase atât de mult încât aproape că nu-l mai recunoșteau. Fuma tot timpul, abia deschidea gura să spună vreun cuvânt și „izbucnea din te miri ce". Nu putea sta niciun pic locului. Când le arătase fotografiile celor care muriseră și ale

mormintelor acestora, plânsese. Nu-l mai văzuseră niciodată într-o asemenea stare.

[Potrivit mărturiei căpitanului Kupțov, șeful secției medicale a Regimentului 160, care îl văzuse pe Budanov în fiecare zi, fuseseră situații în care acesta își schimba dispoziția de câteva ori într-un interval de zece sau cincisprezece minute, dintr-un om normal și amabil trecând la o stare de furie defensivă față de orice cuvânt care i se părea acuzator. În timpul conflictelor aceste tendințe erau exagerate. Într-un moment de enervare Budanov azvârlea pe jos sau către cei din jur ceasul de perete, telefonul sau orice altceva îi cădea în mână. După spusele lui Kupțov, starea mentală a lui Budanov căpătase „aspecte perverse" prin octombrie 1999 – deci înaintea morții camarazilor săi ofițeri din timpul luptelor din trecătoarea Argun.]

Budanov conducea el însuși atacurile, cu arma în mână, și se angaja în luptele corp la corp. După episodul din trecătoarea Argun încercase personal să recupereze trupurile celor morți. După moartea ofițerilor și soldaților din regiment pe cota 950,8, Budanov își făcea mereu reproșuri și era într-o stare continuă de depresie. Își lovea subordonații sau arunca în ei cu scrumierele. La jumătatea lui martie 2000, cerând să i se facă curățenie în cort, aruncase o grenadă în sobă...

La mijlocul lui februarie 2000, regimentul a fost desfășurat în apropiere de Tangi. Lui Budanov i s-a ordonat să ia măsuri pentru culegerea de informații și cercetarea terenului, să organizeze ambuscade, să efectueze controale suplimentare ale pașapoartelor locuitorilor și să rețină suspecții.

Budanov și cei de sub comanda lui au susținut că în acel moment situația era foarte confuză și nu era posibil să-ți dai seama cine-ți era prieten și cine dușman sau unde se afla linia de front. Între 22 și 24 martie, regimentul

a îndeplinit misiuni de recunoaştere şi cercetare. S-a hotărât să se inspecteze o serie de case din Tangi şi s-au descoperit doi „sclavi", care fuseseră aduşi cu forţa din Rusia centrală cu zece-cincisprezece ani în urmă.

Primind informaţii despre toate acestea, pe 26 martie 2000 Budanov a decis să verifice personal care era situaţia în Tangi. Reţinând doi ceceni, a ordonat ca aceştia să fie legaţi şi duşi în transportorul blindat. La regiment s-a prezentat un bărbat care a dovedit cu documente că era Şamil Sambiev şi a solicitat să i se permită să vorbească în particular cu Budanov. După 15-20 de minute Budanov a dat ordin să se întoarcă la Tangi, explicând că Şamil fusese de acord să le arate casele în care trăiau persoanele care colaborau sau îi susţineau pe luptători. În timpul drumului făcut prin localitate, cecenul le-a arătat casele care-i interesau, printre care se afla şi o casă albă... unde trăia o „femeie lunetist". Pe lângă aceasta, Budanov avea o fotografie în care se vedeau doi sau trei bărbaţi şi trei sau patru femei cu arme în mâini.

Budanov declară că s-a hotărât pe loc să o aresteze pe această femeie lunetist. Pe 26 martie... în timpul prânzului la popota ofiţerilor, Budanov a consumat băuturi tari. La miezul nopţii el a decis să plece personal... acolo unde trăia familia Kungaev. Budanov... a ordonat arestarea lui Kungaeva...

El a început să o bată, lovind-o cu pumnii şi picioarele în faţă şi pe diferite părţi ale corpului, provocându-i contuzii pe suprafaţa interioară a coapsei drepte şi hemoragii în... gură. Kungaeva a încercat să-i opună rezistenţă... Budanov, convins că aceasta era membră a unei formaţiuni armate ilegale şi că fusese implicată în moartea celor care se aflaseră sub comanda lui, a luat hotărârea să o omoare. După aceea a chemat echipajul transportorului şi i-a ordonat să ia corpul lui Kungaeva şi să-l îngroape în afara teritoriului unităţii. Aceştia au făcut ce li s-a spus...

Budanov pretinde că la început nu a avut intenția să o omoare pe Kungaeva, darămite să abuzeze de ea sexual. Dar Kungaeva se lansase într-o „explozie" de înjurături [ne amintim că ea nu vorbea rușește] la adresa forțelor armate rușești, a Rusiei însăși și a lui Budanov... Situația devenise din ce în ce mai înfierbântată. Kungaeva i-a spus că cecenii „se vor ocupa de el și de familia lui"... Budanov... a tras-o cu forța de la ușă. În timp ce se lupta cu ea, veșmintele ei se rupseseră parțial.

După spusele lui Budanov, Kungaeva se dovedise a fi foarte puternică. Ea îi sfâșiase tricoul, îi rupsese lanțul cu cruciuliță primit de la fiica lui, pe care-l purta la gât, iar în replică el îi smulsese partea de sus a îmbrăcămintii. Kungaeva a strigat că „nu împușcase încă destui dintre ei". Când fata a ajuns pe al doilea pat, cel mai îndepărtat de ușă, a încercat să pună mâna pe pistolul lui, care se afla pe măsuța de lângă pat. Budanov a prins-o de mână și cu celălalt braț îi apăsa corpul pe pat, ținându-și mâna în zona gâtului. Kungaeva continua să-l amenințe. Prin fața ochilor lui s-au perindat imaginile „tuturor soldaților și ofițerilor care muriseră în trecătoarea Argun".

Budanov nu-și mai amintea ce s-a întâmplat după aceea. Când a început să-și vină în fire, a văzut-o pe Kungaeva întinsă pe pat, nemișcată. Atunci a chemat echipajul de pe transportorul blindat. Budanov declară că în acest moment Kungaeva avea pe ea o fustă, iar vesta, bluza și sutienul erau îngrămădite jos; el era îmbrăcat cu pantalonii. Li-En-Shou a sugerat să o îngroape lângă plantația forestieră. Apoi Budanov a spus echipei să-i înfășoare corpul în pătură și să o ia de acolo...

După ce soldații au plecat de la Budanov, acesta s-a întins și a adormit.

[Ar trebui să notăm că soldații regimentului care păzeau locuința comandantului lor în noaptea aceea spuseseră

nu numai o dată în timpul anchetei că atunci când intraseră la chemarea lui Budanov, colonelul nu avea pe el decât indispensabilii. Fata era întinsă pe patul celălalt, complet goală. Budanov i-a întrebat pe soldați: „Îi e cuiva frică de morți?", apoi și-a aprins o țigară și le-a ordonat să înfășoare corpul în pătură și să-l îngroape. I-a amenințat că, dacă povesteau ceva cuiva, o să-i împuște.]

Pe 27 martie pe la ora 13:30, după cum a declarat Budanov, s-a întâlnit cu generalul-maior Gherasimov, ofițerul comandant al Grupării Armate de Vest.

[În momentul în care Budanov dădea această declarație ofițerul comandant era Vladimir Șamanov.]

Generalul Gherasimov i-a reproșat lui Budanov că dăduse foc la jumătate de sat și violase o fată de 15 ani. Remarcile lui Gherasimov erau insultătoare, iar acesta utilizase un limbaj obscen. Budanov a scos un pistol, l-a îndreptat în jos și s-a împușcat în picior. În acest moment gărzile de corp ale lui Gherasimov l-au amenințat cu armele, deși după ce se împușcase, Budanov i-a predat pistolul lui Gherasimov.

În același timp, compania de cercetare informativă din regimentul lui Budanov a apărut în grabă. Cei doi ofițeri și cei 20 de soldați care o alcătuiau au luat pozițiile necesare pentru a-i înfrunta pe ofițerii generalului Gherasimov. S-a creat o situație de confruntare, dar Budanov le-a ordonat oamenilor lui să coboare armele. Potrivit spuselor lui, a mers după aceea împreună cu generalii Gherasimov și Verbițki în camera statului-major. Budanov și-a recunoscut apoi vina în scris.

Când a fost interogat... Budanov a explicat contradicțiile existente în declarațiile date spunând că [anterior] fusese într-o stare foarte proastă.

Pe baza celor de mai sus, comisia a ajuns la concluzia că Budanov nu era responsabil pentru acțiunile sale, pe

temeiul unei responsabilități diminuate... Actele victimei, Kungaeva, au constituit unul dintre factorii care au provocat temporara tulburare mentală a lui Budanov... Nu există nicio probă convingătoare potrivit căreia Budanov s-ar fi aflat în stare de ebrietate...

Budanov... trebuia menținut sub observație și tratat de către un psihiatru fără a fi internat. Categoria C: Parțial apt pentru serviciul militar."

Concluziile comisiei i-au oferit judecătorului toată muniția necesară, potrivit legilor rusești, pentru a îndeplini dorința șefilor săi politici și a-l achita pe colonel.

În primul rând, el putea ridica din sarcina lui Budanov responsabilitatea crimei.

În al doilea rând, îl putea trimite să urmeze un tratament psihiatric obligatoriu, fără a-l obliga să se interneze. Durata acestuia urma să fie determinată nu de instanță, ci de doctorii care-l tratau. Colonelul putea scăpa de toate aceste neplăceri la circa o săptămână după pronunțarea verdictului.

În al treilea rând, judecătorul putea proteja dreptul lui Budanov de a continua să servească în armată, din moment ce starea de responsabilitate diminuată era „temporară" și conjuncturală. Cei din conducerea armatei au insistat ca verdictul să aibă această formulare deoarece altfel, așa cum am mai spus, ar fi însemnat că regimentele lor din Cecenia erau comandate de indivizi care nu erau sănătoși mintal și care puteau scăpa de pedeapsa pentru crimele comise.

Așa merg lucrurile în Rusia. Rapoartele experților în fața instanței, la fel ca în vremea sovieticilor, nu depind de faptele în sine, ci de cei care le manipulează.

Să ne oprim puțin și să trecem în revistă persoanele care au furnizat temeiul psihologic și psihiatric pentru disculparea lui Budanov:

Profesor T. Pecernikova, doctor în științe medicale (președinta comisiei), director al secției de consultanță din Institutul Serbski, medic cu reputație internațională, psihiatru

consultant la cel mai înalt nivel, cu 50 de ani de experiență în consultanță;

Profesor K. Kondratiev, doctor în științe medicale, decorat cu Ordinul de Merit al Federației Ruse, director al Departamentului Clinic Principal, cu 42 de ani de experiență în consultanță;

F. Safuanov, master în psihologie, cu 20 de ani de experiență în consultanță;

Colonelul A. Gorbatko, Serviciile Medicale ale Armatei, consultant-șef în cadrul Psihiatriei judiciare a Ministerului Apărării;

Locotenent-colonelul G. Fastovțev, Serviciile Medicale ale Armatei;

G. Burniașeva, psihiatru consultant.

De ce s-a orientat instanța înspre profesorul Pecernikova pentru a înjgheba împreună un raport de expertiză care să fie pe placul autorităților din punct de vedere politic?

Convingerea mea este că alegerea nu a fost nici pe departe întâmplătoare, deoarece în Rusia pur și simplu nu se întâmplă așa ceva. Se procedează la fel ca pe vremea sovieticilor. Spectrele comunismului, și încă cele mai monstruoase dintre ele, se află din nou aici, lângă noi. Din cele ce urmează se va vedea că în epoca președintelui Putin a revenit oribila practică a psihiatriei politice la ordin, dintr-o direcție neașteptată, ea ajungând să facă parte din viața noastră zilnică.

Pe 25 august 1968, în Piața Roșie din Moscova a avut loc o faimoasă demonstrație. Șapte oameni au pătruns în piață și au desfășurat bannere pe care scria „Pentru libertatea noastră și a voastră!" și „Rușine ocupanților!" Printre cei șapte se numără și Natalia Gorbanevskaia, o poetă, jurnalistă și disidentă care, în acel moment, împingea un cărucior în care se afla copilul ei. Aceasta era calea pe care au ales-o câțiva oameni pentru a protesta împotriva invaziei Cehoslovaciei de către trupele sovietice, într-o țară în care nu mai existaseră de foarte mult timp mișcări contestatare.

Demonstrația „celor șapte" a durat doar câteva minute, înainte ca toți să fie reținuți de agenți KGB în haine civile, care patrulau continuu în Piața Roșie. O instanță de judecată i-a condamnat ulterior pe doi dintre ei la detenție în lagăre de muncă, unul a fost internat într-un spital psihiatric și trei au fost trimiși în exil. Gorbanevskaia fusese inițial eliberată deoarece în perioada aceea își alăpta copilul.

Pe 24 decembrie 1969 ea a fost arestată din nou, din cauză că nu renunțase la drepturile sale civile.

Atunci a fost prima situație în care Tamara Pecernikova și-a pus amprenta asupra vieții oamenilor. Ea a fost cea care, la cererea KGB, a interogat-o pe Gorbanevskaia în același Institut Serbski în care fusese examinat după trei decenii și Budanov.

Pecernikova a dat pentru Gorbanevskaia verdictul medical pe care îl ceruse KGB-ul: „schizofrenie", ceea ce ar fi trebuit să însemne că orice persoană care ar fi venit cu bannere în Piața Roșie pentru a protesta împotriva intrării tancurilor rusești pe străzile din Praga nu era sănătoasă la minte.

Un alt diagnostic al KGB-ului pe care Pecernikova l-a parafat în 1969 a fost acela că Gorbanevskaia reprezenta un pericol pentru societate și trebuia prin urmare să fie supusă pe termen nedefinit unui tratament obligatoriu într-un spital psihiatric specializat.

Natalia Gorbanevskaia, fondator și prim editor al unui buletin clandestin al activiștilor pentru drepturi civile, numit *Cronica evenimentelor curente*, avea să petreacă ani sumbri de detenție în Spitalul de Psihiatrie din Kazan. Ținută aici din 1969 până în 1972, ea a emigrat în 1975 cu o viză israeliană. Acum trăiește în Franța.

„—Vă amintiți de numele Pecernikova? am întrebat-o de curând pe Natalia Gorbanevskaia.

— Sigur că da.

— Cum s-a desfășurat examinarea în cazul dumneavoastră?

— A fost cel puțin părtinitoare. Hotărâseră dinainte să-mi pună diagnosticul de schizofrenie... Fuseseră instruiți de KGB să mă trimită la tratament obligatoriu într-un spital de psihiatrie și toți, inclusiv Pecernikova, au făcut cum li s-a spus.

Știau că instanța nu va cere nicio justificare a diagnosticului, așa că nu s-au sinchisit să menționeze vreuna în expertiza lor. De exemplu, au scris „gândire ilogică uneori". Despre felul în care se manifesta aceasta n-au spus niciun cuvânt. «Gorbanevskaia prezintă stări anormale ale facultăților de gândire, emoționale și critice, tipice schizofreniei.» Care erau aceste stări anormale? Niciun cuvânt. Și totuși această frază este absolut crucială... deoarece concluzia care a urmat imediat după ea susținea că tratamentul obligatoriu era esențial. În întreaga lună în care m-au examinat nu mi-au pus nici măcar o întrebare despre creația mea lirică, deși eu sunt poetă. De parcă nici n-ar fi existat. Am crezut că mi-ar putea atribui tendințe de megalomanie pentru că mă consideram poetă, dar nu s-a întâmplat așa ceva. Acum îmi este clar de ce n-au făcut-o. Simptomele referitoare la o «dezvoltare emoțională rudimentară și la frigiditate», ca urmare a schizofreniei, ar fi făcut imposibilă creația poetică. «Pacienta intră de bunăvoie în conversație. Se comportă calm. Are un zâmbet întipărit pe față.» Absolut adevărat, dar liniștea aceea mă costa! Știam că trebuie să-mi păstrez calmul și să nu le dau niciun motiv să inventeze simptome, dar, în cele din urmă, tocmai calmul meu a fost folosit drept simptom și a figurat în raport ca: «... nu manifestă niciun fel de neliniște în privința viitorului ei sau a sorții copiilor ei». Bineînțeles că eram îngrijorată în legătură cu copiii mei, dar nu aveam de gând să le dezvălui acest lucru psihiatrilor KGB-iști. Raportul continua: «Nu-și reneagă faptele. Are convingerea neclintită a justeței acțiunilor sale. În particular, afirmă că a acționat în acest fel pentru ca în viitor să nu se simtă vinovată față de copiii ei.» Nici în ziua de azi nu-mi reneg faptele și încă mai sunt convinsă de justețea lor, iar copiii mei sunt mândri de ele. Încă ceva: «Îi lipsește conștiința critică față de situație.» Psihiatrii, printre care și Pecernikova, considerau că trebuie să primesc certificat de bolnav mintal pentru că gândeam cu propria mea minte în loc să mă bazez pe a altcuiva. Este demn de reținut faptul că, în luna cât am fost examinată, m-am întâlnit numai cu Pecernikova și cu Martinenko, un

doctor. Toate «observațiile» care au stat la baza concluziilor finale ale experților erau doar ale lor. Eu cred că erau perfect conștienți de interpretarea eronată și denaturarea lucrurilor, dar asta nu i-a împiedicat să-și ducă la capăt misiunea criminală pe care o primiseră. La ora actuală, Pecernikova are o istorie îndelungată de executare a ordinelor criminale. Cred că activitatea în cadrul Institutului Serbski subminează irevocabil atât decența umană, cât și integritatea profesională a acestor psihiatri...

— Cum s-au terminat pentru dumneavoastră toate aceste stări de lucruri? Cât timp ați petrecut în spitalul de psihiatrie?

— Doi ani și două luni. Eu i-aș spune temniță psihiatrică. Am fost internată nouă luni și jumătate în cel mai groaznic spital, cel din Kazan. M-au mutat din închisoarea Butîrka din Moscova în Kazan în ianuarie 1971. În 1972, trecând din nou prin Butîrka, m-au trimis înapoi la Institutul Serbski pentru o altă examinare. Acolo am mai stat încă trei luni. Totuși, ceea ce a contat cel mai mult nu a fost lungimea duratei, ci tratamentul forțat cu medicamente neuroleptice. Administrarea de haloperidol este considerată de multă vreme un mijloc de tortură. Haloperidolul era folosit în practica din clinici pentru tratarea cazurilor de *delirium tremens* și halucinații. Nu era situația mea, decât dacă mi s-ar fi considerat părerile drept delirante... Haloperidolul se administrează de obicei în tratamente cu durata de o lună, după care se face o pauză pentru un tratament de recuperare, deoarece unul dintre efectele secundare este boala Parkinson. Ei bine, ei mi-au făcut injecții nouă luni și jumătate, fără a aplica niciun tratament de recuperare și fără pauze. Când m-au adus de la Kazan înapoi la Institutul Serbski și m-au pus iarăși pe tratament cu haloperidol, Pecernikova spunea: «Știi și tu că va trebui să ți se administreze în continuare haloperidol.» Ce ipocrită!

— Ce s-a întâmplat după aceea?

— Am emigrat la Paris... Psihiatrii francezi cu care m-am întâlnit aici se amuzau când citeau raportul asupra tratamentului meu, care fusese eliberat de Institutul Serbski. Unul dintre ei mi-a spus: «Ar trebui să mergem și să învățăm de la

acești psihiatri sovietici: dacă ar fi să judecăm după diagnoza lor, avem înaintea noastră cazul miraculos al unei persoane care a fost vindecată de schizofrenie.»"

Cazul Gorbanevskaia a fost printre primele așa-numite „represalii psihiatrice" împotriva disidenților din URSS. Cea care putea fi salvatoarea lui Budanov era în culmea gloriei în anii '70, o perioadă cumplită în Rusia, în care regimul comunist ducea un război de uzură cu disidenții. Pe atunci aveam o Constituție absolut respectabilă și KGB-ul prefera să-și ducă războiul împotriva disidenților în așa fel încât să nu stârnească prea multe proteste, cu alte cuvinte punând diagnosticul de boală psihică ori de câte ori putea și solicitând tratament obligatoriu în spitale specializate.

Liudmila Alexeeva a fost o bine-cunoscută disidentă și o campioană a apărării drepturilor omului în perioada sovietică, silită să emigreze în SUA ca urmare a persecuțiilor politice. Acum este președinta Asociației Internaționale Helsinki. În cartea *Istoria disidenței în URSS*, ea scrie că doar în 1971 „nu mai puțin de douăzeci și patru din optzeci și cinci de oameni găsiți vinovați de delicte politice au fost diagnosticați ca fiind bolnavi psihic, adică aproape o treime dintre ei". Cei care n-au putut fi declarați bolnavi au fost găsiți vinovați de defăimarea sistemului sovietic, dar și aici Pecernikova se punea la dispoziția instanțelor.

De exemplu, în vara anului 1978, Aleksandr Ghinzburg a fost judecat sub acuzația de defăimare. Tamara Pecernikova a fost prezentă la proces ca martor al acuzării.

Ghinzburg era unul dintre cei mai cunoscuți disidenți sovietici, jurnalist, membru al Grupului Helsinki din Moscova, editor al jurnalului samizdat de poezie *Sintaxe* și primul administrator, din 1975 până în 1977, al Fondului Social de Ajutorare a Prizonierilor Politici din URSS și a Familiilor lor, înființat de Aleksandr Soljenițîn cu drepturile de autor primite pentru *Arhipelagul Gulag*. Între 1961 și 1969, Ghinzburg a fost condamnat pentru activitățile sale de trei ori la diferite perioade de detenție în lagăre de muncă, iar în 1978 la opt ani de detenție în regim de închisoare. În 1979, în urma presiunilor

exercitate din Vest, a fost exilat din URSS în schimbul spionilor sovietici arestați în SUA. După aceea a trăit mulți ani în Franța și a murit în 2002 din cauza bolilor căpătate în lagărele de muncă sovietice pentru deținuții politici.

Arina Ghinzburg, soția și aliatul lui Aleksandr în lupta sa de disident, mi-a spus următoarele lucruri despre atmosfera de la procesul lui, care s-a desfășurat în Kaluga, un oraș mic din Rusia centrală:

„În timpul procesului îi administrau neuroleptice, iar el devenea pur și simplu confuz în instanță. Îi făceau tot timpul injecții. Nu arăta deloc bine. Abia putea să meargă și purta după el o față de pernă umplută cu cărți deoarece refuzase să primească ajutorul unui avocat și se apăra singur. Avea o barbă lungă și căruntă. Vorbea incoerent; își pierduse coordonarea. Cerea să i se îngăduie să stea așezat, dar cum acest lucru nu i se permitea, leșina. Trebuie să recunosc că imediat după pronunțarea verdictului au încetat să-i facă injecții."

Iată și un extras din înregistrările audierilor: „În legătură cu Documentul nr. 8 depus la dosar [un articol din *Cronica evenimentelor curente* din 12 octombrie 1976], au fost supuse interogatoriului încrucișat Pecernikova, director al secției de consultanță a Institutului Serbski, și Kuzmiceva, consultant la Spitalul de Psihiatrie nr. 14 din Moscova. Acestea au declarat că în URSS nu există abuzuri psihiatrice."

Bineînțeles că Ghinzburg a susținut în instanță exact contrariul. El a și scris în lucrările sale de tip samizdat despre amploarea dramatică pe care au luat-o represaliile psihiatrice în țară și despre faptele Pecernikovei și ale altora.

Iată câteva extrase din „Documentul nr. 8" care a fost contestat de Pecernikova:

„De curând, Grupul pentru Monitorizarea Implementării Acordului de la Helsinki a adresat o propunere Sovietului Suprem al URSS și Congresului SUA pentru ca acestea să

formeze o comisie mixtă în vederea identificării situațiilor de abuz psihiatric. În cadrul documentului de față, grupul raportează faptele despre care are cunoștință în legătură cu represaliile psihiatrice."

„Piotr Starcik, compozitor și interpret, a fost dus pe 15 septembrie cu sprijinul poliției la spitalul de psihiatrie Stolbovaia [faimosul spital psihiatric sovietic „Coloanele Albe", cu o funcție similară cu a Institutului Serbski]. Lui Starcik i se administrau deja doze substanțiale de haloperidol. Consemnare din notele de la internarea lui Piotr Starcik: „P.S. [Pericol pentru societate]. Tratament obligatoriu cu internare în spitalul de psihiatrie din Kazan sub incidența articolului 70 [agitație și propagandă antisovietică]. Externat în 1975. Recent, a compus cântece cu conținut antisovietic, organizând și întruniri de 40-50 de persoane în apartamentul său. Lucid în timpul examinării. Nu neagă că ar fi compus cântecele. Spune: «Am propria mea viziune asupra lumii»".

„Eduard Fedotov era un slujitor al bisericii în Pskov. A venit la Moscova când a auzit de persecutarea creștinilor ortodocși... Fedotov a fost arestat de poliție și trimis în Spitalul de Psihiatrie nr. 14. Și acum se află tot acolo. Pe 7 mai 1976, Nadejda Gaidar a înaintat o plângere Procuraturii URSS [către care fusese îndrumată de la biroul de primire a sesizărilor al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice]. Ea a fost arestată de poliție și dusă la Spitalul de Psihiatrie nr. 13, unde i s-au administrat imediat injecții cu aminazină. Directoarea secției nr. 2, L. I. Fedorova, a declarat: «O vom ține aici un timp pentru a o determina să înceteze cu plângerile, apoi o vom trimite la Kiev printr-un centru de recepție specializat. Acolo o vor reține de asemenea pentru scurt timp. Data viitoare se va gândi de două ori înainte de a începe să înainteze plângeri.»"

În lumina unor asemenea informații, dr. Pecernikova a depus mărturie în instanță că în URSS nu se produceau abuzuri psihiatrice. Mărturia ei a făcut ca Aleksandr Ghinzburg să fie găsit vinovat pentru defăimare și agitație la adresa sistemului sovietic.

Pentru Ghinzburg aceasta s-a tradus prin opt ani de detenție în închisori și lagăre de muncă, îmbolnăvirea de tuberculoză și pierderea unuia dintre plămâni în totalitate și a unui sfert din celălalt. În ultimii săi ani a fost conectat 16 ore pe zi la un tub de oxigen. Sănătatea lui fusese total compromisă.

Pentru a putea înțelege ce se petrece în Rusia de astăzi, avem nevoie să fim conștienți nu numai de faptul că a reînviat psihiatria politică, cu diagnostice puse la ordin, dar și de modul în care funcționează aceasta.

Aproape în toate dosarele lui Pecernikova, de la Gorbanevskaia și Ghinzburg până la Budanov, găsim laitmotivul înfăptuirii justiției sociale. Astăzi, aceste cuvinte sunt folosite totuși într-un context cu totul diferit. În perioada sovietică, Pecernikova considera căutarea justiției sociale ca un simptom de boală psihică periculoasă pentru societate. Astăzi, ea consideră că un omor violent este justificat prin încercarea înfăptuirii justiției sociale de către ucigaș. Colonelul a fost copleșit de sentimentele de vinovăție în legătură cu moartea camarazilor săi împușcați de un lunetist. Prin urmare, după logica lui Pecernikova, este ușor de înțeles de ce a omorât o femeie.

Să fie oare doar o întâmplare faptul că Pecernikova a figurat și în cazurile Ghinzburg și Gorbanevskaia?

Iar următoarea întrebare este dacă Pecernikova și-a făcut apariția și în cazul Budanov tot printr-o simplă întâmplare.

În ultimele trei decenii KGB/FSB știa că se putea baza pe Pecernikova. Ea a stat în umbră în timpul perioadei „democratice târzii" de pe vremea lui Gorbaciov și sub conducerea lui Elțin, dar după aceea a ajuns președinte al țării un ofițer cu un dosar de 20 de ani de serviciu în KGB. După ce Putin a preluat puterea, chiar și cele mai nesemnificative

dintre structurile de guvernare au fost umplute cu indivizi care lucraseră în KGB.

Informații obținute din surse independente (nu ne surprinde faptul că niciuna nu provine din surse oficiale) sugerează că peste 6000 de membri ai KGB/FSB l-au urmat pe Putin când acesta a ajuns la putere și ei ocupă acum cele mai înalte funcții în structurile naționale. Printre acestea se numără ministerele cheie, în care dețin poziții importante: cabinetul președintelui (doi directori adjuncți, șefii departamentelor de personal și de informații); Consiliul de Securitate (secretarul adjunct); aparatul administrativ guvernamental; ministerele apărării, al afacerilor interne, al relațiilor cu presa, televiziunea, radioul și mass-media în general; Comitetul de Stat pentru Taxe și Accize; Agenția Rusă pentru Rezervele Naționale; Comitetul pentru Redresare Financiară – și așa mai departe.

Istoria, cu părțile ei rele, tinde să se repete, la fel ca un cancer, iar tratamentul este unul radical: terapia efectuată la momentul oportun pentru a distruge celulele ucigașe. Noi nu am făcut așa ceva. Ne-am târât din URSS și am intrat în „Noua Rusie" infestați cu ploșnițele noastre sovietice. Revenim la întrebarea esențială: este o coincidență reactivarea lui Pecernikova în cazul Budanov? Ei bine, este o coincidență revenirea la putere în țara noastră a poliției secrete?

Nu, nu este. Prin anul 2000, oamenii spuneau: „Ce dacă Putin și-a început cariera în KGB-ul sovietic? O să se remodeleze după ce își va căpăta funcția."

Pe atunci era deja prea târziu. Astăzi, ne-am trezit că suntem înconjurați de oamenii de nădejde ai lui Putin și ai prietenilor lui. Din nefericire, aceștia nu au încredere decât în indivizi de genul lor. Rezultatul este că structurile de putere din noua Rusie sunt invadate de cetățeni cu anumite trăsături specifice, având prin formație o mentalitate represivă și o concepție asupra modului de rezolvare a problemelor guvernamentale care le reflectă mentalitatea.

Pecernikova întruchipează aceste trăsături și în același timp este un „mecanism" pentru perpetuarea lor. În cele

două decenii pe care le-a petrecut „apărând sistemul sovietic social și de stat", ea a pus la punct un mecanism de a controla știința medicală și a modela psihiatria care să răspundă nevoilor aparatului de securitate al statului. Astăzi, la peste un deceniu de la prăbușirea structurii vizibile a sistemului sovietic, ea s-a trezit că este la fel de căutată ca întotdeauna, cu toate abilitățile ei foarte speciale.

Acestea nu sunt noțiuni abstracte de teorie politică. Contribuția Pecernikovăi în cazul Budanov a avut pentru oameni aceleași consecințe de viață și de moarte ca și în anii '70 și '80.

Libertatea lui Budanov era o chestiune de o importanță fundamentală pentru vremurile noastre, nu mai puțin pentru armată, care a devenit un instrument de represiune politică în Cecenia. Armata era în așteptarea unui precedent de la tribunalul din Rostov pe Don. Putea continua să se comporte precum Budanov?

Pecernikova, care spunea „continuați tot așa", oferea muniția cea mai importantă care-i permitea judecătorului Kostin să îndemne la rândul lui, în litera legii: „continuați tot așa".

Cu siguranță că semnalul a fost înțeles în acest mod în Cecenia, unde ofițerii au preluat stările de lucruri exact din punctul în care le lăsase Budanov. Am putea cita atâtea exemple cât să umplem paginile altei cărți.

A trecut mai bine de un an. Dosarul lui Budanov s-a îngroșat prin adăugarea a încă trei rapoarte de expertiză. Concluziile lui Pecernikova au fost respinse ca fiind lipsite de susținere. Curtea Supremă a trimis cazul înapoi spre rejudecare și o instanță militară nou numită în Rostov pe Don a comandat efectuarea unor noi rapoarte. A fost îndepărtat din scenă procurorul Nazarov, care în realitate îl apărase pe acuzat, iar justiția socială a început să-și facă timid apariția de după nori.

Dar Pecernikova? Să fi fost ea oare pedepsită?

Nicio nădejde! A rămas neclintită, la locul ei.

Să ne întoarcem acum la dovezile pe care Pecernikova le-a ignorat: obstacolele ascunse din cazul Budanov.

În ultima noapte a scurtei sale vieți, nefericita Elza Kungaeva nu a fost doar strangulată, ci și violată. Iată un extras din raportul criminalistic:

„Locul gropii se află într-o plantație forestieră, situată la 950 de metri de postul de comandă al regimentului de blindate. Este descoperit corpul unei femei goale înfășurat într-un pled din tartan.

Corpul se află așezat pe partea stângă, cu picioarele strânse către abdomen, brațele îndoite din cot și strânse pe lângă corp. Perineul este pătat de sânge în regiunea organelor genitale externe, iar pătura este de asemenea murdară de sânge în același loc.

Pe 28 martie 2000 s-a desfășurat o cercetare criminalistică a corpului Elzei Kungaeva..., condusă de către căpitanul V. Lianenko, director al secției medicale a Laboratorului medical nr. 124. Pe organele genitale externe, pe suprafața pielii perineului și pe suprafața dorsală a treimii superioare a coapsei există urme umede de culoare roșu-închis care par a fi de sânge și mucus... Pe himen sunt leziuni liniare radiale de sfâșiere. În pliul fesier există urme uscate de culoare roșu-închis, spre maroniu. La doi centimetri de la orificiul anal există o ruptură a membranei mucoase... Ruptura este plină cu sânge coagulat, ceea ce indică faptul că s-a produs înaintea morții. Pe partea păturii dinspre corp există o pată umedă de culoare maro-închis, părând a fi sânge...

Alături de corp s-au găsit: 1) Bluză, de lână. Sfâșiată (Tăiată) în spate pe verticală, pe toată lungimea... 5) Chiloți, uzați. Nu s-au prevalat probe pentru analizele de laborator din cauza lipsei condițiilor potrivite pentru conservare...

Rupturile de la nivelul himenului și al membranei mucoase a rectului... au rezultat prin inserția unui obiect (unor obiecte) bont, dur... Este posibil ca acest obiect să fi

fost un penis erect. Ar fi putut fi totuși și mânerul unei lopeți mici de infanterie..."

Încă de la începutul anchetei Budanov negase categoric că ar fi violat-o pe fată. Totuși, era clar că cineva făcuse acest lucru și încă înainte ca aceasta să fi murit. Din moment ce, în ultimele ore ale vieții Elzei, Budanov fusese singur cu ea, iar soldații avuseseră acces în camera lui abia după moartea ei, se impune categoric o singură concluzie.

În timpul anchetei preliminare au fost efectuate două analize criminalistice. Când instanța a încercat să-l scoată basma curată pe Budanov, a comandat un al treilea raport medical, din același motiv ca și pentru noul raport psihiatric solicitat Institutului Serbski: pentru a ajunge la concluziile pe care conducerea armatei și Kremlinul voiau să le audă și pentru ca un ofițer căruia îi fuseseră conferite două ordine de merit să nu fie dovedit a fi violator.

Cel de-al treilea raport contrazice tot ceea ce primul examinator din corpul medical văzuse cu propriii ochi: „Rupturile himenului și ale mucoasei rectului s-au produs post-mortem, când capacitatea retractilă caracteristică țesuturilor vii fusese complet pierdută". Cu alte cuvinte, deși cineva abuzase de tânăra fată, mai mult ca sigur că nu fusese Budanov. El avea un alibi. După ce o omorâse, se dusese liniștit la culcare.

Pentru ca aceste lucruri să fie și mai plauzibile, sângerarea abundentă pe care o observase Lianenko era interpretată astfel: „... prezența petelor de sânge în regiunea organelor genitale externe nu contrazice concluzia referitoare la originea post-mortem a acestor răni...". Acești experți „corecți" au adăugat la concluzii o referire la un raport anterior: „Decizia inexplicabilă a specialistului de a nu recolta material pentru analizele histologice nu ne permite să ajungem în momentul de față la niște concluzii mai certe..."

Într-o zonă de război, unde nu existau nicăieri condiții de păstrare a probelor histologice, absența unei dovezi de netăgăduit a întărit alibiul colonelului. Așa cum clamau în cor ultimii patologi, în absența unei analize histologice, orice

încercare de a dovedi violul, precum și faptul că violatorul fusese Budanov, era sortită eșecului.

Acum putea fi extrasă concluzia așteptată: „Nu există date care să susțină ipoteza că leziunile post-mortem ar fi fost provocate de un organ sexual bărbătesc. Rezultatele examinării criminalistice ale corpului și dovezile materiale nu oferă niciun temei pentru a conchide că împotriva lui Kungaeva a fost comis un act de silnicie sexuală."

Cu alte cuvinte, nu a existat niciun viol.

Acest raport de „achitare" a lui Budanov a fost semnat de:

I. Ghedîgușev, doctor în științe medicale, Ordinul de Merit, director adjunct al Centrului Național de Medicină Legală al Ministerului Sănătății;
A. Isaev, doctorand în științe medicale, director al Departamentului de Analize Complexe al aceluiași centru, expert de cea mai înaltă categorie;
O. Budiakov, doctorand în științe medicale, Ordinul de Merit, consultant de medicină legală în Departamentul de Analize Complexe al aceluiași institut.

Evident, aceștia și-au imaginat că prin efortul lor au îndepărtat o pată de pe uniforma armatei ruse. De pe jachetă, poate, dar nu și de pe pantaloni.

OPINIA PUBLICĂ RUSEASCĂ

Pe măsură ce cazul Budanov se tot tergiversa pe parcursul a trei ani de zile, nu-mi venea să cred că femeile din Rusia aveau o asemenea reacție. Noi formăm mai mult de jumătate din populația țării. Să însemne oare acest lucru că majoritatea rușilor ar trebui să disprețuiască și să deteste un violator? Se pare că nu.

Zeci de milioane de ruși au fiice aflate la vârsta adolescenței. Fie și numai din acest motiv, ei ar trebui să înțeleagă și să se identifice cu suferința familiei Kungaev. Din nou, se pare că nu se întâmplă așa.

La televizor s-au transmis interviuri luate soției lui Budanov. Ea a bâiguit câteva absurdități despre bietul ei soț, care trebuia să îndure toate acele investigații și să facă față unui proces, și despre fetița lor, care obosise așteptându-l pe tata să se întoarcă acasă. Se părea că țara simpatiza cu soția colonelului, nu cu familia Kungaev, care, oricât ar fi așteptat, nu avea să-și mai vadă fiica.

În 2002, când experții s-au pus de acord cu faptul că Budanov a fost temporar tulburat mental în momentul comiterii crimei, acesta a fost absolvit de învinuirea de viol. Indignarea locuitorilor nu s-a manifestat nicăieri în țară. Nu a existat nicio singură demonstrație de protest, nici măcar din partea organizațiilor de femei. Niciun apărător al drepturilor civile nu a ieșit în stradă. Rusia considera că ceea ce se întâmplase era întru totul just. Raportul prin care colonelul era „achitat" a fost urmat de un val de crime de război în Cecenia, comise de soldații care foloseau ca paravan situația dezastruoasă și cruzimea întronată în ambele tabere. Pe tot parcursul anului 2002, „epurarea" teritoriului a continuat în Cecenia pe scară largă și cu o brutalitate extremă. Satele erau împrejmuite, bărbații erau ridicați, femeile violate. Mulți oameni erau omorâți, iar și mai mulți dispăreau fără urmă. Răzbunarea era clamată ca justificare a crimelor. Legea linșajului era încurajată de la Kremlin – ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Am descoperit că ne întorceam înapoi în timp, de la stagnarea din timpul lui Brejnev la arbitrariul absolut, caracteristic perioadei staliniste. Mă bântuia gândul înspăimântător că aveam probabil guvernul pe care îl meritam.

Ultimul cuvânt al lui Budanov în fața instanței era programat pentru data de 1 iulie 2002, indicând faptul că mascarada juridică era aproape de sfârșit. Părinții Elzei Kungaeva și avocații lor părăsiseră sala de judecată, incapabili să mai suporte siluirea moralității și profanarea legilor. Susținătorii colonelului și colegii lui de armată zbierau în afara sălii de judecată, așteptându-se ca, în câteva zile, să toasteze împreună cu Budanov victoria înecând-o în votcă.

Dar deodată s-a întâmplat ceva. Ultima adresare a lui Budanov în proces a fost brusc contramandată. Verdictul, care era programat pentru data de 3 iulie, nu a mai fost pronunțat. Spre surpriza generală, s-a anunțat o întrerupere a audierilor până la începutul lui octombrie, iar Budanov a fost scos din nou din Moscova și dus la Institutul Serbski pentru un alt raport medical, de-acum al patrulea. Oare ce se întâmpla?

Avem puține informații sigure în privința direcției în care sufla vântul dinspre Kremlin, așa că putem recurge doar la presupuneri și deducții. Ceea ce știm este că Putin era supus unor presiuni venite de la Bundestag-ul german, cu scrisori și apeluri adresate lui personal. Cancelarul Schroeder însuși se interesase, în cadrul unor summituri, de motivul pentru care cei ce-l judecau pe criminalul de război Budanov păreau interesați doar să-l vadă achitat. Surse din interiorul cabinetului președintelui susțin că el nu a avut niciun răspuns.

N-ar trebui să fiți surprinși. În țara noastră, cu tradiția ei de servilism bizantin, asemenea fapte de o importanță relativ mică sunt de multe ori suficiente pentru a schimba cursul istoriei[7]. Audierile au reînceput pe 3 octombrie. Direcția principală de interes s-a îndreptat către concluziile noului raport psihologic și psihiatric. Mulți anticipau o turnură de senzație, dar totul s-a dovedit a fi doar o reiterare. S-a considerat din nou că Budanov ar fi suferit „o disfuncție patologică temporară a activității mentale", iar verdictul a fost prin urmare absolut previzibil: nu era responsabil pentru crimă, iar curtea insista ca el să urmeze un tratament psihiatric, a cărui durată avea să fie decisă de medicul desemnat să-l îngrijească. Ideea de bază rămânea aceeași: Budanov avea să scape de pedeapsă.

Acel verdict a fost pronunțat la o dată bine aleasă, pe 31 decembrie 2002. Aceasta este o zi specială în Rusia. Pe 31 decembrie aproape nimeni nu mai merge la muncă și nu există prea mulți oameni care să se gândească la probleme serioase. Este aproape ca un festival religios, când nici ultimii reprezentanți ai societății civile sau membrii parlamentului care au înclinații democratice, și prin urmare

anti-Budanov, nu își manifestă niciun fel de indignare, pentru că sărbătoresc Anul Nou.

Ziua fusese bine aleasă. Nu s-a auzit niciun protest față de verdict. După 31 decembrie Rusia își ia două săptămâni de libertate de la gândire, timp în care la televizor nu vezi decât o succesiune nesfârșită de concerte de gală, iar ziarele nu apar.

Avocații familiei Kungaev au făcut apel, așa cum era firesc. Ar fi vrut să răstoarne verdictul, dar din păcate nu erau prea optimiști. Așa cum Abdullah Hamzaev a afirmat imediat după pronunțarea verdictului, își punea cele mai mari speranțe în Curtea Europeană a Drepturilor Omului, nu în sistemul judiciar rusesc, iar apelul la Curtea Supremă era făcut mai ales pentru că aceasta era procedura necesară înainte de a putea fi înaintat un apel la Strasbourg.

Dar apoi a venit adevărata senzație! La începutul lui martie 2003, secția militară a Curții Supreme a anulat pe neașteptate verdictul, recunoscând toate neregulile și hotărând că urma să aibă loc un nou proces. Totul avea să fie reluat, de la începutul anchetei, și să se desfășoare în Rostov pe Don, în același tribunal militar, dar având ca președinte un alt judecător.

Pe harta politică a Rusiei, Curtea Supremă de Justiție era considerată de multă vreme nici mai mult, nici mai puțin decât un departament al cabinetului prezidențial și nicidecum cea mai înaltă autoritate judiciară națională independentă. Așadar, interpretarea putea fi una singură: adierea dinspre Kremlin își schimbase acum complet direcția, iar președintele nu mai agrea sloganul potrivit căruia un ofițer rus care lupta în Cecenia avea întotdeauna dreptate. Din nou, ca și în primăvara anului 2000, Putin încerca să se impună în ochii oamenilor drept campion al „dictaturii legii".

Urma să înceapă campania pentru alegerile din 2004. Partidul Rusia Unită al lui Putin, al cărui secretar general era Boris Grîzlov, ministrul de Interne, prin încălcarea legii, tocmai trebuia să câștige în alegerile parlamentare din decembrie 2003. Principalele sloganuri pentru amândouă campaniile, a Rusiei Unite și a lui Putin, erau deja în lucru. Cel cu sorții cei mai mari de izbândă suna astfel: „Legea este suverană".

Pe 9 aprilie 2003 procesul a fost reluat în instanța din Rostov pe Don. Colonelul era un om schimbat. Nu mai rămăsese aproape nimic din bădăranul neobrăzat care aproape că îl scuipa în față pe judecător și îi insulta continuu pe părinții fetei ucise. Se plângea că fusese trădat. Era în mod evident frământat. A cerut ca procesul să se desfășoare cu juraţi, dar a fost refuzat. Apoi n-a mai răspuns la întrebări, și-a introdus vată în urechi și s-a așezat în boxă citind. Pe scaunul magistratului se afla acum colonelul Vladimir Bukreev, adjunctul președintelui tribunalului militar districtual. Pentru prima dată după doi ani de zile, au fost citați pentru un interogatoriu încrucișat și martori ai părților vătămate. Era o adevărată revoluție.

Primul interogat a fost generalul Gherasimov. El a declarat că Budanov, ca ofițer comandant al unui regiment de blindate, deci reprezentant al Ministerului Apărării, nu al Ministerului Afacerilor Interne, nu avea niciun drept să inspecteze localitatea Tangi-Ciu sau să se deplaseze în acel loc pentru a căuta o femeie lunetist. Căutarea și arestarea membrilor suspectați de a face parte din formațiunile armate ilegale constituiau atribuții ale procuraturii și ale ofițerilor din FSB și din poliție. Mai mult, generalul Gherasimov a depus mărturie că regimentul nu primise ordinul de a efectua operațiuni de cercetare în februarie-martie 2000. Budanov însuși „nu avea dreptul să verifice pașapoartele și domiciliile persoanelor din zonele populate și nici să culeagă informații în acele locuri".

Apoi a fost citat în calitate de martor Iakiaev, șeful administrației municipale din Duba-Iurt. Acesta, potrivit spuselor lui Budanov, era cel care îi dăduse fotografia bărbaților și a femeilor care purtau puști cu lunetă, ceea ce-i furnizase lui Budanov motivul principal pentru a merge în Tangi-Ciu să o caute pe femeia lunetist. Iakiaev a declarat în fața instanței că nu-i dăduse o asemenea fotografie lui Budanov. Spusele lui au fost coroborate cu ale unui anume Pankov, care fusese în Cecenia, ca agent FSB cu grad înalt, la sfârșitul lui decembrie 1999 și la începutul lui ianuarie 2000. Pankov a declarat că Budanov se întâlnise într-adevăr cu Iakiaev de câteva ori în

prezența lui, dar că Iakiaev nu-i dăduse acestuia nicio fotografie și nici nu-i spusese ceva despre vreo femeie lunetist. Iar Budanov nu-i pomenise lui Pankov niciodată ceva despre vreo fotografie sau vreun lunetist.

În consecință, întreaga depoziție a lui Budanov pentru propria sa apărare a fost demontată. Pe 25 iulie 2003 s-a dat sentința: zece ani de detenție într-un lagăr de muncă cu regim strict. Budanov ar trebui să fie eliberat pe 27 martie 2010.

Fără îndoială că el a primit ceea ce a meritat și, chiar dacă totul a fost urmarea unor manevre preelectorale și a unor intrigi politice oportuniste, nu putem decât să salutăm verdictul just al instanței de judecată, unul dintre puținele care au fost date în Rusia. Instanța de judecată a districtului militar Caucazul de Nord și adjunctul președintelui acesteia, colonelul Vladimir Bukreev, au manifestat un curaj deosebit. Cu siguranță, asta a fost împotriva uzanței comune. Cei mai mulți din conducerea armatei, practic întregul corp ofițeresc, mai ales cel din Caucaz, au respins categoric verdictul. Foarte iritați, ei erau convinși că Budanov suferea doar pentru că își apărase cu onoare Patria Mamă. Au înregistrat ca pe o ofensă personală condamnarea lui Budanov la zece ani de detenție, degradarea acestuia și retragerea ordinelor primite. Să ne amintim că sistemul rusesc al tribunalelor militare face parte de fapt din sfera militară, nu din cea a justiției. Gradul militar al lui Bukreev, locuința lui și perspectivele de promovare sunt la discreția Ministerului Apărării și a comandamentului districtului militar Caucazul de Nord. A fost un act de curaj din partea judecătorului Bukreev să-l declare pe Budanov vinovat pentru că, în același timp, se făcea el însuși culpabil.

ALTE CAZURI

Oricât de dramatică a fost desfășurarea conflictului în cazul Budanov, condamnarea lui este o excepție de la regulă. Circumstanțele politice au deplasat lumina reflectoarelor către crima comisă de acesta, aducând-o în centrul atenției publice, ceea ce a implicat consecințe politice importante. Autoritățile s-au văzut silite să permită instanței de judecată să-l declare

vinovat pe Budanov. Totul a fost o pură întâmplare. În toate celelalte procese în care erau judecați pentru crime de război membri ai forțelor armate ale Federației Ruse, acuzațiile au fost blocate, iar serviciile de securitate s-au străduit să întoarcă lucrurile în așa fel încât criminalii să scape nepedepsiți, chiar și în cazurile în care fuseseră comise fapte cu adevărat monstruoase.

De exemplu, pe 12 ianuarie 2002, șase grupuri de militari ruși s-au oprit în vecinătatea satului cecen de munte Dai. Erau în căutarea unor luptători, printre care și comandantul Hattab, care, potrivit informațiilor operative, fusese rănit de curând și se afla în regiune.

Ceea ce s-a întâmplat atunci avea să se numească mai târziu „cazul Budanov II". Membrii unuia dintre grupuri, adică zece oameni dintr-o unitate de operațiuni speciale ce ținea de Direcția Centrală de Informații a Armatei (GRU), au debarcat din elicoptere. Văzând un minibuz care trecea pe lângă ei pe drum, l-au oprit și au ordonat ca toți pasagerii să coboare. Mai întâi i-au torturat, încercând să-i facă să le spună unde se aflau luptătorii, apoi i-au ucis pe toți șase și le-au ars cadavrele în cele din urmă.

Agențiile oficiale de informații au reacționat prompt, calificând această execuție brutală și ilegală drept „o încleștare militară cu formațiunile armate ilegale". Au existat totuși martori care le-au desființat repede minciuna. S-a dovedit că toți cei șase pasageri erau civili obișnuiți, care se întorceau acasă din centrul districtului, cu un autobuz ce făcea o cursă normală. Printre ei se afla și Zainap Djavathanova, de 40 de ani, mamă a șapte copii cu vârste între doi și paisprezece ani și care-l aștepta pe al optulea. N-a mai rămas din ea decât un picior încălțat cu un pantof, după care a putut fi identificată de soțul ei și de copiii mai mari. În ziua aceea fusese la Groznîi pentru un control ginecologic.

Apoi au mai fost directorul școlii din satul Nohci-Keloi, Said Mahomed Alshanov, de 69 de ani, și Abdul-Wahab Satabaev, profesor de istorie la aceeași școală. Aceștia se întorceau de la o întâlnire a cadrelor didactice de la Șatoi. Al patrulea cadavru era al pădurarului din Nohci-Keloi, Șaban

Bahaev. Al cincilea era al unui nepot al gravidei Zainap, care o însoțise pe aceasta în călătorie, așa cum se obișnuia prin partea locului. Numele lui era Djamalaili Musaev. Al șaselea corp era al șoferului, Hamzat Tuburov, tată a cinci copii. Toți locuitorii districtului îl cunoșteau bine, pentru că în fiecare zi îi conducea unde aveau nevoie, din Șatoi în diferite localități de munte și înapoi.

În seara de 12 ianuarie toți ucigașii au fost arestați. Procuratura districtului Șatoi, acționând pe baza probelor furnizate de un martor oarecare, maiorul Vitali Nevmerjițki, a reușit să obțină permisiunea de a-i aresta. În Cecenia nu mai existase un asemenea precedent. La scurt timp după aceea, trupele de operațiuni speciale au fost puse la dispoziția anchetatorilor procuraturii militare, iar împotriva lor a fost deschis dosarul penal nr. 76002.

Totul s-a desfășurat, după câte se pare, potrivit regulilor. M-am întâlnit cu colonelul Andrei Verșinin, procurorul militar din districtul Șatoi, care conducea pe atunci aceste investigații mult mediatizate și care, în primăvara anului 2002, era încă foarte optimist. Spunea că deținea mai mult decât dovada vinovăției acuzaților și că acest caz va ajunge cu siguranță în fața instanței. Ar fi fost aproape imposibil de desființat, așa cum se întâmpla aproape de fiecare dată în alte situații similare. Sute de cazuri penale care așteaptă să fie înaintate spre judecare atârnă de gâtul procurorilor de la toate nivelurile dintr-un motiv cât se poate de simplu: cadrele militare acuzate de crime sunt mutate din Cecenia cât mai repede posibil de către superiorii lor. Anchetele stagnează, în calea procurorilor sunt ridicate tot felul de obstacole, sunt lansate intimidări și, în acest fel, se lasă tăcerea peste dosare.

Procurorul Verșinin reușise un lucru care părea aproape imposibil: în momentul în care începuse ancheta, persoanele care făceau parte din GRU se aflau în arest la corpul de gardă al Regimentului nr. 291, deoarece biroul procurorului era situat în incinta regimentului. Astfel, ele erau sub supravegherea directă și neîntreruptă a colonelului.

Procurorul Verșinin nu are nicio vină pentru ce s-a întâmplat ulterior. Acuzații au fost luați de la Șatoi și transferați într-o

închisoare din afara Ceceniei, la care acesta nu avea acces. Cei care înfăptuiseră masacrul de lângă Dai, locotenentul Aleksandr Kalagandski și caporalul Vladimir Voivodin, au stat nouă luni în închisoarea din Piatigorsk, iar apoi au fost eliberați deoarece procuratura militară centrală a Rusiei nu a înaintat în timp util o cerere către instanță pentru prelungirea perioadei de detenție. Prin urmare, instanța a fost obligată să-i pună automat în libertate „pe baza angajamentului semnat de acuzați de a nu părăsi districtul Șcelkovski din regiunea Moscovei".

De ce trebuia ca acești doi criminali să se afle în regiunea Moscovei? Înainte de a fi trimiși în Cecenia, amândoi serviseră în Republica Buriată, la capătul lumii. Faptul că fuseseră transferați în regiunea Moscovei însemna un singur lucru: Direcția Centrală de Informații și Marele Stat-Major hotărâseră să le ofere sprijin, considerând în mod evident că, la fel ca și Budanov, își serviseră cu loialitate o Patrie Mamă care nu apreciase cum se cuvine acest lucru.

Numai căpitanul Eduard Ulman, de la operațiuni speciale, rămăsese în detenție. El fusese cel care, pe 12 ianuarie 2002, dăduse ordinul comiterii masacrului. Instigatorul, maiorul Alexei Perelevski, rămâne în libertate.

Cum poate fi calificată această situație? Dacă un luptător cecen ar fi împușcat șase militari ruși și le-ar fi ars corpurile, putem fi siguri că n-ar fi fost eliberat pur și simplu. Abdullah Hamzaev spunea: „În cei 41 de ani în care am lucrat pentru instanțele de judecată, pentru procuratură și ca avocat, nu am mai întâlnit niciodată un caz penal în care cineva acuzat de crimă premeditată cu circumstanțe agravante să fi fost eliberat în schimbul semnării unui angajament de a nu-și schimba locul de reședință." L-am întrebat: „Dacă s-ar pune vreodată în aplicare ideea creării unui tribunal internațional pentru crimele din Cecenia, lucru care se discută în Consiliul Europei, ați putea să-i puneți la dispoziție probe documentate ale cazurilor în care serviciile de securitate ale Rusiei au decis să nu ancheteze criminalii de război și, în loc de aceasta, au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a le oferi o acoperire și a-i pune în libertate?" Răspunsul lui Hamzaev a fost: „Oricâte doriți. Există sute de asemenea cazuri."

Rusia este confruntată astăzi cu o problemă care s-a manifestat și în SUA la sfârșitul războiului din Vietnam, anume cea a modului în care trebuie priviți soldații și ofițerii care zi de zi omoară, jefuiesc, torturează și siluiesc în Cecenia. Sunt aceștia criminali de război? Sau sunt combatanți inflexibili în lupta împotriva terorismului internațional, care folosesc orice mijloc pe care-l au la dispoziție, scopul lor nobil de a salva umanitatea scuzându-le mijloacele? Este oare atât de înaltă miza lor ideologică, încât orice altceva trebuie desconsiderat?

Un occidental ar avea, sper, un răspuns simplu la aceste întrebări: este sarcina justiției să decidă. În ceea ce privește Rusia în momentul de față, nu există un răspuns. La cinci ani de la începerea celui de-al Doilea Război Cecen, peste un milion de soldați și ofițeri au trecut prin această experiență. Înveninați de un război purtat pe propriul lor teritoriu, aceștia au devenit un factor de afectare serioasă a vieții civililor. Nu mai pot fi lăsați pur și simplu în afara ecuației sociale.

Procesele colonelului Budanov și masacrului de la Dai sunt tragice și impresionante. Felul în care au decurs acestea ne dezvăluie problemele pe care le avem și modul în care cel de-al Doilea Război Cecen ne afectază viețile. Ele au dat la iveală lipsa noastră de logică în aprecierea războiului și a lui Putin și ne-au pus la încercare concepțiile despre cine are dreptate și cine nu în contextul evenimentelor din Caucazul de Nord. Lucrul cel mai important este că au evidențiat schimbările patologice care s-au produs în sistemul judiciar rusesc sub președinția lui Putin și sub impactul războiului.

Reformele legislative, pe care au încercat să le înfăptuiască democrații și pentru progresul cărora Elțin a făcut tot ce i-a stat în putere, par să se fi năruit sub presiunea cazului Budanov. Dar faptul că spiritul lor continuă să trăiască este dovedit de munca judecătorului Bukreev și a procurorului Verșinin. În pofida evidenței indubitabile că există persoane capabile de asemenea acțiuni, națiunea rusă a putut vedea clar că nu este beneficiara unui sistem judiciar și a unei procuraturi independente. În lipsa acestora, se dau în continuare verdicte la ordin și pe baza imperativelor de utilitate politică.

TANIA, MIȘA, LENA ȘI RINAT: UNDE AU AJUNS ACUM?

Așadar, unde ne aflăm acum? Noi, care am trăit în URSS, unde cei mai mulți aveam o slujbă stabilă și un salariu pe care puteam conta, noi, care aveam o încredere nemărginită și nezdruncinată în ceea ce ne poate aduce ziua de mîine. Noi, care știam că existau doctori care ne puteau vindeca de orice boală și profesori care ne învățau. Și care mai știam că pentru toate astea nu plăteam nicio copeică. Ce fel de existență ducem acum? Ce alte roluri ne-au fost atribuite?

După sfârșitul perioadei sovietice au avut loc trei mari schimbări. Mai întâi, am suferit o revoluție personală (bineînțeles, în paralel cu o revoluție socială) în momentul prăbușirii URSS și în timpul președinției lui Boris Elțin. Toate au dispărut cât ai clipi: ideologia sovietică, mâncarea ieftină, banii și siguranța că în Kremlin exista un Tătuc care, chiar dacă era un despot, își asuma cel puțin răspunderea în ceea ce ne privea.

A doua schimbare a venit odată cu criza financiară din 1998. Mulți dintre noi reușiserăm să câștigăm câte ceva în anii de după 1991, când a fost introdusă efectiv economia de piață, și apăruseră semnele formării unei clase de mijloc. Firește, o clasă de mijloc rusă, nu ca în Occident, totuși o clasă de mijloc care să susțină democrația și piața liberă. Peste noapte, toate acestea au dispărut. Până atunci mulți oameni obosiseră atât de tare de pe urma luptei zilnice pentru supraviețuire, încât n-au mai făcut față unei noi încercări și pur și simplu nu s-au mai putut ridica.

A treia schimbare a venit în vremea lui Putin, când am pornit-o pe calea unei noi faze a capitalismului rus, cu evidente caracteristici neosovietice. Sub conducerea celui de-al treilea președinte, economia este un ciudat hibrid de piață liberă, dogmă ideologică și fel de fel de resturi. Este un model care pune ideologia sovietică în slujba unui capital privat uluitor. În țară trăiesc îngrozitor de mulți oameni săraci, cu adevărat nevoiași. În plus, înflorește din nou un fenomen vechi: *nomenklatura*, o elită conducătoare, marea clasă birocratică ce exista în sistemul sovietic. Deși sistemul economic s-a schimbat, membrii acestei elite s-au adaptat la el. *Nomenklatura* și-ar dori să trăiască o viață de huzur, la fel ca cea de care are parte elita lumii afacerilor din „Noua Rusie", numai că salariile oficiale sunt cam mici. Nu-și dorește revenirea vechiului sistem sovietic, dar nu-i convine întru totul nici sistemul nou. Problema este că acesta pretinde respectarea legii și ordinii, nevoi din ce în ce mai insistente ale societății ruse, și prin urmare *nomenklatura* trebuie să-și piardă mai mult timp încercând să ocolească legea și ordinea și să-și promoveze propria înavuțire.

Rezultatul a fost acela că *nomenklatura* nouă-veche a lui Putin a ridicat corupția la un nivel nemaiîntâlnit în vremurile comuniste sau în cele ale lui Elțin. Acum, aceasta devorează afacerile mici și mijlocii și, odată cu ele, clasa de mijloc. Ea distribuie afacerile de mare amploare, monopolurile și afacerile cu statul, oportunitățile de dezvoltare. (În Rusia, acestea sunt sursele preferate de mită ale *nomenklaturii*.) Sunt acel gen de afaceri care produc cele mai mari și mai stabile profituri, nu numai pentru deținătorii lor, ci și pentru patronii acestora din administrația de stat. În Rusia nu există afaceri mari fără patroni, sau „supraveghetori", în administrația de stat. Toată această gestionare incorectă nu are nimic de-a face cu forțele pieței. Putin încearcă să obțină sprijinul așa-numiților *bâvșii*, „foștii", care au ocupat poziții conducătoare în regimul sovietic. Aceștia tânjesc atât de mult după vremurile trecute, încât ideologia care fundamentează capitalismul în stil Putin seamănă din ce în ce mai mult cu

gândirea din URSS de la apogeul Perioadei de Stagnare din finalul președinției lui Brejnev – sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80.

Tania, Mișa, Lena și Rinat sunt oameni adevărați, nu personaje fictive, oameni obișnuiți care, alături de restul țării, s-au luptat să supraviețuiască. Toți au fost prietenii mei. Iată ce s-a întâmplat cu ei după 1991.

TANIA

Este începutul iernii lui 2002. Tocmai s-a terminat oribilul episod *Nord-Ost**. Societatea rusă, mai ales cea din Moscova, e într-o stare de șoc. Am apărut la televiziune, jucând un mic rol în aceste evenimente, iar ca urmare în viața mea au intrat din nou câțiva prieteni vechi.

Într-o noapte târzie am primit vizita Taniei. De fapt, ea mă căuta întotdeauna la ore mici sau atât de târziu seara, încât toată lumea se dusese deja la culcare.

N-o mai văzusem pe vecina mea de odinioară de vreo zece ani. Pe vremea aceea o ducea extrem de greu, dar acum era o adevărată regină. Arăta triumfătoare și foarte șic, nu pentru că era îmbrăcată cu lucruri scumpe, deși așa era, ci pentru că era sigură de sine și echilibrată. Era un lucru cu totul neobișnuit la ea.

În perioada sovietică, viața Taniei fusese o lungă frământare. Venea la mine aproape în fiecare seară [eu locuiam la parterul unui bloc vechi, iar ea la ultimul etaj]. Se plângea mereu că viața îi era complet ruinată.

Pe atunci era ingineră într-un institut de cercetări și făcea parte, prin urmare, din „intelectualitatea sovietică tehnică și științifică", o categorie socială destul de amplă, care astăzi nu mai există.

Cum ajungea cineva să aparțină acelei categorii? Pe vremuri, o fată dintr-o familie bună – Tania era singurul copil al

* Numele spectacolului care se juca la teatrul Dubrovka din Moscova, în timpul căruia toți cei prezenți au fost luați ostatici de teroriștii ceceni. (*n.trad.*)

unor părinți cu o poziție socială bună – era firesc să urmeze studii superioare, iar dacă la terminarea liceului nu manifesta vreo înclinație sau aptitudine deosebită, se înscria la un institut superior cu profil tehnic – din categoria cărora existau destul de multe – și devenea inginer. După absolvire, era obligată să muncească trei ani în specialitatea în care fusese instruită pe cheltuiala statului. Așadar, în țară exista o armată întreagă de oameni profund nemulțumiți de viața pe care o duceau, tineri specialiști care nu-și doriseră niciodată să devină ingineri și care acum își treceau zilele de lucru în institute de cercetare fără să producă nimic util.

Tania făcea și ea parte din această „armată", având profesia de inginer de instalații în centrale nuclearo-electrice. Zile la rând stătea la serviciu și lucra, fără nicio urmă de entuziasm, la proiecte pentru sisteme de evacuare și alimentare cu apă pe care nu le construia nimeni, primind în schimb un salariu minuscul. Era întotdeauna nefericită din cauza obișnuitei lipse de bani. Încerca să-și hrănească și să-și îmbrace decent familia, îngrijindu-și cu devotament cei doi copii mici, mereu bolnavi, și soțul, un tip mai degrabă ciudat, pe nume Andrei, tânăr asistent la o universitate tehnică prestigioasă din Moscova.

Ca urmare, Tania devenise o neurastenică tipică, chinuindu-se la nesfârșit, atât pe ea, cât și pe ceilalți membri ai familiei, cu stările permanente de indispoziție, isterie, depresie și insatisfacție.

Ca lucrurile să fie și mai rele, Tania era din Rostov pe Don. Reușise să se mute în Moscova măritându-se cu Andrei, pe care îl întâlnise pe o plajă de la Marea Neagră. Ea avea un statut ceva mai bun decât al acelor *limitciki*, muncitori umili plătiți la normă, cărora, pe la mijlocul anilor '70, li se acorda dreptul temporar de rezidență în Moscova în schimbul prestării unor ocupații nepopulare sau prost plătite. Pe vremea aceea, în capitală erau foarte multe femei cu profesia de inginer, venite din provincie pentru a se mărita cu moscoviți. Niciuna nu voia să rămână în afara Moscovei, iar fetele din familiile bune făceau tot ce puteau pentru a se muta în capitală.

Tania nu știa ce și-ar fi dorit, dar știa foarte bine ce nu-și dorea: să fie inginer și să trăiască în lipsuri alături de scăpătatul Andrei. Discutam foarte mult despre toate astea. Tania era necăjită pentru că nu vedea nicio cale de ieșire.

Acasă, scandalurile erau foarte dese. După tradiția sovietică, Tania, neavând o locuință a ei în Moscova, ar fi trebuit să stea cu Andrei în apartamentul lui, dar nici el nu avea locuință. Așa că ajunseseră să împartă un apartament mai spațios cu părinții lui Andrei și cu cei doi frați mai mari ai acestuia, care aveau la rândul lor familii și câte doi copii.

Una peste alta, era un „stup" tipic sovietic, dar fără nicio posibilitate de a roi și a-și obține independența. Andrei se trăgea dintr-o veche familie de moscoviți rafinați, persoane cu adevărat excepționale. Unul dintre ei, de exemplu, era un faimos profesor de vioară la Conservatorul de Stat din Moscova. Acesta era cel de-al doilea soț al bunicii lui Andrei, care fusese și ea profesoară de vioară în același loc. Bunica lui murise de mult, dar soțul ei trăia încă în „stup". La fel ca și Tania, nici el nu avea unde să se ducă.

Părinții lui Andrei erau profesori de fizică și matematică. Fratele cel mai mare era profesor de chimie la Universitatea din Moscova, cu o grămadă de descoperiri științifice în palmares, care aveau însă prea puțin impact material asupra vieții personale.

Toată această situație ajunsese s-o exaspereze pe Tania, care considera că familia lui Andrei nu era decât un grup de ratați, în pofida nenumăratelor calificări academice pe care le căpătaseră, iar familia lui Andrei îi răspundea cu aceleași sentimente, neagreând-o și găsindu-i mereu pricină de scandal. Să ne amintim că Tania era din Rostov pe Don, unde, chiar și în perioada sovietică, oamenii făceau comerț cu orice puteau. Era un loc unde înfloriseră ateliere de lucru ilegale și unde mulți oameni înstăriți își împărțeau timpul între închisoare și viața în libertate, fără ca vreunul să considere că așa ceva ar fi fost rușinos. Ziarele îi numeau speculanți și escroci, dar tinerele din Rostov erau fericite să se mărite cu ei.

Când am întâlnit-o pe Tania pentru prima dată, pe la începutul anilor '80, ea se gândea deja că făcuse o mare greșeală măritându-se cu Andrei. Iubirea nu intrase în ecuație. Recunoștea că pur și simplu fusese tentată să locuiască în Moscova. A început să-și revină abia când a putut face rost de unele lucruri frumoase pe care le găsea din diverse surse și le oferea spre vânzare. Avea, fără îndoială, o putere de convingere aparte care o ajuta în comerț. Putea vinde o bluză de o calitate îngrozitoare la un preț de trei ori mai mare, asigurând cumpărătoarea că „așa ceva se poartă acum în Europa". Când frauda ieșea la iveală, nu era câtuși de puțin stânjenită. Acest talent pentru comerțul de speculă era un lucru pe care familia lui Andrei, cu o înaltă educație și respect față de tradiții, îl disprețuia.

Acum, în 2002, Tania m-a invitat acasă la ea, care s-a dovedit a fi același apartament spațios din inima Moscovei.

Locuința fusese minunat renovată. Era dotată cu amenajări de ultimă oră, pereții erau decorați cu copii excelente după tablouri faimoase, mobilierul-stil era de bună calitate. Tania avea aproape 50 de ani, dar pielea îi era tânără și sănătoasă, iar îmbrăcămintea superbă. Vorbea cu o voce sonoră și plină de încredere, exprimându-se foarte deschis și, deși râdea mult, fața nu-i era ridată. Asta nu putea să însemne decât că-și făcuse unele intervenții estetice, ceea ce demonstra că ajunsese la o stare materială înfloritoare.

„S-o fi îmbogățit Andrei?" mă întrebam în sinea mea. Tania trecea dintr-o cameră în alta. Cu zece ani în urmă preferase să vorbească în șoaptă în acest apartament, să stea în colțul unei camere și să-și evite rudele prin alianță.

— Ei bine, unde-ți este familia?

— O să-ți spun, numai să nu leșini. Toate acestea sunt acum ale mele.

— Ale tale? Felicitări! Dar ei unde locuiesc?

— Imediat îți spun, imediat. Totul la timpul potrivit.

În cameră a intrat în tăcere un tânăr frumos, cam de vârsta pe care ar fi avut-o băieții Taniei, bănuiam eu. Aceștia erau copii ultima dată când îi văzusem, așa că mi-au scăpat cuvintele: „Oare el să fie... Igor?"

Igor era fiul cel mai mare al Taniei și al lui Andrei și la vremea aceea trebuia să fi avut 24 sau 25 de ani.

Tania a izbucnit în râs. Hohote voioase, zburdalnice, prelungi, tinerești. Nu-mi aminteau deloc de fosta Tanie.

— Eu sunt David, a murmurat tânărul cu ochi mari și păr negru cârlionțat. Apoi a sărutat mâna frumos îngrijită a Taniei. Mi-am adus aminte de vremurile când mâinile ei arătau cu totul altfel, încreștite de la nesfârșitele ore de spălat rufe pentru o familie numeroasă. David s-a retras undeva în adâncul apartamentului.

— Nu vreau să vă stric cheful, fetelor.

O, doamne! Chiar că nu mai eram fete!

— Bine, acum poți să-mi spui. Dezvăluie-mi secretele tinereții și prosperității tale, am rugat-o pe vechea mea prietenă. Unde ți-este familia?

— Nu mai este familia mea.

— Dar Andrei?

— Ne-am despărțit. Sentința mea de condamnare la muncă silnică a luat sfârșit.

— Te-ai recăsătorit? Cu băiatul ăsta? Cu David?

— David este prietenul meu pe termen scurt, doar de dragul unei vieți sănătoase. Este tânărul meu amant. O să-l păstrez atât cât o să am chef.

— Dumnezeule mare! Pentru cine lucrezi acum?

— Nu lucrez pentru nimeni. Lucrez pentru mine, mi-a răspuns Tania ferm și cu un ton metalic al vocii, care nu se potrivea cu imaginea doamnei ușor indolente, cu o manichiură perfectă și cu un amant tânăr, care se afla în fața mea.

Tania este un produs fericit al acestei vieți noi. În vara lui 1992, când în majoritatea caselor din Moscova nu exista aproape nimic de mâncare (se chema „tratament economic de șoc" și făcea parte din reformele pentru trecerea la economia de piață inițiate de premierul de pe atunci, Iegor Gaidar), Tania locuia împreună cu copiii și cu restul familiei profesorului la țară, în vechea lor *dacea*.

În vara aceea teribilă, marcată de foamete, toți moscoviții care aveau un locșor la țară stăteau în căsuțele lor de lemn și

cultivau legume pentru a-și asigura măcar mâncarea pentru iarnă. Institutul de cercetări la care lucra Tania se închisese peste vară. Nu aveau nimic de făcut și oricum nu-și plătiseră angajații de multă vreme. Aceștia, care erau cu toții orășeni, plecaseră să-și lucreze parcelele de pământ sau să facă negoț în piețele apărute în număr mare pe străzile unei Moscove înfometate. Tania se ocupa de cultivarea propriilor legume și de creșterea copiilor. Andrei stătea deseori în oraș și nu se întorcea să doarmă în casa de la țară pentru că, spre deosebire de majoritatea institutelor de cercetare, universitatea tehnică nu se închisese.

Într-o dimineață, Tania s-a întors pe neașteptate la Moscova, a descuiat ușa apartamentului lor și l-a găsit pe Andrei în patul conjugal alături de o studentă de-a lui. Ca toate femeile cu gură mare din sudul Rusiei, Tania a răcnit la Andrei atât de tare, încât a putut-o auzi tot blocul.

Andrei nu și-a cerut niciun fel de scuze. A spus că o iubea pe studentă. Aceasta n-a scos niciun cuvânt, s-a îmbrăcat și s-a dus la bucătărie, unde a început să fiarbă apa pentru ceai, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Pentru Tania, tăcerea rivalei și familiarizarea ei evidentă cu apartamentul au fost picătura care a umplut paharul. Atunci, pe loc, a decis că n-avea de gând să-și lase spațiul invadat de o rivală, după ce suportase toată viața ei de femeie măritată patetica familie a lui Andrei. I-a spus acestuia să nu-și imagineze că situația va rămâne așa. El și-a strâns lucrurile și a plecat împreună cu studenta.

Ziua aceea a marcat pentru ea începutul unei vieți noi, complet independente. Andrei s-a comportat oribil, nedându-i nicio copeică pentru întreținerea ei sau a copiilor. În schimb Tania, la trei ani după aceea, când a început să câștige ceva bani, l-a hrănit pe el din când în când, cumpărându-i chiar și haine. Dar nu din vreun sentiment de compasiune, ci pentru că răzbunarea i se părea dulce. L-a tratat cu icre roșii, un simbol al luxului în vremurile sovietice, pe care acum și le putea permite. Andrei le-a înfulecat, fără să roșească de umilință, pentru că era foarte

flămând. Ajunsese să mănânce uneori și din supa pregătită de biserici pentru săraci, prefăcându-se în plus că ar fi și credincios. Învățase să-și facă și cruce.

În 1992, vara în care piața liberă a cunoscut un mare avânt, toate acestea încă nu se întâmplaseră. După o săptămână în care nu mai avusese cu ce să-și hrănească copiii, iar soacra era tot mai insistentă cu rugămințile de a-l ierta pe Andrei și a-l primi înapoi, Tania s-a hotărât să facă negoț într-o piață din apropiere.

Soacra ei a strigat: „Vai, ce rușine! Rușine!" și a căzut la pat. Dar și-a revenit repede, când Tania a început să-i cumpere medicamente cu banii rușinoși pe care-i câștiga la piață. Niciunul dintre fiii bătrânei, nici soțul ei și nici nurorile nu fuseseră în stare să facă așa ceva pentru ea. Lucrurile au căpătat un aspect tragicomic când la un consiliu de familie s-a luat hotărârea ca, indiferent de ce s-ar întâmpla, să nu se vândă bijuteriile de familie, mobila-stil moștenită de la strămoși, albumele rare de muzică și picturile lucrate de artiști ruși faimoși din secolul al XIX-lea. Soacra Taniei, zăcând cu obstinație în pat și pregătindu-se mai degrabă de moarte decât de înfruntarea rușinii, a fost prima care a votat împotriva acestei idei. La începutul anilor '90, alte familii de viță veche, care-și păstraseră bijuteriile de familie până și pe vremea lui Stalin, le vindeau la prețuri de nimic sau, așa cum se spunea pe atunci, „pentru o masă".

În tot acest timp Tania era în piață de la 6 dimineața până la 11 seara. Nu era o slujbă, ci mai degrabă o muncă silnică, un adevărat purgatoriu, dar avea un aspect compensator: sclavia era remunerată. Tania stătea la piață și câștiga ruble adevărate care-i intrau în buzunar. Ba mai mult, obținea banii pe loc. Stătea acolo și primea banii imediat, nu mai târziu, ci chiar atunci, iar acest lucru era foarte important. Se întorcea întotdeauna cu bani acasă. Bineînțeles, venea și cu picioarele umflate, abia mai putând să meargă, și cu mâinile enorme, tumefiate și deformate, nefiind capabilă nici măcar să se spele singură sau să-și aranjeze o înfățișare cât de cât umană. Cu toate acestea, aproape că era fericită!

— Poate n-o să-ți vină să crezi, dar eram fericită pentru că nu mai depindeam de nimeni. Nici de directorul institutului care nu-mi dădea salariul cuvenit, nici de Andrei care nu-mi dădea nimic, nici de soacra cu bijuteriile ei de familie și cu tradițiile ei. Depindeam numai de mine.

Tania, acum bogată și frumoasă, îmi povestea cum se schimbaseră toate aceste lucruri cu zece ani în urmă.

— Soacra? Ei bine, într-o zi i-am spus pur și simplu „Du-te..." Și ce crezi? Pentru prima dată nu mi-a mai ținut nicio predică. Era o revelație. Sub ochii mei se petrecea o revoluție. Vechea intelectualitate moscovită, aparent incoruptibilă, era zdrobită. Era transformată de banii pe care îi dădeam soacrei mele. A încetat să-mi mai facă morală, pentru că începusem să-i dau de mâncare. Eu, cea care greșeam întotdeauna. Treptat, întreaga familie, care atâția ani mă disprețuise din cauză că nu aveam același tip de descendență și, așa cum spuneau mereu, îl ademenisem pe Andrei să se însoare cu mine pentru că voiam să mă mut în Moscova, toți au început să-mi zâmbească și chiar să asculte cu atenție ce aveam de spus. Iar faptul că îi hrăneam pe toți făcând negoț în piață îmi dădea o mare satisfacție. Eram dispusă să continuu la fel, dintr-un singur motiv: pentru a câștiga din ce în ce mai mulți bani și a-i umili trecându-li-i pe sub nas.

Când se întorcea acasă către miezul nopții, Tania se prăbușea pur și simplu în pat. Nu mai avea timp deloc pentru băieții ei, nu le mai verifica lecțiile. Cădea în pat și adormea. A doua zi dimineață, o lua de la capăt.

Soacra ei a început să aibă grijă de copii – pentru prima dată de când trăiau sub același acoperiș. Tania era din nou uluită.

La piață, lucra pentru un tânăr iscusit care era un „navetist", așa cum spuneau oamenii pe atunci. „Naveta" pe care o făcea Nikita consta din aducerea unor articole de îmbrăcăminte ieftine din Turcia, a pepenilor ieftini din Uzbekistan, a mandarinelor ieftine din Georgia și, de fapt, a oricăror lucruri ieftine de pe oriunde. Tania și celelalte femei lucrau pentru el vânzându-i marfa. Nu existau taxe, nici impozite către stat. În piață, regulile erau aceleași ca într-o închisoare.

Neînțelegerile se rezolvau sub amenințarea cuțitului, jecmănirea era în floare, oamenii erau bătuți. Cele mai multe dintre femeile care se ocupau cu vânzarea erau în aceeași situație ca a Taniei, femei singure cu copii acasă, foste membre ale intelectualității științifice și tehnice ale căror institute, edituri și redacții își încetaseră activitatea. În ochii patronilor lor, aveau un statut doar cu puțin mai bun decât prostituatele.

Destul de repede, Tania a ajuns să se culce cu Nikita. Acesta a ales-o dintre celelalte, în pofida diferenței de vârstă, și a luat-o cu el în Turcia într-o călătorie de afaceri. A luat-o o dată, de două, de trei ori, și în câteva luni Tania, care avea talent pentru comerț, a devenit ea însăși „navetistă", dându-și seama că negoțul nu era tocmai știință aerospațială.

După aceea Nikita fusese omorât, împușcat nu se știe de cine. Într-o dimineață îl găsiseră în piață cu un glonț în cap și cu asta basta. Femeile care lucraseră pentru el au migrat la Tania și au fost mulțumite de schimbare. S-a dovedit a fi mult mai eficientă decât Nikita și afacerile au început să înflorească. În plus, Tania nu era atât de dură cu ele ca decedatul.

După încă șase luni, Tania a încetat să mai facă naveta în Turcia. Nu din cauză că era obosită, deși viața de navetist era grea. Pe vremea aceea trebuia să-ți cari singur marfa, în desagi enormi pe care îi târai după tine prin aeroporturi și gări, făcând economii la toate cele, chiar și la cărucioarele pentru bagaje, care se închiriau contra cost. A încetat să mai facă naveta pentru că și-a descoperit nișa: era excepțional de bună în afaceri.

Starea ei materială a devenit prosperă și afacerea a luat avânt atât de repede, încât a angajat mai întâi cinci navetiști, apoi încă cinci și a ajuns proprietara unei afaceri care, în contextul unei piețe locale, putea fi considerată de proporții. Navetiștii călătoreau, femeile vindeau marfa, iar Tania îi conducea pe toți. Începuse deja să ducă un alt fel de viață sau – așa cum spuneau oamenii – „nu mai umbla cu lucruri turcești", ceea ce însemna că trăia ca o europeancă. Era o clientă obișnuită a tuturor restaurantelor, unde mânca, se îmbăta, arunca în dreapta și-n stânga cu banii și se relaxa după muncă. Îi rămâneau o mulțime de bani pentru ea, pentru

familie și pentru muncitorii angajați. Câștigurile în anii aceia erau astronomice. Avea iubiți pe măsura banilor și anilor ei: experți. Când se sătura de unul, îl abandona. Adevărul era că Andrei nu fusese prea priceput în această privință...

A mai trecut un an și Tania s-a hotărât să-și renoveze apartamentul, după ce mai întâi îl dobândise în proprietate. A cumpărat niște apartamente mai degrabă micuțe pentru Andrei, frații lui și socrul ei, făcându-i însă pe toți fericiți. Pe soacră a păstrat-o lângă ea. Lăsând mila la o parte, avea nevoie de cineva care să-i îngrijească copiii. Băiatul cel mare, Igor, ajunsese la pubertate și îi făcea probleme, iar cel mic era bolnăvicios.

Tania a remobilat totuși casa și dintr-un spirit de răzbunare.

— Am vrut să le arăt cine era cu adevărat proprietarul locului!

A aruncat tot, absolut tot. A vândut toate bijuteriile de familie și a șters orice urmă a prăfuitului trecut aristocratic al socrilor ei.

Nimeni nu s-a împotrivit. Soacra ei s-a dus să locuiască în casa de la țară și nu i-a stat în cale.

Rezultatul a fost un apartament modern în stil european, cu dotări de ultimă oră.

După renovare, Tania a decis să meargă mai departe: a renunțat la afacerea cu „naveta" de mărfuri și a intrat în comerțul propriu-zis, cumpărând o serie de magazine în Moscova.

— Cum? Magazinele alea sunt ale tale?

Nu-mi puteam crede urechilor. Tania era proprietara a două supermarketuri excelente în care îmi făceam și eu cumpărăturile după serviciu.

— Felicitări! Dar prețurile...!

— Știu, însă Rusia este o țară bogată!, a parat Tania, râzând.

— Nu chiar atât de bogată. Ai devenit un imperialist. Ești mai dură.

— Bineînțeles. Elțin nu mai este și, odată cu el, au dispărut și metodele de a face bani ușor, și romantismul. Oamenii care sunt acum la putere sunt niște pragmatici nesătui, iar eu fac parte dintre ei. Tu ești împotriva lui Putin, dar eu îl susțin.

Pentru mine e ca un frate, care a fost persecutat în trecut și acum își ia revanșa.

— Ce înțelegi prin «nesătui»?

— Mita. Nesfârșiturile șperțuri pe care trebuie să le dai tuturor. Trebuie să plătesc și numai pentru a-mi păstra magazinele. Dar pe cine n-am de mituit?! Pe funcționărașii de la secția de poliție, pe pompieri, pe inspectorii sanitari, pe cei din administrația municipală. Și pe gangsterii pe locul cărora se află magazinele mele. De fapt, le-am cumpărat de la gangsteri.

— Nu ți-e frică să faci afaceri cu ei?

— Nu. Am un vis: vreau să devin cu adevărat bogată. În Rusia zilelor noastre, asta înseamnă că trebuie să-i mulțumesc pe toți. Dacă n-aș plăti «taxa» aș fi împușcată mâine și înlocuită cu altcineva.

— Nu exagerezi?

— Mai degrabă nu ți le-am spus pe toate câte sunt.

— Dar birocrației cum îi faci față?

— Pe unii birocrați îi plătesc eu, iar restul sunt plătiți de gangsteri. Eu le dau gangsterilor bani, iar ei îi îndulcesc pe ceilalți gangsteri, pe birocrații noștri. De fapt, este chiar convenabil.

— Andrei pe unde mai e?

— A murit. Până la urmă, n-a mai suportat faptul că am avansat pe scara socială și că mâncam propriul meu caviar. M-a rugat să-l primesc înapoi, dar n-am vrut. I-am spus să-și găsească altă studentă. Oricum, nu vreau să trăiesc cu un bărbat urât. Am ajuns la concluzia că-mi plac bărbații frumoși. Merg la spectacolele de striptease masculin și de acolo îmi aleg partenerul.

— Cred că glumești! Nu-ți lipsește viața de familie? Binecuvântarea căminului?

— Nu. Abia am început să trăiesc. Există și o parte urâtă, bineînțeles. S-ar putea să ai impresia că totul este foarte sordid, dar unde era puritatea în felul în care-mi trăiam viața înainte?

— Și copiii?

— Din păcate, Igor s-a dovedit a fi un neisprăvit, la fel ca Andrei. Se drogheză. L-am trimis într-o clinică. Este deja pentru a cincea oară... Stasik își face studiile la Londra. Sunt

mulțumită de el. Foarte mulțumită. Este primul la toate. Soacra mea are grijă de el. Am închiriat pentru ea un apartament mic. Stasik locuiește în timpul săptămânii într-un cămin studențesc, iar în weekend în apartament cu soacră-mea. Am cumpărat o proteză de șold pentru ea. A făcut operația în Elveția. Și-a revenit la viață, aleargă încolo și-ncoace ca o femeie tânără și a ajuns să mă divinizeze. Cred că mă adoră cu adevărat. Mare lucru e banul.

David a intrat în cameră cu o tavă.

— Este ora ceaiului, fetelor, a fredonat el. Numai pentru noi trei. Bine, Taniuşka?

Tania a aprobat din cap și a spus că se întoarce repede. Voia să se schimbe pentru ceai. David iradia perversiune și indolență. Totul îmi dădea o senzație neplăcută. După câteva minute Tania s-a întors. Era plină de diamante, urechile îi sclipeau, decolteul strălucea. Până și părul îi scânteia.

Demonstrația era pentru mine. Mi-am exprimat aprecierea pe un ton politicos. Tania era realmente încântată, radiind la fel ca diamantele pe care le purta, de plăcerea pe care o simțea să se prezinte în noua ipostază în fața unei vechi prietene.

Ne-am băut repede ceaiul și ne-am luat rămas-bun.

— Numai să nu treacă din nou zece ani, a propus Tania înainte de a ne despărți.

— Să facem un efort, i-am răspuns eu.

În timp ce coboram scările, mă gândeam că în epoca lui Putin oamenii se întâlneau cu adevărat mai des între ei. Vreau să spun, vechii prieteni. A fost un timp, spre sfârșitul perioadei de președinție a lui Elțin, când în Rusia toată lumea era extrem de ocupată doar să supraviețuiască, oamenii nu se căutau între ei cu anii, unii fiind stânjeniți din cauza sărăciei, alții pentru că erau prea bogați. A fost o vreme când mulți au emigrat definitiv, mulți și-au tras un glonț în cap deoarece li se părea că nimeni nu mai avea nevoie de ei, iar destui alții prizau cocaină dintr-un dezgust de sine pronunțat. Totuși, se părea că acum toți cei care reușiseră să supraviețuiască începuseră să se vadă din nou. În societate exista cu siguranță mai multă ordine și oamenii aveau mai mult timp liber.

În zorii noilor vremuri, femeile au fost forța motrice, au intrat în afaceri, au divorțat de soți. Aceștia au devenit gangsteri și mulți au murit în atacuri armate în primii ani ai președinției lui Elțin. Toate astea s-au întâmplat deoarece, în ajunul perestroikăi, multe femei din Rusia simțiseră, la fel ca Tania, că nu vor reuși să-și schimbe viața în vecii vecilor. Și dintr-odată li s-a ivit marea șansă.

O săptămână mai târziu, trebuia să fiu prezentă la o conferință de presă în legătură cu niște alegeri parțiale pentru Duma municipală, mi se pare. Acolo, cu totul pe neașteptate, am întâlnit-o din nou pe Tania. În societatea noastră deja destul de structurată și plină de găști și bisericuțe, la fel ca în timpul sovieticilor, proprietarii de supermarketuri nu prea au ce căuta la conferințele de presă.

Tania s-a prezentat în fața jurnaliștilor cu o coafură impecabilă, într-un costum clasic de femeie de afaceri și fără diamante la vedere. David era și el acolo, de asemenea într-o ținută de mare clasă, îndeplinindu-și ireproșabil rolul secretarului Taniei, modest, dar fără a fi lingușitor. Fără „fete" de această dată.

Am stat împreună cu jurnaliștii. Tania era de cealaltă parte a baricadei. Primind un microfon, a fost ultima care a luat cuvântul. Era unul dintre candidații care concurau pentru un loc în Duma municipală. Le-a povestit jurnaliștilor, și mie în același timp, cum vedea ea problema persoanelor fără adăpost din Moscova și a promis să lupte pentru drepturile lor, dacă votanții îi vor face cinstea s-o aleagă ca membru al adunării legislative.

— De ce Dumnezeu ai avut nevoie de așa ceva? Ești deja bogată, am întrebat-o eu când conferința de presă s-a terminat.

— Ți-am spus, vreau să fiu și mai bogată. E foarte simplu. Nu vreau să mai dau mită consilierului nostru.

— Doar atât?

— N-ai idee la ce nivel a ajuns corupția în ziua de azi. Gangsterii din timpul lui Elțin nici n-ar fi visat asta. Dacă devin consilier, voi avea de plătit o «taxă» mai puțin.

— Dar de ce ți-ai ales să aperi tocmai soarta celor fără adăpost?

Plimbându-ne, am intrat într-o cafenea franțuzească din apropiere. Tania o alesese; pentru mine era prea scumpă.

— Consider că este un cadru care mă avantajează. Oricum, pot să-i ajut cu adevărat să iasă prin forțe proprii din situația mizeră în care sunt acum. Eu am reușit.

— Și de ce ai vorbit la sfârșitul discursului despre Putin? Despre cât de mult îl iubești, îl respecți și despre câtă încredere ai în el? Te-au sfătuit consilierii de imagine să spui așa ceva? E de un mare prost gust.

— Nu, nu este. Asta trebuie să facem în ziua de azi. Știu acest lucru fără niciun ajutor de la „image makers". Tania s-a poticnit în dificilele cuvinte englezești care au pătruns în Rusia odată cu viața cea nouă. Dacă nu l-aș fi menționat pe Putin, agentul local al FSB ar fi trecut mâine pe la magazinul meu pentru a-mi reproșa că nu spun ceea ce spune toată lumea. Ăsta este genul de viață pe care o ducem acum noi, oamenii de afaceri.

— Și ce dacă ar fi venit să-ți reproșeze?

— N-ar fi fost nimic, doar că ar fi trebuit să mai dau încă un șperț.

— Pentru ce?

— Pentru ca el «să uite» ce nu am spus.

— Spune-mi, nu ești sătulă de toate astea?

— Nu. Dacă va trebui să-l sărut pe Putin undeva pentru a mai primi încă două magazine, o s-o fac.

— Cum adică «să primești»? Doar le cumperi, nu-i așa? Nu poți să plătești pentru ele, pur și simplu?

— Nu, astăzi lucrurile nu mai stau așa. Pentru «a primi» ceva, trebuie să câștigi de la birocrați dreptul de a cumpăra magazinul cu banii tăi. Se numește capitalism rusesc. Mie, personal, îmi place. Când o să mă satur de el, o să-mi cumpăr o cetățenie în altă parte și o să plec.

Ne-am despărțit. Bineînțeles, Tania a fost aleasă. Se spune că n-ar fi tocmai rea în funcție. Pune inimă în lupta pentru sărmanii Moscovei. A organizat încă o cantină pentru cei lipsiți de adăpost și refugiați, a mai cumpărat încă trei supermarketuri

și vorbește des la televiziune, lăudând vremurile moderne. M-a sunat de curând și mi-a cerut să scriu un articol despre ea. L-am scris. Cel pe care îl citiți acum. A vrut să-l vadă înainte de a fi publicat, a fost îngrozită și mi-a spus:

— Totul e adevărat.

M-a pus să-i promit că n-o să-l public în Rusia înainte de moartea ei.

— Dar în afară?

— Dă-i drumul. Lasă-i să știe ce miros au banii noștri.

Așa că acum știți.

MIȘA ȘI LENA

Mișa era însurat cu Lena, prietena mea din primii ani de școală. S-au căsătorit în timpul facultății, la sfârșitul anilor '70. Pe atunci Mișa era un băiat foarte deștept și talentat, care făcea traduceri din limba germană și dubla diverse filme încă din perioada studenției la Institutul de Limbi Străine. Viitorul lui se anunța strălucit. La absolvire a fost copleșit de oferte de muncă atractive, ceea ce nu se întâmpla prea des. Mișa a ales o slujbă în Ministerul Afacerilor Externe, care era o instituție foarte prestigioasă, mai ales spre sfârșitul perioadei sovietice. Era un lucru neobișnuit ca un băiat a cărui familie nu avea relațiile necesare să ajungă într-un loc atât de exclusivist cum era MAE-ul nostru. Mișa nu avea contextul familial propice. Fusese crescut de bunica lui, o femeie de serviciu de condiție modestă. Mama îi murise subit, din cauza unei tumori cerebrale, când Mișa nu avea decât 14 ani. Tatăl își abandonase repede după aceea familia pentru o altă femeie.

Așadar, Mișa lucra în MAE. Eram prieteni foarte buni. Mergeam împreună la picnicuri, frigeam chebapuri pe grătar la pădure lângă un foc de tabără și ne simțeam bine unul cu altul. Lena și cu mine eram prietene foarte apropiate, iar lui Mișa îi plăcea de asemenea prietenia mea.

Relația noastră era întărită și mai mult de copiii mei. Când Mișa venea în vizită, pur și simplu nu-și mai putea lua ochii

de la ei. Îi urmărea cu încântare, indiferent ce prostioară puneau la cale, vorbea cu ei și se jucau împreună ore în șir.

Toți prietenii noștri știau că Mișa își dorea foarte mult să aibă copii. Era de-a dreptul obsedat de acest lucru, numai că Lena era un lingvist talentat, care își scria lucrarea de diplomă și nu voia să aibă un copil decât după ce va absolvi facultatea de Litere.

Această neînțelegere îl irita destul de mult pe Mișa. Treptat, își formase un complex din faptul că nu aveau copii. A început să sufere și el, dar îi chinuia și pe cei din jur, mai ales pe soția lui. Însă Lena era făcută dintr-un aluat tare și, odată ce-și punea ceva în minte, nu mai revenea asupra hotărârii. Își va susține lucrarea de diplomă și va obține licența, iar după aceea va rămâne însărcinată. Și cu asta, basta.

Mișa a reacționat apucându-se de băut. Și-a reprimat nemulțumirea atât cât a putut, dar până la urmă a luat-o razna. La început nu bea foarte mult, iar ceilalți râdeau de el și îl tachinau, dar mai târziu chefurile se prelungeau zile la rând. Dispărea de acasă și nu se știa pe unde-și pierdea nopțile. În cele din urmă, a ajuns să bea săptămâni în șir. Lena începuse să se gândească dacă n-ar fi mai bine să renunțe la hotărârea ei și să nu-și mai ducă până la capăt lucrarea, dar cum să facă un copil cu un bărbat care acum era mereu beat?

Au venit și vremurile cele noi – Gorbaciov, Elțin –, iar unicul motiv pentru care Mișa nu era concediat din pricina beției lui cronice (pe vremea comuniștilor ar fi fost dat afară imediat) era acela că nu avea cine să-l înlocuiască. Dintr-odată, persoanele din MAE care cunoșteau limbi străine și aveau experiență în munca de dincolo de Cortina de Fier au început să valoreze greutatea lor în aur. Plecau din MAE pentru a lucra în cadrul unor firme comerciale și în filiale ale unor companii străine care răsăreau în țară la tot pasul. Mișa nu a primit nicio ofertă, deși nemții au fost primii care au pătruns pe piața rusească și translatorii din germană erau cei mai căutați dintre toți.

Dar și în MAE zilele lui Mișa erau numărate și, în cele din urmă, a fost dat afară. Într-o noapte târzie de decembrie,

la sfârșitul anului 1996, la ușa mea a sunat Lena, care nu avea sub palton decât cămașa de noapte. Nu poți merge prin Moscova îmbrăcat așa iarna și cu atât mai puțin ar fi făcut-o Lena, care întotdeauna se îmbrăca impecabil. Era o tânără femeie echilibrată, bine crescută și inteligentă. Totuși, acum avea un picior gol, ca vagabonzii fără niciun adăpost, iar în celălalt picior îi flutura ca un steag partea de sus a unei cizme cu șireturi. Prietena mea tremura de frig de parcă ar fi fost scoasă din apa înghețată a unui lac. Ceva o înspăimântase de moarte, iar șocul o făcea incoerentă.

„Mișa, Mișa", repeta ea tot timpul, plângând cu suspine, cum nu-i stătea în fire, și părând complet inconștientă de faptul că în preajma ei mai erau și alți oameni.

Copiii se treziseră și ieșiseră încet din camera lor. Stăteau lângă Lena, parcă vrăjiți de suferința ei pe care n-o puteau înțelege. Lena i-a remarcat în cele din urmă, s-a adunat, a luat un calmant cu un pahar de apă și a început să-mi explice ce se întâmplase.

Mișa fusese plecat de acasă trei nopți la rând. Lena nu-l aștepta să se întoarcă. Se obișnuise cu chefurile și absențele lui, așa că se dusese la culcare. Trebuia să meargă la institut devreme în dimineața următoare. Puțin după miezul nopții, Mișa apăruse dintr-odată. Era ceva neobișnuit.

De data aceasta a intrat direct pe ușă și, așa cum era îmbrăcat, cu paltonul și cu încălțămintea murdară, nespălat și ducând cu el un miros greu, a intrat în dormitor și s-a oprit lângă Lena într-o liniște amenințătoare, uitându-se țintă la ea în semiîntuneric. Părea ieșit cu totul din minți. Ochii negri îi sticleau nefiresc, iar obrajii aveau o strălucire argintie. Fața lui, altădată frumoasă, era strâmbată într-o grimasă. Lena și-a tras cuvertura mai sus și n-a spus nimic. Știa, din experiența amară a vieții lângă un bețiv, că nu avea niciun rost să spună ceva. În pofida aparențelor, ar fi vorbit cuiva care n-o auzea. Trebuia să aibă răbdare pur și simplu ca Mișa să adoarmă.

Însă el s-a apropiat și mai mult de pat și i-a spus: „Asta este... E vina ta... că beau... și acum o să te omor."

Lena sesizase în vocea lui Mișa o notă de hotărâre calmă, care nu-i mai lăsa niciun loc de îndoială. A sărit din pat și a luat-o la fugă. La început Mișa a prins-o într-un colț de balcon și ea crezuse că până acolo i-a fost, dar bețivii sunt nesiguri în mișcări și a putut să se strecoare pe lângă el, să ia câteva lucruri de lângă ușa de la intrare și să fugă afară prin zăpadă până la cel mai apropiat refugiu, blocul în care stăteam eu.

După acest episod a urmat divorțul și, cu toate că niciunul dintre ei nu avea o fire nostalgică, veneau să plângă la mine în bucătărie și să-mi spună cât de mult se iubeau, dar cum nu mai era posibil pentru ei să trăiască din nou împreună.

L-am mai văzut pe Mișa și după aceea, deși din ce în ce mai rar. Mai venea în vizită din când în când, mai ales să împrumute bani, pentru că bea în continuare și era foarte strâmtorat. Numai traducerile pe care le mai făcea uneori îi permiteau s-o mai scoată la capăt.

În rarele vizite când era treaz, îmi spunea că încerca să se lase de băutură și să înceapă o viață nouă. Devenise interesat de biserica ortodoxă, citea cărți religioase, fusese botezat, își găsise un duhovnic în care avea încredere, mergea la spovedanie și împărtășanie și găsea alinare în toate acestea. Era convins că mântuirea era posibilă. Totuși, înfățișarea lui nu era a unui om aflat pe calea către mântuire. Arăta rău, cu părul slinos și nepieptănat, purta o haină neagră și uzată, mult prea scurtă, luată în mod evident de la un magazin second-hand, iar când l-am întrebat unde locuia, a bâiguit ceva neclar despre faptul că nimeni nu-l înțelegea și că era atât de greu să trăiești undeva unde nimeni nu-ți dă dreptate.

În vremea lui Elțin, cei ca el nu erau o raritate și nu mai surprindeau pe nimeni. O mulțime de vagabonzi fără un ban cutreierau străzile, oameni care avuseseră o educație bună, fuseseră cetățeni respectabili, dar care își pierduseră slujbele și se apucaseră de băutură când nu-și mai găsiseră niciun loc în care să se încadreze în noua societate. Tocmai în acest mediu de nemulțumire generală, de lipsă a locurilor de muncă și de exces al anumitor profesii încurajate în perioada sovietică, ortodoxia devenise foarte la modă și toți ghinioniștii

care-și pierduseră slujbele, nevestele sau sensul existenței alergau acum la biserică, deși este evident că nu toți erau cu adevărat credincioși.

Așadar, Mișa a fost și el printre cei care adoptaseră această cale. Odată venise la mine, treaz și totuși vesel, și mă poftise să-l felicit. Devenise tată cu o zi în urmă, avea un băiețel. Ne-am grăbit să-i spunem cât eram de fericiți – în sfârșit își văzuse împlinit visul de o viață. Totuși, dintr-un motiv oarecare, Mișa nu era în al nouălea cer, așa cum ne-am fi așteptat.

Băiatul lui se numea Nikita. Cu multă vreme în urmă, pe când Mișa era încă însurat cu Lena, spunea deseori visător că, dacă va avea un băiat, îi va pune numele Nikita.

— Cine este mama lui Nikita?, am întrebat cu reținere.

— O fată tânără.

— Locuiești împreună cu ea? Sunteți căsătoriți... sau aveți de gând?

— Nu, părinții ei nu mă plac.

— Atunci, închiriază un apartament și trăiește alături de fiul tău. Este un lucru foarte important.

— Nu am bani.

— Începe să câștigi și tu ceva.

— Nu vreau și nu pot. Pur și simplu nu pot – nu este posibil.

Apoi mi-a tăiat din scurt orice încercare de a continua discuția.

A trecut de atunci mai bine de un an. Elțin a abdicat, numindu-l pe Putin succesorul său. A început cel de-al Doilea Război Cecen. Putin apărea mereu la televizor. O dată pilota un avion militar, data viitoare dădea instrucțiuni de luptă în Cecenia... Concluzia inevitabilă era aceea că se apropiau alegerile.

Într-o noapte târziu a sunat Lena. „Știi ce s-a întâmplat?" Vorbea cu o voce răgușită, pe care abia i-am recunoscut-o, ca cea a unui cântăreț după concert. „Am primit un telefon. Mișa a omorât-o pe femeia cu care trăia. În urma ei a rămas un băiat de 14 ani din prima căsătorie. Copilul era în apartament când s-a întâmplat grozăvia. Mișa s-a îmbătat. Se pare că femeia era mai bătrână decât el, îl compătimea și bea

alături de el pentru a nu se mai simți atât de singur. Oricum, ieri au băut împreună până când Mișa a luat un cuțit și i-a spus ce mi-a spus și mie mai demult: «O să te omor.»"

Lena a izbucnit în lacrimi. „Aș fi putut fi eu", spunea ea. „Ții minte cum încercați să mă convingeți cu toții să nu divorțez? Spuneai că o să iasă din starea asta, că avea nevoie de tratament. Dar m-ar fi omorât pe mine."

Instanța de judecată a fost îngăduitoare cu Mișa, mai ales după ce i-a ascultat povestea întregii vieți. A fost condamnat la patru ani și jumătate – ceea ce nu era deloc mult pentru o crimă. Instanța a susținut că nu era bolnav psihic și nu avea responsabilitatea faptelor diminuată, în pofida alcoolismului.

Mișa a fost trimis într-un lagăr de muncă în Mordovia, în adâncul unei regiuni de păduri. După șase luni, comandantul lagărului a venit să vorbească cu Lena în apartamentul ei din Moscova, unde aceasta locuia acum împreună cu noul soț și cu fiul pe care îl avea în sfârșit. Comandantul nu era cel mai inteligent individ, dar în mod evident avea o inimă bună. Decizia de a o vizita pe Lena îi aparținea. Cum tot se afla în capitală cu niște interese, considerase de datoria lui s-o găsească, deși era divorțată de Mișa, și să-i spună că „Mihail al ei" (așa cum îi spunea comandantul, spre neplăcerea noului ei soț) era cel mai bun deținut pe care îl avusese vreodată, cel mai cult și persoana cea mai muncitoare din lagăr. Comandantul, care avea în mod evident o înclinație pedagogică, îi dăduse în grijă biblioteca pentru deținuți, iar Mișa o reorganizase de la un cap la altul. El însuși citea foarte mult și se ocupa de ceilalți infractori, îndeplinind un rol de psiholog. Mișa construise cu mâna lui o bisericuță de lemn în interiorul terenului împrejmuit cu sârmă ghimpată și se pregătea să devină călugăr. Întreținea corespondență cu o mânăstire, căutând îndrumare pentru calea pe care și-o alesese. Comandantul a informat-o pe Lena că încuraja înclinațiile monastice ale lui Mișa, deoarece era de părere că aveau o influență bună pentru contingentul lui de ucigași, violatori și deținuți înrăiți. La rugămintea lui Mișa, mergea acum să cumpere o tavă pentru biserică de la magazinul Patriarhiei Moscovei.

Comandantul a încheiat promițând că va interveni pentru ca perioada de detenție a lui Mișa să fie redusă pe temeiul unei conduite exemplare.

— Lena, nu ești bucuroasă?, a întrebat-o el pe fosta nevastă a deținutului, observând că începuseră să-i curgă lacrimi pe față.

— Mi-e frică, i-a răspuns ea.

— N-ai de ce, i-a replicat comandantul lui Mișa. S-a schimbat foarte mult, nu e periculos. Nu mai bea și n-o să mai omoare pe nimeni. Cel puțin, așa cred.

Comandantul și-a netezit părul, și-a băut ceaiul, și-a frecat mâinile una de alta ca și cum ar fi vrut să le încălzească și a adăugat:

— Să vă spun drept, îmi pare rău că o să ne părăsească.

Am căutat să ne pregătim pentru orice eventualitate. Mișa își putea face apariția în Moscova în orice clipă. Până la urmă a apărut la începutul lui 2001. Câteva săptămâni a umblat de colo-colo, neavând din nou unde să stea. Uitase destul de mult din limba germană și era cu totul incapabil să se adapteze la noul gen de viață.

Știam că era în Moscova de ceva vreme, dar ne-am întâlnit din întâmplare pe bulevardul Tverskoi. Când drumurile ni s-au încrucișat, abia i-am recunoscut trăsăturile care odinioară îmi fuseseră atât de familiare. Ne-am așezat pe o bancă și am vorbit trei ore fără pauză. Nu a pus nicio întrebare despre copiii mei, iar eu nu l-am întrebat despre băiatul lui. Mișa avea nevoie pur și simplu să vorbească cu cineva, să-l asculte cineva.

A povestit tot timpul despre cum ar fi putut să-și aleagă cea mai potrivită mânăstire. Mă uitam cu atenție la bărbatul din fața mea. Nu mai rămăsese aproape nimic din vechiul Mișa, din cel care fusese în tinerețe. Era încărunțit, părea bătrân și fără putere. Nu mai dăinuia nimic din talentul care răzbătea cândva din ființa lui. Din vorbe îi transpărea o ranchiună la adresa sorții, însoțită de un bogat argou de pușcărie. Pe lângă acestea, Mișa mi-a îndrugat o mulțime de banalități despre sensul vieții, într-un stil întâlnit în broșurile

de calitate îndoielnică adresate celor cu puțină cultură. Mi-am dat seama cam ce fel de bibliotecă exista în lagărul din Mordovia.

— Ți-ai găsit o slujbă?

— Unde? Peste tot se plătește puțin și se pretinde mult.

— Ei bine, cu toții suntem în aceeași situație. Trebuie să te împaci cu ea..., am început eu.

Mișa m-a întrerupt.

— Eu nu vreau să fiu ca toți ceilalți.

Era clar că împinsese această dorință până la extrem.

— Cum mai merg treburile cu mânăstirea?

— Deocamdată nu mă pot primi. E deja coadă și trebuie trase sfori chiar și pentru așa ceva. Aș avea nevoie să cunosc pe cineva. N-aș spune că mi-e de folos nici faptul că am fost în închisoare.

— Cred că e ușor de înțeles. N-ai ieșit de prea mult timp.

— Ei bine, eu nu înțeleg. Mișa devenise agresiv.

— Ce ai de gând să faci?

— Să merg la biserica aceea mică.

A făcut un gest arătând în spatele lui, unde se afla într-adevăr una dintre cele mai vechi biserici din Moscova, puternic înrădăcinată în vreme. Apoi a continuat:

— O să-i rog să mă accepte ca om de pază. Mi s-a spus că am nevoie de un anumit număr de puncte în CV pentru a putea intra într-o mânăstire.

Am râs amândoi. Numai cineva care s-a născut în URSS și a petrecut aici o bună parte din viață știa cât de tipic sovietică era această metodă de a primi o slujbă bună atunci când n-o puteai face trăgând niște sfori. Și iată-ne aici, vorbind despre mânăstire, credință, religie, reguli bisericești, lucruri cât se poate de străine de realitatea de zi cu zi din vremurile sovietice. Am simțit nevoia să râdem la acest gând.

— E ciudat, a spus Mișa, cum au ajuns să se întâlnească în noua Rusie căile ortodoxiei cu cele ale vieții sovietice.

Dintr-odată, de după pleoapele umflate ale unui om suferind de rinichi sau de inimă, mă privea vechiul Mișa, vesel, vioi, jucăuș, galant.

— Sigur că s-au întâlnit. Nu ți-e teamă că biserica la care ești atât de dornic să te alături s-a transformat în acel comitet local al Komsomolului* de care ai fugit cândva? Că totul a fost doar sulemenit în alte culori și, când vei ajunge în cele din urmă la mânăstire, vei fi dezamăgit amarnic și...

Mi-am mușcat limba. Nu mi-a venit rapid în minte nicio continuare iscusită.

— Voiai să spui că o să omor din nou pe cineva, punând iarăși problemele mele pe seama altora?

— Nu, bineînțeles că nu, am bâiguit eu, deși exact asta eram cât pe ce să spun. Părea că intrasem din nou pe aceeași lungime de undă cu Mișa.

— Este exact ce aveai de gând să spui. Nu pot să-ți răspund decât că și mie mi-e frică, dar nu am unde în altă parte să mă duc. Dacă aș rămâne aici, aș ajunge fără îndoială din nou la închisoare. M-am simțit mai bine în detenție, într-un spațiu îngrădit; mânăstirea este cam ca un lagăr de muncă, numai că sunt alți paznici. Eu am nevoie să trăiesc sub pază. Nu mă pot controla singur, când văd ce fel de viață e în jurul meu.

— Ce fel de viață?

— Cinică. Nu suport cinismul. De-aia am început să beau.

— Dar de ce ai omorât-o pe prietena ta? Pentru că era cinică?

— Nu, era o persoană foarte bună și nu-mi aduc aminte de ce am omorât-o. Eram beat.

— Așadar, până la urmă nu vrei să trăiești în mijlocul lumii.

— În niciun caz. N-aș putea suporta.

Nu l-am mai întâlnit pe Mișa, dar știu că nu a reușit să intre într-o mânăstire. Punerea la punct a hârtiilor trena. În Rusia, birocrația Bisericii Ortodoxe este foarte asemănătoare cu birocrația organelor de stat, indiferentă la orice nu o afectează direct. Mișa a mers la Patriarhie, a luat formulare, a muncit ca om de pază la biserică, locuind practic acolo. Treptat, a început să bea din nou. A mai ajuns la Lena de

---

* Uniunea Tineretului Comunist din URSS. (*n.trad.*)

câteva ori pentru a-i cere bani. Prima dată ea i-a dat 100 de ruble, a doua oară l-a refuzat. Avea dreptate. Ea și soțul ei nu munceau pentru ca Mișa să poată să se îmbete când avea chef. Bineînțeles că avea dreptate.

Numai că Mișa s-a aruncat în fața unui vagon de metrou. Am auzit despre aceasta mult mai târziu și doar din întâmplare. Și am descoperit că Mișa, unul dintre cei mai talentați ruși pe care i-am cunoscut, fusese îngropat ca un vagabond și „nerevendicat" de nimeni. Mai precis, îi fusese îngropată cenușa, pentru că în asemenea cazuri rămășițele pământești sunt incinerate. Nimeni nu știe unde se află mormântul lui.

RINAT

Într-o anumită situație se poate da un atac frontal sau se poate face un ocol. Sediul Regimentului special de cercetare al Ministerului Apărării, unitate de elită, nu este, bineînțeles, un loc pe unde să umble civili ca mine. Uneori, totuși, trebuie făcut și lucrul ăsta. Am fost adusă aici de Rinat, unul dintre ofițerii regimentului. Rinat este maior. Nimeni nu știe cine i-au fost părinții. A fost crescut într-un orfelinat. Are o figură de oriental, cu ochii oblici, și vorbește câteva dialecte din Asia Centrală. Specialitatea lui a fost culegerea de informații. Rinat a luptat ani de zile clandestin în războiul afgan, apoi s-a infiltrat în bandele armate tadjice din munți și de la granița afgano-tadjică, prinzându-i în flagrant delict pe traficanții de droguri. Trimis de guvernul rus, i-a ajutat în secret să ajungă la putere pe câțiva dintre președinții actuali ai fostelor republici sovietice. Cum era și firesc, a petrecut o mulțime de timp în Cecenia, atât în Primul, cât și în al Doilea Război Cecen. Medaliile obținute îi acoperă tot pieptul.

Rinat și cu mine căutăm o spărtură în gard. Vrea să-mi arate mizeria în care trăiește – cu toate medaliile căpătate –, în barăcile ofițerilor. Mai vrea să-mi arate casa din satul militar în care sperase să se mute, dar nu avusese noroc. Deși regimentul lui beneficiază de o instrucție superioară și de o faimă pe potrivă, găsim spărtura pe care o căutam. Este

destul de impresionantă, nu doar cât să ne strecurăm noi doi. Ar putea trece prin ea și un tanc.

Mergem cale de cinci minute și în fața noastră apare satul unde locuiesc spionii. E dimineață. Vedem în jur fețele fără zâmbet ale ofițerilor care erau în ziua lor liberă. Vremea de afară nu ne binedispune nici ea câtuși de puțin. Călcăm prin noroiul frământat îndelung de picioarele oamenilor și de mașini. Nu mergem, ci lunecăm, uitându-ne în jos pentru a vedea unde punem piciorul.

Ridic ochii și văd înaintea mea o imagine minunată, ca un miraj printre celelalte clădiri posomorâte cu cinci etaje – un bloc frumos, nou, gri-verzui, cu mai multe etaje.

— Așa a început totul, spune Rinat. Am vrut și eu, bineînțeles, un apartament. Mi-a ajuns cât am umblat prin lume. Băiatul meu crește și eu sunt tot timpul plecat la război.

Maiorul amuțește în mijlocul frazei și face dintr-odată o manevră care mă nedumerește. Își ascunde fața și o pornește într-un mers rapid, de parcă am fi luați la țintă și ar trebui să găsim un loc să ne adăpostim. Îmi șoptește cu voce joasă că ar trebui să ne prefacem că nu ne cunoaștem; îmi mai spune să privesc drept înainte și să nu dau din mâini sau să atrag atenția în vreun alt fel.

— Dar ce s-a întâmplat? întreb. E o ambuscadă?

Glumesc, bineînțeles.

— Nu trebuie să-l înfuriem, îmi spune Rinat încet, continuându-și manevra înșelătoare. Ca niște spioni bine antrenați, ne schimbăm rapid direcția de mers, cu abilitate, dar fără agitație.

— Pe cine nu trebuie să supărăm? întreb, când Rinat ridică în sfârșit capul cu un oftat de ușurare, indicând că pericolul a trecut.

— Pe comandantul adjunct Petrov.

Manevra noastră se explica prin faptul că Petrov se îndrepta spre noi. Mașina lui oprise în fața noului bloc de apartamente, pentru că acolo locuiește. Abia după ce a dispărut înăuntru, Rinat s-a relaxat și ne-am continuat drumul prin complex. Am ajuns din nou la clădirea frumoasă, la care Rinat se uita tânjind cu invidie.

Să vă spun drept, eram uimită. Știam ceva despre dosarul de luptă al lui Rinat, despre neînfricarea lui, și eram mirată. Oare de ce anume se teme cel mai mult? De moarte?

— Nu, am învățat să trăiesc cu moartea prin preajmă. Nu c-aș vrea să mă laud.

— Să fii capturat?

— Da, de asta mi-e teamă, bineînțeles, pentru că știu că aș fi torturat. Am văzut așa ceva. Dar nu mi-e chiar atât de frică nici de pericolul de a fi capturat.

— Atunci de ce?

— Probabil de pace, de viața civilă. Este ceva despre care nu știu nimic, pentru care nu sunt deloc pregătit.

Rinat are 37 de ani. Toată viața nu a făcut altceva decât să lupte în diverse războaie. Corpul îi e acoperit de cicatrici. Are ulcer peptic și duodenal, iar nervii îi sunt tociți. Articulațiile îl dor neîntrerupt și are spasme cerebrale în urma unor lovituri primite la cap.

Recent, maiorul s-a hotărât să se stabilească într-un loc, să treacă de la război la o viață normală. A descoperit că nu știa absolut nimic despre aceasta. De exemplu, cine i-ar putea da o casă unde să stea? Merita cu siguranță un apartament pentru toate acțiunile întreprinse pentru a apăra interesele de stat. Poate și ceva bani?

De îndată ce Rinat a început să-i pună lui Petrov întrebări despre aceste lucruri, s-a dovedit că nu se putea aștepta la nimic. Rinat ajunsese la concluzia că, atâta vreme cât îndeplinise misiuni guvernamentale speciale prin munți, în diverse țări și continente, statul avusese nevoie de el și îl răsplătise cu medalii și ordine. Dar imediat ce sănătatea i-a cedat și a încercat să se stabilească undeva, a descoperit că nu-i era rezervat nimic, iar superiorii ierarhici aveau de gând să-l arunce pur și simplu în stradă. Voiau să-l scoată chiar și din văgăuna mizeră din barăcile ofițerilor, unde dormea împreună cu fiul lui.

Rinat avea un băiat, pe Edik, pe care îl creștea acum singur. Mama băiatului murise cu mai mulți ani în urmă și o bună bucată de vreme Edik stătuse singur în barăcile ofițerilor,

așteptându-și tatăl să se întoarcă din numeroasele războaie și misiuni importante de luptă.

— Știu cum să omor un dușman, astfel încât să nu scoată niciun sunet, îmi spune Rinat. Pot să urc un munte repede și în liniște și să-i elimin pe cei care l-au ocupat. Sunt un excelent cățărător și alpinist. Pot „citi" muntele după urmele de pe ramuri și tufișuri și pot spune cine se află acolo și unde se ascunde. Am un simț special pentru regiunile de munte, ceilalți spun că ar fi un dar natural, în schimb nu sunt capabil să obțin un apartament. Nu sunt capabil să obțin nimic de la viața în civilie.

În fața mea se află un ucigaș profesionist, antrenat de stat, dar neajutorat în problemele normale. Sunt mulți în situația lui în ziua de azi. Statul își trimite oamenii la război, aceștia trăiesc ani de zile în mijlocul luptelor, iar când se întorc, nu știu ce înseamnă viața tihnită, care-i sunt legile și normele. Încep să bea, se înhaită cu diverse bande, devin ucigași plătiți și noii lor stăpâni le dau mulți bani pentru a-i elimina pe cei despre care spun că trebuie omorâți în interesul statului.

Dar statul? Lui nu-i pasă. Sub Putin, a încetat efectiv să se intereseze de ofițerii care s-au întors din războaie. Totul se petrece ca și cum statul ar fi angajat activ în asigurarea existenței în bandele criminale a cât mai multor ucigași profesioniști bine antrenați.

— Acolo te gândești să te duci, Rinat?

— Nu, n-aș vrea, dar dacă Edik și cu mine o să ajungem în stradă, n-o să am încotro. Pot face doar ceea ce am fost învățat să fac.

Am lipăit mai departe prin noroi și zloată până la o cazarmă jalnică, a ofițerilor, numită „clădirea cu trei etaje". Am urcat la al doilea etaj și, dincolo de o ușă cojită, am dat de o cameră sordidă, cu un aspect spartan.

În niciun moment din viața lui maiorul nu avusese o locuință despre care să poată spune că e a lui. Mai întâi crescuse la un orfelinat în Urali. Apoi a stat în cazarma școlii militare la care s-a înscris încă de când era la orfelinat. Mai târziu, când a fost în serviciul activ, a alternat căminele de

garnizoană cu corturile. Fusese 16 ani în armată, un hoinar aflat sub jurământ militar. În ultimii 11 ani trecuse mereu de la o misiune de luptă la alta. Nu era un gen de viață care să-i fi permis să acumuleze ceva.

— Dar eram mulțumit, spune maiorul. N-am vrut niciodată să încetez să mai lupt. Am crezut că totul o să continue așa la nesfârșit.

Toată averea lui Rinat era strânsă acum într-un sac de parașută. Maiorul își deschide dulapul model standard, patetic de uzat, care avea un număr de inventar pe partea laterală, și îmi arată sacul.

— Îl treci pe după umeri și pleci în următoarea misiune, își rezumă el succint valorile.

Pe pat stă un băiat și se uită la noi neliniștit. E Edik.

L-am întrerupt pe maior.

— Ai fost însurat, deci trebuie să fi avut vreun fel de locuință.

— Nu, n-am avut nimic. N-am avut timp pentru asta.

În perioada când Rinat s-a aflat în Tadjikistan, ajutându-l pe actualul președinte – Rahmanov – să preia puterea, a plecat pe furiș și s-a însurat în Kirghizia. Noul cuplu se cunoscuse în timpul ultimei misiuni de luptă a lui Rinat în orașul Oș, unde locuia fata și unde el fusese trimis deoarece izbucnise un conflict sângeros între grupurile etnice.

S-au căsătorit chiar acolo, pasiunea și iubirea lor înflorind în mijlocul măcelului și suferinței. Rinat i-a prezentat-o apoi pe tânăra lui soție ofițerului comandant. Acesta a ridicat din umeri și i-a cerut să-și lase soția în Oș, deoarece pentru orice spion iubita este călcâiul lui Ahile. Rinat și-a lăsat soția și s-a întors în Tadjikistan, pentru a se alătura unui grup armat de la frontieră.

Într-o zi, comandantul i-a comunicat că avea un fiu și că soția lui îi pusese numele Edik. Mai târziu, în iunie 1995, tânăra soție a lui Rinat, studentă la conservatorul local, a fost omorâtă de indivizi care descoperiseră cu cine se măritase. Abia împlinise 21 de ani și în ziua aceea se pregătea să susțină examenele din al doilea an de studii.

La început Edik a stat împreună cu bunica lui în Kirghizia. Copilul era prea mic pentru a locui în cazărmile ofițerilor și, oricum, Rinat nu-și petrecea prea des noaptea în camerele mohorâte și nemăturate pe care i le oferea statul. Era încă angajat în operațiuni secrete, în general în munți. A fost rănit grav de încă două ori și a petrecut diverse perioade de timp prin spitale.

— Chiar și așa, nu-mi doream un alt fel de viață, spune Rinat, numai că Edik creștea.

A venit în sfârșit și clipa când s-a hotărât să-și ia fiul cu el și după aceea Edik stătea la bunica lui numai când Rinat era plecat în misiuni militare lungi de câte șase luni.

Stăm în camera mică, amărâtă și friguroasă. Edik e un băiat liniștit, cu ochi luminoși, care văd totul. E foarte matur. Vorbește numai când tatăl lui iese din cameră și doar dacă i se pune o întrebare – pe scurt, este un băiat de spion. Înțelege că tatăl lui trece acum printr-o perioadă dificilă și din acest motiv vrea ca în următorul an școlar să-l trimită pe Edik la școala de ofițeri. Dar băiatului îi displace ideea.

— Vreau să stau acasă, spune el calm și într-un stil foarte bărbătesc, fără nicio urmă de tânguială în voce.

Totuși, repetă de mai multe ori:

— Vreau să stau acasă, acasă.

— Și aici e casa ta? Te simți acasă aici?

Edik e un băiat onest. Știe că, atunci când nu poți spune adevărul, este mai bine să nu spui nimic și așa și face. Într-adevăr, cine ar putea numi „acasă" acest țarc pentru ofițerii combatanți unde, de cealaltă parte a pereților subțiri răsună larma de beție a soldaților cu contract și camerele au mobila reglementară ținută pe inventar? Totuși, Edik știe că se încearcă scoaterea tatălui său chiar și de aici, așa că lasă, să fie aici „acasă".

Relațiile dintre comandanții regimentului și maior au început să se învenineze când Rinat a cerut să i se aloce un apartament în noua și frumoasa clădire în jurul căreia ne-am plimbat, ascunzându-ne de ochii comandantului adjunct. Maiorul presupunea că are acest drept, pe baza

faptului că de mulți ani ocupa prima poziție pe lista de așteptare pentru locuințe.

— Când l-am întrebat pe Petrov, a fost indignat: „N-ai făcut destule pentru regiment", povestește Rinat. Imaginează-ți, exact așa mi-a spus. Am fost foarte surprins și i-am răspuns: „Am luptat tot timpul. Am adus piloții de pe munte când nimeni nu reușise să-i găsească. Statul are nevoie de mine."

Maiorul fusese, într-adevăr, propus pentru cel mai înalt premiu, de Erou al Rusiei, drept recunoaștere a meritului acțiunilor sale când un avion militar s-a prăbușit în munții din Cecenia, lângă Itum-Kale, în iunie 2001. Mai multe echipe de salvare au plecat în munți pentru a găsi echipajul, dar fără succes. Comandanții și-au amintit de Rinat, cu experiența sa unică în luptă, cu simțul special pentru orientarea prin munți și abilitatea de a găsi oamenii după semnele de pe ramuri, bețișoare și frunze.

Lui i-au trebuit numai 24 de ore ca să-i găsească pe piloții morți. Unul dintre cadavre fusese prins într-o capcană pusă de luptătorii ceceni și Rinat îl recuperase. Acum, familiile le puteau îngriji mormintele.

Ofițerii aflați în serviciul activ obișnuiesc să spună despre comandanții care se pierd cu firea în timpul luptelor și în operațiunile din munți că li s-ar potrivi mai bine civilia. Rinat i-a spus lui Petrov: „Știu ce fel de erou ai fost în Cecenia, stând ascuns tot timpul în sediul statului-major." Comandantul adjunct îi răspunsese: „Acum chiar că ai încurcat-o, maiorule. Pentru această mică remarcă o să fac în așa fel încât să te văd cerșind. O să te scot în rezervă fără drept de locuință. O să ajungi în stradă, cu băiatul tău cu tot."

Petrov începuse să-și pună în aplicare amenințarea de răzbunare. Mai întâi, îl umilise pe maior trimițându-l să decoreze locul pentru paradă și să administreze clubul regimentului, organizând vizionări de filme pentru soldați.

După aceea, Petrov îi ordonase lui Rinat să deseneze afișe pentru terenul de paradă (este un artist foarte bun), sarcină care era a soției lui Petrov. Aceasta pur și simplu n-a mai venit la lucru și toți ofițerii știau că Rinat făcea ceea ce ar fi

trebuit să facă ea, iar în acest timp soția lui Petrov se odihnea în frumosul apartament din blocul cel nou.

Apoi Edik s-a îmbolnăvit și a trebuit să meargă la spital. Doctorii i-au spus lui Rinat că ar trebui să stea alături de fiul lui. Rinat cerea mereu învoiri, iar Petrov, neluând în seamă certificatul medical și antedatând registrul de prezență, a început să-l treacă absent nemotivat. Petrov a convocat consiliul de judecată pentru ofițeri, a modificat procesul-verbal și l-a folosit pentru a-l scoate pe maior de pe lista de așteptare pentru locuință. Începuse demersurile pentru a-l înlătura curând pe Rinat din armată fără a-i acorda niciun fel de drepturi. Pe scurt, Rinat avea probleme mari.

– Ce am făcut?

Rinat stătea cu capul plecat, conștient că este jucat pe degete.

Războaiele la care ia parte țara noastră continuă și după aceea, oriunde s-ar afla cei implicați. Aceasta înseamnă, în primul rând, în interiorul unităților unde se întorc după terminarea misiunii. Ofițerii din statul-major sunt asmuțiți într-o confruntare pe viață și pe moarte cu ofițerii direct combatanți. Ultimii se pomenesc scoși în rezervă pentru insubordonare, dosarele de luptă le sunt ignorate, iar în urma lor se fac auzite o sumedenie de insulte. Rinat nu este singurul în această situație. Ofițerii din armată se împart acum în două categorii inegale. Primii sunt cei care iau parte într-adevăr la operațiunile de luptă, care își riscă viața, care se târăsc pe potecile de munte și stau îngropați în zăpadă și sub pământ zile în șir. Mulți dintre ei au fost răniți nu o dată. Pentru aceștia nu se poate să nu simți o adâncă compătimire. Lor le este foarte greu să-și găsească un loc în viața civilă care nouă ni se pare absolut firească. Nu pot stabili un limbaj comun cu ofițerii din comandamente, care, pentru că au fost și ei în Cecenia, ridică vocea, se îmbată și se simt teribili. Ca o regulă, ofițerii necombatanți le pun piedici cu orice ocazie: depun mărturii false împotriva lor, ajung la superiorii lor, spun tot felul de povești, complotează. Înainte de a prinde de veste, grupul incomod este aliniat pentru scoaterea în rezervă. Ce rău au făcut? Au fost ei înșiși, bineînțeles. Prin simpla lor

prezență în unități, ofițerii combatanți le amintesc celor din comandamente ce loc ocupă fiecare în lumea aceasta.

Iar ofițerii din comandamente înaintează în grad cu o viteză mai mare decât a unui proiectil. Se aranjează foarte bine, primesc toate apartamentele și casele de vacanță.

Până la urmă, Rinat s-a dat bătut. A renunțat la armata pe care o iubea atât de mult și a plecat cine știe unde împreună cu Edik, ca ofițer combatant fără locuință și fără un ban. Mi-e teamă pentru el, pentru că bănuiesc unde ar putea fi. Mi-e teamă pentru noi toți.

CUM SE ATRIBUIE INCORECT PROPRIETĂȚILE, CU COMPLICITATEA GUVERNULUI

Moscova, februarie 2003. O lovitură de teatru: președintele Putin numește un nou ministru-adjunct la Interne și totodată șef al GUBOP – Agenția Centrală pentru Combaterea Crimei Organizate – în persoana lui Nikolai Ovcinikov, un deputat din Duma de Stat, modest, neatrăgând atenția prin nimic, care nu ia cuvântul la ședințe, nu are nicio intervenție remarcantă în munca legislativă și pare a fi inert politic. Nici măcar nu face parte dintre vechii susținători ai lui Putin în Sankt Petersburg, ceea ce în actuala politică de numiri în funcție este un lucru neobișnuit. După anunț, Ovcinikov dă un interviu spunând că va face tot ce-i va sta în puteri pentru a fi demn de încrederea președintelui și că misiunea sa va fi reducerea „la minimum" a corupției și luarea de măsuri pentru ca „sectorul sănătos al societății" să nu mai fie la bunul plac al unei minorități criminale. Toate acestea sunt sentimente demne de admirație, dar oare de ce anunțul adjunctului ministrului n-a trezit o bucurie pe potrivă în Urali?

Să analizăm puțin noul lui post. Unde se încadrează în birocrația rusă?

Directorul GUBOP nu ocupă o poziție oarecare în Rusia. Este un portofoliu cheie în structura de putere. În primul rând, crima organizată – Mafia – cu rădăcini într-o corupție monstruoasă, pătrunde la toate nivelurile vieții de zi cu zi a oamenilor. În Rusia, noi spunem că acolo unde vorbește banul, nu-l poate reduce nimeni la tăcere.

În al doilea rând, agenția are o influență atât de mare datorită îndeosebi istoriei sale. Unul dintre birocrații de frunte ai țării, care controlează și gradul de influență al altora, o persoană care a rămas pe val în timpul lui Elțin și acum și sub Putin, este Vladimir Rușailo. Fost ministru de Interne, astăzi conduce Consiliul Național de Securitate al Rusiei[8]. El și-a început cariera ca director al GUBOP. Când a fost numit ministru de Interne, și-a menținut interesul față de vechiul domeniu de activitate și a făcut tot posibilul pentru a întări agenția. A mărit mult numărul personalului comparativ cu alte agenții și a acordat ofițerilor acesteia puteri extinse, permițându-le să desfășoare operațiuni care implicau folosirea forței fără o aprobare preliminară, spre deosebire de lucrătorii din alte departamente ale poliției. De asemenea, i-a avansat pe birocrații agenției, impunându-i în cele mai înalte compartimente ale statului, astfel că acum „oamenii lui Rușailo" sunt o forță de care trebuie să se țină seama în cadrul ministerelor însărcinate cu aplicarea legilor. Numărul lor poate fi comparat doar cu al „petersburghezilor", așa cum li se spune celor care au lucrat cu Putin în Sankt Petersburg și care l-au urmat în Moscova, ocupând posturi birocratice în diferite ministere, și cu al „cekiștilor", produse ale vechiului loc preferat al lui Putin, KGB-ul.

Dacă ne raportăm la omul Nikolai Ovcinikov, numirea lui în GUBOP pare întru totul respectabilă. Merita să primească agenția. Potrivit dosarului său oficial, înainte de a intra în Duma a lucrat ca polițist de provincie timp de 30 de ani. La vremea când a fost ales ca deputat în parlament era comandant de poliție în Ekaterinburg. Acesta nu este un oarecare oraș adormit de provincie, trăind cu nostalgia unui trecut glorios, ci capitala Uralilor, centrul regiunii Sverdlovsk, care la rândul ei este principala zonă industrială a Uralilor. Când Elțin a poftit regiunile Rusiei „să-și ia câtă suveranitate vor", au existat proiecte foarte serioase pentru crearea unei republici a Uralilor, cu Ekaterinburg drept capitală. Comandantul poliției orașului era o adevărată celebritate, cunoscută în toată Rusia. Uralii sunt o regiune cu mari bogății minerale,

având resurse naturale și industriale care ar fi suficiente pentru supraviețuirea oricărei țări. În plus, Ekaterinburg este prin tradiție zona de influență a uneia dintre cele mai puternici Mafii, în trecut a Uniunii Sovietice, iar acum a Rusiei. Denumirea ei oficială este Cartelul Crimei Uralmaș. Prin urmare, îi convine sau nu, primul polițist din Ekaterinburg se află în postura de a se confrunta cu Mafia Uralmaș.

Este inutil să mai spunem că în dosarul oficial al lui Ovcinikov nu pot fi găsite o serie de informații relevante, poate tocmai cele care au cu adevărat importanță. Ce fel de comandant de poliție a fost? Ce priorități și-a fixat? Care au fost elementele din Mafie pe care le-a trimis în fața instanței? Care i-au fost realizările? Și care a fost rezultatul final: ce fel de loc era Ekaterinburg în timpul lui Ovcinikov și ce fel de loc este astăzi?

Nu am intenția să arăt cum un polițist din Urali s-a ridicat până la înălțimi amețitoare în Moscova. Mă interesează într-o măsură mult mai mare acel fenomen al vieții rusești care se numește corupție. Ce este de fapt corupția? Din cine este formată Mafia rusă – nu cea din timpul lui Elțin, ci aceea din epoca lui Putin? Și de ce l-a promovat Putin în carieră pe Ovcinikov? Dacă vom analiza modalitatea prin care a ajuns Ovcinikov să fie principalul campion pentru combaterea Mafiei, vom putea identifica și principiile care i-au călăuzit pe Putin și administrația lui în numirile făcute.

Întreaga poveste a început cu multă vreme în urmă.

Fedulev

Pe 13 septembrie 2001, o știre de presă a zguduit Rusia. Pe vremea aceea era în desfășurare cel de-al Doilea Război Cecen, iar Putin fusese numit prim-ministru deoarece, spre deosebire de ceilalți candidați, și-a dorit să înceapă conflagrația respectivă. În Ekaterinburg, Mafia pusese mâna pe una dintre cele mai mari întreprinderi ale industriei constructoare de mașini a Rusiei, corporația Uralhimmaș. Cetățeni înarmați cu bâte de baseball, sprijiniți de unitatea specială de poliție

OMON din Ekaterinburg, au dat năvală în birourile administrației fabricii producând distrugeri importante și au încercat să-și instaleze propriul „director" în locul celui aflat încă în funcție, Serghei Glotov.

Postul de televiziune din Urali și-a făcut datoria prezentând înregistrări ale comuniștilor locali în timp ce strigau „Uraa! Oamenii iau puterea în propriile mâini! Jos capitaliștii!" Liderii sindicatului local au repetat aceleași sloganuri, declarând acapararea corporației Uralhimmaș drept o „revoluție muncitorească" și promițând că asemenea renaționalizări revoluționare se vor propaga în întreaga țară în viitorul apropiat.

Din partea președintelui Elțin nu s-a făcut auzit niciun punct de vedere, dar acest lucru nu a surprins pe nimeni, deoarece se știa că este bolnav. Totuși, și premierul proaspăt numit, Putin, era tăcut. De fapt, întreaga Moscovă păstra tăcerea. Vladimir Rușailo, pe atunci ministru de Interne, nu a avut de făcut nicio declarație publică despre polițiștii aflați sub autoritatea sa, care participaseră la asaltarea unei întreprinderi, plasându-se de partea uneia dintre taberele în dispută.

Este inutil să mai spunem că lipsa de comentarii din partea Moscovei era deosebit de grăitoare. Lucruri de acest gen nu erau obișnuite în Rusia.

Pe 13 septembrie spre seară, revoluția muncitorilor se mai domolise într-o oarecare măsură, iar vechea conducere a uzinei Uralhimmaș, nevrând să renunțe la poziție, se baricadase în biroul directorului. În această conjunctură și-a făcut apariția pe teritoriul uzinei o veritabilă coloană blindată, o „armada" de jeepuri negre elegante. Forțele speciale ale poliției le-au făcut loc în mod respectuos.

Dintr-un jeep a coborât un cetățean cu o înfățișare destul de comună, mai degrabă scund, care purta un costum dintr-o stofă de calitate, ochelari scumpi și câteva lanțuri de aur. Era imaginea rusului de tip nou, cu figura răvășită de un chef abia consumat. În timp ce se îndrepta către biroul directorului, a beneficiat de protecția unui bodyguard vânjos, pus la dispoziția lui de poliția din Ekaterinburg. Unitatea specială de poliție i-a eliberat calea cu forța; muncitorii s-au dat înapoi de nevoie.

„Paşka e pus din nou pe bătaie. A venit pentru o confruntare", şopteau angajaţii de la Uralhimmaş.

„Pavel Fedulev, cel mai important industriaş al regiunii noastre şi deputat al adunării legislative din Ekaterinburg, face o încercare de a restabili dreptatea în concordanţă cu legile", transmitea postul de televiziune din oraş, trecând de la imaginea figurii îngândurate a „celui mai important industriaş" la feţele însângerate ale apărătorilor întreprinderii. Printre bâtele de baseball se puteau vedea acum şi drugi de fier.

Cetăţeanul cu ochelari de designer a intrat şi a prezentat un teanc de documente conducerii asediate a întreprinderii. Erau hotărâri ale instanţei de judecată care arătau că el, purtătorul lor, era coproprietar al întreprinderii şi că avea intenţia de a instala ca director o persoană aleasă de el. Prin urmare, toate persoanele neautorizate erau obligate să elibereze locul.

Cetăţeanul s-a aşezat neinvitat pe scaunul directorului, afişând un comportament sfidător care-i reflecta statutul de proprietar. După un interval de timp în care conducerea destituită a luat cunoştinţă de documentele pe care le adusese, i s-a răspuns cu un torent de injurii (care nu l-au clintit) şi cu o altă serie de documente şi hotărâri judecătoreşti care indicau că actualul director era cel adevărat.

Pentru a putea înţelege această situaţie, trebuie să facem o incursiune în istoria recentă a oraşului Ekaterinburg. Cum a fost posibil să se nască o astfel de societate, în care să fie acaparată o întreprindere atât de mare ca Uralhimmaş? Cine este Pavel Anatolievici Fedulev? Şi de ce, atunci când am întrebat tot felul de oameni din Ekaterinburg ce anume se întâmpla, am primit unul şi acelaşi răspuns: „Este opera lui Fedulev"?

Începutul

Cu zece ani în urmă, când Elţin era la putere şi aveam o democraţie „impetuoasă", Paşka Fedulev era un huligan oarecare, tâlhar şi cuţitar. În zilele acelea, Ekaterinburg purta încă numele sovietic de Sverdlovsk. Aici operau bande mari

de infractori, desemnându-și clar sferele de influență, dar Paşka nu era asociat cu niciuna dintre acestea. El lucra pe cont propriu. Deşi ducea după el o trenă lungă de infracțiuni și delicte, nu era căutat de miliție pentru că era o persoană neînsemnată. Asemenea indivizi erau trimişi pe atunci la puşcărie nu pentru infracțiunile comise, ci pentru că „era timpul să fie băgați la răcoare" dacă nu reuşeau să cadă la înțelegere cu alți huligani, dacă vorbeau în plus sau făceau prea mult pe grozavii. Pentru Paşka Fedulev aceste probleme nu existau. Pe atunci era un tip care asculta uşor de glasul rațiunii.

La începutul anilor '90, Paşka a devenit afacerist. A fost o mişcare tipică pentru majoritatea celor ca el. Însă Paşka era sărac. Nu avea acces la „Troacă", banca centrală a lumii interlope, cu toate că Ekaterinburg, oraş faimos pentru delincvența sa, avea una dintre „troacele" cele mai mari din țară. Un borfaş mărunt ca el n-avea calitatea de a primi credit, aşa că trebuia să-și acumuleze propriul capital. A făcut deci ceea ce trebuia să facă.

Și-a adunat repede capitalul, cu ajutorul unui tip de votcă tare, făcută în casă, numită Palenka. Metoda era simplă. În satele și oraşele mici din regiunea Sverdlovsk existau încă din vremea sovieticilor o serie de fabrici mici de băuturi spirtoase. În primii ani ai preşedinției lui Elțin acestea au început să fie dezmembrate, la fel ca toate celelalte fabrici de stat de pe vremea aceea și la un moment dat oricine putea cumpăra, contra unei sume de bani puse direct în mâinile directorului, cât de multă băutură voia.

Bineînțeles, era un furt flagrant din fabricile de stat, dar pe atunci era absolut normal și specific modului de viață postsovietic. Lumea o ducea îngrozitor de greu. Pentru a se hrăni, o jumătate din țară o jefuia pe cealaltă și nimeni nu mai era surprins de aşa ceva. Oamenii supraviețuiau cum puteau mai bine și visau „să facă afaceri", aşa cum erau acestea înțelese pe atunci.

Cumpărarea alcoolului era o idee bună, pentru că avea un preț foarte mic, putea fi diluat cu apă, îmbuteliat și vândut

imediat ca votcă ieftină. Nu se practica perceperea accizelor, iar poliția, chiar dacă ar fi vrut să facă ceva, era neputincioasă în bătălia cu Palenka. În cele din urmă, nici polițiștii n-au mai vrut să facă nimic, pentru că și ei preferau să supraviețuiască în orice condiții, ceea ce însemna chiar să ia parte la afacerile ilegale. Furnizorii clandestini de votcă îi plăteau poliției pentru a-i proteja de competitori.

Atunci a făcut cunoștință pentru prima dată Paşka Fedulev, escroc și contrabandist, cu Nikolai Ovcinikov, polițist. Acesta din urmă, ca oricine altcineva în vremea aceea, era avid de bani. Salariile polițiștilor erau mizerabile, ba de multe ori nici nu li se plăteau. Prin urmare, se pare că Paşka și Ovcinikov au ajuns la o înțelegere. Ovcinikov nu observa ce făcea Paşka, iar acesta, atingând un oarecare grad de prosperitate, nu avea să-l uite pe Ovcinikov. Polițistul a început să câștige mai mult decât avea nevoie pentru hrana zilnică.

A sosit și ziua când capitalul acumulat de Paşka a fost suficient pentru a se lansa într-un un joc cu miză mai mare și pe deasupra legal, ceea ce era important. În Rusia, aceasta era o situație tipică: la fel cum orice soldat visează să devină general, orice mic borfaș visează să-și facă intrarea în marea lume a afacerilor legale.

Specific pentru economia rusă era – și încă mai este – faptul că trebuie îndeplinite trei condiții de către cei care vor să reușească în marile afaceri. Prima: are succes cine primește mai întâi o felie din plăcinta statului – adică o parte din proprietatea statului intră în proprietatea sa privată. De aceea, marea majoritate a oamenilor de afaceri importanți din Rusia sunt foști membri ai *nomenklaturii* Partidului Comunist, ai Komsomolului (Uniunea Tineretului Comunist) sau foști activiști de partid.

A doua condiție este ca persoana care a reușit să-și treacă în proprietate o parte din averea statului să „se țină aproape" de autorități – adică să le mituiască sau să le „alimenteze" regulat. Acest lucru îi garantează că întreprinderea sa particulară va prospera.

A treia condiție este să se împrietenească cu agențiile care urmăresc aplicarea legilor (deci să le mituiască).

Nefiind în situația de a îndeplini prima condiție, Fedulev s-a concentrat asupra celorlalte două.

Forțele de apărare a legii și ordinii

Pe vremea aceea trăia în Ekaterinburg un oarecare Vasili Rudenko. Acesta era director adjunct al Departamentului de Investigații Judiciare și prieten cu Ovcinikov. Toată lumea îl știa pe Rudenko, pentru că oricine voia să aibă succes în afaceri trebuia să se plaseze într-o relație convenabilă cu el. Rudenko „albea" dosarele personale ale noilor oameni de afaceri, scăpându-i de trecutul infracțional.

Fedulev a fost și el atras de persoana respectivului. Nu era tocmai perioada cea mai onorabilă din viața lui Paşka. Deja își câștigase în Ekaterinburg reputația unui înstărit baron al băuturilor spirtoase și era invitat să sponsorizeze azilele și orfelinatele locale. La sfârșitul săptămânii călătorea cu avionul până la Moscova pentru a se delecta cu spectacolele nocturne care se desfășurau aici, luând cu el oficialități din administrația regiunii (un privilegiu special, care confirma relațiile speciale pe care le avea cu autoritățile). Lucrul acesta însemna că venise timpul să-și șteargă petele care i-ar fi întinat imaginea. Arhivele poliției din Ekaterinburg nu trebuiau să mai conțină cazierul care consemna trecutul infracțional al lui Paşka.

Zis și făcut.

Fedulev i-a fost prezentat lui Rudenko de Iuri Altșul. Toți cei care-l cunoșteau pe acesta din urmă se gândeau la el cu drag, chiar cu admirație. Fără a fi originar din Urali, fusese trimis aici de Patria Mamă. Era un spion militar și venise în Urali având gradul de căpitan al unei companii de operațiuni speciale din cadrul GRU (Direcția Centrală de Informații a Armatei). Aceasta a fost retrasă din Ungaria după căderea Zidului Berlinului, când Gruparea Armată de Vest fusese dezmembrată.

Altșul ieșise din cadrul armatei și rămăsese la Ekaterinburg. Țara nu-și plătea oamenii care o serviseră, iar Altșul nu putea aștepta să se căpătuiască în afaceri. Așa cum procedaseră

mulți membri ai unităților speciale care părăsiseră armata în același timp, el și-a înființat un serviciu privat de securitate, dar și o agenție particulară de detectivi și o instituție filantropică pentru „veteranii din unitățile speciale".

În Rusia există multe organizații de acest fel, ridicate pe ruinele armatei. Orice oraș mare are veteranii săi, iar principala ocupație a acestora este să-i protejeze pe afaceriștii locali. Așadar, Fedulev a devenit unul dintre clienții lui Altșul și acest ex-ofițer din GRU a fost cel care l-a ajutat pe Paşka, prin agenția lui Rudenko, să-și șteargă trecutul compromițător din baza de date a poliției din Ekaterinburg. Dorința acestuia a devenit realitate.

Altșul a ajuns repede nu numai bodyguardul lui Fedulev, ci și locotenentul său de încredere. El a fost cel care, cu perspicacitatea, hotărârea și educația sa – calități cu care Fedulev nu se prea putea mândri – l-a introdus pe acesta din urmă la Bursa de Valori din Urali. Paşka a descoperit curând că este un loc unde se simte bine și a devenit un jucător experimentat. Pentru că era oarecum strâmtorat cu banii, s-a aliat cu Andrei Iakușev, o persoană faimoasă pe la mijlocul anilor '90 ca director al unei companii de succes din Urali, Vițelul de Aur.

Împreună cu Iakușev, Fedulev a reușit să acapareze acțiunile mai multor întreprinderi, printre care și Întreprinderea de Prelucrare a Cărnii din Ekaterinburg, cea mai mare de acest tip din Urali. Amploarea „afacerii cu carne" i-a adus lui Paşka o poziție în cadrul oligarhiei din Ekaterinburg și accesul corespunzător la urechile guvernatorului regiunii, Eduard Rossel.

În acest moment a devenit clar că lui Fedulev nu-i plăcea să-și împartă succesul cu alții. Putea forma alianțe pentru a depăși obstacolele, dar nu și pentru a împărți cu altcineva succesul său financiar și social, totodată. Prin urmare, într-un gest care nu prevestea nimic bun, pentru prima oară în cariera lui a angajat un ucigaș profesionist. Oamenilor a început să le fie frică de Fedulev, dându-și seama că își depășise într-adevăr vechile limite. Așa se întâmplă în Rusia zilelor noastre: dacă omori pe cineva, devii respectat.

Tot cam pe atunci, Fedulev a împrumutat o sumă mare de bani de la Iakușev pentru altă afacere, pe care a dus-o la bun sfârșit, obținând un profit care întrecea cu mult suma pusă la bătaie. Cu toate acestea, a refuzat categoric să-și plătească datoria. Iakușev nu l-a presat, dar oricum nici n-a mai avut ocazia să o facă, pentru că pe 9 mai 1995 a fost împușcat la intrarea în propria casă, în fața soției și a copiilor.

Un caz penal? Ei bine, da. S-a deschis un dosar, care a căpătat și un număr: 772801. Principalul suspect indicat era Fedulev.

Și după aceea? După aceea, nimic. Un dosar cu acest număr stă și acum în arhive. Este încă deschis, în sensul că nimeni nu a făcut nicio anchetă până acum. În următorii ani aveau să mai fie multe asemenea cazuri care să-l implice pe Fedulev și de fiecare dată se întâmpla același lucru, sau mai bine zis nu se întâmpla nimic. Toți cei din Ekaterinburg care aveau de-a face cu Fedulev știau că Paska făcuse cea mai profitabilă investiție posibilă: cumpărase forțele locale de poliție, care îl protejau cu loialitate de orice neplăcere măruntă.

În acest timp, Rudenko și Ovcinikov au devenit partenerii permanenți ai lui Paska. Ei l-au ajutat să se transforme într-un „nou industriaș din Urali" și să-și sporească averea. Bineînțeles, folosind aceeași metodă care fusese deja încercată pe Iakușev.

Într-o bună zi, Fedulev s-a oferit să coopereze cu un alt oligarh din Ekaterinburg, Andrei Sosnin. Fedulev și Sosnin și-au pus la un loc resursele financiare și au desfășurat o campanie speculativă pe piața titlurilor de valoare din Urali, care a rămas neegalată ca amploare până în ziua de azi. Sosnin a devenit deținătorul unei cote-părți din acțiuni care-i permitea să controleze întreprinderile cele mai importante din regiune, practic întregul său potențial industrial. Acesta fusese creat de mai multe generații de oameni ai muncii sovietici, încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când cele mai mari și mai importante uzine din partea europeană a URSS-ului au fost evacuate în Urali. Printre întreprinderile al căror control l-au obținut Sosnin și Fedulev ca urmare a loviturii lor speculative se aflau Combinatul Metalurgic din Nijni Taghil și Combinatul de Îmbogățire a Minereurilor de la

Kacikanar (amândouă întreprinderile fiind bine cunoscute pe plan internațional), Uralhimmaș, Uraltelekom, Agenția Minieră Bogoslovskoe și cele trei fabrici de hidroliză din orașele Tavda, Ivdel și Lobva.

Era un succes formidabil pentru afaceriști, dar ce implicații avea pentru stat? Nici Sosnin, nici Fedulev nu aveau vreun plan oarecare de dezvoltare pentru aceste întreprinderi. Oficialitățile regionale îi ținuseră în brațe pe cei doi, propulsându-i cât mai sus și neîntrebându-i ce aveau de gând să facă cu fabricile, așteptându-și doar cota parte din întreaga afacere. Corupția atingea niveluri noi. Cei doi asociați n-au lăsat pe nimeni nemulțumit – au împărțit cu alții ceea ce furaseră, pentru că respectivii nu erau oameni pe care să-și permită să-i dezamăgească.

Apoi a venit momentul să-și împartă prada între ei: ce urma să primească fiecare? Aici s-a repetat modelul anterior. După scurtă vreme, Andrei Sosnin a murit în urma unei răni provocate de o armă de foc. Un alt dosar penal a fost deschis pe 22 noiembrie 1996, de data aceasta purtând nr. 474802, principalul suspect fiind din nou Fedulev și... și nimic.

Nu servește prea mult să ai relații dacă acestea nu funcționează când ai nevoie de ele. La vremea când Sosnin a fost omorât, prietenii lui Fedulev din poliție făceau parte dintre cei mai prosperi cetățeni din Ekaterinburg. Toată lumea putea să observe că, pe măsură ce aceștia deveneau tot mai bogați, patronul lor, Fedulev, repurta succese din ce în ce mai mari în afaceri. Cazul nr. 474802 a fost închis. N-a fost nici măcar arhivat, ci dat uitării, pur și simplu.

Războaiele alcoolului

Desigur, este important să reținem fabricile asupra cărora Fedulev a obținut controlul spre sfârșitul anilor '90, dar el a reușit și altceva, mult mai important. Ekaterinburg înseamnă în primul rând Uralmaș, cea mai influentă instituție din Urali. Nu uriașa fabrică de mașini-unelte Uralhimmaș, ci cartelul crimei organizate Uralmaș, cea mai mare grupare mafiotă

din Rusia, un detașament din care fac parte mai multe mii de indivizi, cu o ierarhie strictă și reprezentanți la toate nivelurile statului. Una este să mituiești oficialitățile și să-ți înlături partenerii, și cu totul altceva să fii în relații bune cu patronii crimei din Uralmaș. În 1997 Fedulev a reușit și acest lucru. Și-a unit forțele cu Uralmaș pentru a acapara acțiunile fabricii de hidroliză Tavda. În acel moment asta era o chestiune foarte importantă pentru Fedulev, care ducea o viață de lux și era din nou strâmtorat cu banii pentru că juca la bursă. Organizația Uralmaș avea bani, era proprietara „Troacei". Singura surpriză adevărată a fost aceea că s-au decis să facă afaceri cu Fedulev, deși știau că era un tip rebel.

Motivul pentru care Fedulev și șefii Uralmaș-ului erau atât de interesați de fabricile de hidroliză consta în faptul că acestea produc alcool, din care se fabrică votca Palenka. În Rusia, cererea de băuturi tari este foarte mare, iar fabricarea lor nu costă mai nimic. Este o modalitate excelentă de a obține profituri fantastice în schimbul unei investiții minuscule, iar profiturile respective sunt în bani gheață, nu implică credite, nu trec prin bănci și sunt invizibile în ceea ce privește Inspectoratul pentru Taxe.

Prin urmare, Fedulev și patronii crimei din Uralmaș au cumpărat 97% din acțiunile fabricii de hidroliză Tavda. Apoi au trecut la deposedarea fabricii de active pe o cale destul de uzuală: ambii parteneri și-au înființat firme, activele au fost transferate dinspre fabrică către aceste firme, acțiunile au fost împărțite, iar firmele au fost fie lichidate, fie le-a fost preluată activitatea de producție. Este de la sine înțeles că fabrica de hidroliză nu a mai existat ca atare.

La scurtă vreme după încheierea afacerii, Fedulev a încălcat înțelegerea inițială referitoare la cotele cuvenite și nu le-a permis celor din Uralmaș nici măcar să-și numească reprezentanți în noul consiliu de conducere, înțesându-l cu propriii lui oameni.

De ce? Dorea să fie primul între primii și avea nevoie să se debaraseze de toți partenerii, chiar și de puternicul și influentul Uralmaș. Destul de neverosimil, dar s-a descurcat și de

data asta. Șefii din Uralmaș nu l-au împușcat, așa cum ar fi fost normal să se întâmple, ci pur și simplu s-au retras discret.

Motivul toleranței acestora era destul de clar. Când a fost preluată fabrica Tavda, Fedulev avea în poliție mai mult decât niște simple relații. Se afla, practic vorbind, la cârma forțelor poliției regionale. Cu guvernatorul Rossel avea de asemenea relații personale excelente. Paşka era cel care decidea numirile cele mai înalte în poliție, alegându-l, de exemplu, pe conducătorul agenției regionale a UBOP, omul a cărui misiune era să combată crima organizată, și deci pe Fedulev însuși. Acea persoană s-a dovedit a fi Rudenko. Iar Paşka făcuse în așa fel încât Nikolai Ovcinikov să fie numit comandant al poliției din Ekaterinburg.

Totuși, conducătorii din Uralmaș erau și ei făcuți din același aluat și aveau propriile lor legături pe care le puteau folosi împotriva lui Fedulev. A venit în sfârșit și ziua conflictului, când o bandă de indivizi din Uralmaș au sosit la fabrica Tavda, luându-și înapoi proprietatea prin forța armelor. Fedulev a răspuns pe măsură. A fost desfășurată o unitate specială de reacție rapidă a UBOP, iar unitățile de miliție ale statului erau de asemenea pregătite să folosească forța.

Însă împotriva cui? După cum s-a dovedit, împotriva altor forțe polițienești. Cei care se angajau în lupta de la fabrica din Tavda nu erau atât greii lui Fedulev sau ai Uralmaș-ului, cât forțele oamenilor din spatele lor. De partea lui Fedulev se aflau Rudenko și Ovcinikov, cu o unitate de poliție armată. De cealaltă parte era Uralmaș, sprijinit de comandantul întregii forțe polițienești a regiunii, generalul Kraev, și de poliția de sub comanda acestuia. Altfel spus, de ambele părți ale unei înfruntări armate care viza împărțirea ilegală a unei proprietăți regionale se aflau forțele de poliție ale celor care aveau sarcina să respecte suveranitatea legii.

Cum a reacționat Ministerul Afacerilor Interne din Moscova? A prezentat problema ca un conflict în cadrul forțelor polițienești din Ekaterinburg și ca o ciocnire de personalități, între Kraev pe de o parte, și Rudenko împreună cu Ovcinikov, de cealaltă parte. Kraev și Rudenko au fost schimbați din

funcții. Primul a fost acuzat public că are legături strânse cu cartelul crimei Uralmaș, în timp ce al doilea a fost declarat victima unei lupte ireconciliabile pentru putere împotriva celei mai serioase grupări criminale din Urali. Ca parte prejudiciată, a fost transferat la Moscova, unde ministrul de Interne, Vladimir Rușailo, l-a numit director al UBOP pentru regiunea Moscovei! De atunci, respectiva agenție, aflată sub conducerea lui Rudenko, a fost cea care a tras semnalele de alarmă în capitală.

Între timp, după plecarea lui Rudenko rămăseseră locuri în Ekaterinburg care trebuiau ocupate. Fedulev personal a aranjat structura de conducere din UBOP pentru Urali. Cel care l-a înlocuit pe Rudenko în postul de director a fost Iuri Skvorțov, care fusese nu numai mâna dreaptă a lui Rudenko, ci și cel căruia Fedulev îi încredința de mulți ani propriile afaceri. Ca prim adjunct al lui Skvorțov, Fedulev l-a numit pe un oarecare Andrei Taranov. Cu privire la acest individ, cei din Urali credeau că ar fi protectorul (sau „acoperișul") din interiorul poliției al lui Oleg Fleganov, cel mai important furnizor de vinuri și băuturi spirtoase din regiune. Fleganov era cheia asigurării pieței pentru votca de contrabandă, care era distribuită mai ales prin rețeaua lui de magazine. Celălalt adjunct pe care i l-a ales Fedulev lui Skvorțov era Vladimir Putiaikin. Sarcina acestuia era să facă curățenie în rândurile poliției din întreaga regiune. A început dând afară pe oricine avea ceva de spus împotriva Mafiei sau refuza să lucreze sub oblăduirea lui Fedulev.

Servilul Putiaikin s-a pus pe treabă cu hotărâre. Voi da un singur exemplu al felului în care a procedat. La un moment dat, Skvorțov i-a cerut lui Putiaikin să probeze cu documente cine sunt cei din poliție care lucrează împotriva lui Fedulev. Putiaikin nu avea astfel de documente. În aceeași seară l-a luat la el acasă pe un tânăr membru din echipa UBOP, l-a îmbătat și i-a cerut să-i denunțe imediat pe toți colegii lui care erau împotriva lui Fedulev și a pionilor acestuia din poliție. Tânărul ofițer a refuzat să fie informator, drept pentru care Putiaikin se pare că l-ar fi forțat să se împuște cu propriul revolver.

„E de necrezut!", parcă vă aud strigând.

Credeți-mă, este adevărat. Exact în acest fel s-au format și au crescut în Rusia, în timpul lui Elțin, cartelurile crimei organizate. Acum, sub Putin, ele hotărăsc ce se întâmplă în stat. Când președintele spune că orice redistribuire a proprietății este imposibilă și că totul ar trebui să rămână așa cum este, tocmai la această stare de spirit se referă – la puterea, influența și uluitoarea lor bogăție. Putin poate fi Dumnezeu și țar în Cecenia, pedepsind și iertând, dar îi este frică să se atingă de acești mafioți. Banii care sunt puși în joc aici întrec cu mult orice vis, iar prețul unei vieți sau al onoarei unui om este derizoriu atunci când profiturile se măsoară în milioane.

Cei intangibili

Odată cu instalarea grupului lui Fedulev, Uralii au încetat să mai trăiască „după reguli", pentru a folosi jargonul infractorilor, care a găsit în Rusia un sol atât de fertil încât este folosit chiar de președinte în discursurile lui.

Pe străzile din Ekaterinburg i-am întrebat pe oameni pe cine respectă: pe guvernatorul Rossel? Pe Cernețki, primarul orașului? Răspunsul lor a fost: „pe cei din Uralmaș". Surprinsă, i-am întrebat iarăși cum pot respecta niște bandiți. Răspunsul a fost simplu: „Ei trăiesc după legile hoților, dar cel puțin au legi. Noii bandiți nu le respectă nici măcar pe astea."

Așadar, iată unde s-a ajuns: poporul rus respectă o Mafie pe care o preferă alteia, pentru că cea de-a doua este mult mai rea decât prima.

Să ne întoarcem în anul 1997. Fedulev avea în propriul buzunar poliția din Ekaterinburg și luase toate poturile în comerțul cu votca de contrabandă. A continuat să joace pe piața titlurilor de valoare și a defraudat o anumită firmă din Moscova, dar nu o firmă oarecare, ci una care aparținea consorțiului unui bine cunoscut oligarh moscovit care-l sponsoriza pe Elțin și familia acestuia. A încerca să-l deposedezi pe Elțin de bunurile lui echivala pe atunci cu o sinucidere.

Firma a raportat de două ori frauda la UBOP din Sverdlovsk, dar orice informație care îi putea provoca neplăceri lui Fedulev era blocată acolo și Departamentul de Investigații Judiciare a refuzat să deschidă un proces penal. Abia după intervenția procuraturii generale a fost deschis procesul penal nr. 142114, în Moscova, nu în Ekaterinburg. Fedulev a dispărut. A fost eliberat un mandat de arestare pe numele lui pe tot teritoriul Rusiei.

Vă amintiți de Iuri Altșul, fostul spion care a devenit garda lui Fedulev? Vă amintiți că toată lumea vorbea despre el ca despre o persoană foarte decentă, un om de cuvânt și absolut neînfricat?

Înființându-și propria agenție de detectivi și o firmă de securitate, Altșul a continuat să le furnizeze informații serviciilor de securitate ale Rusiei. Informațiile oferite de el procuraturii generale și FSB-ului au trimis în spatele gratiilor câteva personaje importante din lumea interlopă a regiunii Uralilor. Însă Altșul avea și el nebunia lui: lupta împotriva cartelului crimei Uralmaș. Deși poate părea bizar, tocmai acest lucru îl atrăsese la Fedulev.

Pus în fața unui mandat de arestare și cunoscând „ideea fixă" a lui Altșul, Fedulev l-a chemat la o discuție. Se temea că, în timpul absenței sale forțate, Uralmaș va prelua controlul asupra celorlalte două fabrici de hidroliză din regiunea Sverdlovsk pe care pusese și el ochii. Fedulev i-a cerut lui Altșul să-i apere, prin orice mijloace avea la dispoziție, interesele împotriva cartelului Uralmaș. În schimb, i-a promis 50% din profitul fabricii de hidroliză Lobva, care era în curs de preluare.

Altșul a plecat la Lobva, un oraș în care nu se afla nimic altceva în afară de fabrica de hidroliză. Aici s-a trezit în fața imaginii jalnice a declinului complet și deliberat al capacității de producție a fabricii. Altșul nu putea să nu se întrebe de ce Fedulev cumpăra atât de multe acțiuni.

Înainte ca acesta să intervină, fabrica Lobva funcționa destul de bine. Odată ce el a început să transfere activele către propriile companii-liliput, respectivele au început să vândă sau să producă ilegal băuturi spirtoase. Bineînțeles că bani

din vânzări se întorceau la fabrică prin conturile acestor companii, dar nu în totalitate. Lună de lună, Fedulev a supt fabrica exact ca o căpușă.

Când Altșul a ajuns la Lobva, muncitorii nu mai fuseseră plătiți de șapte luni. Fabrica era la un pas de faliment. Deoarece întregul oraș se dezvoltase în jurul fabricii, era acum amenințat cu dispariția.

În acest moment Altșul s-a hotărât ca, în loc să protejeze interesele lui Fedulev, să acționeze independent. I-a asigurat pe muncitori că va restabili ordinea, iar primul pas va fi acela că nu-i vor mai vedea în fabrică pe cei doi indivizi – Serghei Ciupahin și Serghei Leșukov, „durii" lui Fedulev –, cărora el însuși nu le va mai permite accesul în interior.

Ciupahin și Leșukov fuseseră înainte funcționari la Biroul de Fraude Majore al Direcției Afacerilor Interne a regiunii. Erau și prieteni cu Vasili Rudenko și „colegi" cu Nikolai Ovcinikov și plecaseră din poliție pentru a veghea asupra intereselor financiare ale lui Fedulev.

A mai trecut ceva timp înainte ca Fedulev să fie în cele din urmă arestat, la Moscova, bineînțeles. El a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a influența cursul evenimentelor din Ekaterinburg; chiar și din celula de detenție. Câțiva polițiști care se aflau sub controlul lui (Rudenko era de-acum în Moscova, totuși) au aranjat ca Altșul să vină, la solicitarea lui Fedulev, să-l viziteze pe acesta în închisoare. Când s-au văzut, Fedulev a insistat ca Altșul să redea celor doi – Ciupahin și Leșukov – conducerea fabricii. Rudenko îi cerea lui Fedulev acest lucru, nevrând să-și piardă partea lui din afacere.

Însă Altșul a refuzat și s-a întors la Ekaterinburg, cu Rudenko pe urmele lui. UBOP l-a convocat pe Altșul la o discuție în cadrul căreia Rudenko a insistat ca acesta să renunțe la fabrica Lobva.

Altșul a refuzat din nou categoric. Cu două zile mai târziu, pe 30 martie 1999, fostul spion militar a fost împușcat în propria sa mașină. S-a deschis un dosar penal, cu nr. 528006. Din nou, principalul suspect a fost Fedulev. Era al treilea caz penal care-l implica în omoruri comandate, dar ce credeți că

s-a întâmplat? Nimic. Dosarul nr. 528006 a fost lăsat în așteptare, la fel ca și celelalte.

Calculele criminale ale lui Fedulev erau foarte simple: Altșul fiind scos din joc, fabrica era a lui. Totuși, Altșul lăsase la Lobva un prieten și un adjunct, în persoana lui Vasili Leon, un alt fost spion și veteran din trupele de operațiuni speciale. Leon a refuzat categoric toate solicitările oamenilor lui Fedulev de a-și părăsi postul.

Trioul Rudenko-Ciupahin-Leșukov i-a prezentat lui Leon o soluție de compromis, sau mai degrabă de împărțire a „prăzii". Leon putea rămâne director, dar Ciupahin și Leșukov se întorceau în fabrică pentru a se ocupa de vânzarea angro a produselor fabricii, cea care conta de fapt. Nu i-au cerut lui Leon acordul, ci mai degrabă au încercat să-l intimideze prin orice mijloace. Leon a fost convocat chiar de Skvorțov, șeful UBOP, și el fiind unul dintre oamenii lui Fedulev, care a încercat să-l determine să se supună. Între timp, Rudenko fusese promovat și transferat la Departamentul de Investigații Judiciare al Ministerului Afacerilor Interne.

A treia persoană care făcea presiuni asupra lui Leon era un anume Leonid Fesko, prieten cu Rudenko și care ocupa de asemenea o poziție înaltă în cadrul poliției regiunii Sverdlovsk. În scurtă vreme Fesko avea să plece la Moscova pentru a administra așa-numitul Fond pentru Protecția și Ajutorarea Membrilor UBOP ai regiunii Sverdlovsk. Acest fond era o instituție care se ocupa cu transferarea legală a unor plăți ilegale, mite și bonusuri. Asemenea „fonduri de protecție și ajutorare" fuseseră înființate de persoane de teapa lui Fedulev pe la mijlocul anilor '90. Ele există încă și astăzi în număr destul de mare.

Fesko a devenit ulterior adjunctul lui Fedulev pe probleme de securitate și disciplină în întreprinderile controlate de Mafia acestuia. În situații de urgență, dacă spiritele se încingeau între competitori, sarcina lui Fesko era să mobilizeze unitățile de operațiuni speciale ale poliției pentru a înfrânge rezistența adversarului. Fesko a fost de fapt acela care a pus la cale acapararea combinatului Uralhimmaș în septembrie 2000.

Cu toate acestea, în 1999 Vasili Leon i-a sfidat pe toți. Dar mai târziu, în luna decembrie a aceluiași an, Evgheni Antonov, un agent UBOP care făcea parte din anturajul imediat al lui Skvorțov, l-a împușcat pe principalul asistent al lui Leon, tocmai pe cel care controla vânzarea angro a băuturilor produse la fabrica Lobva. Potrivit declarațiilor oficiale ale lui Leon în legătură cu evenimentele care au condus la împușcarea colegului său, furnizate în scris către FSB imediat după ce a avut loc omorul:

„La mijlocul lui ianuarie [2000] am avut o discuție cu Serghei Vasiliev, șef de departament în cadrul UBOP. El era foarte nemulțumit de faptul că, prin prezența mea la fabrica Lobva, privasem UBOP de unele surse de finanțare. Mi-a spus după aceea: «Ai furat din „Troaca" FSB-ului, a UBOP-ului și a altor agenții de securitate din regiune». Vasiliev mi-a cerut categoric să lucrez cu ei. Am întrebat în ce ar fi constat această muncă și Vasiliev mi-a răspuns: «Va trebui să aduci bani aici!»"

Fiecare rând din declarația lui Leon stă mărturie pentru un caz penal care ar fi trebuit să fie cel puțin deschis. Totuși, lucrurile s-au împotmolit din nou. Apelurile făcute de Leon către procuratură, Ministerul Afacerilor Interne și președintele Putin însuși nu au fost urmate de nici cea mai mică reacție.

În schimb, s-a manifestat o preocupare deosebită față de soarta lui Fedulev. În ianuarie 2000, în urma dispozițiilor lui Vasili Kolmogorov, procurorul-general-adjunct al Rusiei, Fedulev a fost eliberat din închisoare. Pur și simplu.

La revenirea în Ekaterinburg, autoritățile i-au făcut o primire demnă de un adevărat învingător. Guvernatorul Rossel l-a copleșit cu favoruri. La inițiativa acestuia, Fedulev a fost declarat „antreprenorul anului" pentru regiunea Uralilor. După răstimpul petrecut în închisoare, împușcarea lui Altșul, intimidarea lui Leon și uciderea colegului acestuia, Fedulev ajunsese la înaltul statut de „prim industriaș al orașului Ekaterinburg". De aici încolo, mass-media din Urali a folosit

invariabil această formulă ori de câte ori se referea la el. Ceva mai târziu, Fedulev a fost ales ca membru al parlamentului regional, beneficiind așadar de imunitate parlamentară.

Dacă facem un pas înapoi și privim imaginea în ansamblu, ce vedem? Fedulev este un oligarh din Urali, membru al organului legislativ al regiunii, mare proprietar. Totuși, ceea ce contează cu adevărat este faptul că el a instituit ceea ce Codul penal al Rusiei numește cartel al crimei organizate. Prin toamna anului 2000, când a fost acaparat Uralhimmaș, cartelul lui Fedulev avea atributele unei organizații mafiote în toată regula. Singurul impediment era acela că „Nașul" se afla în închisoare, timp în care fabricile și combinatele lui industriale au început să-i scape treptat de sub control. Cartelul a intrat în panică: „Ce se va întâmpla cu banii noștri?" În acel moment, Fedulev a fost eliberat.

Noua Orientare

Eliberarea lui Fedulev din închisoare a constituit un moment crucial de cotitură în istoria modernă a regiunii Uralilor. Chiar înainte de a se întoarce în Ekaterinburg, îndată ce oamenii au aflat că a fost pus în libertate, înaintea îmbrățișărilor fără număr din partea lui Rossel, cei avizați și-au dat seama că lucrurile nu erau tocmai simple. Avea să se desfășoare o nouă împărțire a proprietății, iar Fedulev urma să fie folosit ca „berbece" împotriva părții adverse. Fusese eliberat cu un motiv bine întemeiat, având de îndeplinit niște sarcini importante – bineînțeles, să-și recapete ceea ce controlase anterior, dar și să facă în așa fel încât să-și primească din nou tainul și cei care lucrau pentru el (și poate aceia care lucrau pentru ei înșiși).

Fedulev nu i-a dezamăgit. Principala lui prioritate după eliberare a fost să pună mâna pe fabrica de hidroliză Lobva.

În continuare, veți vedea cum a procedat. Potrivit spuselor lui Vasili Leon din declarația dată la FSB: „Fedulev m-a informat că, mai înainte, problemele existente – privatizările,

achizițiile de cote-părți – erau rezolvate prin hotărâri judecătorești. Acum, însă, ele se rezolvă prin forță."

Declarația lui Leon poartă data „februarie 2000". Atunci el a prezentat în scris FSB-ului o solicitare de ajutor pentru a ține piept Mafiei. A cerut să fie protejat împotriva șantajului din partea unui cartel al crimei organizate. În primul rând, era șantajat de membri ai Agenției Regionale pentru Combaterea Crimei Organizate, care făceau presiuni pentru a-l determina să-i predea lui Fedulev fabrica Lobva. În al doilea rând, era șantajat de Fedulev însuși care, atunci când fusese pus în libertate, ceruse nu numai ca Leon să plece, dar să-i și plătească drept compensație 300.000 de dolari.

Apelul lui Leon a rămas fără răspuns. Statul a renunțat la „suveranitatea legii" și a permis ca fabrica să fie dezmembrată de Mafie.

Pe 14 februarie 2000, Fedulev a decis să pună bazele unui comitet de creditori ai fabricii Lobva. A făcut acest lucru trimițând personal invitațiile, deși nu avea nicio autoritate legală. Scopul lui era să scape de actuala conducere a fabricii și s-o înlocuiască cu alta, aflată sub direcția lui.

Dintre cei cinci creditori principali, Fedulev a reușit să-i înduplece doar pe doi să se plieze dorințelor lui. Apoi a apărut o delegație falsificată, venind din partea unui al treilea creditor, ce permitea astfel existența unui cvorum. Acest „comitet" a adoptat rezoluția de care avea nevoie Fedulev: aceea ca adunarea creditorilor să se țină nu în Lobva, ci în Ekaterinburg, la biroul lui Fedulev. Nimeni nu și-a pus problema de ce trebuia să se țină acolo. Dacă ar fi apărut la un moment dat adevărații creditori, ar fi trebuit opriți, lucru ușor de făcut prin împrejmuirea biroului cu un cordon de pază.

Apropiindu-se ziua adunării, Rudenko a venit și el de la Moscova. Înaintea întrunirii, el și Fedulev aveau de rezolvat problema cea mai importantă – ce să facă cu Leon.

Cu douăzeci și patru de ore înaintea adunării, pe 17 februarie, Fedulev i-a trimis pe doi dintre angajații săi la UBOP. Aceștia, Pilșcikov și Naimușin, erau bine cunoscuți acolo deoarece se prezentaseră timp de mai mulți ani pentru a fi

anchetați ca suspecți într-o anchetă letargică, declanșată cu privire la omorârea comandatului unuia dintre partenerii lui Fedulev. De data aceasta însă, Pilșcikov și Naimușin au scris un denunț și l-au înaintat UBOP, pretinzând că Leon îi deposedase de 10.000 de dolari. Într-o singură oră, cu o repeziciune nemaiîntâlnită în sistemul judiciar rus, Leon a fost pus sub acuzare, bineînțeles fără să se fi desfășurat o anchetă preliminară, fără să i se fi luat un interogatoriu înregistrat și fără să fi fost verificate faptele. În acest timp, o mașină a poliției trecea pe străzile din Lobva distribuind fluturașe în care se spunea că Leon s-a sustras arestului și că nu mai putea fi considerat director al fabricii.

A venit și ziua adunării creditorilor în biroul lui Fedulev. Totul a început, așa cum se cuvenea, cu înscrierea participanților. Intrarea, coridoarele și birourile erau sub controlul oamenilor în uniforma poliției, înarmați cu puști automate, băieții de la UBOP. Se părea că nimic nu ar fi putut zădărnici strategia lui Fedulev.

Totuși, s-a întâmplat ceva neprevăzut. Galina Ivanova, reprezentanta comitetului de sindicat al fabricii, care avea dreptul de a fi prezentă la întrunire din partea muncitorilor întreprinderii, a scos din poșetă o împuternicire. Era un mandat cât se poate de valabil din partea principalului creditor; Leon, în mare grabă, găsise timp să se ocupe de acest lucru. Mandatul reprezenta 34% din voturi, ceea ce înseamnă că felul în care ar fi votat Ivanova ar fi fost hotărâtor pentru rezultatul final.

Fedulev a dat un ordin și Ivanova a fost luată imediat și dusă la UBOP. Acțiunea a fost îndeplinită de ofițeri UBOP îmbrăcați în haine civile, care erau amestecați printre oamenii din holul clădirii. Ivanova a fost reținută la UBOP timp de trei ore și douăzeci de minute, până când Fedulev a sunat pentru a anunța că s-a încheiat înregistrarea participanților.

Aleksandr Naudjus era adjunctul lui Vasili Leon. Mai jos este prezentat un extras din declarația lui dată la FSB, în care descrie evenimentele din timpul nopții ulterioare adunării:

„Am ajuns la fabrică pe la ora 22:30. Cam pe la ora 1:30 am plecat să mă culc. La 4:30 am fost trezit. Ușa dinspre

birourile conducerii fabricii fusese spartă și grilajele ferestrelor fuseseră forțate. Împrejur erau o mulțime de oameni înarmați, precum și vreo 30 de mașini și un autobuz. Ni s-a permis să trecem până la birourile conducerii, unde ofițerii care asigurau paza fabricii stăteau cu mâinile ridicate. Erau supravegheați de oameni cu puști automate, îmbrăcați în uniforme de polițiști. Oleșkevici, un locotenent din UBOP, stătea la masă. Am intrat în biroul directorului comercial. Acolo se afla Fedulev. Am întrebat: «Pe ce bază a avut loc această ocupație?» Mi s-au arătat minutele de la întrunirea creditorilor și contractul cu noul director. Documentul nu era autentic."

Aceasta a fost desfășurarea încununată de succes a operațiunii combinate a lui Fedulev și a Agenției Regionale pentru Combaterea Crimei Organizate, prin care a fost luată ilegal în posesie fabrica de hidroliză Lobva. Au existat violări ale legii cât se poate de clare și evidente și acțiuni ale angajaților civili care le depășeau autoritatea.

Cine a fost chemat să dea socoteală? – ne putem întreba acum, când privim în urmă, de la nivelul anului 2004, al patrulea de când „suveranitatea legii"a fost proclamată de Putin. Nimeni. Cel puțin, nu până astăzi. Fabrica Lobva duce o existență mizerabilă. Fedulev a stors-o de vlagă și a plecat mai departe, așa cum era de așteptat. În 2000, după ce a recâștigat Lobva și a obținut în următoarele luni o grămadă de bani gheață, n-a mai existat nimeni care să-i stea în cale. Fedulev a trecut mai departe, intrând pe piața minereurilor. Primul reper de pe listă era Kacikanar.

Kacikanar

Combinatul de Îmbogățire a Minereurilor de la Kacikanar, cunoscut pe plan internațional, este unul dintre bunurile naționale de preț ale Rusiei și una dintre puținele întreprinderi din lume care exploatează minereu de fero-vanadiu. Produsele lui furnizează un component esențial pentru furnalele

înalte de topire. În țara noastră, cel puțin, nicio șină de cale ferată nu s-ar putea produce în lipsa acestora.

Pe la mijlocul anilor '90, combinatul de la Kacikanar, la fel ca și alte întreprinderi rusești de importanță națională, a fost supus unei serii de măsuri de privatizare care l-au paralizat din punct de vedere financiar. Situația a devenit deosebit de grea în 1997-1998. În acest moment, Fedulev a ajuns președintele consiliului director și a procedat ca întotdeauna pentru a secătui întreprinderea, sufocând-o cu propriile sale companii-căpușă. Pe la sfârșitul lui 1998, Fedulev adusese combinatul Kacikanar în pragul falimentului și doar arestarea „întreprinzătorului anului" din Urali a făcut posibilă o revigorare, permițându-le celorlalți deținători de acțiuni să joace un rol activ. Aceștia au angajat o echipă de manageri pricepuți, sub conducerea lui Djalol Haidarov, și în scenă au început să apară marii investitori.

În 1999 întreprinderea a fost transformată. Capacitatea de producție a revenit la cifrele normale, valoarea capitalului net a crescut, iar muncitorii au început să-și primească din nou salariile. Situația de la Kacikanar era similară cu cea de la Lobva. Orașul se dezvoltase în jurul combinatului în care lucrau 10.000 de oameni, reprezentând aproape întreaga forță de muncă din localitate.

Rezultatele revenirii economice au fost evidente: acțiunile combinatului au început să fie din nou căutate pe piața titlurilor de valoare.

Aproape orice guvernator regional din Rusia are în anturajul lui o persoană de același gen cum a fost Putin pentru Elțin: un succesor, cineva isteț și loial, desemnat ca potențial înlocuitor al patronului său, pentru că este nevoie să rămână cineva care să-i apere interesele când acesta se retrage din scena politică, să-i asigure în continuare bunăstarea financiară și securitatea personală.

Pentru Eduard Rossel, guvernatorul din Ekaterinburg, această persoană era Andrei Kozițîn, „regele cuprului" din Urali, care conducea fabricile de cupru din regiunea Sverdlovsk. Cum se apropiau următoarele alegeri pentru funcția de guvernator, Ekaterinburg a asistat la extinderea activității lui

Koziţîn şi în industria fierului, bineînţeles, sub patronajul lui Rossel. Acesta din urmă nu avea să rămână guvernator o veşnicie, aşa că, odată cu apropierea alegerilor, a început să facă diverse demersuri pentru concentrarea celor mai apetisante bucate ale industriei Uralilor în mâinile unui singur om: Koziţîn.

Aşa cum probabil vă amintiţi, una dintre primele vizite ale lui Fedulev în Ekaterinburg după punerea în libertate a fost cea făcută guvernatorului Rossel. Nu putem şti cu precizie ce au discutat, însă imediat după audienţă Fedulev i-a transferat unui trust condus de Koziţîn toate acţiunile pe care le deţinea la două întreprinderi – Combinatul de Îmbogăţire a Minereurilor de la Kacikanar şi Combinatul Metalurgic Nijni Taghil. După toate aparenţele, era vorba despre o înţelegere directă între Fedulev şi guvernator. Fedulev şi-a cumpărat dreptul să facă tot ce poftea în regiune, iar Koziţîn şi-a îndreptat interesele către Kacikanar.

Trebuie spus că în acea perioadă Fedulev deţinea doar 19% din acţiunile combinatului Kacikanar, chiar şi acelea fiind oarecum suspecte, aşa cum vom vedea. Aşa că acţiunile transferate lui Koziţîn nu-i confereau acestuia controlul, ceea ce însemna că n-avea să-i fie uşor să paraşuteze aici un director ales de el. Oricum, managerii combinatului, conduşi de Haidarov şi avându-i în spatele lor pe deţinătorii a 70% din acţiuni, s-au opus noii invazii Fedulev-Koziţîn.

Ce era de făcut? Uzurpatorii folosesc forţa pentru a-şi vedea treburile aranjate. Pe 29 ianuarie 2000, combinatul Kacikanar a fost ocupat de bărbaţi înarmaţi. S-au auzit împuşcături, au circulat documente falsificate, iar agenţiile însărcinate cu „urmărirea respectării legii" s-au implicat activ în violenţe. Avea loc de fapt repetarea scenariului folosit la fabrica de hidroliză Lobva. A existat totodată şi o „neimplicare activă" din partea guvernatorului Rossel, exact ca la Lobva. În zorii zilei de 29 ianuarie, combinatul avea un nou director. Andrei Koziţîn şi Pavel Fedulev treceau cu un aer de proprietari prin birourile goale ale conducerii. *Plus ça change**.

---

* În limba franceză în original – forma prescurtată de la *Plus ça change, plus c'est la même chose* (cu cât se schimbă mai mult, cu atât este acelaşi lucru). (*n.trad.*)

Cu toate acestea, era clar că puterea „cucilor" va dura doar până la prima întrunire a acționarilor, care îi puteau arunca pur și simplu peste bord. Prin urmare, au decis, în primul rând, că nu trebuia să fie îngăduită adunarea acționarilor, iar în al doilea rând, întreprinderea trebuia dusă la faliment cât mai repede, pentru a-i lipsi pe acționari de puterile lor. Sub legislația rusă, dacă o întreprindere este declarată insolvabilă, acționarii devin proprietari fără drept de vot.

Fedulev și Kozițîn au împiedicat adunarea acționarilor printr-o metodă practicată cu succes de statul nostru în Cecenia. Au blocat pur și simplu toate intrările și ieșirile din oraș. Pe drumul către combinat, acționarii însoțiți de managerii înlăturați din funcții au fost opriți la posturile de control. Cum a fost posibil așa ceva? Simplu! Suhomlin, primarul din Kacikanar, a emis Directiva de urgență nr. 14 care interzicea intrarea în Kacikanar a „cetățenilor din alte orașe". Toți acționarii și managerii combinatului veneau din alte orașe decât Kacikanar.

Bineînțeles, totul era ridicol, o farsă, dar pusă în aplicare în viața reală. Întrunirea acționarilor nu a mai avut loc, iar tovarășii de fărădelegi au început să pună în practică partea a doua a planului: falimentarea artificială a combinatului de la Kacikanar.

Cum s-a putut face așa ceva, deși combinatul funcționa cu succes?

Koziţîn a luat un credit de 15 milioane de dolari de la filiala din Moscova a Băncii Mondiale pentru Afaceri, garantat cu activele combinatului. Nu a întâmpinat nicio problemă în obținerea creditului – cine n-ar fi vrut să pună mâna pe uzina din Kacikanar? Beneficiind de acest credit, a emis bilete la ordin pentru întreprindere. Banii primiți au fost investiți nu în combinat, ci într-o altă afacere a sa, Sviatogor, care se afla tot în regiunea Sverdlovsk, chipurile pentru a crea o întreprindere mixtă. Următorul pas a fost aparentul transfer al biletelor la ordin de la Kacikanar la Sviatogor.

De ce am folosit cuvintele „chipurile" și „aparentul"? Ei bine, deoarece, de fapt, niciunul dintre aceste lucruri nu s-a

întâmplat în realitate. Toate transferurile au fost „virtuale", iar biletele la ordin ale combinatului au ajuns până la urmă în posesia unei firme micuțe care era înregistrată la adresa unui apartament modest din Ekaterinburg, chipurile al unei doamne, de a cărei urmă nu s-a putut da, cu toate eforturile întreprinse. Această doamnă virtuală a fost transformată imediat în principalul creditor al celui mai important producător de fero-vanadiu din lume. În ce fel? Efemera firmă a cumpărat biletele la ordin ale combinatului cu 40% din valoarea lor nominală și le-a prezentat prompt întreprinderii pentru a fi plătite la valoarea integrală (100%). Ulterior, întreprinderea a fost declarată falimentară pentru că nu și-a putut răscumpăra propriile bilete la ordin la 100% din valoarea nominală. În acest fel, doamna-fantomă a ajuns să dețină 90 % din voturi la adunarea creditorilor. Frauda a fost organizată cu o îndrăzneală sfidătoare, sub privirile administrației regionale.

Cu o îndrăzneală sfidătoare a fost creat un creditor de paie.

Cu o îndrăzneală sfidătoare a fost creată o situație de incapacitate de plată.

Cu o îndrăzneală sfidătoare, adevărații proprietari ai întreprinderii au fost tâlhăriți de mai multe milioane de dolari, ei trezindu-se fără niciun drept la active și fără posibilitatea de a-și recupera investițiile.

În timp ce se întâmplau toate acestea, la Kacikanar fusese organizată de către UBOP din regiune o pază neîntreruptă, pentru a evita pătrunderea altor intruși supărători de genul Galinei Ivanova, președinta comitetului sindicatului uzinei. Oamenii de pază au fost aceiași ca în cazul acaparării fabricii din Lobva.

Atunci când un hoț nu este oprit de nimeni, devine și mai obraznic. Ceea ce ne aduce din nou la Uralhimmaș. La fel cum Lobva a fost urmată de Kacikanar, Kacikanar a fost urmat de Uralhimmaș. În septembrie 2000, și această întreprindere a fost acaparată prin forța armelor, după același scenariu. În 2001 a urmat „sufocarea" în tăcere a acționarilor prin falimentarea artificială a întreprinderii, din nou cu toleranța

și complicitatea autorităților. „Democrația dirijată", proclamată de Putin, era în plin progres.

Sau poate că nu era decât un capitalism sălbatic, dirijat de cartelurile mafiote care aveau în propriul buzunar agențiile însărcinate cu aplicarea legilor, o birocrație coruptă și un sistem judiciar corupt.

Sistemul judiciar din Urali este cel mai corupt din lume

Să ne amintim că, în noaptea de după acapararea combinatului Uralhimmaș, atât Fedulev cât și susținătorii directorului demis își fluturau în față unii altora o serie de hotărâri judiciare exclusive.

Acestea nu erau falsificate. Cine a analizat documentele privind Uralhimmaș, combinatul Kacikanar și fabrica Lobva, a putut vedea că toate aceste invazii armate au fost consfințite de instanțele judecătorești ale regiunii Sverdlovsk. Unii judecători se situează invariabil de o anumită parte, iar alții, de cealaltă parte. Totul se întâmplă ca și cum n-ar exista legi, n-ar exista Constituție. Chiar în timp ce cartelurile mafiote din Urali se înfruntau pentru dominația teritorială, în interiorul sistemului judiciar se desfășura un război civil. Instanțele de judecată erau folosite – și continuă să fie folosite – pentru parafarea deciziilor în favoarea unei tabere sau a alteia.

Iată un extras dintr-o scrisoare către Viaceslav Lebedev, președintele Curții Supreme a Rusiei, din partea lui I. Kadnikov (Premiu de Merit al Federației Ruse, fost președinte al judecătoriei raionale „Octombrie" din Ekaterinburg) și V. Nikitin (fost președinte al judecătoriei raionale „Lenin" din Ekaterinburg):

> „Ovcearuk [Ivan Ovcearuk, președinte al tribunalului regiunii Sverdlovsk din vremea sovieticilor până în ziua de azi] este cel care a participat direct, timp de mulți ani, la formarea și instruirea magistraților din Urali, controlând personal numirea judecătorilor pentru fiecare situație.

Fără aprobarea lui, niciun candidat nu și-ar putea găsi locul în magistratură. Judecătorii care nu-i intră personal în grații sunt persecutați și supuși presiunilor, fiind siliți să-și părăsească funcțiile. Deseori, sunt numite în rândul magistraților persoane care nu au nici calificarea necesară, nici experiență, dar care sunt într-un fel sau altul vulnerabile și deci ușor de manipulat. În prezent au fost forțați să părăsească sistemul judiciar un număr mare de judecători cu o înaltă calificare, cu mulți ani de muncă, o experiență imensă și care posedă calități importante, cum sunt principiile morale înalte, independența și fermitatea în pronunțarea verdictelor, incoruptibilitatea și curajul. Singurul motiv este acela că, dacă nu sunt corupți, este imposibil să lucreze normal sub direcția lui Ovcearuk."

Care sunt caracteristicile unui bun judecător în opinia lui Ovcearuk?

Anatoli Krizski, până de curând președinte al judecătoriei raionale Verh-Isetsk din Ekaterinburg, nu era doar „bun", ci chiar „cel mai bun în profesia sa". Pe parcursul multor ani, Krizski a fost acela care i-a apărat cu loialitate interesele lui Ivan Ovcearuk. Care a fost urmarea?

Judecătoria din Verh-Isetsk este cea mai neobișnuită din întregul Ekaterinburg. Pe teritoriul ei se află închisoarea din Ekaterinburg, ceea ce înseamnă că, potrivit legii, această instanță este cea care examinează toate cazurile de modificare a perioadei de detenție a celor din închisoare. Toată lumea din Ekaterinburg știe că principalul factor care influențează un verdict ce modifică termenele de detenție nu se referă la natura infracțiunii, nu la acțiunile persoanei în cauză și deci nu la faptul dacă este sau nu un pericol pentru societate, ci pur și simplu la bani. Un infractor care face parte dintr-o organizație criminală puternică va petrece, de obicei, mai puțin timp în închisoare decât alți criminali. Colegii lui vor plăti pur și simplu pentru ca el să fie pus în libertate.

Toate acestea se traduc printr-o prosperitate financiară a anumitor judecătorii. În Rusia acestea se confruntă cu o sărăcie

lucie. Le lipsesc tot timpul resursele, chiar și hârtia; justițiabilii trebuie să și-o aducă pe a lor. Salariile judecătorilor le asigură existența, și nimic mai mult. Totuși, în cazul instanței Verh-Isetsk situația este diferită. Clădirea este înconjurată de jeepuri, Mercedesuri și Forduri care costă multe mii de dolari. Proprietarii care coboară dimineața din aceste mașini sunt judecători modești, care au salarii de câteva mii de ruble. Una dintre mașinile cele mai arătoase este cea a lui Anatoli Krizski.

Krizski era în relații apropiate cu Pavel Fedulev. Mulți ani, Krizski a condus personal ședințele instanței în care figura și Fedulev într-un rol sau altul. Nu și-a permis niciodată să nu-și respecte obligațiile sau să se împiedice în proceduri birocratice. Examina întotdeauna cazurile în care era implicat Fedulev într-un „regim de urgență", nelăsându-se afectat de nimic: nici de nevoia de a cita martori, nici de întrebarea dacă hotărârile sale erau date în litera legii. Dacă, de exemplu, Fedulev îi cerea lui Krizski să dea o hotărâre potrivit căreia anumite acțiuni ale unei întreprinderi îi aparțineau, Krizski nu se împiedica în dovezile necesare în asemenea cazuri, ci se pronunța pur și simplu: „Aceste acțiuni îi aparțin lui Fedulev." Cu asemenea hotărâri prestabilite a apărut Fedulev la Uralhimmaș după invazia armată a întreprinderii.

Un alt detaliu ciudat este acela că hotărârile la ordin date de Krizski trebuiau redactate uneori în ambientul confortabil oferit de sediul clientului său. Krizski nu-și scria hotărârile judecătorești în favoarea lui Fedulev la sediul judecătoriei, așa cum o cere legea, ci în biroul lui Fedulev. Uneori, nici măcar nu era Krizski cel care redacta hotărârile, ci avocatul lui Fedulev, cu grafia personală, sub care Krizski își adăuga doar semnătura.

Când, în toamna anului 1998, Fedulev a început să aibă probleme cu biroul procurorului general legate de fraudarea unei companii din Moscova, Krizski a fost cel care, însoțit de avocatul lui Fedulev, a zburat la Moscova pentru a se întâlni cu procurorul general, Iuri Skuratov, și a pleda pentru ca procedurile penale împotriva lui Fedulev să fie oprite. Skuratov, care era prieten cu Krizski încă din tinerețe, l-a primit personal

și, cu toate că nimeni nu știe cum au decurs lucrurile, cazul a fost închis. La întoarcerea în Ekaterinburg, soția lui Fedulev s-a întâlnit cu Krizski. Ea nu a făcut niciun secret din faptul că i-a mulțumit pentru intervenție, iar la rândul lui, Krizski nu a disimulat plăcerea pe care i-a provocat-o această mulțumire: după câteva zile și-a cumpărat un Ford Explorer[9] nou.

Unui cititor din Occident poate că nu i s-ar părea mare lucru. Nu se așteaptă nimeni ca președintele unui tribunal să fie un cerșetor, așa că n-ar trebui să ne mire dacă ar avea o asemenea mașină. Dar, atunci când în Rusia o asemenea persoană își permite o astfel de mașină asta nu înseamnă decât unul din două lucruri: fie a intrat de curând în posesia unei moșteniri importante (după standardele noastre), fie primește mită. O a treia variantă pur și simplu nu există. În Rusia numai un om de afaceri de succes își poate permite să aibă un Ford Explorer, iar legile rusești nu le îngăduie președinților de instanțe să intre în afaceri. Costul unui Ford Explorer reprezintă echivalentul unui salariu de judecător pe 20 de ani.

Dar miraculosul noroc al lui Krizski nu s-a sfârșit aici. N-a trecut decât o lună de la apariția superbei mașini, când Fedulev a intrat iarăși în încurcături cu biroul procurorului general. Krizski a luat imediat avionul pentru a vorbi cu Skuratov, care nu mai era la Moscova de data aceasta, ci în stațiunea Soci de la Marea Neagră, unde își petrecea concediul. Norii de furtună care se adunaseră deasupra capului lui Fedulev au fost din nou împrăștiați. Krizski a schimbat Fordul Explorer, care trezise deja reacțiile locuitorilor din Ekaterinburg, cu un Mercedes 600, simbolul statutului celui mai înalt al „omului de tip nou" din Rusia.

Petrecerile care se țineau cu ocazia aniversării zilei de naștere a lui Krizski erau un subiect de discuție pentru întregul oraș, adevărate festivaluri la care se făcea o risipă ostentativă, rivalizând cu sărbătorile onomastice ale negustorilor îmbuibați de dinaintea Revoluției din Octombrie. Cu aceste ocazii, ședințele instanței erau suspendate și, din ordinul președintelui, ușile erau închise. Krizski închiria un restaurant în centrul orașului, banii zburau în toate părțile, iar votca

se revărsa în torente. Toți birocrații din Ekaterinburg lăsau la o parte orice reținere, sub privirile uluite ale locuitorilor orașului, a căror sărăcie era aproape lucie. De ce să le pese celor care beau și dansau de faptul că un judecător nu avea menirea să se comporte într-o asemenea manieră, nepotrivită nu numai cu regulile bunului simț, dar nici cu litera legii? Legislația privind „Statutul judecătorilor din Federația Rusă" pretinde categoric ca aceștia să aibă o comportare modestă în public, nemaivorbind de felul în care trebuie să se manifeste în timpul serviciului. Ei trebuie să mai evite și orice asocieri cu persoane care le-ar putea afecta reputația și să manifeste o circumspecție extremă în toate împrejurările, pentru a păstra la cel mai înalt nivel respectul cetățenilor față de autoritatea judecătorească.

Ce să mai înțelegem așadar din faptul că acest Krizski și asociații lui, ca Fedulev și alții, erau favoriții lui Ivan Ovcearuk, președintele tribunalului regional? Ce se întâmpla? La toate ședințele, Ovcearuk sublinia faptul potrivit căruia Krizski era unul dintre cei mai buni judecători din Urali.

În această privință adevărul este unul simplu: aproape toți aceia dintre noi care trăiesc astăzi în Rusia s-au născut în țara sovietelor și au trăit, într-o măsură mai mică sau mai mare, după codul sovietic de conduită. Ovcearuk avea și el bine înrădăcinat vechiul mod de gândire și comportament, cu alte cuvinte era un invetерat magistrat-șef tipic sovietic. Toată viața fusese învățat să nu intre în conflict cu superiorii, în nicio circumstanță. Era obișnuit să facă tot ce i se cerea, să îndeplinească ordinele șefilor, încercând chiar să le ghicească dorințele și direcția în care li se îndreptau privirile. Nu este vorba despre nicio exagerare jurnalistică, ci despre descrierea servilismului din epoca sovietică, exact așa cum se manifesta acesta. Ovcearuk este o persoană pe care am moștenit-o din trecutul nostru comun, un om a cărui carieră a progresat atât de frumos deoarece niciodată în viața lui nu și-a contrazis superiorii, indiferent cât de ilegale sau de stupide erau părerile acestora.

Când au venit vremurile noi și, odată cu ele, democrația și capitalismul, a existat un moment – ne relatează cei care i-au

fost martori – când Ovcearuk a intrat în panică. Pe cine avea să mai slujească acum?

Dar starea lui de perplexitate a fost repede disipată. I-a venit în ajutor flerul sovietic special, capabil de a dibui față de cine era cel mai profitabil să se subordoneze, care erau noile puteri ale zilei. Ovcearuk a ales doi „țari" noi. Primul a fost lumea care abia se năștea, a afaceriștilor care acumulau capital. Al doilea a fost reprezentat de birocrația civilă care, așa cum multă lume se plângea, a rămas la fel de monolitică și de solidă ca o stâncă de granit. Pentru Ovcearuk, aceasta era întruchipată de guvernatorul Rossel. Cum acești „țari" gemeni ajunseseră în Ekaterinburg la o tandră prietenie și cum o nouă Mafie apăruse în paralel cu vechiul Uralmaș, Ovcearuk n-a mai avut alte îndoieli și a început să-i servească pe Rossel și Fedulev.

Abia la sfârșitul anului 2001 orașul Ekaterinburg a reușit să scape de Krizski ca președinte al judecătoriei raionale Verh-Isetsk. A fost o poveste murdară, cu un final nici pe departe mulțumitor.

Direcția regională a FSB era conștientă că Krizski susținea de mulți ani activitățile infracționale ale lui Fedulev în Urali, dar agenții lor nu fuseseră capabili să-l prindă în flagrant. Până la urmă, a fost declanșată o supraveghere continuă, acoperită (și ilegală), iar președintele tribunalului din Verh-Isetsk a fost prins practicând... pedofilia. FSB le-a prezentat dovezile atât lui Krizski însuși, cât și protectorului său Ovcearuk și lui Rossel. Urmarea? Krizski s-a retras din activitatea judiciară în mod onorabil. Nu a existat niciun scandal public. Nu a fost privat de statutul de magistrat. I s-a atribuit funcția de consilier pe probleme legislative al primarului din Ekaterinburg și asta a fost tot.

Dar ce s-a întâmplat cu judecătorii care n-au vrut să participe la transformarea unui sistem de justiție independent în unul total aservit lumii interlope?

În Ekaterinburg, majoritatea judecătorilor n-au fost dispuși să se supună. Cei care au ales să nu servească interesele

cartelurilor crimei au fost demiși cu zecile din magistratură și au fost bombardați cu insulte și abuzuri.

Olga Vasilieva a lucrat ca judecător timp de unsprezece ani, o perioadă destul de îndelungată. Cei care o cunoșteau o descriu ca pe o persoană calmă, neafectată, genul de judecător care refuza din principiu să parafeze dispozițiile și horătârile judiciare de care avea nevoie Fedulev pentru a-și face jocurile. Pur și simplu refuza. Mai mult decât atât, Vasilieva lucra și ea în aceeași judecătorie raională Verh-Isetsk, avându-l ca superior imediat pe Krizski și fiind supusă unei presiuni imense, inclusiv unor amenințări proferate din când în când la adresa vieții ei și a familiei. A rămas nesupusă, nu a cedat nici măcar o dată și l-a refuzat nu numai pe Fedulev, ci și pe Krizski, atunci când i s-a solicitat să dea diverse hotărâri sumare pentru punerea în libertate a unuia sau altuia dintre criminalii protejați de aceștia prin modificarea perioadei de detenție.

Ultima picătură a fost când Vasilieva a acceptat o plângere împotriva președintelui tribunalului regional, Ivan Ovcearuk. Krizski a insistat ca ea să o respingă, pentru a nu se crea un precedent. Reclamanții erau unii cetățeni din Ekaterinburg care fuseseră supuși de Ovcearuk unor întârzieri judiciare nejustificate, acesta evitând, absolut cu intenție, să le examineze reclamațiile într-un interval rezonabil de timp, deoarece erau îndreptate împotriva intereselor unor funcționari înalți din administrația guvernatorului Rossel.

Pentru Ekaterinburg, oraș aflat sub călcâiul Mafiei, unde toată lumea știa că, dacă ieșeai din rând în asemenea situații, lucrurile nu se terminau de obicei cu o altercație, ci cu împușcături, a accepta o asemenea plângere era un gest revoluționar, de necrezut. Alte judecătorii raionale, pentru a nu-și atrage probleme majore, refuzau chiar să înregistreze asemenea hârtii, deși legea nu le dădea acest drept.

Sistemul s-a răzbunat nemilos pe Olga Vasilieva pentru că a acționat în cadrul legii. Nu numai că a fost dată afară, dar împotriva ei s-a întreprins și o campanie nesfârșită de defăimare. I-au fost atașate plângeri la dosarul personal atunci când acesta a fost examinat în vederea excluderii sale din

magistratură. Reclamațiile veneau din partea infractorilor protejați de Krizski, pe care ea refuzase să-i elibereze din închisoare. Ele fuseseră scrise de deținuți pe formulare oficiale ale tribunalului, pe care nu le puteau primi decât dacă Krizski le-ar fi adus chiar el în închisoare.

Vasilieva a fost nevoită s-o pornească într-un pelerinaj pe la insituțiile oficiale pentru a dovedi că toate acestea erau acuzații false și pentru a arăta că ea era un judecător, nu un om de paie. A trebuit să treacă un an până când Curtea Supremă a Rusiei să o repună în drepturi, însă nici atunci încercările ei n-au luat sfârșit. Curtea Supremă era la în Moscova, iar ea practica magistratura în Ekaterinburg, unde se afla absolut pe cont propriu. Imediat ce s-a întors, i-a înmânat lui Krizski rezoluția Curții Supreme, dar el a refuzat să-i permită să-și reia munca și a redactat un raport oficial împotriva ei către Colegiul Regional de Apreciere a Competenței Judecătorilor, o instituție care face parte din sistemul judiciar rusesc. El informa că, în pofida faptului că i se acceptase revenirea în vechiul post, Vasilieva „nu își corectase comportamentul", formulare folosită de obicei cu referire la deținuți.

În Rusia, judecătorilor trebuie să li se reconfirme periodic statutul, să fie efectiv numiți încă o dată pe post, de aceea au nevoie de o recomandare de la Colegiul de Competență din republica sau regiunea lor, care conduce mai mult sau mai puțin automat la reînvestire prin ordin prezidențial. Totuși, în acest caz Ovcearuk a adăugat propriul prestigiu la denunțul lui Krizski, iar Colegiul de Competență a hotărât „să nu o mai recomande" pe Vasilieva pentru numirea ei ca judecător.

Este inutil să mai spunem că nimeni din acest colegiu marionetă nu a făcut nicio încercare de a corobora faptele. Acestea erau aceleași alegații – bazate pe declarațiile condamnaților – pe care Curtea Supremă le respinsese ca fiind lipsite de substanță.

Olga Vasilieva este o femeie curajoasă și cu principii solide. A făcut apel din nou la Curtea Supremă, cum era și firesc, insistând să-și recapete drepturile. Și-a pierdut totuși câțiva ani din viață cu această luptă epuizantă, iar între timp a fost împiedicată să lucreze pentru binele statului.

Ne-am putea oare aştepta ca majoritatea magistraţilor să urmeze calea pe care a ales-o Olga Vasilieva? Mulţi judecători din Ekaterinburg au comentat acest lucru, rugându-mă să nu le public numele în nicio circumstanţă: „Ne este mai uşor să parafăm pur şi simplu deciziile pe care le solicită Ovcearuk decât să ne trezim în pielea Vasilievei." Mi-au povestit multe episoade zguduitoare despre întâmplările câtorva colegi de-ai lor. Unul dintre ele îl priveşte pe Aleksandr Dovghii, un alt judecător din Ekaterinburg.

Vina lui Dovghii a fost similară cu cea a Olgăi Vasilieva. Odată a ignorat solicitarea lui Krizski de a elibera din arest un protejat de-al acestuia. După câteva zile, judecătorul a fost bătut cu sălbăticie, cu drugi de fier, în plină stradă. Poliţia a refuzat chiar şi să-i caute pe atacatori, deşi anchetează de obicei cu mare atenţie atacurile lansate asupra judecătorilor. Dovghii a fost spitalizat multă vreme, a ieşit invalid din spital şi, deşi s-a întors la lucru, acum judecă numai cazuri de divorţ. A cerut să nu i se mai dea niciun alt fel de proces.

> „Astfel stând lucrurile, profesionalismul este privit ca abilitatea de a nu avea propriul discernământ. Oameni care nu se pot dispensa de metodele bolşevice sunt trimişi să administreze justiţia în numele statului. Ei ameninţă cu degetul şi nu văd nimic rău în a cere pronunţarea unui verdict anume. Îi pun pe judecători să dea socoteală în faţa actualilor echivalenţi ai activiştilor Partidului Comunist – Colegiul de Competenţă. Nu li se pare nimic rău în a condamna sau a ierta în numele nostru şi cu mâna noastră..."

Aceste rânduri au fost scrise de către un judecător tânăr şi promiţător, care mi-a cerut de asemenea să îi uit numele, după ce a fost supus unor presiuni de către Ovcearuk şi Krizski, într-un mod foarte asemănător cu Vasilieva. El a cedat presiunilor şi a plecat. A consemnat rândurile de mai sus într-o scrisoare adresată lui Krizski, în care cerea să fie scos din funcţie, adăugând: „Solicit ca problema să fie analizată în absenţa mea", după care a plecat definitiv din Ekaterinburg.

Tânărul judecător nu avusese intenția să cedeze, numai că într-o bună zi s-a întâmplat un lucru previzibil, de altfel. I-a apărut un caz care implica ultimele mașinațiuni criminale ale unor grupuri mafiote, iar Krizski i-a cerut să închidă imediat dosarul. Tânărul judecător a cerut timp de reflecție. A primit amenințări de la persoane necunoscute, telefoane anonime acasă, scrisori lăsate în locurile unde putea să le găsească. A fost bătut „dintr-o confuzie" în fața intrării în casă, nu foarte rău, ci doar ca o amenințare, iar atacatorii n-au fost descoperiți niciodată.

Judecătorul a cerut în scris permisiunea de a demisiona, iar cazul Mafiei a fost transferat prompt la un alt judecător. În ajunul ședinței de judecată, acesta din urmă a primit o telegramă de la tribunalul regional, semnată de însuși Ovcearuk, în care era instruit să întrerupă procedurile. În ziua următoare cazul a fost închis.

Serghei Kazanțev, un judecător de la instanța raională Kirov din Ekaterinburg, a pronunțat hotărârea ca un oarecare Uporov, care era acuzat de tâlhărie și vătămare corporală gravă, să fie luat în arest până la judecarea cazului, fiind considerat periculos pentru societate. După aceea, judecătorul Kazanțev a trecut la examinarea altui caz. Se afla în sala de judecată scriind verdictul – moment în care, potrivit legilor rusești, nu-i este permis nimănui să deranjeze un judecător. A face așa ceva ar implica practic anularea verdictului de către o instanță superioară. Cu toate acestea, Ovcearuk l-a sunat pe Kazanțev pentru a-i cere să modifice ordinul de reținere și să-l pună în libertate pe Uporov. Kazanțev a refuzat, iar Ovcearuk i-a spus că va fi dat afară.

Ceea ce s-a și întâmplat.

S-au petrecut multe episoade de acest fel în Ekaterinburg, toate semănând între ele ca două picături de apă. Urmarea este că judecătorii care încă mai lucrează aici seamănă leit între ei ca două picături de apă. În primul rând, sunt cu desăvârșire manipulabili, dispuși să parafeze orice hotărâre judecătorească, atâta vreme cât aceasta i-ar scuti de neplăceri din partea superiorilor. Rezistența le-a fost înfrântă. Domnește duplicitatea deghizată în „dictatură a legii".

În felul acesta se explică și de ce, atunci când a fost acaparat Uralhimmaș, ambele tabere aveau asupra lor hotărâri contradictorii pronunțate asupra aceleiași probleme. De mulți ani a fost suprimată cu brutalitate orice încercare de independență judiciară, iar judecătorii au fost condamnați la servilism. Cei cu vârste mai înaintate au o experiență mai îndelungată de lucru în condițiile restrictive ale instanțelor sovietice. În această situație, de unde ar putea să apară o judecată dreaptă și curajoasă? Toți cei care s-au opus și au refuzat cu îndrăzneală să facă ce li se cerea au fost înlăturați de mult. Oamenii capabili să ia prompt poziția de „drepți", atunci când li se cere să servească o cauză injustă sunt harnici și progresează în carieră.

În spatele fiecăreia dintre loviturile date de Fedulev s-au aflat relațiile lui speciale de amiciție cu reprezentanții magistraturii din Urali. El era prietenul judecătorilor și aceștia erau prietenii lui. Câtă reciprocitate! Numele care s-au făcut auzite cel mai des în această privință au fost cele ale magistraților Riazanțev și Balașov. Riazanțev este un judecător obișnuit de la tribunalul municipal din Kacikanar, care este subordonat lui Ovcearuk. El este cel care a emis prompt hotărârea de care avea nevoie Fedulev în cazul Combinatului de Îmbogățire a Minereurilor de la Kacikanar, validând tranzacțiile firmei efemere care a cumpărat ieftin biletele la ordin și le-a încasat la valoarea nominală, pecetluind soarta unei întreprinderi de importanță internațională. Cel de-al doilea judecător este Balașov, de asemenea cu un statut modest, care lucrează în judecătoria raională Kirov a orașului Ekaterinburg. El a pronunțat hotărâri în favoarea lui Fedulev în cazul Uralhimmaș și în alte momente importante ale carierei acestuia în afaceri. Iată cum a procedat.

Judecătorul Balașov a fost cel care a tras practic primul „glonț" în afacerea Uralhimmaș. Într-o vineri seară a acceptat o petiție în sprijinul intereselor lui Fedulev la fabrică, iar în următoarea luni dimineață, cu o repeziciune nemaiîntâlnită

în istoria judiciară rusească, a emis hotărârea de care avea nevoie Fedulev. A reușit să facă acest lucru fără a cita vreun martor și fără a culege informații suplimentare sau a face o anchetă în care să implice și alte persoane.

Pentru a fi corecți, trebuie să spunem că Balașov procedează de fapt în cadrul legal. Numai că este foarte priceput în exploatarea oricărei fisuri. Procedura fulger la care a recurs este întru totul legitimă. Hotărârea pe care a dat-o „pentru satisfacerea cererii reclamantului" este adecvată pentru cazurile în care acuzații au început să ia decizii și măsuri practice care au ca efect fraudarea unei proprietăți. Obiectivul principal al unei asemenea hotărâri este să „înghețe" situația. Instanța este în drepturile ei de a interveni interzicând orice acțiuni manageriale până la rezolvarea de fond a conflictului.

Prin urmare, hotărârea fulger emisă de Balașov în problema Uralhimmaș nu are nimic de a face cu rezolvarea disputei asupra proprietății. El nu a făcut decât să împiedice – pe oricine – să conducă treburile fabricii sau să-i folosească activele. În aparență, totul avea un aer nevinovat, binevoitor și luminos. Cu toate acestea, rezultatul a fost unul sufocant.

Legile Rusiei spun că dacă într-o anumită dispută a fost dat un verdict, nu-i este permis altei instanțe să judece din nou cazul. Totuși, pentru a putea emite hotărârea respectivă, Balașov a pretins că nu știa amănuntul esențial că o altă curte de arbitraj se pronunțase deja asupra conflictului de interese privind întreprinderea Uralhimmaș. El avea pentru aceasta o explicație cât se poate de respectabilă: regiunea nu beneficia de un sistem unificat de informatizare (lucru întru totul adevărat), iar cei dintr-o instanță de judecată nu reușeau, din acest motiv, să afle nimic din ce se întâmpla în celelalte instanțe...

La câteva ore după emiterea hotărârii, Fedulev descindea cu brigăzile sale înarmate la Uralhimmaș, fluturând în fața adversarilor săi hârtia cu cerneala semnăturii abia uscată.

Un detaliu important al procedurilor judiciare moderne rusești

Dacă o instanță modernă din Rusia este în mod evident părtinitoare, favorizând pe față una dintre taberele aflate în conflict, poate face acest lucru tocmai datorită faptului că în Rusia instanțele ar trebui să fie independente. Singurul lucru care contează este dacă un judecător are sau nu susținerea superiorilor săi. Dacă magistrații care verifică acțiunile procedurale ale judecătorilor din instanțele inferioare vor același lucru ca și aceștia, atunci instanța inferioară poate fi mulțumită. După scandalurile de la Uralhimmaș, Valeri Baidukov, președintele judecătoriei raionale și superiorul imediat al lui Balașov, l-a chemat pe acesta din urmă pentru a obține de la el o explicație. Balașov l-a informat că hotărârea pronunțată reflecta interesele instanței regionale și că totul fusese convenit cu Ovcearuk. Nu au mai urmat și alte întrebări.

Dar ce au de spus despre toate acestea oamenii obișnuiți? Sfidătoarea acaparare a combinatului Uralhimmaș a stârnit în rândul lor o mulțime de întrebări.

Baidukov a explicat totul foarte deschis. El i-a asigurat pe oameni că instanțele au înțeles că fiecare minut contează atunci când există posibilitatea ca activele să fie înstrăinate cine știe cui. Iată de ce s-a dat o hotărâre cu atâta rapiditate, atât în interesul cetățenilor, cât și în cel al proprietarilor.

Întâmplător, acel Baidukov care furniza toate explicațiile este președintele Consiliului regional al Magistraturii, conștiința colectivă a judecătorilor. Cazul Olgăi Vasilieva trecuse, bineînțeles, de mai multe ori prin biroul său și de fiecare dată el subscria la soluția cerută de Ovcearuk. Consiliul Magistraturii este o altă instituție a sistemului judiciar, ca și Colegiul de Competențe. Numai oamenii agreați de Ovcearuk devin membri ai oricăruia dintre acestea și în orice situație prezentată de Ovcearuk se ajunge să se tragă concluziile pe care acesta le dorește. Valeri Baidukov este, în plus, și președinte al judecătoriei raionale Kirov din Ekaterinburg. Acesta lasă impresia că n-ar fi în stare niciodată să-și susțină un punct de

vedere personal. Dacă are vreodată o părere care îi aparține, aceasta rămâne pur ipotetică. Poate propovădui cu emfază că judecătoria este „veriga de bază a sistemului judiciar rus", dar rămâne tăcut când i se cere să analizeze faptele.

În Rusia, din o sută de cazuri penale și civile, nouăzeci și cinci sunt audiate în judecătoriile raionale, care reprezintă, din acest punct de vedere, veriga de bază a sistemului judiciar al țării. Totuși, raportat la realitate, acest lucru este pur fictiv. Instanțele raionale sunt foarte dependente și manipulabile. Principalul motiv este acela că judecătorii de la tribunalele regionale și republicane nu vor să implementeze reforma judiciară și să piardă controlul asupra judecătorilor din instanțele raionale. Ultimii se bucură de independență doar potrivit Constituției, iar faptul că în Rusia Constituția are preeminență legală nu schimbă în niciun fel lucrurile. Judecătoriilor raionale nu li s-a conferit pur și simplu independență procedurală.

Legea acordă tribunalelor regionale dreptul de control procedural asupra instanțelor raionale și municipale – adică responsabilitatea de a monitoriza practica judiciară a acestora. Acest management procedural înseamnă că verdictele instanțelor raionale și municipale sunt revăzute și evaluate de tribunalele regionale, care decid dacă ele sunt sau nu corecte. Dependența procedurală se traduce și printr-o dependență în ceea ce privește organizarea și cariera magistraților. Un judecător aflat într-o poziție inferioară este la fel de vulnerabil ca un bebeluș. Judecătorul superior are dreptul să-i critice și să-i anuleze verdictele după cum crede de cuviință, dar fără să dea socoteală cuiva. Tribunalul regional poate anula verdictul unei instanțe raionale fără să explice unde a intervenit greșeala sau cum ar putea fi ea îndreptată.

Tribunalul regional nu își asumă responsabilitatea verdictului final, dar păstrează o statistică pentru a putea urmări numărul de cazuri – de la fiecare judecător raional în parte – a căror soluționare a fost găsită „eronată". Aceste statistici formează baza pentru calcularea primelor pentru judecători, pentru acordarea anumitor privilegii sau privarea de la ele, a concediilor în lunile de vară sau iarnă, pentru avansarea pe

listele pentru locuințe (care este o sarcină a instanțelor raionale, și încă una foarte importantă, pentru că salariile judecătorilor sunt prea mici pentru a-și putea cumpăra singuri o locuință), pentru confirmarea pe post și așa mai departe.

Acesta este mecanismul prin care judecătorii de la instanțele inferioare care, potrivit Constituției, sunt „fundamentale" pentru sistem, ajung și mai dependenți de superiorii lor decât în regimul sovietic. Constituția pare să excludă asemenea relații ierarhice, din moment ce declară că toți judecătorii sunt egali și independenți, fiind numiți individual prin ordin prezidențial. Realitatea este însă alta. Ei pot fi egali la numirea în post, dar nu mai sunt la fel și în momentul destituirii. Dacă președintele unui tribunal regional vrea să-și regleze conturile cu un judecător raional, are toate atuurile. Dar dacă același președinte este pasibil de critica venind din partea judecătorilor raionali, ghinionul este al acestora din urmă, care nu pot face nimic pentru înlăturarea lui.

Tocmai aceste legi și reglementări din domeniul justiției, așa cum au fost ele fundamentate încă din perioada de dezmembrare a URSS-ului, i-au permis lui Ivan Ovcearuk să devină ceea ce este: personalitatea oficială care menține sistemul judiciar din Urali „la adăpost" de judecătorii care ar putea pronunța un verdict imprevizibil. Sistemul judiciar nu are mijloace prin care să reducă activitățile acelor indivizi din vârful ierarhiei care ar putea-o lua razna. Căile de constrângere sunt pur morale. Singura modalitate prin care sistemul ar putea funcționa satisfăcător ar fi ca persoana ce ocupă postul lui Ovcearuk să aibă alte trăsături morale și etice. Ce fel de sistem este acesta?

Să revenim, totuși, la judecătorul Balașov de la instanța raională. Ar fi putut acționa el altfel în cazul lui Fedulev și cum anume? Ar fi trebuit doar să amâne pronunțarea deciziei, sens în care era perfect îndreptățit s-o facă.

În perioada pregătitoare pentru acapararea întreprinderii Uralhimmaș, Fedulev și complicii lui au testat atmosfera din

mai multe instanțe raionale din Ekaterinburg, pentru a vedea dacă ele sunt sau nu dispuse să colaboreze.

Toate au fost de acord să procedeze ca Balașov, cu o singură excepție, a instanței din Cikalov. Ivan Ovcearuk l-a poftit pe președintele instanței respective, Serghei Kiaikin, să-și desfășoare ulterior activitatea în Magadan, o regiune din nord-estul extrem al țării. De obicei, „a fi trimis în Magadan" înseamnă a fi exilat acolo; cu toate acestea Kiaikin, un judecător care nu era dispus să cedeze și care crescuse în Ekaterinburg, o persoană cu rădăcini și prestigiu în regiunea Uralilor, care lucrase el însuși la importantul combinat Uralhimmaș și absolvise studiile de inginerie chimică în același loc, a fost bucuros să plece cât mai departe de regiunea natală. N-a vrut nici să fie ucis, nici să-și vadă familia atacată.

Balașov este un apărător credincios al intereselor lui Fedulev. El a ridicat la nivel de artă elaborarea verdictelor, pentru a-și atinge scopurile. Iată, de exemplu, una dintre hotărârile lui Balașov, pronunțată pe 28 februarie 2000.

Fedulev decisese să vândă Uralelektromaș, care nu era o fabrică, ci o companie ce se ocupa de tranzacționarea acțiunilor aflate în posesia lui. Printre acestea se aflau, întâmplător, și acțiunile de la combinatul Kacikanar, și cele de la Uralhimmaș.

Fedulev s-a hotărât să le vândă în schimbul unei anumite sume de bani, așa cum avea tot dreptul s-o facă. Ceva mai târziu, noii proprietari ai Uralelektromaș au descoperit că, deși plătiseră toți banii, nu primiseră documentele corporației. Fedulev vânduse *într-o oarecare măsură* Uralelektromaș, numai că-și păstrase pentru el toate acțiunile. Cumpărătorii și-au dat seama că fuseseră trași pe sfoară și au cerut, în mod firesc, explicații. Fedulev le-a spus că se răzgândise. Ei i-au replicat: „Dă-ne banii înapoi și poți să păstrezi tot." Fedulev le-a spus: „N-am de gând să vă dau niciun ban. Nu aveți niciun document. Sunteți niște nimicuri. Plecați de aici." Cu acțiunile de la Uralhimmaș a fost aceeași situație. Ieșind din închisoarea din Moscova și nerăbdător să păstreze pentru el ceea ce vânduse deja în schimbul mai multor milioane de dolari, Fedulev a spus: „Nu știu nimic despre toate astea.

Nu s-a făcut înregistrarea așa cum cere legea. Tranzacția este nulă." A mers apoi la judecătorul Balașov, care a găsit că Fedulev avea dreptate.

Pentru a înțelege ce a făcut Fedulev, ar trebui să știți că legislația rusească are încă multe fisuri. În cazul acesta, greșeala a constat în aceea că orice companie, atunci când emite acțiuni, trebuie să înregistreze acest lucru. La început, aproape nimeni din Rusia nu știa cum să procedeze în această situație. În URSS nu existase o piață a titlurilor de valoare și deci nici acțiuni. După prăbușirea URSS-ului, principalelor instituții guvernamentale le-a luat multă vreme să-și fixeze noile repere. Nu au putut nici să explice, nici să decidă felul în care ar fi trebuit înregistrate acțiunile. Drept urmare, acțiunile multor companii erau neînregistrate. Se vindeau și se cumpărau, pur și simplu. Piața titlurilor de valoare a continuat să funcționeze atipic.

Ce era de făcut? Natural, se presupunea că trebuia să fii pur și simplu cinstit cu partenerii tăi. Fedulev avea însă propriul stil de acțiune, întemeiat pe alte baze. Depistând o oportunitate, a încheiat mai întâi un contract pentru vânzarea acțiunilor de la Uralelektromaș și abia după aceea a făcut cererea de înregistrare la agenția de stat corespunzătoare, Comisia Federală a Valorilor. Când acțiunile au fost în cele din urmă înregistrate, cu o întârziere destul de mare din cauza lipsei de coordonare în toate privințele, Fedulev și-a informat cumpărătorii că încheierea contractului pentru vânzarea acțiunilor de la Uralelektromaș s-a făcut înainte ca acestea să fie înregistrate. S-a uitat drept în ochii lor și le-a spus: „Banii sunt tot ai mei. Greșeala a fost a voastră, așa că n-aveți decât să plătiți pentru ea." Instanța de judecată a dat din nou verdictul așteptat, în favoarea lui Fedulev.

Oare să fie Fedulev mult mai deștept decât alți oameni, drept pentru care știe toate aceste detalii și le exploatează? Bineînțeles că nu. Însă este atât de bogat, încât își permite să-și angajeze cei mai pricepuți avocați, care vânează fisurile din sistem. A reușit să creeze o oligarhie piramidală care îi dă certitudinea că, indiferent de ce și-ar pune în minte să facă,

toți cei implicați sunt verigi ale aceluiași lanț. Niciunul nu se poate descurca fără ceilalți.

Deci judecătorul Balașov a dat și în cazul Uralelektromaș o hotărâre în favoarea lui Fedulev. Procesul judiciar a urmat același tipar pe care l-am analizat pentru cazul menționat: un caz atât de complex, cu volume întregi de probe care puteau fi descurcate numai apelându-se la experți în subtilitățile pieței rusești de titluri de valoare, a fost examinat de Balașov cât ai clipi.

După aceea, lucrurile și-au urmat cursul. Exilarea unui judecător în Magadan a fost cea mai neînsemnată dintre acțiunile întreprinse. Hotărârea judecătorească privind titlurile de valoare Uralelektromaș a consolidat prologul evenimentelor sângeroase de la Uralhimmaș.

Un alt Balașov în devenire, serviabilul judecător Riazanțev, lucrează la tribunalul municipal din Kacikanar. Pe 28 ianuarie 2000, așa cum am văzut, combinatul a fost ocupat cu o îndrăzneală sfidătoare de artileria grea a lui Fedulev. Cum au reacționat instanțele de judecată? Pe 1 februarie 2000, judecătorul Riazanțev a socotit că nu există nicio încălcare a legii dacă se ține o adunare a consiliului de administrație sub amenințarea țevilor de pușcă. Audierea a fost condusă ŕ la Balașov, în mare viteză, fără niciun acord prealabil și fără participarea celor ale căror drepturi fuseseră călcate în picioare. Și, bineînțeles, hotărârea judecătorească a fost prezentată în ziua următoare.

Pe 15 februarie, cu numai două săptămâni mai târziu, secția judiciară civilă a tribunalului regional din Sverdlovsk (adică „dioceza" lui Ovcearuk) a confirmat hotărârea lui Riazanțev, din nou fără nicio audiere. Viteza a fost incredibilă pentru mașinăria rusească a instituției apelurilor, care durează în mod normal șase luni.

Batjocorirea justiției nu s-a sfârșit aici. În aceeași zi, când a fost clar că tribunalul regional nu-i va răsturna verdictul dat, pentru a bloca posibilitatea unei evoluții nedorite a evenimentelor, judecătorul Riazanțev a interzis desfășurarea altor adunări generale ale acționarilor de la combinatul Kacikanar.

O instanță municipală nu are niciun drept să facă așa ceva. Mai mult decât atât, nicăieri în Codul de procedură civilă nu este prevăzută posibilitatea de a interzice acțiunile unor persoane neimplicate într-un conflict.

Dar cui dintre apărătorii legii din regiunea Sverdlovsk îi pasă de așa ceva? A fost oare demis Riazanțev pentru că a acționat ilegal? Nici vorbă. Instanțele și-au dat verdictele fără să se mai deranjeze să verifice dacă Fedulev era proprietarul legal al combinatului. De fapt, cele 19% dintre acțiunile de la Kacikanar cu care se tot agita Fedulev nici nu mai existau practic. Fuseseră sechestrate de mult, la Moscova, în timpul examinării afacerilor lui Fedulev de către comitetul de anchetă al Ministerului Afacerilor Interne. Motivul pentru care acesta a fost arestat și învinuit de fraudă se referea la faptul că vânduse de două ori aceleași 19% dintre acțiuni unor companii diferite.

Ulterior momentului din februarie 2000, lumea a început să sesizeze ce se întâmpla. Curtea Supremă de la Moscova a încercat de mai multe ori să oprească debandada de la tribunalul regional Sverdlovsk, dar nu s-a schimbat nimic în esență. Fedulev și-a păstrat controlul asupra combinatului Kacikanar, cei pe care i-a tras pe sfoară s-au ascuns prin lume, iar instanța municipală din Kacikanar și cea regională din Sverdlovsk s-au bucurat de beneficiul unei serii de cazuri complementare, până la recunoașterea efectivă a falimentului combinatului de la Kacikanar.

Judecătorii din regiunea Sverdlovsk au facilitat în acest fel un șir de afaceri care, coroborate, au dus la insolvabilitatea combinatului. Acesta este, întâmplător, un act infracțional, dar cine și-ar pune mintea să-l cerceteze? Așa cum am văzut, când Putin a venit la putere, el a lăsat să se înțeleagă foarte clar că loialitatea lui se îndrepta către cei de seama lui Fedulev și Rossel. Pe 14 iulie 2000, puțin după alegerile în care a obținut primul mandat de președinte, Putin a făcut o vizită la Ekaterinburg. Aici a participat la solemnitatea așezării pietrei de temelie pentru Laminorul 5000 de la Combinatul Metalurgic Nijni Taghil, cea mai mare întreprindere de acest

fel din întreaga lume. Actorii principali sunt, și la acest combinat, aceiași ca la Kacikanar. Fedulev ocupă locul de frunte, iar Laminorul 5000 este un proiect major de investiții al lui Eduard Rossel. Imaginea președintelui care a participat la punerea pietrei de fundație a fost o sursă de publicitate excelentă pentru continuarea expansiunii imperiului infracțional al lui Fedulev. Într-adevăr, banii cei noi „l-au urmat pe Putin". Ca reacție față de acest act generos, Fedulev și Rossel sunt acum susținători activi ai lui Putin și asigură funcționarea organizației din Urali a partidului său, Rusia Unită. Ei l-au sprijinit pe Putin în campania electorală pentru al doilea mandat, în 2004.

Nu ne mai rămâne de spus decât că în Rusia aparent totul merge ca pe roate și foarte democratic. A fost proclamat principiul independenței judiciare totale și orice obstrucționare a justiției este un delict. Legea federală asupra „Statutului judecătorilor" este progresistă și asigură chipurile independența. În realitate totuși, toate aceste principii constituționale și democratice sunt violate cu cel mai mare cinism. Fărădelegea este în mod vădit mai puternică decât legea. Dreptatea cu care te alegi depinde de categoria socială din care faci parte, iar eșaloanele superioare ale societății, de la nivelul VIP, sunt rezervate pentru Mafie și oligarhi.

Cât despre cei care nu se situează la nivelul VIP, ei bine, oamenilor nu le lipsește în general ceea ce n-au avut niciodată.

Pentru că în ziua de azi construim capitalismul, se afirmă existența proprietății private. Dacă există proprietate, se va găsi întotdeauna cineva care vrea să pună mâna pe ea și altcineva care nu vrea să se despartă de ea. Se pune doar problema metodelor folosite pentru rezolvarea acestei chestiuni și a regulilor cărora li se supun oamenii într-un stat. În sistemul nostru de stat extrem de corupt, trăim deocamdată după regulile lui Paşka Fedulev.

O ultimă scenă înainte de lăsarea cortinei. Suntem în martie 2003, în Ekaterinburg. Viața în regiune este apatică, dar câteva zile la rând, între 25 și 28 martie, s-a desfășurat o demonstrație de protest. Militanții sunt activiști pentru drepturile omului din regiunea Sverdlovsk: Centrul Internațional pentru

Drepturile Omului, Comitetul Social pentru Apărarea Drepturilor Deținuților și o organizație „umbrelă", numită „Uniunea pentru puterea poporului". Ei strâng semnături pentru a cere retragerea imediată din funcție a lui Ivan Ovcearuk, susținând că acesta, dată fiind îndelungata lui colaborare cu patronii crimei din Urali, este principalul reazem al arbitrariului judiciar din Urali și al opoziției față de introducerea reformei în justiție. Ei le spun tuturor celor dispuși să-i asculte că Ovcearuk continuă să înăbușe ultima fărâmă de democrație și că va lupta pe viață și pe moarte împotriva introducerii proceselor cu jurați, declarând că „este contrară intereselor locuitorilor regiunii Sverdlovsk". Singurul lucru care-l preocupă cu adevărat este să țină la distanță orice element care ar putea perturba sistemul judiciar corupt pe care l-a creat în beneficiul lumii interlope din Urali.

Din nou martie 2003, dar de data aceasta la Moscova. Președintele l-a numit din nou pe Ivan Ovcearuk președinte al tribunalului regional Sverdlovsk.

MAI MULTE ÎNTÂMPLĂRI DIN REGIUNI

Bătrânul din Irkutsk

Iarna din al treilea an de mandat al lui Putin, 2002-2003, a fost foarte friguroasă. Suntem o țară nordică, bineînțeles – Siberia, urși, blănuri și altele de felul ăsta. Ar fi de așteptat să fim pregătiți de iarnă.

Din nefericire, totul ne ia întotdeauna prin surprindere, ca zăpada care ne cade toată odată în cap de pe un acoperiș. Aici putem include și gerurile noastre, care au fost cauză următoarelor întâmplări cumplite.

În Irkutsk, în străfundurile Siberiei, un bătrân a fost găsit înghețat pe podeaua apartamentului în care locuia. Era un pensionar oarecare, trecut de 80 de ani, unul dintre aceia cărora li se refuză serviciile de ambulanță pentru că sunt prea bătrâni. Răspunsul acestora la chemarea telefonică de urgență vine direct și fără ezitare: „Ei bine, la ce vă așteptați? Sigur că nu se simte bine. Vârsta e de vină." Acest cetățean în vârstă locuia singur. Era un veteran din al Doilea Război Mondial, unul dintre cei care au eliberat lumea de nazism și care fusese răsplătit cu medalii și o pensie de stat. Făcea parte din categoria celor cărora președintele Putin le trimite felicitări pe 9 mai, de Ziua Victoriei, dorindu-le fericire și sănătate. Bătrânii noștri, veteranii noștri de război, neobișnuiți să fie prea răsfățați de stat, plâng când primesc aceste scrisori cu semnătura președintelui în facsimil. Oricum, în ianuarie 2003 acest bătrân a murit de hipotermie. A înghețat pe podeaua unde a căzut. Numele lui era Ivanov, cel mai comun din Rusia, țară în care trăiesc sute de mii de Ivanovi.

Veteranul de război Ivanov a înghețat în propria casă pentru că nu avea încălzire. Ar fi trebuit ca locuința să fie încălzită, bineînțeles, ca toate apartamentele din blocul în care locuia, ca toate apartamentele din Irkutsk în al treilea an al administrației Putin.

Cum de s-a întâmplat așa ceva? Explicația este simplă. Conductele de încălzire s-au uzat în întreaga Rusie, pentru că datează din perioada sovietică, de care ne despart mai mult de zece ani și-i mulțumim lui Dumnezeu pentru asta. De multă vreme țevile s-au tot spart, iar serviciile comunale, în a căror responsabilitate se află, n-au făcut absolut nimic. Aceste servicii sunt un monopol de stat, cu o organizare centralizată. În fiecare lună trebuie să le plătim o sumă substanțială pentru asistența tehnică inexistentă, dar suntem practic ignorați, în continuare nu se face nimic și periodic ni se pretinde un tarif din ce în ce mai mare. Guvernul se clatină, dar angajații serviciilor comunale sunt atât de obișnuiți să nu facă nimic, încât numai asta continuă să facă.

A sosit și momentul în care conductele monopol, cu spărturi atât de vechi și nereparate de multă vreme, au cedat complet. Atunci, în mijlocul iernii, pe gerul cel mai crunt, s-a descoperit că nu exista nicio posibilitate de înlocuire a lor. Serviciile comunale nu aveau bani pentru a plăti lucrările. Nimeni nu știa pe ce fuseseră cheltuiți banii dați de noi. Toate instalațiile comunale care dăinuiau din perioada sovietică s-au stricat până la urmă. Nimeni nu se aștepta să nu poată fi înlocuite, pentru că în fiecare an producem mii de kilometri de țevi și conducte de tot felul. „Țara nu are fonduri disponibile pentru acest scop", au anunțat funcționarii guvernamentali ai lui Putin dând din umeri, ca și cum nu mai era nimic de făcut. „Cum adică nu există bani?" au parat timid politicienii din opoziție, făcându-și obișnuitul joc de apărare a drepturilor cetățeanului. Președintele l-a dojenit public pe premier. Și cu asta totul a luat sfârșit. Politicienii au fost de acord că părerile lor nu concordă. Nu a existat niciun scandal. Guvernul nu a demisionat. Nu a demisionat nici măcar ministrul de resort. Și ce dacă oamenii erau nevoiți să facă

mișcare în casă pentru a se încălzi, să doarmă și să mănânce îmbrăcați în paltoane și încălțați cu cizme îmblănite? Țevile vor fi reparate la vară.

Bătrânul care a murit a fost desprins de pe podea, după ce vecinii care locuiau în bloc au spart gheața cu drugi de fier, și a fost înmormântat în pământul înghețat al Siberiei. Nu a fost declarată nicio perioadă de doliu.

Președintele s-a prefăcut că așa ceva nu s-a întâmplat în țara lui ori vreunui membru al electoratului. A păstrat o rezervă totală în timpul înmormântării și țara i-a înghițit tăcerea. Pentru a-și consolida poziția, Putin a schimbat chiar direcția navei. A ținut un discurs sobru despre faptul că teroriștii erau răspunzători de tot ce mergea rău în Rusia și, prin urmare, prioritatea principală a statului era să distrugă terorismul internațional din Cecenia. În rest, viața națiunii a revenit la parametrii obișnuiți. Opiniei publice nu i se putea îngădui să reflecteze la imperfecțiunea lumii care se crea în văzul tuturor.

A venit curând și primăvara. Putin a început să se pregătească pentru realegerea din 2004. Nu mai era loc de regrete pentru înfrângerile suferite, ci doar de bucurie pentru victorii. Așadar, s-au anunțat o mulțime de sărbători noi, atât de multe câte nu se mai pomeniseră până atunci. Inclusiv Postul Paștelui.

Cu cât se apropia mai mult vara, cu atât se vorbea mai puțin despre completul colaps al infrastructurii de încălzire în Rusia din iarna trecută. Cetățenii erau chemați să se bucure în număr mare la pregătirea celebrării tricentenarului Sankt Petersburgului și să se mândrească cu somptuoasele palate țariste renovate și numai bune pentru a lua ochii elitei mondiale cu splendoarea lor – așa cum s-a și întâmplat.

Putin i-a invitat la Sankt Petersburg pe toți liderii lumii și orașul a trecut printr-o operațiune de spoire inestetică a fațadelor. Bătrânul din Irkutsk și, odată cu el, toți bătrânii din Sankt Petersburg, au fost dați uitării de toată lumea, inclusiv de Putin.

„Gândiți-vă care era situația dacă ar fi murit în Moscova...", spuneau „savanții" metropolei, sugerând că atunci s-ar fi

declanșat un scandal nemaipomenit și autoritățile ar fi fost obligate să înlocuiască țevile până în iarna următoare.

Schroeder, Bush, Chirac, Blair și multe alte VIP-uri și-au făcut apariția în capitala noastră din nord și l-au încoronat efectiv pe Putin ca pe unul dintre egalii lor. Au fost primiți cu pompă și ceremonie, iar ei au manifestat respect pentru Putin în ochii lumii, în timp ce la bătrânul domn Ivanov și la milioanele de pensonari ruși care de-abia o mai duc de azi pe mâine nu s-a gândit nimeni câtuși de puțin. Domnia lui Putin a ajuns la apogeu și aproape nimeni nu a observat acest lucru. El a decis să-și sprijine puterea doar pe oligarhi, pe miliardarii care dețin rezervele de petrol și de gaze ale Rusiei. Putin este prieten cu unii oligarhi și la cuțite cu alții, iar această situație se numește arta guvernării. În respectiva schemă a lucrurilor, nu există loc pentru oameni. Moscova este căldura și lumina dătătoare de viață, în timp ce restul țării este doar palida sa reflexie, iar locuitorii oricăror altor regiuni ar putea trăi la fel de bine și pe Lună.

Kamceatka: lupta pentru supraviețuire

Kamceatka se află în cel mai îndepărtat capăt al Rusiei. Zborul de la Moscova durează peste zece ore. Avioanele de pe ruta Petropavlovsk-Kamceatski, cu dotări rudimentare, vă permit să meditați la imensitatea complicatei noastre patrii și la faptul că în Moscova locuiește doar o mică parte din poporul rus, cea care-și desfășoară marile jocuri politice, își ridică idolii pe socluri pe care apoi le demolează și consideră că deține controlul asupra acestei țări enorme.

Kamceatka este un loc ideal pentru a ne da seama cât de departe se află unele regiuni ale Rusiei de capitală. De fapt, distanțele nu au nimic de-a face cu acest lucru. În provincie se trăiește altfel, oamenii respiră alt aer și, cine caută, poate găsi aici adevărata Rusie.

În Kamceatka trăiesc o mulțime de marinari, mai mulți chiar decât pescarii. În pofida masivelor reduceri ale efectivelor

armatei, puterea bazei militare de aici rămâne aceeași: oricare ar fi persoana pentru care votează flotila din Kamceatka a Flotei din Pacific, ea va câștiga alegerile.

Așa cum ne-am aștepta de la un oraș de coastă, peste tot predomină negrul și bleumarinul: hainele groase la două rânduri, vestele marinarilor, bonetele. Nu lipsește decât legendara eleganță a flotei. Hainele pe care le vedem sunt uzate, vestele, spălate de prea multe ori, bonetele, decolorate.

Aleksei Dikii este comandantul unui submarin nuclear de atac, *Viliucinsk*. El reprezintă elita flotei noastre, ca și vasul său, care face parte din armamentul flotilei Kamceatka.

Dikii a primit o educație impresionantă în Leningrad – actualul Sankt Petersburg – și apoi a progresat strălucit în carieră, datorită calităților lui deosebite. La vârsta de 34 de ani era un ofițer de submarine cu o calificare absolut remarcabilă. În termenii pieței internaționale militare a muncii, fiecare lună de serviciu îi ridica valoarea cu mii de dolari. Totuși, astăzi Aleksei Dikii, căpitan de rangul I, duce o existență mizerabilă, care nu poate fi cu niciun chip descrisă altfel. Locuința lui este un cămin oribil pentru ofițeri, căzut în paragină, cu pereții interiori cojiți și cu un aspect sinistru. Toți cei care au putut au plecat „pe uscat", lepădându-se de cariera militară. Ferestrele multor apartamente acum nelocuite sunt întunecate. Este un loc rece, neospitalier și bântuit de foamete. Oamenii au fugit mai ales de sărăcie. Căpitanul Dikii îmi spune că, atunci când vremea este bună, iese împreună cu alți ofițeri superiori de marină la pescuit, pentru a pune pe masă o mâncare mai bună.

Tocmai a adus în bucătărie ceea ce Patria-Mamă îi oferă în schimbul serviciului său loial și ireproșabil. A venit de pe submarin aducând acasă, într-un cearșaf din dotare, rația lunară a unui căpitan, care constă în două pachete de mazăre boabe, două kilograme de hrișcă și orez în pungi de hârtie, două conserve de mazăre din cele mai ieftine, două conserve de hering din Pacific și o sticlă de ulei vegetal.

— Atât?

— Da. Atât.

Dikii nu se plânge, confirmă doar un fapt. E un bărbat puternic și dintr-o bucată. Mai exact, este rus până în măduva oaselor. E obișnuit cu lipsurile. Loialitatea lui se îndreaptă către patrie, nu către oricine se întâmplă să fie conducătorul ei într-un anumit moment. Dacă și-ar fi permis să gândească altfel, ar fi plecat de aici de mult. Căpitanul acceptă că se poate întâmpla orice, inclusiv foametea, adică exact ceea ce sugerează rația pe care tocmai a primit-o.

Aceste conserve și pungi de hârtie conțin proviziile pentru o lună ale celor trei membri ai familiei căpitanului Dikii. El are o soție, Larisa, care este radiochimist, cu diploma obținută la prestigiosul Institut de Inginerie și Fizică din Moscova, ai cărui absolvenți sunt vânați încă de pe băncile facultății de firmele de calculatoare din Silicon Valley, California.

Cu toate acestea, Larisa, care trăiește împreună cu soțul ei într-un oraș militar închis care aparține Flotei Pacificului, nu are de lucru. Acest detaliu este nesemnificativ în ochii comandamentelor marinei sau ai îndepărtatului Minister al Apărării. Politicile de recrutare a personalului din comandamente implică un refuz obstinat de a vedea aurul care zace la picioarele lor. Larisa nu poate să-și găsească nici măcar un post de profesoară la școala pentru copiii marinarilor. Toate posturile sunt ocupate și există o listă de așteptare. În rândul celor care nu fac parte din armată șomajul atinge proporția de 90%.

Al treilea membru al familiei căpitanului Dikii este fiica lui, Alisa, elevă la liceu. Nici situația ei nu este de invidiat. În acest oraș militar nu există nimic care să scoată la iveală talentele Alisei sau ale altor copii – nici centre sportive, nici săli de dans, nici calculatoare. Copiii garnizoanei nu pot avea pretenția decât la o curte tristă și murdară și la o clădire cu un aparat video și o selecție de filme de desene animate.

Kamceatka este cu adevărat la capătul cel mai îndepărtat al țării, afectat de o împietrire sufletească a statului dusă la extrem. Pe de o parte găsim aici o tehnologie de ultimă oră pentru uciderea oamenilor, iar pe de altă parte, o existență troglodită a celor care o au sub controlul lor. Totul se sprijină

doar pe entuziasmul și patriotismul individual. Nu există nici bani, nici glorie, nici viitor.

Locul unde trăiește Dikii se numește Rîbacie. Este la distanță de o oră de mers cu mașina de la Petropavlovsk-Kamceatski, capitala peninsulei Kamceatka. Rîbacie este poate cel mai faimos oraș militar închis al lumii, cu o populație de 20.000 de locuitori. Este simbolul și avangarda flotei nucleare ruse. Locul este împânzit cu cele mai moderne tipuri de arme. Aici este situat scutul nuclear rus îndreptat către est și tot aici locuiesc cei care îl mențin în stare de funcționare.

Submarinul căpitanului Dikii este unul dintre cele mai importante componente ale acestui scut nuclear, iar de aici derivă firesc faptul că Dikii însuși este o parte vitală a acestuia. Submarinul lui este o armă perfectă din punct de vedere tehnologic, cum nu mai există nicăieri în lume. Are capacitatea de a distruge toate flotilele de suprafață și cele mai bune submarine ale puterilor mondiale, inclusiv ale SUA. Sub comanda lui Dikii se află o armă unică, dotată cu focoase nucleare și cu un număr impresionant de torpile. Atâta timp cât avem o asemenea capacitate de apărare, Rusia nu este cu adevărat vulnerabilă, cel puțin nu din direcția oceanului Pacific.

Cu toate acestea, căpitanul Dikii este cât se poate de vulnerabil, mai ales din partea statului pe care îl servește. Numai că el nu se gândește prea des în acest fel. Ca mulți alți ofițeri, este foarte priceput să supraviețuiască fără niciun ban. Are un salariu mic, care i se plătește neregulat, la intervale care ating deseori și până la șase luni.

Atunci când nu are bani, Dikii refuză să mănânce la bordul submarinului (deși ofițerii au dreptul să ia masa aici). Își ia acasă dreptul, sub forma mâncării la pachet, și îl împarte cu familia. Nu are alte mijloace de a-și hrăni soția și fata. Ca urmare, Dikii este o umbră de om, incredibil de slab. Fața lui are o paloare nesănătoasă, dintr-o cauză cât se poate de limpede: căpitanul principalului component al scutul nuclear rusesc este subnutrit.

Bineînțeles că faptul de a te afla mereu într-o zonă de radiații are de asemenea urmări nefaste. În trecut exista o compensație,

iar cei care lucrau pe submarine făceau parte dintre burlacii cei mai râvniți, dar astăzi totul s-a schimbat – fetele se uită în altă parte când trece pe lângă ele un ofițer de marină.

— În realitate, sărăcia nu este adevărata problemă, spune Dikii – un ofițer până în măduva oaselor, ascetic, romantic, fără un sfanț, aproape un sfânt în vremurile noastre, în care toate calitățile sunt evaluate în sistemul cinic al dolarului. Poți trăi și sărac, atâta timp cât ai un scop concret și misiuni operative clare. Adevărata noastră nesansă este starea foarte riscantă a flotei nucleare a țării, sentimentul de neajutorare. Cei de la Moscova par să nu înțeleagă că trebuie să ia în serios acest gen de armament. În zece ani, dacă se menține actualul nivel de finanțare, fie nu va mai rămâne nimic aici în Rîbacie, fie NATO se va aproviziona de la cheiurile noastre.

Pentru a mai scăpa de starea de deznădăjde provocată de situația în care se află, Dikii s-a hotărât să-și continue studiile la Academia Militară Generală de Stat-Major. Vrea să scrie o disertație despre starea securității naționale a Rusiei la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului XXI. Speră ca, atunci când își va termina cercetările, să reușească să dea un răspuns cu suport academic la întrebarea care îl frământă: al cui interes a fost subminarea securității naționale a Rusiei?

Concluziile provizorii nu sunt favorabile Moscovei, dar căpitanul nu este un oponent și nici nu este ofensat de lucrurile care i se întâmplă. Consideră că este uluitor ca Moscova să se comporte în acest fel, dar nu crede că se poate face ceva.

— În afara rezistenței, precizează el, pentru că suntem mai puternici și mai inteligenți decât superiorii noștri.

Cu o asemenea misiune ca a lui Dikii, viața nu-i mai aparține. Nu poate face lucrurile pe care le fac toți ceilalți. Pentru a putea ajunge oricând în cinci minute la submarinul lui, nu-și permite să plece nicăieri. Trebuie să poată fi găsit în orice moment. Nu poate merge la țară, să culeagă fructe de pădure, ciuperci sau să se plimbe cu prietenii. Trebuie să trăiască la postul pe care l-a acceptat și pe care nu-l poate pasa nimănui altcuiva. Trebuie să fie alături de ofițerii lui, pentru a fi sigur că nu devin demoralizați în vremuri grele. Trebuie să-și

găsească timp să urmărească cu ochi de părinte ce se întâmplă cu matrozii din cazarmă. Este un om foarte ocupat.

Mulți ofițeri, trăind ca niște cerșetori, într-un mod destul de asemănător căpitanului Dikii, pot cel puțin să mai câștige ceva în plus după o zi de muncă, pentru a-și hrăni familia și a-și permite să-și cumpere îmbrăcăminte și chiar o uniformă (majoritatea ofițerilor au și această datorie). Căpitanul Dikii nu are nici timpul, nici ocazia să facă așa ceva. În puținele ore care-i mai rămân după lucru este efectiv *obligat* să se relaxeze, să se refacă prin somn, să-și recapete calmul și sângele rece. Când se află la bordul submarinului, trebuie să fie relaxat. Este o cerință a slujbei. Consecințele unei stări de debilitate nervoasă ar fi catastrofale.

— Trebuie să fiu calm și echilibrat la serviciu, spune Dikii, ca și cum abia m-aș fi întors din concediu, ca și cum toate lucrurile ar fi în ordine și n-aș avea motive să-mi fac probleme pentru hrana de mâine a soției și a fetei.

— Spui că trebuie să fii... Mi se pare că privești situația pe dos. Servești statul și este obligația statului să-ți creeze condițiile potrivite pentru a veni la lucru calm și liniștit.

Dikii îmi zâmbește cu un aer de superioritate și nu sunt prea sigură cui i se adresează într-o măsură mai mare condescendența acestui om special, ciudat și puternic: mie, pentru că-i pun asemenea întrebări, sau statului, care-i nesocotește pe cei care-l servesc cel mai bine. Se dovedește că mie.

— Statul nu poate face lucrul ăsta acum, spune în cele din urmă căpitanul. Nu poate, și cu asta, basta. Ce rost ar avea să ceri ceva ce nu există? Sunt un om realist și deloc iute la mânie. Toți cei sentimentali și irascibili au plecat de aici de mult. S-au retras din marină.

— Totuși, nu înțeleg de ce nu ai demisionat și tu. Ești un specialist în domeniul nuclear cu calificare de inginer. Sunt sigură că ai fi putut găsi o slujbă decentă.

— Nu pot demisiona, pentru că nu-mi pot abandona nava. Sunt un comandant, nu un membru oarecare al echipajului. Nu există nimeni care să mă poată înlocui. Dacă aș pleca, m-aș simți ca un trădător.

— Față de cine? Statul te-a trădat pe tine, asta e sigur.

— Cu timpul, statul o să-și revină. Deocamdată, trebuie doar să fim răbdători și să ne păstrăm flota nucleară. Asta și fac, de altfel. Chiar dacă ministrul Apărării duce o politică trădătoare, datoria mea este față de Rusia. Eu apăr poporul Rusiei, nu birocrația de stat.

Ați avut portretul unui ofițer de pe un submarin rus al vremurilor noastre. El este blocat acolo, în colțul cel mai îndepărtat al țării și, credincios jurământului său militar, acoperă zilnic ambrazura cu propriul lui corp, pentru că nu are cu ce altceva.

Pentru a-și îndeplini obligațiile în situația financiară foarte grea care afectează armata noastră, comandantului i se cere un devotament total. El pleacă de acasă la ora 7:20 fix și se întoarce la 22:40, în fiecare zi. În acest timp se află la bordul submarinului cel puțin zece ore. Altfel nu se poate. Marina noastră militară se dezintegrează sub ochii noștri, iar dacă aparatura nu este întreținută și reparată cum trebuie, în orice moment pot apărea incidente sau chiar un dezastru major. Singurul lucru care nu s-a schimbat este ritualul de înălțare a steagului, îndeplinit în fiecare zi la ora 8:00, pe viscol, furtună, uragan, indiferent dacă se schimbă guvernul sau nu.

Pe deasupra, Dikii merge vrând-nevrând pe jos de acasă până în locul unde este amarat *Viliucinsk*. Drumul îi ia exact 40 de minute. Merge pe jos, nu pentru că exercițiul fizic i-ar face bine, ci pentru că nu are bani să-și cumpăre o mașină, iar Marina nu-i asigură alt mijloc de transport. De fapt, situația este disperată. Flotila a Doua, din care face parte *Viliucinsk*, este afectată de o criză a combustibilului, la fel ca și restul Kamceatkăi. Nicio mașină și niciun autobuz nu mai circulă până la cheiuri. Marina nu are destulă benzină. Nu există benzină într-o țară care vinde petrol tuturor. Dar acesta este lucrul cel mai puțin grav. Ce s-ar întâmpla dacă ar rămâne fără pâine? Garnizoana are mereu datorii la fabrica locală de pâine, care continuă să aprovizioneze navele pe credit.

Puteți să vă imaginați așa ceva? Personalul de întreținere al scutului nuclear al unei supraputeri internaționale este hrănit printr-un act de filantropie.

Mă întreb cum se simte președintele Putin când ia parte la summiturile G8.

Ei bine, asta este. Toți ofițerii din Rîbacie merg dimineața la lucru. Pe drum, dinspre grupurile lor se aude un bâzâit ca al unui stup înfuriat. Discută toate problemele pe toate părțile: Cât de mult o să mai fie în stare să suporte această situație? Către ce fel de abis ne îndreptăm?

Discuțiile politice înfierbântate le sunt alimentate de imaginea din fața lor. Mergând către cheiul nr. 5, de exemplu, acolo unde este amarat *Viliucinsk*, poți contempla insula Hlebalkin, unde se află un șantier de reparații pentru nave, care pare acum abandonat. Cu doi-trei ani în urmă, în șantierul Hlebalkin erau 15-16 submarine pentru lucrările de reparații și întreținere. Astăzi, suprafața apei este calmă ca a unei oglinzi și nu mai poți vedea nici măcar un singur vas în reparație. Ofițerii au fost informați că până și întreținerea submarinelor era supusă unui regim strict de economie.

„Este o imagine cutremurătoare", spune Dikii. „Știm exact ce înseamnă. Tehnologia noastră trebuie bine întreținută. Nu putem continua să așteptăm miracole. Submarinele nu sunt ca niște bătrâni robuști care n-au nevoie să meargă niciodată la medic. Accidentele sunt inevitabile."

Această dezintegrare i-a demoralizat complet pe unii ofițeri din Rîbacie. Pe alții i-a dus la depravare. În ultima vreme, au văzut de toate în garnizoana lor – de la comportamente bizare până la sinucideri.

„Situația prezentă le lasă ofițerilor un gust amar", îmi spune Dikii. „De aceea insist atât de mult ca toată lumea să fie aici când se înalță steagul la ora 8:00. Oamenii trebuie să vadă ochii comandantului lor și să citească în ei că totul este în ordine, totul este sub control, că noi continuăm să ne îndeplinim datoria indiferent ce s-ar întâmpla. În pofida oricărui obstacol."

„Aiureli de-ale ofițerilor! Cuvinte frumoase pentru minți credule!" Mulți dintre cei care citesc aceste rânduri ar putea nega în acest fel sentimentele lui Dikii. Trăirile lui sunt cu adevărat înălțătoare și adevărul este că acei ofițeri care nu au demisionat încă din Flota pe cale de dezintegrare a Pacificului continuă să-și facă datoria numai din cauza acestor cuvinte frumoase, care acționează pentru ei ca o ancoră. Vorbim despre niște oameni cu idealuri și principii. Acesta este motivul pentru care sunt în marină. S-au oferit voluntar pentru a sluji pe submarine datorită prestigiului acestei munci și așteptându-se la cariere militare de excepție, cu salarii mari. Au cunoscut și alte vremuri și se așteaptă ca acestea să continue.

Deoarece viața adevărată nu are consecvența unui film sau a unui roman, sublimul coexistă în Rîbacie cu ridicolul și cu rutina.

— Este imposibil să trăiești în felul soțului tău! Măcar câteodată, orice om are nevoie de timp și pentru sine!

Larisa Dikii este o frumusețe exuberantă, născută în Jitomir, Ucraina, o femeie care și-a sacrificat propria viață, trăind la limita foametei pentru ca soțul ei să-și poată îndeplini datoria. Râde șmecherește, răspunzându-mi:

— Ei bine, de fapt îmi place mai mult așa. Cel puțin știu întotdeauna unde-mi este soțul! Nu se poate ascunde de mine nicăieri, așa că sunt la adăpost de chinurile geloziei!

Dikii stă în picioare lângă noi. Zâmbește stânjenit, ca un școlar care tocmai a auzit o declarație de dragoste de la cea mai frumoasă fată din clasă. Descopăr că am în fața mea un om timid. Roșește. Aproape că-mi vine să plâng. Văd foarte clar că enorma responsabilitate a comandantului unui submarin nuclear este complet incompatibilă nu numai cu standardul lui de viață, ci și cu vârsta și înfățișarea.

Acasă, fără uniformă, Aleksei Dikii, căpitan de rangul I, arată exact ca un băiat din fruntea clasei, slăbuț și melancolic. După criteriile de la Moscova, unde tinerii se maturizează încă destul de târziu, chiar așa stă situația. Dikii, să ne amintim, are doar 34 de ani.

— Dar ai ajuns deja la 32 de ani de serviciu în marină. E timpul să ieși la pensie!, spune Larisa.

— De fapt, aș putea, spune căpitanul, din nou stânjenit.

— Ce vrei să spui? Ai intrat în marină când aveai 2 ani? Ca băiatul unei familii de nobili care a fost înregistrat într-un regiment la naștere și la vremea majoratului are deja un dosar serios de serviciu și epoleți pe umeri? îl provoc eu la un răspuns.

Căpitanul zâmbește. Observ că se pregătește cu plăcere să-mi spună cele ce urmează. Tatăl lui a fost într-adevăr ofițer de marină, bineînțeles acum în rezervă. Dikii a crescut în Sevastopol, la baza navală din Marea Neagră.

— Cât privește dosarul meu de serviciu la 34 de ani..., începe el, dar este întrerupt repede de vioaia lui soție.

— Înseamnă că și-a petrecut toți anii de serviciu în sectorul cel mai dificil dintre toate, flota de submarine, în imediata apropiere a reactoarelor și armelor nucleare. Un an de serviciu aici echivalează cu trei ani de vechime.

— Nu ai impresia că numai pentru asta statul ar fi trebuit de multă vreme să te îmbrace în aur? insist eu. Nu te simți ofensat că trebuie să-ți împarți hrana la trei persoane, dă parcă ai fi tot student?

— Nu, nu sunt ofensat, răspunde el calm și încrezător. Ar fi lipsit de înțelepciune ca noi, cei de pe submarine, să ne apucăm de greve. În orașul nostru închis toată lumea trăiește la fel ca mine. Supraviețuim pentru că ne ajutăm unii pe alții. Împrumutăm mereu unul de la altul mâncare și bani.

— Dacă rudele cuiva îi trimit un pachet cu mâncare, familia organizează imediat o petrecere, îmi spune Larisa. Avem un cerc de vizite. Ne îngrășăm. Așa trăim.

— Părinții voștri vă trimit pachete din Ucraina?

— Da, bineînțeles. Și atunci îi hrănim noi pe toți prietenii noștri la fel de flămânzi ca noi.

Râde cu voce sonoră.

Așa cum ar spune unul dintre scriitorii noștri, ai putea face cuie din acești oameni.

Este un lucru ciudat că anii trec – deja ne desparte o bună bucată de vreme de căderea Partidului Comunist – și totuși anumite obiceiuri din trecut au rămas neschimbate. Cel mai

pregnant dintre ele este lipsa patologică de respect pentru oameni, în special pentru aceia care, dincolo de orice oprelişti, muncesc cu devotament şi abnegaţie, iubind cu adevărat cauza pe care o servesc. Guvernul nu a învăţat niciodată să le mulţumească oamenilor care şi-au dedicat viaţa servirii ţării. Munceşti din greu? Foarte bine, continuă la fel, până când o să crăpi sau o să-ţi frângem inima. Autorităţile devin pe zi ce trece tot mai insolente, zdrobind voinţa celor mai bravi dintre cetăţenii noştri.

Cu inflexibilitatea unui maniac, ele riscă banii tuturor pe ce-i mai rău.

Fără nicio îndoială, comunismul a fost o pierdere totală pentru Rusia, dar situaţia de azi e încă şi mai rea.

Îmi continuu discuţia despre idealuri nobile cu căpitanul Dikii la punctul central de control de pe *Viliucinsk*. Rîbacie este complet închis pentru vizitatori şi curioşi şi nici măcar soţiilor ofiţerilor nu li se permite accesul pe cheiurile considerate secrete. Totuşi, pentru mine serviciile secrete militare au făcut o excepţie neaşteptată.

Caracterul distinct, de prădător şi luptător al submarinului *Viliucinsk*, este evident încă de la ţărm. La proră, pe un fundal negru, se află o operă de artă menită să intimideze – capul unei balene ucigaşe arătându-şi dinţii. Artistul marinar, în dorinţa de a face monstrul cât mai înfricoşător, l-a înzestrat cu mult mai mulţi dinţi decât seamănul lui din ocean. Imaginea balenei nu este întâmplătoare. Din ziua în care a fost construit, submarinul s-a numit *Kasatka* – „Balena ucigaşă" – şi doar de curând a fost rebotezat. Ofiţerii nu cunosc motivul, dar nici nu-şi fac probleme în acest sens.

Vizita mea de prezentare îmi oferă informaţii extrem de importante, care reprezintă probabil motivul pentru care mi s-a îngăduit accesul pe submarin. Trec pe lângă gura unui teribil vulcan – să ne ferească Dumnezeu să fie vreodată zgândărit cum nu trebuie. Un reactor atomic plus rachetele nucleare formează un amestec exploziv. Submarinul este plin de arme nucleare, economia se află în criză, iar forţele armate sunt în stare de dezorganizare. Ce-ar putea fi oare mai înspăimântător de-atât?

În timp ce ne continuăm vizita, Dikii repetă aceleași opinii ca acasă, iar în chestiunile ideologice este cu adevărat pedant. Nu pot exista compromisuri în rândul forțelor armate, indiferent de schimbările care au loc în societate. Respinge categoric dreptul de nesupunere față de un „ordin criminal", idee care a circulat stăruitor în cadrul unităților militare după 1991. Părerea lui este că, dacă s-ar ceda fie și numai un centimetru, permițându-se unui subordonat să nu îndeplinească o instrucțiune sau un ordin deoarece îl consideră nepotrivit sau nebunesc, întregul sistem ar fi în pericol să se prăbușească, printr-un efect de domino. Armata este o structură piramidală și nu-și poate asuma un asemenea risc.

Văd că atât căpitanul Dikii, cât și ceilalți care ni se alătură în discuție, toți ofițeri activi ale căror uniforme sunt decorate cu panglici evidențiind eroicele campanii de submarin desfășurate pe durata multor luni, fac diferența dintre două concepte esențiale. Există Patria-Mamă, pe care o servesc, și mai există Moscova, față de care sunt într-o stare de conflict. Sunt două state separate: Rusia, pe de o parte, și capitala ei, pe de altă parte.

Ofițerii sunt sinceri. Așa cum se vede din Kamceatka, nimic din ce se întâmplă în departamentul forțelor armate nu are nicio rațiune. De ce refuză Ministerul Apărării cu îndărătnicie să plătească pentru întreținerea flotei de submarine nucleare, când știe foarte bine că nu este doar imposibil, ci și categoric interzis să se efectueze asemenea lucrări pe plan local, cu mijloace proprii? De ce renunță fără milă la nave care nu au decât zece-paisprezece ani și care ar mai putea fi folosite mulți ani de acum înainte? De ce, de fapt, transformă în mod sistematic scutul lor nuclear, creat prin eforturile întregii națiuni, într-o sită veche cu găuri? Și fac asta într-un moment în care există o amenințare reală, mai ales sub forma numeroaselor submarine nucleare chineze care pândesc mereu în apropierea teritoriului rusesc?

În timpul explorării mele pe *Viliucinsk* este prezent și Valeri Doroghin, cea mai importantă persoană din regiune, viceamiral al Kamceatkăi și comandant al Grupării de nord-est

a trupelor și forțelor armate. În scurtă vreme Doroghin își va încheia cariera militară, urmând să devină deputat în Duma de Stat. Ofițerii vorbesc fără reținere în prezența lui, nefiind inhibați de gradul său superior. Nu se simte nicio presiune sau barieră ierarhică, așa cum se întâmplă de obicei într-o unitate militară.

Acest lucru se datorează, în mare parte, faptului că viața lui Doroghin este strâns legată de Rîbacie. Între ofițeri și comandantul lor nu există niciun fel de secrete. Doroghin a servit aici, în acest oraș închis al marinei, aproape 20 de ani. Mult timp a fost comandant al unui submarin nuclear, la fel ca Dikii. Acum fiul lui cel mare, Denis Doroghin, își face și el serviciul militar în Rîbacie. Ca oricare altul, comandantul merge dimineața pe jos până la chei. Ca oricare altul, observă starea de dezintegrare a flotei. Ca oricare altul, trăiește și el aici fără alte mijloace de subzistență, așteptând ca prietenii „să-l îngrașe".

Gruparea trupelor de nord-est, de care aparțin Kamceatka și regiunile Ciukotka și Magadan, a fost reorganizată ca urmare a reducerilor drastice. O grupare similară a existat și înainte de Revoluția din 1917, și în perioada bolșevicilor din anii '30.

În orice grupare de trupe există o categorie inevitabil dominantă. În Kamceatka, sediul scutului nuclear, aceasta este în mod previzibil reprezentată de submarine, de aceea la comandă se află un viceamiral. Prin urmare, acesta are în subordine infanteria și trupele de coastă, aviația și forțele de apărare antiaeriană. La început s-au făcut simțite o oarecare controversă și nemulțumire, dar până la urmă toate s-au liniștit. În mare măsură, este și meritul influenței lui Doroghin, care e o legendă vie a Kamceatkăi.

Viceamiralul a servit 33 de ani în marină. Vechimea lui totală este de 48 de ani datorită perioadei petrecute pe submarin. Totuși, legenda lui Doroghin nu se bazează pe trecutul lui militar, ci pe prezent. El locuiește în Petropavlovsk-Kamceatski. Până de curând, salariul lui lunar – ca responsabil de un teritoriu imens și secund în rang numai față

de guvernatorul celor trei regiuni rusești mari – era de 3.600 de ruble, adică puțin mai mare de suma de 100 de dolari.

În realitate, așa cum spunem în Rusia, împreună cu pensia, pe care a plătit-o de multă vreme, primește doar mai puțin de 5.000 de ruble pe lună. Prin comparație, un șofer de autobuz din Petropavlovsk-Kamceatski câștigă 6.000 de ruble pe lună.

Doroghin locuiește într-un apartament al armatei de pe strada Morskaia, exact în aceleași condiții ca și ceilalți ofițeri. Nu au apă caldă, clădirea este lipsită de confort, friguroasă, curentul îl trage peste tot.

— De ce nu vă cumpărați un boiler simplu?

— Nu avem bani. Dacă o să primim, vom cumpăra unul.

Cel mai mult ține Doroghin la reputația lui. Duce o viață de ascet. Apartamentul lui nu este chiar gol, dar în niciun caz nu i se potrivește unui amiral. Cele mai prețioase lucruri le ține în birou – mărunțișuri de pe navele scoase din funcțiune care au servit cândva în Extremul Orient rus. Marea sa dragoste este istoria navală.

— Dar casa de la țară? Trebuie să aveți o *dacea*. Orice amiral din Rusia are una.

— Am, sigur că da, îmi răspunde Doroghin. Și încă ce *dacea!* Mergem mâine s-o vezi, pentru că altfel n-o să crezi.

Ziua de mâine sosește și văd o bucată de pământ cultivată cu cartofi și castraveți la marginea orașului Petropavlovsk-Kamceatski. Aceste legume vor hrăni familia viceamiralului la iarnă. Un vagon de tren scos din uz stă așezat pe cărămizi în mijlocul grădinii de legume: un loc de lucru. Prin comparație cu ceea ce așteaptă Moscova de la standardul de viață al unui comandant militar, este o adevărată rușine.

Kamceatka, așa cum am văzut, nu este Moscova. Aici, oamenii sunt mai deschiși și mai binevoitori. Câțiva pescari îmi dăruiesc o pungă cu pești roșii cu sclipiri argintii, pe care abia i-au prins. Îi dau Galinei, soția viceamiralului, simțindu-mă nițel stânjenită pentru că sunt sigură că soția comandantului-șef din Kamceatka ar trebui să aibă tone de asemenea pești aduși la ușă, însă eu nu am mijloacele să-i gătesc.

Spre marea mea surpriză, Galina îmi mulțumește călduros și îi dau lacrimile. În lipsurile în care trăiește, peștii primiți i se par un mare noroc. Poate pregăti masa, poate chema și musafiri, poate chiar conserva câțiva pentru mai târziu. Pe deasupra, șansa face ca unii pești să aibă înăuntru aur curat: caviar roșu.

Galina Doroghina îmi spune că, deși soțiile ofițerilor superiori au trăit toată viața în peninsulă, au văzut foarte puține locuri exotice din Kamceatka. „Viețile noastre s-au scurs între cursuri și campanii de instrucție, scurte regăsiri și îndelungi despărțiri", îmi spune ea.

Nu regretă nimic din toate aceste lucruri, nici chiar anii care au fost efectiv pierduți. „Adevărul este că, pentru soțiile ofițerilor, nimic nu s-a schimbat prea mult. Dacă în urmă cu 20 de ani ne era frig și foame, stăteam la rând toată ziua pentru o duzină de ouă și îmi scriau pe mână numărul de la coadă, singura diferență este că acum nu avem bani deloc. În magazine se găsesc ouă, dar ofițerii nu au bani să le cumpere."

Concepțiile viceamiralului Doroghin amestecă ideologiile, sunt un amalgam de idei comuniste și capitaliste. Probabil că ne putem aștepta la așa ceva de la un om care a trăit aproape toată viața în regimul sovietic, a fost membru al Komsomolului și al Partidului Comunist, iar acum trebuie să trăiască în realitatea economiei libere. Din punctul meu de vedere, ideile lui sunt perimate – o ideologie învechită, care și-a pierdut valabilitatea odată cu prăbușirea URSS-ului. Cu toate acestea, viceamiralul înțelege foarte bine aspirațiile democratice și motivele pentru care avem nevoie de ele.

De care dintre acești poli ideologici se simte atrasă cu adevărat inima lui, în cadrul căreia dintre aceste dimensiuni se simte mai confortabil? Nu este ușor de aflat, dar mă hotărăsc să încerc.

Doroghin răspunde de tot ce există în Kamceatka, de la submarine până la starea muzeului militar. Iată doar un episod din viața lui.

Printre unitățile din Gruparea de nord-est se află Divizia motorizată 22 Ceapaev. Poartă acest nume pentru că este

aceeași divizie care a fost formată în regiunea Volgăi în 1918 de Vasili Ceapaev, un erou legendar al războiului civil. Aici a luptat prietena lui bolșevică, Anka, personaj prezent în sute de bancuri din perioada sovietică.

După al Doilea Război Mondial, Divizia Ceapaev a fost mutată în Extremul Orient rus și astăzi este faimoasă în Kamceatka pentru faptul că prima sa companie păstrează un pat de soldat pentru Vladimir Ilici Lenin, conducătorul proletariatului din întreaga lume. În 1922, Lenin a căpătat titlul onorific de „Ostaș al Armatei Roșii" în cadrul respectivei divizii și, prin urmare, i s-a alocat un pat. Din 1922, s-a păstrat tradiția ca patul lui Lenin să fie transportat alături de restul echipamentului, oriunde a fost trimisă divizia. Până în ziua de azi, patul ocupă un loc de cinste în cazarmă. Este frumos aranjat, iar pereții din jur alcătuiesc un „colț Lenin", cu desene pe tema „Volodea a fost un student bun!" Toate aceste lucruri sunt înscrise într-un registru păstrat la loc secret în cadrul diviziei.

Comandantul Primei Companii Lenin, căpitanul Igor Șapoval, de 26 de ani, consideră că spiritul lui Lenin îi menține pe soldații lui în formă.

— Vorbești serios?

— Da. Văd patul lui frumos făcut și încearcă să fie la înălțime.

Îmi vine să râd, dar după aceea observ că și viceamiralul Doroghin crede, ca și căpitanul Șapoval, în înaltul rol ideologic al patului lui Lenin.

— Recruților noi li se pare puțin cam ciudat la început, dar cu timpul ajung să-l respecte, spune Doroghin. Când democrația a triumfat la Moscova, s-au făcut încercări de a desființa și patul lui Lenin din Kamceatka, dar am reușit să-l salvăm. Nu poate fi inclus în aceeași categorie cu monumentul vostru în cinstea lui Dzerjinski din Liubianka.

Doroghin nu crede în schimbarea de dragul schimbării. Asta este istoria și nu trebuie să fii prea deștept ca să demolezi un monument al fondatorului poliției secrete bolșevice. El mai consideră că, din moment ce „colțul Lenin" a fost înființat în Divizia Ceapaev printr-o rezoluție specială a Consiliului Comisarilor Poporului, ar fi nevoie cel puțin de o

directivă dată de guvernul Rusiei și semnată de premier pentru a desființa patul și a-l arunca la gunoi.

Discutăm despre exemplul pe care soldații din Kamceatka ar trebui să-l urmeze. Actualul comandant al diviziei, locotenent-colonelul Valeri Oleinikov, răspunde fără ezitare:

— Exemplul celor care luptă în Cecenia și Afganistan.

Fostul comandant al Primei Companii Lenin a luptat într-adevăr în Cecenia. Locotenentul Iuri Bucinev a primit distincția de Erou al Rusiei pentru că a luptat în Groznîi. Continuăm să vorbim despre exemplul dat de el soldaților și sugerez că a-i educa pe aceștia luând ca model ceea ce se întâmplă în Cecenia nu poate fi nici pe departe o idee bună. Doroghin nu participă la discuție, ca ofițer superior ce este. Își servește țara și vederile lui politice n-ar trebui să intereseze pe nimeni. În schimb, este foarte dispus să speculeze asupra viitorului. Ideologia este un lucru, iar reducerile din armată sunt cu totul altceva. Ofițerii au impresia că stau pe un butoi cu pulbere.

— Aproape că ne așteptăm ca, în orice moment, statul să facă un gest urât cu cei care l-au servit cu loialitate, comentează Aleksandr Șevcenko, șeful de stat-major al diviziei. Ceilalți ofițeri, printre care și Doroghin, aprobă. Nimeni dintre cei care vor fi scoși în rezervă nu are calificări care să poată fi echivalate în viața civilă cu rangul și statutul pe care-l au în cadrul armatei și este clar că nu vor avea unde să trăiască. Dacă va trebui să iasă din armată, își vor pierde locuințele, pentru că în prezent toți stau în apartamentele de serviciu ale armatei. Igor Șapoval este tehnician de întreținere pentru vehiculele militare. Este priceput în prelucrarea la rece a metalelor, așadar, atunci când nu va mai fi ofițer, se va putea orienta către repararea tractoarelor sau asigurarea unor servicii pentru populație, cum ar fi confecționarea de chei. Șevcenko are deja experiență în viața civilă. Din cei trei ani cât a studiat la Academia de Artilerie din Moscova, timp de doi ani a câștigat bani în plus ca paznic în subsolul unui florar, lucrând în schimburi cu alți trei studenți ofițeri.

În Kamceatka există părerea generală că Ministerul Apărării nu este în principiu de acord că un ofițer ar trebui

să se dedice numai îndatoririlor militare, și nu să-și irosească timpul lucrând și în alte locuri.

— În condițiile actuale, este foarte ușor să atragi un om în activități ilegale, spune viceamiralul. Mie însumi mi s-au oferit 2.000 de dolari într-un plic de către cineva care fusese trimis la mine de un prieten. Mi-a înmânat mita într-un mod foarte respectabil: Aveți nevoie de bani pentru tratamentele medicale, ale dumneavoastră, ale soției... În acel moment avea perfectă dreptate. Condiția era să aprob un contract pentru vânzarea unor deșeuri de alamă în condiții nefavorabile pentru armată, nu la 700 de dolari tona, ci la 450. Semnătura mea era practic ultima dintr-o serie de semnături ale unor militari cu funcții înalte. Aș fi putut pur și simplu să-l dau afară, dar am chemat un procuror. Am considerat că putea fi un exemplu pentru alții.

Bineînțeles, Doroghin este un adevărat sfânt în multe privințe. Ca mulți alți ofițeri, își servește patria nu pentru bani, ci dintr-un simț al datoriei. Numai aici, în cel mai îndepărtat colț al țării, mai pot fi găsite persoane cu un asemenea profil spiritual sănătos.

Cât de mult va mai rezista răbdarea lui Dikii, Doroghin și a altora, nimeni nu știe, nici măcar ei. În ziua de azi, marina este dependentă de generațiile vechi și de mijloc ale ofițerilor. Tineri aproape că nu mai sunt. Cei puțini care mai vin aici nu sunt dispuși să se resemneze la ideea că ar trebui să se dedice cu toată ființa marinei și să nu primească nimic în schimb. Ce fel de ofițeri vor mai rămâne în marină în câțiva ani?

— Patriotism?

Un tânăr căpitan de rangul II din Rîbacie zâmbește forțat. Este ofițer pe submarinul *Omsk*.

— Patriotismul este ceva pentru care trebuie să plătești. E timpul să se pună capăt acestei absurdități, acestui joc de-a săracii. Trebuie să revenim pe propriile noastre picioare, nu să șchiopătăm prin viață ca Dikii. El e comandant și, cu toate astea, e încălțat mereu cu tenișI ieftini și bea coniac ieftin. Felul în care este tratată flota e nelalocul lui și singura reacție potrivită este instituirea propriilor reguli.

— Ce vreți să spuneți?

Prin „instituirea propriilor reguli" ofițerii înțeleg găsirea unor mijloace, corecte sau nu, pentru a-și câștiga existența. El spune că ofițerii de vârsta lui cumpără pe sub mână tot ce pot.

— Mie mi se aduce acum acasă pește și caviar, spune el cu mândrie. Cu doi ani în urmă făceam troc cu băuturile pe care le furam de pe navă și oamenii nu mă respectau.

— Pentru tinerii ofițeri, un standard bun de viață începe să fie principalul motiv pentru a servi în marină, bombăne viceamiralul Doroghin.

În opinia lui, orice inițiativă de a răspunde la indiferența statului prin „instituirea propriilor reguli" este la fel de nefericită pentru un cadru din armată ca și punerea la îndoială a ordinelor comandantului.

Bătrânele doamne și rușii de tip nou

Două doamne în vârstă, Maria Savina, o fostă lăptăreasă fruntașă, și Zinaida Fenoșina, o fostă îngrijitoare la vaci, și ea fruntașă în muncă, stau în mijlocul pădurii și agită supărate niște bețe deasupra capului în direcția unui buldozer. Acesta își continuă treaba cu zgomot mult și în mare viteză, iar ele strigă cât pot de tare, pentru a se face auzite: „Șterge-o de aici! Cât timp o să trebuiască să mai înghițim toate astea?"

De după copacii bătrâni își fac apariția încruntați oamenii de pază și le înconjoară parcă spunându-le „Plecați acum cât mai puteți, sau dacă nu tragem."

Nikolai Abramov – un veteran ieșit la pensie, cel mai bătrân om din sat și organizatorul demonstrației – își desface brațele a neputință.

— Vor să ne alunge de pe pământul nostru. O să-l apărăm până la moarte. Ce altceva ne-a mai rămas?

Teatrul operațiunilor este situat la marginea localității Pervomaiskoe, în raionul Narofomin din regiunea Moscova. „Epicentrul" este terenul unei proprietăți de demult a familiei Berg. Datează din 1904 și astăzi este protejată de stat ca făcând parte din patrimoniul natural și cultural al țării.

După ce se mai calmează puțin, bătrânii clatină triști din cap.

— Uitați-vă, la vârsta noastră înaintată am aderat la Verzi. Ce altceva putem face? N-am mai rămas decât noi pentru a ne apăra parcul de lepădăturile astea. Nimeni altcineva nu se bagă.

Lepădăturile sunt rușii „de tip nou", care au angajat niște constructori barbari și lipsiți de inimă pentru a ridica 34 de case chiar în mijlocul parcului Berg, vechi de câteva secole. Maria și Zenaida sunt membre ale unui grup ecologist creat special de consiliul localității Pervomaiskoe pentru a organiza acțiuni directe împotriva distrugătorilor mediului.

Fără să le dea prea mare atenție activiștilor Verzi, camioanele continuă să treacă și tractoarele să bubuie printre neprețuiții copaci bătrâni. După o oră, și-au croit drum prin zona împădurită. Aceasta va fi „șoseaua" centrală a viitoarei zone rezidențiale. Peste tot zac împrăștiate țevi, armături și dale de beton. Construcția caselor este în plin avânt și se desfășoară de parcă ar intenționa să distrugă cât mai mult din mediul natural.

Deja s-au tăiat 130 de metri cubi de lemn din speciile rare. Oriunde te uiți, vezi crestături pe cedrii și pinii marcați pentru tăiere. Mașinăriile distrug cu nerușinare mediul, răsturnând straturi groase de pământ din adânc și îngropând fără milă ecosistemul de pe solul pădurii, format de-a lungul multor ani.

— Ați auzit de pinul Weymouth?, întreabă Tatiana Dudenus.

Ea este conducătoarea unui grup ecologist și cercetător asociat la unul dintre institutele medicale din regiune. „Am avut cinci specimene care creșteau pe terenul parcului nostru de patrimoniu. Erau singurele din întreaga regiune a Moscovei. Familia Berg obișnuia să cultive specii rare. Trei din acești pini Weymouth au fost tăiați de constructori pur și simplu pentru că au vrut să facă o stradă pentru noua zonă rezidențială chiar pe locul pe care se aflau aceștia. Sunt amenințate și alte specii rare: pinul argintiu siberian și zada, plopul alb, un tip de cedru alb, *Thuja occidentalis*, singurul specimen din regiunea Moscovei. Numai în ultimele trei zile am pierdut peste 60 de copaci. N-ar fi atât de grav dacă ar distruge copacii mai puțin rari sau bolnavi, dar ei procedează cu totul altfel. Hotărăsc unde vor să construiască un drum și

taie tot ce le stă în cale. Apoi decid unde vor să ridice o casă și curăță locul, fără să țină cont de raritatea copacilor pe care-i omoară. Pădurea de aici este clasificată în mod oficial în „gradul unu", ceea ce înseamnă că tăierea copacilor este împotriva legii. Pentru a obține permisiunea de a-i tăia, ei ar trebui să dovedească existența unor „circumstanțe excepționale" și să-și susțină cererea printr-o recomandare a Inspectoratului de Stat pentru Mediu. Pentru fiecare hectar pus în discuție este nevoie de permisiunea expresă a guvernului federal."

Când a fost decisă soarta parcului Berg, nu s-a făcut nimic din toate acestea. Asociația Verzilor din Pervomaiskoe a depus o plângere la judecătoria din Narofomin pentru a-i pune la punct pe noii îmbogățiți obraznici. Petiția lor a ajuns la judecătoarea Elena Golubeva, căreia i-a fost atribuit cazul, pentru a emite o hotărâre de oprire a construcțiilor până la judecarea în instanță, pentru că altfel, după ce copacii ar fi fost tăiați, degeaba mai dădea ea un verdict favorabil.

Totuși, așa cum ați văzut, în Rusia este vremea oligarhilor. Toate departamentele guvernului înțeleg doar limbajul foșnitor al bancnotelor. Judecătoarea Golubeva nici nu s-a gândit măcar să emită o interdicție pentru constructori, iar când lucrările deja începuseră, a evitat în mod deliberat să conducă audierile.

Aproape toți acei copaci unici au fost tăiați.

Valeri Kulakovski provine din structurile de pază ale miliției. Este director adjunct al companiei Promjilstroi, care se autointitulează cooperativă a constructorilor de locuințe. El mă sfătuiește să nu mă amestec. Spune că persoane foarte influente din Moscova sunt interesate de această zonă rezidențială, urmând să locuiască aici – lucru care mi s-a confirmat curând. Descopăr că această „cooperativă" a reușit să dobândească drepturile de proprietate asupra mai multor hectare din parcul Berg care, potrivit legii, sunt proprietatea națiunii. Cu totul împotriva legii.

Kulakovski dă din umeri și încearcă să-și motiveze poziția.

— Ne obosesc peste măsură aceste demonstrații nesfârșite ale localnicilor. Ce-ați vrea să mai fac acum, când am băgat

atâția bani, am cumpărat pământul, am început construcția? Cine credeți că o să mi-i restituie?

Mai spune că nu au intenția să dea înapoi.

Nu au dat înapoi. Parcul Berg nu mai există. Tăierea celor mai frumoase păduri ale noastre în interesul oligarhilor și al companiilor acestora continuă pe întreg teritoriul țării.

Nu cu mult înainte ca bătrânele doamne Verzi din Pervomaiskoe să-și organizeze apărarea disperată a vechiului lor parc, Curtea Supremă a Rusiei a analizat aceeași chestiune, cu aplicabilitate la nivelul întregii țări. Cazul este cunoscut ca „Problema pădurilor".

„Țineți cont de interesele proprietarilor. Ei au dobândit pământul, au construit locuințele, iar acum vreți să răsturnați totul." Cei de la Curtea Supremă au repetat aproape cuvânt cu cuvânt vorbele lui Kulakovski.

Avocații ecologiști Olga Alekseeva și Vera Mișcenko, care apărau interesele întregii societăți împotriva capriciilor noilor ruși, au avut o altă viziune asupra acestei chestiuni: „Orice cetățean al țării noastre are dreptul să trăiască și să se bucure de patrimoniul național. Dacă suntem cu adevărat cetățeni ai Rusiei, avem datoria să ne asigurăm că generațiile viitoare nu vor primi o moștenire mai mică decât cea de care se bucură cele care trăiesc în ziua de azi. Pe deasupra, cum am putea să luăm în serios drepturile de proprietate care au fost dobândite în mod ilegal?"

Esența acestei „Probleme a pădurilor" a constat în faptul că ecologiștii ruși, sub patronajul Institutului pentru Legislația Mediului din Moscova, eco-juriștii, care au adus cazul în atenția publică, au solicitat abrogarea a douăzeci și două de ordine ale cabinetului de miniștri pentru transferarea pădurilor de la categoria de „gradul unu" în cea a terenurilor neîmpădurite. Aceste ordine au permis tăierea în întreaga Rusie a peste 34.000 de hectare de păduri de primă importanță.

Pădurile Rusiei se împart în două categorii. Cele de gradul unu sunt socotite deosebit de importante fie pentru societate, fie pentru mediul înconjurător. Sunt păduri care conțin specii foarte valoroase, habitate ale unor păsări și animale rare,

rezervații, parcuri și centuri verzi urbane și suburbane. Codul forestier al Federației Ruse recunoaște, prin urmare, pădurile de gradul unu ca făcând parte din patrimoniul național. Parcul Berg intra în această categorie.

Organizația care a solicitat în mod oficial modificarea categoriei și apoi dreptul de a tăia copacii a fost, destul de surprinzător, Comisia Forestieră a Federației Ruse, Rosleshoz. Acesta este organismul care are dreptul să supună semnăturii premierului documentele legate de statutul legal al pădurilor. Cele 22 de ordine contestate de ecologiști au fost date fără analiza, obligatorie prin statut, venită din partea Inspectoratului de Stat pentru Mediu, iar consecința a fost că patrimoniul nostru național a căzut pradă unor interese înguste. După tăierea pădurilor, locul a fost ocupat de stații de benzină, garaje, zone industriale, piețe angro, gropi de gunoi și, bineînțeles, zone rezidențiale.

Ecologiștii consideră că opțiunea ultimă ridică cele mai puține obiecții, dar numai cu condiția ca noii proprietari de case să manifeste reseponsabilitate față de pădurile dimprejur și să nu distrugă rădăcinile copacilor în timpul instalării sistemelor de canalizare.

În timp ce „Problema pădurilor" era în curs de analiză și judecătorii nu se grăbeau, aproape alte 950 de hectare de păduri dintre cele mai importante au fost condamnate la pieire prin noile ordine semnate de premier. Distrugerile cele mai mari s-au produs în regiunile autonome Hantî-Mansiisk și Iamalo-Nenețk, unde copacii au fost tăiați în beneficiul unor companii de petrol și gaze. A avut de suferit și regiunea Moscovei: ceea ce s-a întâmplat cu parcul Berg a fost rezultatul unei tărăgănări judiciare deliberate.

În timp ce hârtiile circulau și nimeni din aparatul judiciar nu avea curajul să pună punctul pe i, bătălia pentru pădurea din Pervomaiskoe a devenit violentă. Când, la cererea procuraturii, grupul ecologist s-a prezentat pentru a înfățișa rezultatele barbare ale activității constructorilor înregistrate cu un aparat de filmat, au fost aduse întăriri din partea poliției. S-a iscat o altercație, aparatul a fost spart și ecologiștii – cu toții oameni în vârstă – au fost bătuți.

— Bineînțeles, nu vrem să purtăm un război, dar nu ne-a mai rămas nicio altă soluție, ne explică Nikolai Abramov, cel mai bătrân locuitor. Terenul acesta era ultimul loc din preajma localității unde puteam merge la o plimbare. De obicei, aici întâlneai oameni în vârstă și mame cu copii în cărucior. Tot aici există și o școală pentru 300 de copii și o grădiniță. În rest, toate terenurile au fost ocupate cu case pentru „noii ruși".

Veteranii ecologiști sunt conștienți că duc războiul în primul rând cu indivizii extrem de bogați, care învârt atâția bani câți niciunul dintre ei n-a văzut vreodată. Au auzit totuși discutându-se despre ei. La adunarea consiliului local, Aleksandr Zaharov, președintele Consiliului Rural Pervomaiskoe, a afirmat deschis că sumele de bani implicate în toată afacerea erau mult prea mari pentru a exista posibilitatea răsturnării situației. Iată ce a scris Igor Kulikov, președintele Uniunii Ecologiste din regiunea Moscova, adresându-se procurorului regional, Mihail Avdiukov: „Președintele consiliului a declarat public în fața membrilor grupului ecologist ales de adunare că dăduse Mafiei numele și adresele lor, pentru a se ocupa de ei dacă nu ar fi încetat protestele."

Aleksandr Zaharov este, fără îndoială, unul dintre personajele principale din această poveste neverosimilă. Dacă el nu ar fi cedat, nicio singură casă nu ar fi apărut pe terenul parcului Berg. La sfârșitul documentelor care au permis în cele din urmă tăierea copacilor din Pervomaiskoe, în contravenție cu legea și cu hotărârea consiliului local, se află semnătura lui Zaharov.

Scenariul este unul familiar. Mai întâi se face o cerere către eșaloanele superioare din Moscova pentru „transferarea pădurilor de gradul unu în categoria terenurilor neîmpădurite". La scurt timp după aceea este emis un ordin semnat de premier. Tăierea pădurilor are loc atunci când, punând în aplicare ordinul premierului, oficialitățile locale și președintele consiliului raional își dau încuviințarea.

Legile Rusiei nu sunt foarte proaste. Numai că nu există prea mulți oameni dispuși să le respecte.

NORD-OST: POVESTEA UNUI MASACRU

Moscova, 8 februarie 2003. Strada Dubrovskaia, cunoscută acum în toată lumea ca Dubrovka. Într-un teatru arhiplin, a cărui imagine era multiplicată, cu doar trei luni în urmă, de toate ziarele, revistele și stațiile de televiziune din lume, domnește o atmosferă exuberantă de gală. Costume negre, rochii de seară, toată lumea bună a politicii și-a dat întâlnire aici. Suspine și exclamații, sărutări și îmbrățișări, membri ai guvernului, membri ai Dumei, lideri ai partidelor și facțiunilor parlamentare, un bufet grandios...

Se sărbătorește o victorie decisivă asupra terorismului internațional în capitala noastră. Politicienii pro-Putin ne asigură că renașterea musicalului *Nord-Ost* pe ruinele terorismului nu este mai mult decât atât. Astăzi vom urmări primul spectacol desfășurat aici după 23 octombrie 2002, data la care, în teatrul nepăzit, actorii și publicul spectator au fost sechestrați în timpul spectacolului și ținuți ostatici 57 de ore de câteva zeci de teroriști din Cecenia. Aceștia sperau să-l silească pe președintele Putin să pună capăt celui de-al Doilea Război Cecen și să-și retragă trupele din republică.

N-au reușit. Nimeni nu s-a retras de nicăieri. Războiul continuă ca și până atunci și nu încape loc de îndoieli privind legitimitatea metodelor. Singura schimbare a fost aceea că în dimineața zilei de 26 octombrie s-a organizat un atac cu gaze de luptă împotriva tuturor celor prezenți în clădire, circa 800 de oameni, atât teroriști, cât și ostatici. Gazul secret din dotarea armatei a fost ales personal de către președinte. Atacul

cu gaze a fost urmat de răvășirea clădirii de către unitățile antiteroriste, operațiune în care au fost omorâți până la unul toți teroriștii care îi luaseră ostatici pe spectatori, dar odată cu ei au murit și aproape 200 de ostatici. Mulți oameni au încetat din viață din cauza lipsei îngrijirilor medicale, iar natura gazului nu le-a fost dezvăluită nici chiar doctorilor însărcinați cu salvarea vieților. În aceeași seară președintele Putin anunța deja fără nicio tresărire că fusese o victorie a Rusiei împotriva „forțelor terorismului internațional".

Victimele acestei operațiuni de salvare cu consecințe dezastruoase abia au fost amintite la spectacolul de gală desfășurat în 8 februarie. Era o întrunire moscovită tipică, la care mulți păreau să fi uitat pentru ce anume închină paharul. Au cântat, au dansat, au mâncat, o mulțime dintre ei s-au îmbătat și toată lumea a spus o grămadă de inepții, care păreau cu atât mai cinice, cu cât evenimentul se desfășura pe locul unui masacru, chiar dacă fusese redecorat într-un timp record. Familiile victimelor tragediei refuzaseră categoric să vină la celebrare, considerând-o un sacrilegiu. Președintele nu putuse asista nici el, dar trimisese un mesaj de felicitări.

De ce a trimis felicitări? Deoarece nimeni nu a putut să ne înfrângă. Mesajul lui era ambalat într-o retorică tipic sovietică și evidențiа valori tipic staliniste: era păcat că muriseră oameni, bineînțeles, dar interesele societății trebuiau să fie pe primul loc. Producătorii îi mulțumiseră călduros președintelui pentru că le înțelegea problemele comerciale. Spectacolul primise un „nou impuls creator".

Dar să vedem și reversul medaliei – persoanele cu prețul vieții cărora președintele și-a consolidat poziția în cadrul coaliției antiteroriste internaționale. Să-i privim puțin și pe cei ale căror vieți nu primiseră un impuls creator în urma evenimentelor de la *Nord-Ost*, ci fuseseră zdrobite. Să ne uităm și la victimele de care mașinăria de stat încearcă să uite cât mai repede posibil, străduindu-se să ne inducă și nouă aceeași dispoziție, prin orice mijloace are la îndemână. Să observăm și purificarea etnică în urma actului de terorism, și noua ideologie de stat enunțată de Putin: „Nu vom ține seama

de costuri. Să nu se îndoiască nimeni de acest lucru. Chiar dacă prețul ar fi foarte mare."

Al cincilea

Iaroslav Fadeev, un băiat din Moscova, se află acum pe prima poziție a listei oficiale a decedaților din timpul asaltului terorist de la *Nord-Ost*. Versiunea oficială a evenimentelor susține insistent că patru ostatici au fost omorâți de gloanțele teroriștilor și că unitatea specială a FSB, serviciile lui Putin, nu face greșeli, prin urmare nu a împușcat niciun ostatic.

Cu toate acestea, deși numele lui Iaroslav nu se află pe lista „celor patru uciși de teroriști", nu poate fi eludat faptul că un glonț a trecut totuși prin craniul lui. Iaroslav a fost al cincilea care a murit în urma unei răni de glonț. În coloana numită „Cauza morții" din formularul oficial care i-a fost eliberat pentru înmormântare mamei sale, Irina, este trecută o liniuță.

Pe 18 noiembrie 2002, Iaroslav, care era în clasa a zecea la o școală din Moscova, ar fi împlinit 16 ani. Ar fi trebuit să aibă loc o sărbătoare în familie, dar acum, lângă coșciugul băiatului care avea să rămână veșnic de 15 ani, stătea bunicul lui, un doctor din Moscova, spunând: „N-am ajuns să ne bărbierim împreună nici măcar o dată."

Plecaseră patru la spectacol: două surori, Irina Fadeeva și Victoria Kruglikova, și copiii lor, Iaroslav și Nastia. Irina, Victoria și Nastia au supraviețuit, dar Iaroslav a murit în împrejurări care nu au fost investigate niciodată din punct de vedere judiciar.

După asediul terorist și atacul cu gaze, Irina, Victoria și Nastia au fost duse în stare de inconștiență la spital. Iaroslav, în schimb, a dispărut. Nu se afla pe niciuna dintre listele provizorii. Nu exista nicio informație oficială despre el. Linia telefonică pusă la dispoziție de autorități și anunțată la radio și televiziune nu funcționa. Rudele ostaticilor alergau prin toată Moscova, iar printre ele erau și prietenii acestei familii. Au cutreierat tot orașul, luându-și fiecare câte o zonă în care au căutat prin spitale și morgi.

În sfârșit, la morga de pe aleea Holzunov au găsit corpul nr. 5714, care se potrivea descrierii lui Iaroslav, dar cei de aici nu le puteau confirmă cu siguranță că era el. În buzunar îi găsiseră un pașaport pe numele mamei sale, Irina Vladimirovna Fadeeva, dar pe pagina pentru „Copii" exista însemnarea: „Sex bărbătesc. Iaroslav Olegovici Fadeev, 18.11.1988". Cu toate acestea, adevăratul Iaroslav se născuse în 1986.

Irina ne-a explicat mai târziu: „I-am pus pașaportul meu în buzunarul de la pantaloni. Nu avea la el niciun act de identitate. Pentru că era foarte înalt, părând cam de 18 ani, mi-a fost teamă că dacă cecenii vor începe la un moment dat să elibereze copiii și adolescenții, Iaroslav putea să nu fie inclus din cauza înălțimii. Așa că m-am aplecat chiar acolo în sală și am scris datele lui Iaroslav pe pașaportul meu, schimbând anul nașterii pentru a-l face mai tânăr."

Serghei, prietenul Irinei, a venit s-o vadă la spital pe 27 octombrie și i-a spus că fusese găsit corpul nr. 5714. I-a spus de pașaportul din pantaloni și despre asemănarea cu Iaroslav. Deși era ger, Irina a fugit din spital îmbrăcată cu ce avea pe ea, strecurându-se printr-o spărtură din gard.

Ostaticii care supraviețuiseră și fuseseră duși la spital erau ținuți prizonieri și aici, în continuare. Din ordinul serviciilor secrete, le era interzis să se întoarcă acasă. Nu li se permitea nici să telefoneze sau să primească vizite din partea familiei. Serghei a intrat în spital oferindu-le bani celor care-i ieșiseră în cale: surori, paznici, infirmieri, polițiști. Totala corupție de la noi permite deschiderea tuturor ușilor, oricât de bine ar fi ele ferecate.

Irina a fugit de la spital direct la morgă. Acolo i s-a arătat o fotografie pe monitorul unui computer și ea l-a identificat pe Iaroslav. A cerut să-i vadă corpul, l-a pipăit cu atenție peste tot și a descoperit două urme de glonț la cap, una de intrare și alta de ieșire. Amândouă fuseseră umplute cu ceară. Serghei, care era cu ea, a fost surprins de cât de calmă părea. Nu a hohotit de plâns, nu a făcut crize de isterie. Era perfect rațională și aparent lipsită de emoții.

— Eram de fapt foarte mulțumită pentru că îl găsisem în sfârșit, îmi spune Irina. Cât stătusem în spital, mă gândisem

deja la toate variantele și posibilitățile. Hotărâsem ce urma să fac dacă fiul meu ar fi fost mort. La morgă, când am văzut că era vorba cu adevărat de Iaroslav și că viața mea se sfârșise aici, am făcut pur și simplu ce hotărâsem înainte. Am rugat calmă pe toată lumea să iasă din sala în care fusese adus corpul. Le-am spus că voiam să fiu singură cu fiul meu. Mă gândisem din timp să spun asta. Vedeți, înainte de a muri, îi promisesem ceva. Când eram ținuți acolo, el mi-a spus la sfârșitul ultimei zile, seara, cu câteva ore înainte de atacul cu gaze: „Mămico, eu probabil n-o să scap. Nu mai pot îndura prea mult. Dacă se întâmplă ceva, cum o să fie?" I-am spus: „Să nu-ți fie frică de nimic. Am fost întotdeauna împreună aici și o să fim întotdeauna împreună dincolo." El m-a întrebat: „Mămico, cum o să te recunosc dincolo?" I-am răspuns: „Mâna ta este tot timpul în mâna mea, așa că dincolo o să fim împreună, ținându-ne de mână. N-o să ne pierdem unul de altul. Numai să nu-mi dai drumul la mână, ține-mă bine." Dar vedeți cum s-a întâmplat. Am simțit că l-am înșelat. N-am fost niciodată departe unul de altul cât timp era în viață. Niciodată. De aceea eram atât de calmă: am fost împreună în viață, iar acolo, în moarte, urma să fim tot împreună. Oricum, la morgă, când am rămas singură cu el, i-am spus: „Nu fi îngrijorat. Te-am găsit și vin să fiu cu tine."... Nu l-am amăgit niciodată... De aceea eram atât de calmă. Am ieșit pe ușa laterală, ca să nu mă vadă prietenii care mă așteptau, și am rugat asistentele să mă lase să ies pe intrarea de serviciu. Când am ajuns afară, am făcut semn unei mașini, am mers până la podul cel mai apropiat de peste râul Moscova și am sărit în apă. Dar nu m-am înecat. Pe râu erau sloiuri de gheață și am căzut printre ele. Nu știu să înot, dar nu m-am scufundat. Vedeam că nu mă înecam și mă gândeam: „Poate o să fac un cârcel la un picior", dar nu s-a întâmplat nici asta. Am avut ghinionul să mă scoată niște oameni din apă. M-au întrebat: „De unde ești? Ce te-a apucat să înoți?" Le-am spus: „Tocmai am venit de la morgă, dar vă rog să nu raportați la poliție." Le-am dat un număr

de telefon la care să sune și Serghei a venit și m-a luat. Bineînțeles că fac tot ce pot pentru a rezista, dar sunt moartă. Nu știu cum îi e lui acolo fără mine.

Când și-a recăpătat cunoștința la spital, pe 26 octombrie, Irina a descoperit că era complet goală sub pătură. Celelalte femei din jurul ei care fuseseră luate și ele ostatice erau îmbrăcate cu toate hainele, dar ea avea doar o iconiță mică strânsă în mână. Când a putut vorbi, le-a cerut surorilor să-i aducă măcar câteva din hainele ei, dar i s-a explicat că toate lucrurile pe care le avusese pe ea când venise de la teatru fuseseră distruse din ordinul ofițerilor de la serviciile secrete pentru că erau pline de sânge.

Dar de ce? Și al cui sânge era? Irina își pierduse cunoștința în sala de teatru în timp ce-l ținea strâns în brațe pe fiul ei. Persoana de al cărei sânge se murdărise fusese probabil împușcată în așa fel încât tot sângele se prelinsese peste ea. Nu putea fi decât Iaroslav.

— Acea ultimă noapte a început într-o atmosferă foarte încordată, își amintește Irina. Teroriștii erau nervoși, dar după aceea „Mozart", cum îi spuneam noi, Movsar Baraev, conducătorul lor, a anunțat că puteam să stăm liniștiți până la 11 dimineața. Zăream deja o rază de speranță. Cecenii au început să ne arunce sucuri. Nu ne permiteau să ieșim de la locurile noastre. Dacă aveam nevoie de ceva, ridicam mâna și ne aruncau suc sau apă. Când a început asaltul trupelor guvernamentale și i-am văzut pe teroriști alergând pe scenă, i-am spus surorii mele: „Acoper-o pe Nastia cu jacheta ta" și eu mi-am pus brațele strâns în jurul lui Iaroslav. Nu mi-am dat seama că era un atac cu gaze, i-am văzut doar pe teroriști că deveniseră agitați. Iaroslav era mai înalt decât mine, așa că de fapt el mă acoperea pe mine ca un scut când îl țineam în brațe. După aceea mi-am pierdut cunoștința. La morgă am observat că intrarea glonțului era pe acea parte a corpului său care fusese mai depărtată de mine. Am fost protejată de el... El mă salvase pe mine, deși singura mea dorință în cele 57 de ore cât am fost ținuți ostatici fusese să-l apăr pe el.

Dar al cui glonț a fost? A avut loc un test balistic? S-a luat o probă de sânge de pe haine pentru a se stabili cui îi aparținea?

Nimeni din familie nu știe care sunt răspunsurile la aceste întrebări. Toate informațiile referitoare la acest caz sunt strict clasificate, ținute la secret până și față de mamă. În registrul de la morgă cauza morții era consemnată ca „rană de glonț", dar fusese scrisă cu creionul. Și acest registru a fost ulterior trecut la secret. „Ar fi șters scrisul, cu siguranță", spune familia cu convingere.

— La început, am crezut că făptașul era una dintre femeile cecene, povestește Irina. În timp ce stăteam acolo, ea era tot timpul lângă noi. A văzut că, ori de câte ori apărea câte un pericol, zgomote sau țipete, îmi luam copilul în brațe și-l țineam strâns. A fost vina mea că i-am atras atenția... Mi se părea că ne urmărea tot timpul. La un moment dat a spus, uitându-se țintă la Iaroslav: „Fiul meu a rămas acolo" – voia să spună în Cecenia. Nu ni s-a întâmplat nimic după aceea, dar simțeam că ne urmărea de oriunde se ducea. Așadar, poate că ea îl omorâse pe Iaroslav. Încă nu pot să dorm. Îi văd înaintea mea ochii, figura îngustă.

Prietenii Irinei i-au explicat mai târziu că dimensiunea orificiului de intrare a glonțului care îl omorâse pe Iaroslav dovedea că nu fusese tras cu pistolul, iar femeile cecene nu aveau decât pistoale.

Deci rămâne întrebarea: Al cui a fost glonțul?

— Trebuie să fi fost oamenii noștri, spune Irina. Sigur, stăteam și într-o poziție nefericită, chiar lângă ușă. Oricine venea, intra chiar pe acolo, prin dreptul rândului 11. Când teroriștii au dat năvală în public, noi am fost primii pe care i-au văzut, așa că, atunci când au venit soldații noștri, tot noi am stat direct în fața lor.

Irina poate analiza mult și bine ce s-a întâmplat. Ceea ce gândește sau își imaginează ea nu trezește interesul autorităților. Poziția oficială este că patru oameni au fost împușcați și nimeni altcineva. Iaroslav, al cincilea, iese în afara versiunii oficiale a evenimentelor. El nu este nici măcar inclus oficial printre victimele din dosarul penal nr. 229133,

pentru care se conduce o anchetă de către o echipă a procuraturii din Moscova.

— Mă doare că... autoritățile pretind că nu a existat o asemenea persoană, spune Irina, căzută pe gânduri.

Totuși, chiar mai rău este faptul că, de îndată ce Irina le-a împărtășit jurnaliștilor întrebările și concluziile ei, a fost convocată la procuratură. Anchetatorul era furios. „De ce faceți atâta scandal? Nu înțelegeți că e imposibil să fi avut o rană de glonț?" După aceea a continuat, încercând, pe cât putea, s-o sperie pe nefericita mamă, care era deja într-o stare de tensiune: „Ori scrieți imediat o declarație în care să arătați că nu le-ați spus nimic jurnaliștilor și că ei au inventat totul, pe baza căreia îi vom acuza pentru defăimarea serviciilor secrete, ori vom săpa mormântul fiului dumneavoastră fără să vă cerem consimțământul și vom face o autopsie!"[10]

Irina nu a cedat acestei încercări ticăloase de șantaj. În schimb, după ce a stat ca pe jar patru ore în biroul procurorului, s-a dus direct la cimitir pentru a păzi mormântul băiatului ei. Era târziu în noiembrie, perioadă când la Moscova e deja iarnă. A fost salvată din nou de la moarte de prietenii care, văzând că nu se întoarce acasă seara, au căutat-o în tot orașul.

Iaroslav era considerat de ceilalți un băiat liniștit și studios. Terminase școala de muzică, în timp ce alți adolescenți de vârsta lui băteau străzile, se îmbuibau cu bere și își perfecționau limbajul trivial. El suferea mult din această cauză. Ar fi vrut să fie „dur", îndrăzneț, mândru și ferm.

Avea un jurnal, ca mulți dintre noi la vârsta lui. Irina l-a citit după evenimentele de la teatrul Dubrovka. El își punea problema acelor trăsături personale de care era mulțumit sau nemulțumit. Scria: „Detest faptul că sunt atât de laș, speriat de orice lucru și indecis." „Ce trăsătură de personalitate ai vrea să dezvolți?" întreba jurnalul. „Aș vrea să fiu mai dur." Avea prieteni printre colegii de școală, dar aceștia nu erau băieți care puteau fi considerați duri sau la care visau fetele. Acasă, Iaroslav era plin de umor, se putea manifesta așa cum era, putea fi îndrăzneț și mândru. Doar în afara casei începeau problemele.

Irina este cumplit de tristă pentru că erau lucruri pe care nu i le spusese niciodată lui Iaroslav și, mai ales, nu-i spusese suficient cât de mult îl admira.

— Pe mine, de exemplu, oamenii mă consideră o persoană puternică, îmi spune Victoria, mătușa lui Iaroslav. Dar acolo eram complet înnebunită. Eram trei femei care stăteam lângă el, cel mai tânăr dintre noi, și el era cel care ne încuraja, ca un om matur. Nervii fetei mele cedaseră cu totul. Tremura și plângea cu hohote. „Mamă, vreau să trăiesc. Mamă, nu vreau să mor." Dar el era calm și curajos. A liniștit-o pe Nastia, ne-a îmbărbătat pe noi, a încercat să preia totul asupra lui așa cum ar fi făcut-o un bărbat. Una dintre femeile cecene a văzut că ne-am luat copiii la mijloc, pentru a-i proteja... Irina și cu mine ne-am gândit că, dacă ar fi avut loc un atac, i-am fi acoperit cu corpurile noastre. Apoi femeia a venit la noi cu o grenadă în mână. A atins piciorul Nastiei. I-am spus: „Vrei te rog să mergi mai departe?", dar ea s-a uitat la Nastia și i-a spus:. „Nu-ți fie frică. Dacă stau chiar lângă tine, n-o să te doară. O să mori imediat, pe când cei care vor fi mai departe, vor suferi mai mult." Apoi femeia cecenă s-a îndepărtat, iar Nastia mi-a spus: „Mamă, cheam-o să stea cu noi, roag-o. A spus că n-o să ne doară." Nastia era distrusă. Știam că dacă femeia cecenă ar fi stat lângă noi nu am fi avut nicio șansă pe când, dacă era mai departe, aveam măcar o speranță...

Altă dată, teroriștii ne înspăimântau spunându-ne că, dacă nu venea nimeni să negocieze, vor începe să tragă în noi și că primii împușcați vor fi cei din poliție sau din armată. Normal, mulți oameni și-au aruncat repede legitimațiile militare, dar teroriștii le-au adunat și, de pe scenă, ne-au strigat numele. Deodată am auzit „Victoria Vladimirovna, născută în 1960". Eram eu. Deși numele de familie era altul... Situația era foarte rea. Nimeni nu a răspuns. Teroriștii au început să meargă printre oameni rând cu rând. Au venit la mine. Irina a spus: „Vom merge împreună." Teroriștii cereau ca membrii poliției, armatei și serviciilor secrete care se aflau printre spectatori să meargă undeva împreună cu ei și noi credeam că urma ca ei să fie împușcați. I-am spus Irinei că una dintre noi

trebuia să supraviețuiască pentru ca părinții noștri să nu rămână singuri... Teroriștii au găsit-o pe Victoria Valadimirovna pe care o căutau, dar în timp ce totul era încă nebulos, Iaroslav a venit și s-a așezat lângă mine. M-a luat de mână și mi-a spus: „Mătușă Viki, nu-ți fie frică. Dacă se întâmplă ceva, vin cu tine. Iartă-mă pentru toate. Iartă-mă." I-am spus: „E în ordine, totul o să fie bine."... Nu știu de unde a găsit atât de mult curaj. Credeam că e doar un copil...

Era cu adevărat înspăimântător. Ne-au lăsat să ascultăm ce spuneau despre noi la radio. Așa am aflat că președintele n-a declarat nimic, iar Jirinovski, în maniera tipică a liniei dure care-l caracteriza, a spus că nu avea niciun rost ca Duma să-și piardă timpul cu acest act terorist. Nu merita să se poarte discuții, pentru că totul era doar o farsă...

După ce a trecut prima zi, am simțit că am putea sta acolo și o săptămână, atâta vreme cât rămâneam în viață și autoritățile ar fi putut veni cu o soluție, alta decât luarea cu asalt a teatrului. Era greu să ne păstrăm firea, dar Iaroslav a reușit.

Viața Irinei s-a schimbat complet. Acum nu mai lucrează. N-ar putea suporta să meargă în fiecare zi la serviciul pe care l-a avut înainte, când Iaroslav trăia. Colegii ei erau un grup vesel, se cunoșteau bine între ei și sărbătoreau de fiecare dată când Iaroslav lua câte un examen. Nu poate suporta nici să umble prin Moscova, pentru că s-a plimbat pe toate străzile cu fiul ei și, oriunde s-ar duce, amintirile o copleșesc.

— Uite, astea sunt biletele pentru trenul de noapte până la Sankt Petersburg, pentru 25-26 octombrie, tocmai când a murit. Aveam de gând să mergem la un turneu de tenis, numai noi doi. De mult îmi dorisem să merg undeva cu trenul împreună cu el, pentru că mereu aveam impresia că nu vorbeam destul de mult unul cu altul și așa am fi putut avea o discuție apropiată. N-a fost să fie.

— De ce spui că aveai impresia că nu vorbeați destul?

— Nu știu... Vorbeam mult, dar așa mi se părea. Aș fi vrut să tot vorbesc cu el...

Toți cei din jur încearcă s-o ajute și s-o îmbărbăteze. E norocoasă că e iubită de cei apropiați, dar tot îi este foarte

greu. Situația ei a fost peste măsură de emoționantă chiar și pentru preotul pe care l-a căutat pentru a-și despovăra sufletul. Când i-a auzit povestea, a fost copleșit. „Iartă-mă", i-a spus. „E mult prea dureros."

— Am fost la preot să-l întreb ce-aș putea face. Eu am fost cea care l-a târât pe Iaroslav la *Nord-Ost*. A fost ideea mea. El nu-și dorea deloc să meargă, spune Irina.

În fotografiile de dinaintea grozăviei se putea vedea o tânără frumoasă, încrezătoare, strălucind de fericire, poate puțin cam plinuță. Acum e împuținată și trasă la față, cu o privire disperată în ochii lipsiți de strălucire. Pare trecută de mult de anii tinereții, în haine veșnic negre, cu bereta neagră, pantofi și ciorapi negri, tremurând mereu, stând cu haina pe ea și în casă.

— Iaroslav și cu mine mergeam des la teatru. În seara aceea am avut bilete pentru cu totul alt spectacol, la alt teatru, continuă Irina. Ne îmbrăcaserăm deja ca să plecăm. Victoria și Nastia au venit să ne ia și acolo, în hol, ne-am dat seama că biletele fuseseră pentru ziua care trecuse. Iaroslav era bucuros. Ar fi vrut să stea acasă, dar eu am insistat: „Să mergem la *Nord-Ost*, e aici, aproape"... L-am târât după mine și n-am reușit să-l protejez... Ultimele cuvinte pe care mi le-a spus au fost: „Mămico, vreau atât de mult să-mi aduc aminte de tine, dacă se întâmplă ceva..."

— Ați vorbit mult în felul ăsta acolo?

— Nu. Așa s-a întâmplat că atunci am vorbit amândoi ultima oară. Știi, când îl aveam pe Iaroslav, mă trezeam dimineața simțindu-mă cea mai fericită femeie din lume... Acum cred că probabil nu-ți este îngăduit să fii atât de fericit... Am atras asupra lui Iaroslav un sfârșit atât de cumplit. Cadoul pe care i l-am oferit la a șaisprezecea lui aniversare a fost un grilaj pentru mormânt.

— Nu tu i-ai făcut asta.

— De vină e războiul – războiul ăsta care continuă, repetă Victoria mereu. Iar acum am devenit noi victime.

Nr. 2251: neidentificat

Înainte de a vă povesti cele ce urmează, trebuie să vă explic ceva. Este vorba despre felul în care trăim astăzi în Rusia, după evenimentele de la *Nord-Ost*, și despre starea justiției în timpul mandatului lui Putin.

Adevărul este că instanțele noastre nu au fost niciodată atât de independente cum s-ar putea crede, potrivit prevederilor Constituției. Totuși, în prezent sistemul judiciar evoluează într-o veselie către o stare de subordonare totală față de puterea executivă, ajungând la niveluri fără precedent de *pozvonocinosti*.

Cuvântul este utilizat în Rusia cu referire la situația în care un judecător dă un verdict în concordanță cu ceea ce i s-a dictat la telefon (*zvonok*) de unii reprezentanți ai ramurii executive a guvernului. *Pozvonocinosti* este un fenomen curent în Rusia[11].

„Victimele de la *Nord-Ost*" – așa se referă acum rușii la familiile care și-au pierdut rudele în timpul asaltului și la ostaticii care și-au văzut sănătatea afectată în urma atacului cu gaze. Aceste victime au început să trimită petiții autorităților, solicitând compensații pentru prejudiciile morale suferite și numind ca pârât administrația municipală a Moscovei. Victimele au reclamat că oficialii municipalității, nevrând să intre în conflict cu Putin și FSB, nu au asigurat la timp asistența medicală pentru victime. Reclamanții considerau că Moscova are vina cea mai mare, deoarece Iuri Lujkov, primarul Moscovei și șeful puterii executive a orașului, a fost unul dintre cei care l-au grăbit pe președinte să folosească armele chimice împotriva cetățenilor ruși.

Petițiile inițiale au fost adresate judecătoriei intermunicipale Tverskoi din Moscova (o judecătorie raională) în noiembrie 2002. Pe 17 ianuarie 2003, când primele trei dintre ele au fost examinate de judecătorul federal Marina Gorbaciova pentru a vedea dacă era cazul să le răspundă, numărul lor se ridicase

la 61. Compensația cerută totaliza echivalentul în ruble a 60 de milioane de dolari, reclamanții susținând că acesta era prețul unei minciuni a statului. Ceea ce voiau ei să știe în primul rând era adevărul despre cauza morții rudelor lor. Nu putuseră să-l afle fiindcă FSB clasificase ca secretă orice informație legată de actul terorist din octombrie. Deoarece fusese implicat tocmai FSB-ul lui Putin, desfășurarea audierilor în instanță a avut loc în mijlocul unei propagande agresive îndreptate împotriva reclamanților de către mass-media dirijată de stat, care îi acuza de tentativa de a goli tezaurul țării și de a profita de pe urma morții rudelor lor. Toți avocații mai cunoscuți din Moscova refuzau cu lașitate să-i reprezinte pe reclamanți, pentru că se temeau de repercusiunile venite din partea Kremlinului. Igor Trunov, care a acceptat să-i sprijine, s-a trezit împroșcat cu numeroase injurii de către presă.

Autoritățile au făcut tot posibilul pentru a respinge pretențiile reclamanților în cazul *Nord-Ost*, folosind întreaga mașinărie de relații de care dispuneau, ca și cum nu ar fi fost ei vinovații, ci partea vătămată.

Pe 23 ianuarie 2003, judecătoarea Gorbaciova, credincioasă formației ei de „judecător prin telefon" și bazându-se pe aspectele procedurale, a respins pretențiile primilor trei reclamanți. Legea federală denumită „Lupta împotriva terorismului" putea fi interpretată în moduri diferite, pentru că existau unele contradicții între prevederi. Una dintre acestea putea avea înțelesul că statul nu are nicio obligație de a despăgubi victimele unor atacuri teroriste pentru pierderile suferite. Dar judecătoarea nu a respins petițiile pur și simplu, ci și-a însoțit decizia de un noian de abuzuri la fel de lipsite de bun-simț ca și cele ale autorităților care-i ceruseră, fără îndoială, să procedeze în acest fel. Audierile s-au transformat într-o serie de insulte inadmisibile și umilințe îndreptate către reclamanți.

Iată câteva exemple din ședința din 23 ianuarie.

— Karpov, stai jos. Am spus să stai jos!

— Dar trebuie neapărat să vă spun ceva...

Judecătoarea l-a întrerupt pe Serghei Karpov, reclamant, în mijlocul frazei. Acesta este tatăl lui Aleksandr Karpov, un

popular cântăreț moscovit, poet și traducător, care a fost asfixiat în timpul atacului cu gaze.

— Stai jos, Karpov, sau cer să fii scos din sală. Ai avut posibilitatea să depui la dosar înscrisurile înaintea audierii și n-ai folosit-o.

— Nu am folosit-o pentru că nu mi s-a spus s-o fac.

— Ei bine, eu spun că ai fost înștiințat. Stai jos sau cer să fii dat afară.

— Aș vrea să acceptați...

— Nu accept nimic din partea dumitale!

Judecătoarea are un comportament isteric. Privește în gol și cuvintele îi reverberează ca strigătele unui vânzător ambulant. În timp ce-i mustruluiește pe reclamanți, își curăță murdăria de sub unghii. E o imagine dezgustătoare. Continuă să-l ocărască pe Serghei Karpov:

— Karpov, nu ridica din nou mâna!

— Solicit să mi se explice care-mi sunt drepturile.

— N-o să ți se explice nimic.

Sala de judecată n-a mai fost măturată de multă vreme. E plină de oameni. Tuturor jurnaliștilor li s-a interzis să-și folosească reportofoanele. De ce oare? Ce secrete de stat sunt pe cale de a fi divulgate? Oamenii trec în continuare prin mari emoții. Eziți să vorbești cu ei pentru că încep imediat să plângă. Rudele și prietenii au venit să-i susțină dacă li s-ar face cumva rău. Cu toate acestea, reprezentanta magistraturii ruse continuă să înece totul în propria ei vulgaritate.

— Hramțova, V. I.; Hramțova, I. F.; Hramțov, T. I. Sunteți prezenți? Nu?

Judecătoarea înșiră numele cu o totală lipsă de amabilitate.

— Prezent, răspunde un bărbat tânăr, înalt și subțire.

— Hramțov! Poți vorbi!

Din tonul vocii ei ai putea crede că tocmai i-a spus: „Ia o rublă de la mine și poți să pleci!"

Aleksandr Hramțov și-a pierdut tatăl, care cânta la trompetă în orchestra spectacolului *Nord-Ost*. Începe să vorbească, dar îi e greu să-și rețină lacrimile.

— Tatăl meu a călătorit prin lume cu diferite orchestre și a dat spectacole individuale. Ne-a reprezentat peste tot țara și

orașul. Moartea lui este o pierdere iremediabilă. Nu sunteți deloc conștienți de acest lucru? Voi, administratorii orașului Moscova, sunteți cei care i-ați lăsat pe teroriști înăuntru. S-au plimbat peste tot nestânjeniți. E adevărat că asediul nu a fost vina voastră, dar de ce au fost duși 400 de oameni la Spitalul nr. 13, unde personalul numără doar 50 de oameni, care nu-i puteau trata prompt pe toți? Ostaticii au murit înainte de a li se da vreo atenție. Așa a sfârșit tatăl meu.

Doamna în robă de judecător, care prezidează de la biroul instanței, pare să se afle la mulți kilometri distanță. Mută alene niște hârtii dintr-o parte în alta pentru a-și omorî timpul. E plictisită și se uită din când în când pe fereastră, își potrivește gulerul, își analizează înfățișarea în geamul întunecat. Se pare că o irită un cercel. Își scarpină o ureche.

Fiul victimei continuă. Se întoarce pentru a li se adresa celor trei inculpați de la masa alăturată. Aceștia sunt „reprezentanți ai Moscovei", membri ai departamentelor juridice ale administrației moscovite. Acum judecătoarea își verifică manichiura, în timp ce reclamantul continuă.

— De ce nu le-ați permis măcar studenților la medicină să intre în spital, dacă nu erau destui doctori? Sau în mașinile care i-au dus pe ostatici la spital? Ar fi putut să-i îngrijească pe drum. Oamenii se sufocau și mureau pentru că erau culcați pe spate.

— Hramțov!

Gorbaciova îl întrerupe iritată, observând cui i se adresa reclamantul.

— La cine te uiți? Mie trebuie să mi te adresezi.

— Bine.

Aleksandr își întoarce privirea din nou spre biroul judecătoarei.

— Se sufocau în autobuze. Se sufocau!

Plânge. Cine ar putea rămâne neimpresionat?

Așezată imediat în spatele martorului, Valentina Hramțova, mama lui văduvă, plânge și ea. E îmbrăcată complet în negru. Nu se poate ca Gorbaciova să n-o vadă. Lângă ea stă Olga Milovidova, cu fața ascunsă într-o batistă, cu umerii ca două

cocoașe ascuțite, reținându-și totuși lacrimile ca să nu deranjeze instanța. Toți reclamanții știu că nu trebuie să o supere pe judecătoare, pentru că atunci aceasta ar evacua pur și simplu sala și ei ar trebui să stea afară câteva ore grele. Olga este gravidă în luna a șaptea. Fiica ei de 14 ani, Nina, a murit fiind în public la spectacolul *Nord-Ost*. Olga îi cumpărase biletul. „De ce încercați mereu să ne umiliți?" strigă Tatiana Karpova, mama decedatului Aleksandr Karpov, soția lui Serghei. „Ce-am făcut să merităm un asemenea tratament?" Danila Cernețov, un student din Moscova mort prin asfixiere, avea 21 de ani și câștiga niște bani seara ca plasator la teatru. Mama lui, Zoia Cernețova, se ridică și iese din sală. Poate fi auzită cum se vaită afară și plânge: „Abia așteptam să-mi văd nepotul!" Văduva fiului ei, însărcinată, pierduse copilul la nouă zile după funeralii. „Și acum vin la tribunal și sunt insultată în față."

În țara noastră lipsește cu desăvârșire tradiția unui comportament decent în instanțe. Știm toți care este situația judecătoarei Gorbaciova. Cei care-i folosesc serviciile consideră că ei îi plătesc salariul și nu noi, contribuabilii. Ar putea s-o înlăture din funcție și să o lipsească de privilegiile pe care le are, destul de mulțumitoare, care-i fac viața mai ușoară decât a unui cetățean obișnuit, cu venituri mici.

Să presupunem că într-adevăr nu poate decât să respingă, până la ultima, reclamațiile nefericitelor victime. Dar de ce trebuie să se poarte atât de grosolan? Ce nevoie are de toată această batjocură, de toate aceste insulte? Îi face plăcere, pur și simplu, să-i lovească pe cei căzuți? Cine este această judecătoare Gorbaciova, care apără atât de zelos interesele eșichierului municipalității moscovite?

Vă imaginați că a scris cineva în acești termeni în presa controlată de stat sau că s-a vorbit astfel despre audierile din dosarul *Nord-Ost* la televiziunile controlate de stat? Speranțe deșarte! Zi de zi, mass-media a informat cetățenii că guvernul o sprijinea pe judecătoarea Gorbaciova în apărarea intereselor statului, care au prioritate față de interesele personale.

Aceasta este noua noastră ideologie în Rusia, ideologia lui Putin. Și nu ne putem eschiva de la adevărul că prima dată

a fost pusă în aplicare în Cecenia. Exact pe vremea când Putin urca pe tronul de la Kremlin și răsunau bombele la începutul celui de-al Doilea Război Cecen, societatea rusă a făcut pentru prima dată o eroare tragică și total imorală, din cauza obișnuitei lipse de voință a oamenilor de a gândi limpede. A ignorat lucrurile care se întâmplau cu adevărat în Cecenia, faptul că bombardamentele nu distrugeau taberele teroriștilor, ci orașe și sate, omorând sute de oameni nevinovați. În vremea aceea, majoritatea locuitorilor din Cecenia simțeau, ca și acum, că situația lor era, într-un mod diabolic, complet lipsită de speranță. Ridicându-le copiii, tații și frații și ducându-i cine știe unde și de ce, autoritățile militare și civile le spuneau în față (și încă le mai spun): „Nu vă mai văicăriți. Acceptați că o cer cele mai înalte interese ale luptei împotriva terorismului."

Societatea rusă a tăcut aproape cu desăvârșire timp de trei ani. Cei mai mulți au trecut cu vederea acest comportament din Cecenia și i-au ignorat pe cei care au prezis că el se va întoarce împotriva lor, pentru că un guvern căruia i s-a îngăduit să procedeze astfel într-o parte a țării nu se va opri aici.

Victimele de la *Nord-Ost* și familiile decedaților sunt tratate la fel de abuziv. „Încetați să vă mai plângeți", li se spune. „Am făcut ce trebuia. Interesele societății trec înaintea intereselor personale."

Ei bine, probabil că guvernul se poartă ceva mai bine cu ei, cam cu 50.000 – 100.000 de ruble mai bine, pentru că de această dată s-a învrednicit să scoată din buzunar măcar atât cât să plătească cheltuielile de înmormântare.

Care a fost reacția populației ruse? Nu și-a manifestat prea multă simpatie față de victime, mă refer la simpatia ca impuls politic semnificativ, pe care guvernul să nu-și poată permite să-l ignore. De fapt, lucrurile au stat tocmai pe dos. O societate pervertită își dorește confort pentru sine, liniște și pace, și nu-i pasă dacă le obține cu prețul vieții altor oameni. Rușii fug de tragedia de la *Nord-Ost* și mai degrabă dau crezare mașinăriei de îndoctrinare a statului decât să vadă realitatea cu ochii lor.

La o oră după rostirea cuvintelor acuzatoare ale lui Aleksandr Hramțov, judecătoarea Gorbaciova și-a mitraliat verdictul,

pronunțându-se în favoarea autorităților Moscovei. Sala de judecată s-a golit, rămânând în urmă numai învingătorii: Iuri Bulgakov, un jurist de la departamentul fiscal al orașului, Andrei Rastorghiev și Marat Gafurov, consilieri în departamentul judiciar al autorităților municipale[12].

— Sărbătoriți? nu m-am putut abține să-i întreb.

— Nu, au răspuns cu tristețe toți trei. Suntem și noi oameni. Vedem ce se întâmplă. Felul în care îi tratează statul pe acești oameni e rușinos.

— Ei bine, de ce n-ați încetat să îndepliniți această muncă rușinoasă?

Au tăcut. Am ieșit afară, în tăcerea nopții din Moscova, unii îndreptându-ne către casele noastre călduroase, răsunând de râsetele familiilor, alții spre apartamentele în care se mai aude doar ecoul, rămase goale pentru totdeauna după ziua de 23 octombrie. Ultimul care a plecat era un bărbat cărunt, cu ochii expresivi. Pe toată durata audierilor a stat în colțul lui, într-o tăcere demnă.

— Cum vă numiți? l-am întrebat, mergând după el.

— Tukai Haziev.

— Ați fost și dumneavoastră printre ostatici?

— Nu. Fiul meu a murit acolo.

— Am putea să ne mai întâlnim?

Tukai Haziev mi-a dat numărul de telefon, cu reținere.

— Nu știu ce părere va avea soția mea. Trebuie să înțelegeți, nu sunt lucruri despre care să-și dorească să vorbească. Dar puteți să sunați cam peste o săptămână. O să vorbesc cu ea.

Familia Haziev, cu domiciliu moscovit, a trecut printr-un adevărat iad specific rusesc. Nu numai că cei doi soți și-au pierdut fiul de 27 de ani, pe Timur, un muzician din orchestra spectacolului *Nord-Ost*, ci au avut de suferit în mod direct de pe urma acelei ideologii care este atât de răspândită în zilele noastre și care a fost, fără nicio exagerare, adevăratul ucigaș al lui Timur.

— I-ar fi fost atât de greu lui Putin să ajungă la un fel de compromis cu cecenii, cu teroriștii?

Tukai Haziev repetă mereu același lucru.

— Cine avea nevoie de „invincibilitatea" lui? Noi nu, în niciun caz...

Tukai este singurul din locuința familiei de pe Volgogradskii Prospekt din Moscova care poate vorbi despre acest subiect fără să plângă. Soția lui, Roza, Tania – tânăra văduvă a lui Timur – și bunica lui de 87 de ani nu-și pot stăpâni durerea. Fetița de trei ani a lui Timur, blonda Sonicika, trece de la unul la altul. Tatăl ei n-a fost prezent la a treia sa aniversare, pentru că a avut loc după tragedia de la *Nord-Ost*.

Femeile așază masa și Sonicika se urcă pe un scaun. Ia cana cea mai mare. „Asta este pentru tati. Este cana lui tati. Nu trebuie s-o folosești!", mă avertizează ea cu un ton care nu admite nicio replică. Bunica Roza i-a explicat că tati este acum în ceruri, la fel ca și tatăl bunicii, și că nu se mai poate întoarce înapoi. Dar fetița este prea mică și nu poate înțelege de ce tatăl nu se mai întoarce, când iubitei lui Sonicika îi e așa de dor de el.

— Am avut încredere în stat, spune Tukai Haziev. Am avut încredere aproape până la sfârșitul asediului. Am crezut că serviciile secrete vor avea un plan, vor ajunge la o înțelegere, vor face niște promisiuni, vor născoci ceva și totul se va rezolva. Nu m-am așteptat chiar deloc să procedeze așa cum a sugerat Jirinovski cu o zi înainte de asalt. Mi-l amintesc spunând că ar trebui gazați toți. Toată lumea ar fi adormit câteva ore, apoi s-ar fi trezit și-ar fi plecat. Numai că nu s-au mai trezit și n-au mai plecat nicăieri.

Întreaga viață a lui Timur Haziev a fost legată de muzică și de casa de cultură din strada Dubrovskaia la nr. 1. Încă din copilărie mergea la studioul liric muzical de aici. Acolo a încheiat contractul cu orchestra pentru *Nord-Ost*, care închiria spațiul casei de cultură. Tot acolo a și murit.

Părinții lui, Tukai și Roza, aveau o cameră într-un apartament al statului de lângă casa de cultură și amândoi băieții lor, Eldar, cel mai mare, și Timur, au învățat să cânte la acordeon acolo. Profesorii i-au recomandat lui Timur să continue. Era un băiat talentat și, când a venit timpul să-și aleagă o carieră, după clasa a zecea, a parcurs într-un singur an

întregul curs pentru examenul de interpretare la instrumente de percuție, doar cu ajutorul profesorului de acordeon. A intrat la o școală de muzică pentru instrumente de suflat, pe care a terminat-o în trei ani în loc de patru, și apoi la prestigiosul Colegiu de Muzică Gnesins, cum visase de mult.

Profesorul lui îi spunea Rafinad, din cauza modului rafinat în care folosea bețele pentru tobă. Era un percuționist subtil, inteligent, chiar suav.

În paralel cu studiile la colegiul Gnesins, Timur cânta în orchestrele simfonice și formațiile de suflători ale Ministerului Apărării. A făcut un turneu în Norvegia cu o orchestră militară și trebuia să facă un turneu în Spania după 23 octombrie.

— Uitați, îi pregătisem uniforma și costumul pentru concertele matinale, spune Roza cu fermitate, pentru a nu se mai lăsa copleșită de emoții la deschiderea dulapului. N-or să vină să le ia înapoi, cei de la Ministerul Apărării.

Sonicika, trecând în viteză pe lângă noi, prinde cascheta cu rozetă strălucitoare, și-o aruncă pe cap și galopează prin cameră:

— Pălăria lui tati! Pălăria lui tati!

Tania nu mai rezistă și iese din cameră.

Când a absolvit colegiul Gnesins, Timur a fost invitat să cânte în orchestra pentru *Nord-Ost*. Era a treia slujbă, dar a acceptat. Era căsătorit și avea o fetiță de crescut. Tania, care absolvise Academia de Artă Euritmice și era actriță și producător, lucra ca educatoare într-o grădiniță, cu un salariu corespunzător de modest.

Misticismul și presentimentele nu mai sunt la modă, dar este ciudat că Timur avusese insomnii cu o lună înaintea asedierii teatrului. Tania îmi povestește: „Mă trezeam dimineața și îl vedeam că se sculase. Îl întrebam ce face, îl rugam să se întoarcă în pat, dar el spunea: «Mă simt neliniștit»."

Familia lui presupunea că e doar foarte obosit. Își începea ziua devreme, ducându-le pe Sonicika și pe Tania la grădiniță. De acolo mergea direct la apartamentul părinților lui, unde își ținea instrumentele, pentru a exersa. În ultimul timp încercase să-și îmbunătățească tehnica pentru mâna stângă și a fost mulțumit când a reușit. După încă vreo doi ani, îi

spunea el Taniei, va ajunge un percuționist cu adevărat bun. Când termina exercițiile, se urca în mașină și mergea la repetițiile cu orchestra militară. De aici pleca să le ia pe soție și fetiță și să le ducă acasă și după aceea mergea la spectacolul *Nord-Ost*. Ajungea acasă aproape de miezul nopții și a doua zi dimineață lua totul de la capăt. Părea să-și trăiască viața într-un iureș. De ce? Nu avea decât 27 de ani. Nimeni nu știe să răspundă la această întrebare sau să explice de ce pe 23 octombrie Timur se afla la spectacolul *Nord-Ost*.

— Era într-o miercuri, îmi povestește Tania. De obicei, miercurea era seara noastră liberă, pe care el și-o petrecea acasă în familie, fiind înlocuit în orchestră de un alt percuționist, care de data asta îl rugase pe Timur să facă un schimb cu el, pentru că prietena lui insista să-și petreacă seara împreună. Fata aceea i-a salvat viața, dar cu prețul vieții soțului meu, care nu s-a priceput niciodată să spună „nu" și din cauza asta a murit.

— În mod normal, n-ai vrea ca obiectele care au aparținut cuiva apropiat să fie aruncate, nu? întreabă retoric Roza. Așa că am mers acolo [la teatru]. Bineînțeles că nu i-am găsit telefonul mobil. Timur tocmai începuse să aibă mai mulți bani și își cumpărase unul. N-am dat nici de urma hainelor lui.

În teatru Roza izbucnise în lacrimi când văzuse lucrurile rămase de la el. Părinților lui Timur le-au fost înapoiate doar jacheta lui cea veche, cu o urmă de încălțăminte militară pe spate, și cămașa. Atât.

Se pare că în ultimii câțiva ani am ajuns îngrozitor de nedelicați, ba chiar josnici. Aceste caracteristici devin din ce în ce mai evidente pe măsură ce războiul din Caucaz continuă și încălcarea unor tabuuri a devenit tot mai des un obicei. Omoruri? Au loc în fiecare zi. Jafuri? Și ce dacă? Într-un război sunt perfect legale. Nu numai instanțele evită să condamne infracțiunile, dar și societatea în general. Ceea ce în trecut era privit cu repulsie astăzi este pur și simplu acceptat.

În zilele acelea teribile de octombrie, când au fost luați ostaticii, întreaga țară părea să se fi coalizat într-o mișcare de simpatie, întrebându-se cum ar putea să ajute, rugându-se,

sperând și așteptând. Dar n-am putut face nimic. Serviciile secrete n-au lăsat pe nimeni să se apropie, asigurându-ne că totul era sub control. Cum am putea să ne împăcăm cu gândul că printre cei foarte puțini cărora li s-a permis în mod special accesul au fost și oameni care n-au pierdut ocazia să și fure câte ceva? Lucruri care erau frumoase și noi, lucruri care li se potriveau. Altă explicație nu există pentru dispariția obiectelor personale și a hainelor ostaticilor. Familiile celor care au murit nu pot scăpa niciodată de impresiile acelor zile. Dacă guvernul s-ar decide brusc să le ofere un milion de dolari ca despăgubire, amintirile tot ar rămâne.

Judecând după cămașa care le-a fost înapoiată, Timur fusese întins pe jos în aer liber. Roza nu o putea curăța de faimoasa mâzgă de pe străzile Moscovei, un amestec de benzină și ulei.

Când a mers ultima dată la serviciu, Timur avea în buzunare circa zece acte personale cu fotografii, din care reieșea că era muzician în orchestra *Nord-Ost* și în orchestra Ministerului Apărării. Mai avea pașaportul, permisul de conducere și o agendă cu adrese, unde erau trecute numerele de telefon ale tuturor prietenilor și rudelor.

Cu toate acestea, pe 28 octombrie corpul lui a fost înapoiat familiei cu o etichetă atașată cu o bandă de cauciuc la încheietura mâinii, pe care scria: „Nr. 2551 Hamiev Necunoscut".

— Cum se poate așa ceva? întreabă Roza Abdulovna.

— De ce „Hamiev" în loc de „Haziev"? [În rusă, cuvântul are o semnificație insultătoare – să-i spui cuiva *ham* înseamnă să-l faci mitocan.] Și chiar dacă i-au dat numele de „Hamiev", ce înseamnă „Necunoscut"? Și de ce a trebuit să căutăm atât de mult până l-am găsit? N-aveau decât să-i deschidă agenda, să sune la orice număr de acolo și să-l întrebe pe cel care răspundea dacă îl cunoștea pe Timur Haziev. Ar fi primit imediat numărul nostru de telefon..

Mama lui Timur vorbește despre ziua de după asalt, lungă zi de 26 octombrie, pe care familia lui Haziev n-o va uita niciodată.

— De dimineață până la ora 16 numele lui nu a apărut nicăieri, pe niciuna dintre listele cu ostatici pe care ni le-au

dat autoritățile, povestește Tukai Haziev. A apărut dintr-odată abia după ce am făcut turul tuturor morgilor și spitalelor. Era o listă scurtă, numai cu vreo 20 de nume, și pe ea figura și Timur. Acolo scria că trăia și că se afla la Spitalul nr. 7. Am telefonat soției și i-am spus că totul e bine. Am plâns de bucurie. Prietenii ne-au felicitat. Tania și cu mine am ajuns la spital cât am putut de repede.

Dar la poartă era postat un paznic care nu lăsa pe nimeni să treacă. Spunea că era interdicție de la procuratură. Tania a început să plângă, iar paznicul, înmuindu-se, i-a șoptit lui Tukai că nu era de bine că „al dumneavoastră" era acolo. Însemna că nu mai era nicio speranță. Tania a auzit și a început să-l implore s-o lase înăuntru. Paznicul a deschis poarta.

Coridoarele spitalului păreau părăsite, până când a apărut un polițist cu o pușcă automată sprijinită de pântecul mare.

— Știți, era pur și simplu un om fără inimă. Fără niciun cuvânt de prevenire, fără un „pregătiți-vă pentru veștile proaste", a spus doar atât, drept în fața mea: „E mort. Plecați." Bineînțeles că am suferit o cădere nervoasă și nu mi-am revenit decât după 20 de minute, când au apărut niște doctori alergând. „Cine v-a lăsat să intrați?" au întrebat ei.

Când Tania și-a mai venit în fire și a cerut să vadă corpul lui Timur înainte de autopsie, a fost refuzată. S-a rugat, a implorat, dar polițistul spunea doar atât:

— Duceți-vă și cereți-i voie lui Putin.

Au apărut trei oficiali de la biroul de procuratură.

— De ce vă grăbiți așa? au întrebat ei. O să aveți destul timp să-i bateți cuiele la coșciug.

Apoi au întrebat:

— Numele de familie? Haziev? Cecen?

Asta s-a dovedit a fi neșansa lui Timur Haziev. Forțele de apărare a legii și ordinii îi luaseră numele tătăresc drept cecen și tot ce a urmat a fost în concordanță cu ideologia momentului.

Familia este convinsă acum că adevărata cauză a morții lui Timur a fost faptul că, fiind considerat cecen, i s-a refuzat deliberat orice ajutor medical. Când familia a luat trupul lui Haziev de la morgă, pe pieptul lui era scris mare „9:30", ora

morții la Spitalul nr. 7. Pe corpul lui nu exista nicio urmă de perfuzie, injecție sau de folosire a unui ventilator pulmonar. Fuseseră date instrucțiuni de sus să fie eliminați toți cecenii, iar Timur, confundat cu unul dintre ei, nu a avut drept la resuscitare. Mai mult de patru ore după asalt a stat pur și simplu acolo, așteptându-și moartea. Timur fusese omorât de ideologie.

— Nu avem drepturi în propria noastră țară. Suntem tratați ca niște gunoaie. De asta i s-a întâmplat nenorocirea asta lui Timurka, sunt cuvintele Taniei la despărțirea de mine.

În timp ce Tania și Tukai așteptau în afara curții spitalului pe 26 octombrie, circa 20 de indivizi, unii în uniforme, alții în haine civile, au încercat să intre în apartamentul unde locuia tânăra familie Haziev. Vecinii lor au intervenit repede și abia au reușit să-i oprească. Taniei i s-a spus că acționaseră pe baza informației venite de la spital, potrivit căreia acolo ar fi locuit un cecen.

Ce putea face acum familia Haziev? Să accepte cu capul plecat umilințele?

— Când am vorbit în calitate de reclamanți despre toate acestea la judecătoria Tverskoi, își amintește Tukai, Gorbaciova s-a prefăcut că nu înțelege ce spuneam. Era convinsă că toată lumea, fără nicio excepție, primise îngrijiri medicale.

Rudelor lui Haziev li s-a înmânat un certificat de deces, care însă nu conține cauza morții. Spațiul a rămas necompletat. Nu se face nicio referire la vreun act terorist. Pe lângă ideologia oficială care l-a ucis pe Timur, el și familia lui au avut ca adversar un sistem care evită furnizarea de evidențe documentare.

— Îmi imaginez că ați întrebat oficialitățile de la procuratură de ce nu a fost completată cauza morții.

— Bineînțeles, pe 28 octombrie. Ne-au asigurat că era o simplă formalitate pentru a ne putea pregăti de înmormântare. Ne-au spus că vor face cu siguranță precizarea aceea suplimentară după ce vor fi cunoscute rezultatele autopsiei.

— Au făcut-o?

— Bineînțeles că nu.

Răspunsul este edificator. Nimeni nu se așteaptă de la guvern să procedeze corect. Autoritățile sunt, în cel mai bun caz, o sursă de probleme, în pofida cotelor de popularitate, care sunt atât de înalte în raportările oficiale. De curând, cabinetul președintelui a înființat un departament special, cu sarcina de a proiecta o perspectivă „corectă" asupra țării și a lui Putin în afara hotarelor. Intenția este de a reduce răspândirea informațiilor negative, pentru ca Rusia să fie mai atractivă în ochii străinilor. Ar fi încă mai bine dacă guvernul ar crea și un alt departament special, pentru îmbunătățirea imaginii țării și a președintelui în ochii propriilor cetățeni.

— Oare n-ar fi putut Putin să bată în retragere? Oare n-ar fi putut să spună: „Pun capăt acestui război"? Dragii noștri ar trăi astăzi, repetă Tukai. N-aș vrea să știu decât cine e responsabil pentru acestă tragedie. Atâta doar.

Tania a cumpărat de curând o broască țestoasă, Kiriușa, și o pisică, Frosea, pentru a găsi pe cineva acasă când se întoarce. Sonicika e încă prea mică pentru a înțelege ce s-a întâmplat cu tatăl ei, dar nu-i place să vină de la grădiniță fără el. Familia a fost sunată de curând de producătorii musicalului renăscut *Nord-Ost*, oferindu-i-se bilete la spectacol. Au refuzat, dar li s-a spus că oricând... Se pare că am pierdut într-adevăr orice urmă de bună cuviință.

Sirajdi, Iaha și prietenii lor

Numai un nebun ar putea invidia soarta cecenilor care trăiesc astăzi în Rusia. Situația lor nu a fost mult mai bună nici în trecut, dar, după asediul de la *Nord-Ost*, statul și-a accelerat mașinăria răzbunării pe criterii rasiale. Atacurile și epurările rasiale controlate de poliție au devenit fapte banale, cotidiene. Oamenii își văd viețile distruse într-o clipă, își pierd locuințele, slujbele, orice gen de sprijin social, dintr-un singur motiv: sunt ceceni. Traiul lor în Moscova și în multe alte orașe mari este amenințat de un comportament mai mult decât intolerabil: li se strecoară droguri în buzunare, li se îndeasă cartușe în

mâini și sunt trimiși prompt în închisoare pentru câțiva ani. Au fost transformați în mod fățiș în paria. Se trezesc dintr-odată într-o fundătură din care nu mai pot ieși. Este un mod de viață care nu lasă pe nimeni nevătămat, indiferent de vârstă.

— Atunci când au început să vorbească în cecenă și au întrerupt al doilea act, mi-am dat seama imediat că lucrurile erau serioase și că vor deveni și mai rele.

Iaha Neserhaeva este o moscovită de 43 de ani, de profesie economistă. Este cecenă, născută în Groznîi, dar s-a mutat de mult timp în capitală. Pe 23 octombrie, a mers și ea la spectacolul *Nord-Ost*. Prietena ei Galia, pe care o cunoștea de mulți ani, este din orașul Uhta din nordul Rusiei. Ea este cea care a cumpărat bilete pentru rândul 13 din stal, rugând-o pe Iaha s-o însoțească, deși aceasta nu era amatoare de musicaluri.

— Le-ai spus că ești cecenă?

— Nu. Mi-a fost frică. Nu știam dacă era bine să le spun. Ar fi putut să mă împuște pentru că găsiseră o cecenă la un musical.

Iaha nu a văzut când a fost eliberat gazul, deși mulți ostatici au observat norișori albi în aer. Din locul unde stătea a auzit doar strigătele „Au aruncat cu gaze!" și după câteva secunde și-a pierdut cunoștința.

A ajuns la Spitalul nr. 13, unde au fost duse multe victime, inclusiv Irina Fadeeva, mama lui Iaroslav, băiatul care a fost împușcat. Lui Iaha îi era foarte rău. Nu înțelegea prea bine ce se întâmplă. Curând a apărut un anchetator.

— M-a întrebat cum mă cheamă – nume, prenume –, unde m-am născut și ce făceam la *Nord-Ost*. Apoi au venit două femei, mi-au luat amprentele și au plecat cu hainele mele pentru a fi examinate de criminaliști. Anchetatorul s-a întors seara și mi-a spus „Am vești proaste pentru dumneata". Am crezut mai întâi că prietena cu care fusesem la spectacol murise, dar el a spus: „Ești arestată în calitate de complice al teroriștilor." A fost un șoc, dar m-am ridicat și am plecat după el, în papucii și halatul de la spital. Am fost dusă pentru două zile la Spitalul nr. 20 [un spital special, bine păzit], unde nimeni nu m-a întrebat nimic și nu mi-a dat niciun tratament. De fapt, nu am primit niciun tratament de la

început până la sfârșit. După cea de-a doua zi, anchetatorul a venit din nou. Am fost fotografiată și apoi mi s-a înregistrat vocea. După câteva minute mi-au adus o haină și o pereche de cizme scurte bărbătești, mi-au pus cătușe și mi-au spus: „Ai nevoie de tratament în alt fel de spital." M-au urcat într-o mașină de poliție, m-au dus la cabinetul procurorului pentru circa zece minute, iar apoi la închisoarea Mariino [o închisoare de femei din Moscova]. Așa că am ajuns acolo, cu niște cizme cu trei numere mai mari puse în picioarele goale, cu un trenci bărbătesc murdar, nespălată și nepieptănată de o săptămână. M-au dus într-o celulă, iar supraveghetoarea mi-a spus doar atât: „Acum să te vedem, ciumă..."

— V-au interogat des în timp ce erați deținută în celulă?

— Nu m-au interogat deloc. Am stat pur și simplu acolo, până i-am solicitat supraveghetoarei o întrevedere cu anchetatorul.

Iaha vorbește liniștit, rar, fără emoții. Parcă nici n-ar fi prezentă. Figura ei este cea a unei persoane moarte, cu ochii dilatați, privirea fixă, mușchii imobili. Fotografia din pașaport pare să fie a altcuiva, a unei femei mândre și frumoase.

Iaha încearcă să zâmbească din când în când, dar arată de parcă în cele două săptămâni petrecute în închisoare mușchii ei au uitat cum s-o facă. A crezut că totul s-a terminat și că nimic n-o mai putea salva. Situația era cum nu se poate mai proastă. Polițiștii care o transferaseră de la Spitalul nr. 20, singurii oameni care avuseseră ceva de spus în legătură cu viitorul ei, au informat-o că „va răspunde pentru toți", din moment ce toți ceilalți teroriști fuseseră exterminați și ea era singura rămasă.

Dar, așa cum se întâmplă în mod normal în musicaluri, povestea lui Iaha a avut un sfârșit fericit.

Prietenii ei s-au adunat și au angajat repede un avocat, care a reușit printr-un miracol să pătrundă prin zidul aparent impenetrabil care o izola pe Iaha Neserhaeva. După zece zile a fost eliberată din închisoare. Surprinzător pentru aceste vremuri șovine, anchetatorii procuraturii din echipa care se ocupa de evenimentele de la *Nord-Ost*, negăsind nimic care să o incrimineze cât de cât pe Iaha, au făcut ceea ce era firesc

să facă. N-au încercat să-i însceneze nimic. Nu i-au confecționat un motiv de acuzație individual, nu i-au plasat probe false, nu s-au dedat la niciun fel de abuz și nu și-au bătut joc de ea. N-au încercat în niciun fel să se răzbune pe o femeie cecenă pur și simplu pentru că era cecenă. În ziua de azi, acest lucru înseamnă foarte mult.

Ba mai mult decât atât, când au anunțat-o pe Iaha că era liberă să plece, și-au cerut scuze și au dus-o cu mașina acasă. Pentru toate acestea, femeia ar fi trebuit să-i mulțumească lui V. Prihojikh, anchetator superior și avocat principal. Le mai putea mulțumi și oficialilor de la departamentul de afaceri interne Bogorodskoe, care i-au eliberat Malikăi, sora mai mare a Iahăi, venită la Moscova în grabă de la Groznîi pentru a o ajuta să se repună pe picioare, un permis special care-i îngăduia să rămână în capitală pe motiv că o rudă a ei avea nevoie de îngrijire permanentă. I-au eliberat acest document știind că, fără așa ceva, în Moscova de azi un cecen n-ar putea ieși pe ușă fără să fie arestat imediat.

Aelita Șidaeva are 31 de ani. Și ea este cecenă. De când a început cel de-al doilea război, a locuit în Moscova împreună cu părinții și cu fiica ei, Hadijat. Aelita a fost arestată chiar în locul unde muncea, la o cafenea de lângă stația de metrou Mariino. Calmă și reținută, îmi spune povestea ei, fără lacrimi sau nervi, zâmbindu-mi politicos. Aș fi zis că nu i s-a întâmplat nimic deosebit, dacă n-aș fi știut că, atunci când fusese eliberată din postul de poliție de lângă parcul Mariino, după șapte ore de interogatorii continue, și-a pierdut cunoștința.

— Totul a fost foarte ciudat. Mai întâi a fost un polițist care a venit să mănânce în cafeneaua noastră. Nu era ceva neobișnuit, mănâncă deseori cu noi. Postul de poliție este la 100 de metri de ușa noastră. Nu le-am ascuns niciodată că sunt cecenă și că am fugit din Groznîi pentru a scăpa de război. Deci, acest polițist a terminat de mâncat și a ieșit. Deodată, ceilalți au năvălit înăuntru. Erau circa 15, conduși de polițistul local, Vasiliev. Și el mă cunoaște foarte bine. Ne-au pus pe toți la perete, ne-au percheziționat, iar pe mine m-au arestat.

— Ce întrebări v-au pus?

— Care erau relațiile mele cu teroriștii. Le-am spus: „M-ați văzut doar cu toții. Am fost aici, în fața voastră, douăsprezece ore pe zi, de la 11 dimineața până la 11 seara!"

— Ce-au răspuns?

— „Cu care dintre teroriști ai mers la un restaurant?" Eu nu am fost niciodată la vreun restaurant din Moscova. Nu am obiceiul ăsta. Mi-au spus că, dacă nu mărturiseam ce legături aveam cu teroriștii, îmi vor plasa droguri sau arme între lucruri. M-au interogat pe rând. Câțiva bărbați în uniformă, cu o înfățișare dubioasă, au trecut pe acolo și s-au uitat la mine. Anchetatorul a spus că dacă nu-mi mărturiseam legăturile cu teroriștii o să mă dea pe mâna acestor indivizi care „mă vor mânca de vie". Mi-a mai declarat că abia așteptau să pună mâna pe mine, pentru că puteau face pe oricine să vorbească.

La postul de poliție, Aelita a fost informată că fusese dată afară din slujbă. Procurorul i-a spus că ei îi ceruseră proprietarului cafenelei să o concedieze dacă nu voia să-i închidă localul. Până la urmă, Aelita a fost eliberată numai pentru că mama ei, Makka, profesoară de limba rusă, era o apărătoare înnăscută a drepturilor omului. După cum se exprimaseră polițiștii de la postul de poliție de lângă parcul Mariino, ea „a trâmbițat cazul în toată Moscova". Makka a sunat la postul de radio „Ecoul Moscovei", l-a mobilizat pe avocatul Abdullah Hamzaev și pe mulți alții și, deși poliția le repeta mereu că Aelita nu era reținută într-un post de poliție, până la urmă a trebuit să cedeze presiunilor și s-o elibereze.

Aelita a ieșit din starea de șoc. Înțelege perfect situația și spune că nu vrea decât să plece din Moscova.

— Unde? Înapoi în Cecenia?

— Nu, afară.

Makka este împotriva acestei idei. Nu se opune ca fiica ei să o ducă în altă parte pe nepoata ei. Hadijat are nevoie să meargă la școală, în pofida actelor lui Movsar Baraev și ale susținătorilor lui de la teatrul Dubrovka și în pofida interesului special manifestat de poliția moscovită față de tinerele

fete cecene. Makka însăși nu prea ar vrea să plece. Nu-și poate imagina cum ar putea trăi în altă țară decât în Rusia, dar nu poate înțelege nici ce vrea Rusia de la Aelita, de la ea și de la Hadijat. Una dintre ele este un adult care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în URSS. Alta este o tânără femeie care nu a avut niciodată o viață împlinită, care n-a știut decât să fugă dintr-un loc în altul, de la un război la altul. A treia este o persoană foarte tânără, care privește și ascultă cu atenție lumea din jurul ei și nu spune nimic, deocamdată.

Profesoara lui Hadijat tocmai i-a telefonat Aelitei, foarte stânjenită, pentru a-i spune că trebuie să aducă un formular care să-i confirme statutul de mamă singură. Cine emite astfel de formulare? Toate celelalte acte ale ei sunt în perfectă ordine, dar dacă nu aduce acest formular, atunci ea, profesoara, „pur și simplu nu știe ce va face". Voiau să o exmatriculeze pe Hadijat. După 26 octombrie 2002, nu mai există niciun loc în clasa a cincea a Școlii nr. 931 din Moscova pentru o fată cecenă pe care familia a adus-o aici să învețe.

Aelita spune: „Nu-mi pot da seama nici măcar dacă faptul că sunt o mamă singură este apreciat în favoarea lui Hadijat sau împotriva ei. În cine aș putea avea încredere?"[13]

Abubakar Bakriev a deținut cândva o poziție modestă în cadrul personalului tehnic al unei companii numite Prima Bancă Republicană. Acum însă a fost eliberat de orice legături de acest fel. Totul s-a întâmplat într-un mod cât se poate de simplu și de lipsit de dramatism. Abubakar a fost convocat la adjunctul pentru probleme de securitate al președintelui companiei, care i-a spus: „Nu vreau să mi-o iei în nume de rău, dar o să avem probleme din cauza ta. Vrem să-ți soliciți demisia în scris."

La început, nu i-a venit să creadă, dar după aceea adjunctul i-a mai spus că „ei" doreau să-și antedateze cererea, de exemplu pentru 16 octombrie, pentru ca nimeni să nu-i poată acuza că l-au dat afară în cadrul unei acțiuni coordonate anticecene, declanșată în urma incidentului de la *Nord-Ost*.

Iată așadar la ce s-a ajuns: călăii te trimit la moarte (pentru fiecare cecen, concedierea este în ziua de azi sfârșitul: nu mai

are nicio șansă să-și găsească altă slujbă), dar speră să le înțelegi situația grea în care se află. Este specific zilelor noastre ca ucigașul să vină lângă victimă și să-i spună: „O să te omor, dar nu pentru că aș fi un om rău, ci pentru că sunt silit să o fac. O să te rog totuși să faci în așa fel încât să nu pară un omor."

În aceeași zi, un angajat din Daghestan*, a fost „concediat la cerere" din aceeași bancă, tot pe baza unei „decizii personale" antedatate. Și el avea o slujbă modestă, dar a fost supus purificării etnice pentru a se evita orice eventuale întrebări privindu-i pe angajații de origine caucaziană ai băncii.

— Prima Bancă Republicană a fost purificată, spune Abubakar. Acum, serviciile secrete pot să doarmă noaptea. Am 54 de ani. Nu știu unde să mă duc. Poliția a venit la mine de trei ori să vadă cum trăiesc împreună cu cei trei copii ai mei. Voi sunteți cei care ne transformați în proprii voștri dușmani. Trebuie să înțelegeți că nu mai avem nicio altă cale decât să cerem independența, pentru că avem nevoie de o țară, de un loc unde să trăim în pace. Dați-ne un loc de pe pământ, unde vreți voi, și vom merge să trăim acolo.

Isita Cirghizova și Natașa Umatgarieva sunt femei cecene care locuiesc într-un centru temporar de cazare a refugiaților din satul Serebrianiki din regiunea Tver. Ne-am întâlnit la postul de poliție nr. 14 din Moscova. Isita își ștergea de pe degete cerneala rămasă după ce-i fuseseră luate amprentele. Plângea amarnic. Tocmai fusese eliberată, ceea ce în ziua de azi este mai degrabă un miracol. Poliției i se făcuse milă de ea.

Pe 13 noiembrie 2002 dimineața, cele două femei fuseseră supuse unui tratament tipic. Veniseră la Moscova dis-de-dimineață cu trenul, pentru a lua niște ajutoare de la una dintre organizațiile pentru apărarea drepturilor civile. Au fost arestate în gară, la câțiva metri de intrarea organizației, pentru că Natașa șchiopăta. Din cauza diabetului, avea o rană deschisă la picior, așadar fusese suspectată că ar fi o teroristă rănită.

---

* Republică autonomă în cadrul Federației Ruse, vecină cu Cecenia, având ieșire la Marea Caspică. (*n.trad.*)

Isita este însărcinată în luna a șaptea, așa că sub palton pântecul îi este bombat în mod evident, tocmai acolo unde atentatorii sinucigași își țin centura cu grenade. Cel puțin acesta a fost motivul arestării lor, așa cum l-a explicat maiorul Liubeznov, care era de serviciu la postul de poliție nr. 14. În limba rusă *liubeznâi* înseamnă „amabil", dar maiorul s-a dovedit a fi departe de înțelesul termenului. Pentru a salva Rusia de amenințarea teroristă, s-a simțit obligat să pipăie personal pântecul cecenei Isita ca să se asigure că era umflat din cauza sarcinii.

Povestea Isitei și a Natașei s-a terminat cu bine. Polițiștii s-au mulțumit să le amenințe, pentru a le face să înțeleagă că „dacă voi ne omorâți pe noi, vă omorâm și noi pe voi." Maiorul Liubeznov nu a avut timpul suficient să se facă și mai mult de rușine. În plus, s-a dovedit că se puteau întreprinde unele lucruri, care erau foarte importante în asemenea cazuri. În primul rând, eu am reușit să dau de cele două femei la poliție înainte de a fi târâte în unitatea de arest și anchetă. În al doilea rând, am reușit să-l conving pe Vladimir Mașkin, comandantul postului de poliție nr. 14 (care de altfel a fost foarte dispus să se lase convins) că oamenii vin uneori să ia ajutoare umanitare doar pentru că sunt săraci, nu au nicio posibilitate să-și găsească de lucru și nicio casă a lor.

Zara muncea ca vânzătoare de legume lângă stația de metrou Gara Fluvială. Proprietarul micuței piețe a venit la ea și i-a spus: „De mâine nu mai vii la lucru, pentru că ești cecenă." Zara este singura care muncește pentru întreținerea unei familii cu trei copii și un soț bolnav de tuberculoză. De ce este nevoie ca poliția să se amestece într-o situație de acest gen?

În perioada Primului Război Cecen, Aslan Kurbanov a locuit într-o tabără de refugiați formată din corturi, în Ingușetia. În vară a plecat să se înscrie la un colegiu din Saratov, apoi s-a mutat la Moscova pentru a locui cu mătușa lui, Zura Movsarova, care-și făcea studiile postuniversitare la Institutul Tehnic de Aviație din Moscova. Și-a găsit o slujbă și a fost înregistrat oficial ca având drept de ședere în capitală.

Pe 28 octombrie 2002, ofițerii departamentului de investigații judiciare de la secția de poliție nr. 172 (Brateevo) au venit la el acasă. Cu o zi înainte, la solicitarea poliției locale, Zurei îi fuseseră luate amprentele. De aceea, atunci când ofițerii i-au spus că vor ca Aslan să meargă cu ei pentru a i se lua amprentele, nimeni nu a suspectat nimic. Aslan și-a pus haina și a plecat în mașina poliției.

După trei ore Zura a început să se neliniștească. Nepotul ei încă nu se întorsese, așa că s-a dus la postul de poliție, unde a fost informată că Aslan fusese arestat pentru deținere de droguri. Ce fel de poveste mai era și asta? Adică se sculase, își pusese haina pe el, luase în buzunar niște droguri și plecase la poliție să i se ia amprentele? Aslan a apucat să-i strige Zureî că a fost dus într-o cameră, unde anchetatorii au scos de sub masă niște canabis și i-au spus: „Asta trebuie să fie a ta. N-avem de gând să cedăm în fața cecenilor niciun centimetru. O să găsim mijloace să vă înfundăm pe toți."

Aslan nu fuma nici măcar țigări. Ziua de 30 octombrie, cea de-a 22-a aniversare a zilei de naștere, a petrecut-o în închisoarea Matroskaia Tișina.

În dimineața de 25 octombrie 2002, poliția a năvălit în apartamentul din Moscova al familiei cecene Ghelagoev. Alihan, proprietarul apartamentului, a fost ridicat și dus cu cătușe la mâini. Marek, soția lui, a fugit să ceară ajutor la postul de poliție Rostokino, dar i s-a spus că de aici nu fusese trimis la ei niciun polițist. După aceea a sunat la Radio Liberty, care a anunțat răpirea lui Alihan Ghelagoev, iar în aceeași seară acesta a fost eliberat. Femeia știuse pe ce buton să apese.

Alihan mi-a spus că în mașină poliția îi pusese un sac în cap și îl bătuse mult timp în drumul spre Petrovka, strada unde se află Departamentul Central de Poliție al Moscovei. Strigau la el: „Voi ne urâți, vă urâm și noi. Voi ne omorâți, vă omorâm și noi."

Când au ajuns la Petrovka, au încetat să-l mai bată și au încercat, timp de mai multe ore, să-l convingă să scrie o declarație în care să recunoască faptul că era creierul atacului

terorist de la *Nord-Ost*. Era exact același gen de lucruri care se întâmplau și pe vremea lui Stalin. „Declarația" fusese scrisă dinainte, așa cum era practica acelor vremuri. Alihan nu trebuia decât să-și pună semnătura.

A refuzat, dar pentru a fi eliberat nu avea altă soluție decât să semneze o declarație potrivit căreia „se prezentase voluntar la Departamentul Central de Poliție și nu avea de făcut nicio plângere împotriva polițiștilor de aici".

Șovinism? Da. Comportament execrabil? Cu siguranță. Totuși, această mascaradă a unui război împotriva terorismului este foarte îngrijorătoare. Eu, personal, nu dau crezare niciunei singure statistici oficiale a poliției privind progresul operațiunii antiteroriste „Vârtejul", care aduce lumii la cunoștință câți „complici ai teroriștilor" au fost capturați. Sunt născoceli. Poliția se preface doar a fi o instituție autentică și produce rapoarte false, bazate pe investigații false.

Unde sunt teroriștii în acest timp? Ce mai pun la cale? Cine știe? Poliția nu are timp să se gândească la așa ceva. Putin prezidează asupra revenirii la vechile metode sovietice ale unor activități fictive, în locul unora adevărate.

— Anchetatorii poliției aveau o atitudine foarte liniștitoare, îmi povestește Zelimhan Nasaev, de 36 de ani. „Nu-ți face griji", spuneau, „primești trei sau patru ani și scapi. S-ar putea să-ți dea chiar o sentință cu suspendare. Nu trebuie decât să semnezi aici. Ușurează-ți soarta."

Zelimhan trăiește la Moscova de mulți ani. S-a mutat aici cu familia, venind după sora lui, Inna, pentru a scăpa de cel de-al Doilea Război Cecen.

— Te-au bătut la poliție?

— Bineînțeles. Mă trezeau la 3 dimineața și spuneau: „Este ora masajului." Mă băteau printr-un material tare [evident, o tehnică folosită pentru a nu lăsa urme] în zona rinichilor și a ficatului, pentru a mă face să semnez o mărturisire, dar n-am vrut. „Atunci masați-mă. Puteți să mă și omorâți, dar n-o să vă las să-mi înscenați nimic." Îmi spuneau mereu: „Ce caută aici un cecen ca tine? Țara ta e Cecenia. Întoarce-te acolo și

du-ți războiul mai departe." Le-am spus: „Țara mea e Rusia și aici sunt în capitala țării mele." Asta i-a înfuriat foarte tare. Pentru a mă face să-mi pierd controlul, unul dintre polițiști mi-a spus: „Ei bine, tocmai am regulat-o pe maică-ta."

Dac-ar fi știut acel agent al postului de poliție Nijegorodski pe a cui mamă pretindea că a violat-o, pe cine bătea și încerca să-l facă să recunoască o crimă pe care nu o comisese niciodată, numai pentru a amplifica rolul poliției în campania post-*-Nord-Ost* de „zdrobire a criminalilor ceceni din Moscova"! Dar poate a fost mai bine că n-a știut.

Roza Nasaeva este nepoata – și deci Zelimhan, strănepotul – legendarei frumuseți ruse Maria-Mariam din familia Romanovilor, o rudă a împăratului Nicolae al II-lea, care s-a îndrăgostit pasionat de Vahu, un ofițer cecen din armata țaristă. A fugit cu el în Caucaz, s-a convertit la islamism, a luat numele Mariam, i-a dăruit lui Vahu cinci copii, a fost deportată cu el în Kazahstan și, după ce soțul ei s-a prăpădit acolo, s-a întors în Cecenia, unde a murit și ea în anii '60, fiind privită aproape ca o sfântă a cecenilor. Această poveste frumoasă de prietenie și dragoste ruso-cecenă, cunoscută în toată regiunea Caucazului, nu ne folosește totuși prea mult în zilele noastre, când nimic nu l-ar putea salva pe Zelimhan de poliția moscovită. Aceasta l-ar trata exact așa cum îl tratează pe oricare alt cecen, chiar dacă i-ar curge prin vine sângele a zece împărați.

Există în Moscova locuri sordide, unde nu-ți dorești să ajungi – în spatele unor fabrici, în interiorul unor zone industriale sau dedesubtul unor linii electrice de înaltă tensiune. Acolo pot fi găsiți cecenii care încearcă să supraviețuiască în capitala noastră. Un astfel de loc este șoseaua Frezer, o fâșie dezolantă de asfalt, care duce de la Reazanskii Prospekt, pe lângă o serie de clădiri vechi de cărămidă cu cinci etaje, cu greu locuibile, către cartiere industriale foarte îndepărtate de viața metropolei.

De fapt, acestea n-au fost destinate locuirii. Oficial, încă mai sunt ateliere ale unei fabrici care nu mai există de mult, o victimă a perestroikăi. Muncitorii ei au plecat, iar astăzi

patronii fabricii trăiesc închiriind atelierele în paragină și alte anexe. Într-o asemenea clădire a unei foste fabrici prădate, murdare, și-au făcut apariția primii ceceni în 1997. Fugiseră de anarhia criminală care domnea în perioada dintre cele două războaie cecene. Erau mai ales membri ai familiilor care se opuneau conducătorilor ceceni de pe atunci, Mashadov și Basaev. Directorii fabricii le-au permis refugiaților să renoveze atelierele, să le transforme în spații de locuit și apoi să le plătească tribut.

Douăzeci și șase de familii cecene trăiesc aici și în ziua de azi, iar una dintre ele este familia Nasaev. Poliția locală îi cunoaște foarte bine pe toți. Nimeni dintre ei nu are de gând să fugă sau să se ascundă, pentru că nimeni nu-și dorește așa ceva și nici n-ar avea unde să fugă.

Când s-a petrecut sechestrarea ostaticilor în timpul spectacolului *Nord-Ost*, polițiștii de la postul Nijegorodski au venit direct aici, spunând că au ordin să aresteze un număr de 15 ceceni „de oriunde s-ar afla". Toți bărbații celor douăzeci și șase de familii au fost arestați și duși cu autobuzele pentru a li se lua amprentele.

Zelimhan Nasaev-Romanov a avut ghinionul să nu fie atunci acasă. Era plecat să ducă un pachet cu pixuri, pe care familia le asamblează acasă, și să ia componentele pentru următoarea serie.

Polițiștii s-au întors curând în hala industrială unde locuiește descendentul familiei imperiale. Spuneau că aveau nevoie de amprentele acestuia, iar Roza l-a lăsat să plece fără să protesteze. Totuși, a început să se îngrijoreze după câteva ore, când a văzut că fiul lor nu se întorcea. În cele din urmă mama și tatăl lui au plecat la postul de poliție unde li s-a spus, într-un stil tipic, lipsit de orice noimă: „Fiul vostru avea în buzunar o grenadă și un detonator. L-am arestat."

„Am strigat: «Nu aveți dreptul să faceți așa ceva! Chiar voi l-ați luat de acasă! A plecat împreună cu voi și nu avea nimic în buzunare. Au fost o mulțime de martori»", îmi povestește Roza. „Polițiștii mi-au spus doar atât: «Aici cecenii nu contează ca martori.» M-am simțit foarte jignită. Înseamnă că noi nu mai suntem cetățeni ai țării?"

Când mama lui Zelimhan a revenit la poliție a doua zi dimineață, i s-a spus: „Fiul dumitale face și trafic de marijuana. Nu poți să-l ajuți."

„Am ajuns acolo și m-au dus într-un birou", îmi povestește Zelimhan. „Mi-au spus: «Te ocupi cu traficul de heroină.» Ofițerul cel mai înalt în grad ținea în mână un pachețel și m-a anunțat: «Ăsta e de-acum al tău.» Mi-au pus cătușele și după aceea mi-au băgat pachețelul în buzunar. Am început să protestez. Atunci mi-au spus: «Bine, atunci o să adăugăm un detonator de la o 'lămâie'*.» L-am văzut pe polițist cum ștergea deja un detonator cu o cârpă, pentru a îndepărta urmele altor mâini. Mi l-a îndesat în palmă și i-a făcut un semn. Am strigat din nou: «Nu aveți dreptul să faceți așa ceva!» Mi-au răspuns: «Avem ordinele noastre. Avem tot dreptul și, dacă nu ești băiat bun și nu accepți să ne ajuți recunoscându-ți fapta, rudele tale te vor urma. O să ne întoarcem la tine acasă pentru percheziție și o să găsim o altă parte componentă a aceleiași grenade. Semnează mărturisirea.»"

Zelimhan a refuzat să semneze orice i-au arătat. L-au bătut și i-au spus că vor continua să-l bată până când nu va mai putea fi văzut de niciun avocat. L-au eliberat numai pentru că au intervenit jurnaliștii și Aslambek Aslahanov, un deputat din Duma. Zelimhan stă acum acasă în baraca lui, adânc deprimat. Orice bătaie în ușă îi trezește spaima. Depresia este starea caracteristică tuturor cecenilor care trăiesc printre noi. Nu există niciun singur chip optimist printre ei, tânăr sau bătrân. Cel puțin, eu nu l-am găsit. Toată lumea visează să emigreze pentru a avea o șansă de a se integra undeva într-un mediu cosmopolit, unde să nu fie nevoiți să-și dezvăluie naționalitatea.

„În Rusia, poliția a ajuns la un grad nemaivăzut de hărțuire sistematică a cecenilor", susține Svetlana Gannușkina, directoare a Comitetului Public de Asistență Cetățenească pentru Ajutorarea Refugiaților și a Persoanelor Strămutate. Către acest comitet se îndreaptă mulți oameni aflați în necaz: ceceni

* Denumire argotică pentru „grenadă". (*n.trad.*)

ai căror rude au fost arestate, cărora li s-au luat amprentele și li s-au băgat droguri sau cartușe în buzunare; ceceni care au fost dați afară din serviciu și amenințați cu deportarea. (Pentru numele lui Dumnezeu, unde vreți să deportați cetățenii ruși din capitala Rusiei?) Toți aceștia vin la Svetlana Gannușkina, pentru că nu au niciun alt loc unde să se ducă.

„Semnalul acestui nou val dement de rasism de stat, care se numește oficial operațiunea antiteroristă «Vârtejul»", continuă Svetlana, „a fost dat imediat după luarea cu asalt a teatrului Dubrovka. Cecenii sunt alungați de peste tot. Problema cea mai importantă survine atunci când sunt dați afară din slujbele pe care le au sau din locuințe. Este o aranjare de conturi cu un popor întreg, drept răzbunare pentru faptele unor anumiți indivizi. Metoda principală pe care o folosesc pentru a-i discredita ca națiune este crearea unor cazuri criminale, prin infiltrarea de droguri sau cartușe. Polițiștii cred că sunt grozavi când își întreabă victimele cu un aer șmecheresc: «Ce preferi, droguri sau un cartuș?» Singurii care pot fi salvați sunt cei cu mame ca Makka Șidaeva. Dar ce se întâmplă cu toți ceilalți?"

Și ce fel de națiune suntem noi, rușii?

O familie de ceceni are trei fete. Una dintre ele a luat examenul de admitere la școala de muzică, celelalte două nu au reușit. Părinții l-au rugat pe profesorul fetei care luase examenul să le dea lecții de pian în particular și surorilor ei. Profesorul a refuzat. Directorul școlii de muzică, unde toată lumea știe problemele tuturor, a refuzat să-i permită să continue școala, spunând că avea ordine specifice primite de la Departamentul Culturii. Dacă profesorul continua să le predea cecenilor, serviciile de securitate ar fi început să se intereseze de el.

În situațiile de acest fel suntem implicați în mod activ noi toți, întregul popor rus. Cei mai mulți dintre noi sunt de acord cu xenofobia statului și nu simt nevoia să protesteze. Și de ce n-ar fi? Propaganda oficială este foarte eficientă și majoritatea oamenilor împărtășesc părerea lui Putin, conform căreia un popor întreg trebuie să poarte responsabilitatea colectivă pentru crimele comise de câțiva oameni.

Cu toate acestea, în pofida unui război care se poartă de ani de zile, în pofida actelor de terorism, a catastrofelor și a puhoaielor de refugiați, nimeni nu știe încă ce vor de fapt autoritățile de la ceceni. Vor ca aceștia să trăiască în interiorul Federației Ruse sau nu?

În sfârșit, o poveste simplă, despre oamenii obișnuiți care trăiesc în Rusia și suferă din pricina isteriei organelor de stat.

— Ești dat afară des de la ore?

— Da, oftează Sirajdi.

— Pe bună dreptate?

— Da, oftează din nou.

— Ce obrăznicii faci?

— Fug pe coridoarele școlii sau cineva mă lovește și îl lovesc și eu întotdeauna înapoi, ca să nu creadă ceilalți că pot să-mi facă rău și după aia profesorii mă întreabă: „I-ai lovit?" și eu spun întotdeauna adevărul și le răspund „Da", însă ceilalți nu recunosc și mă dau afară pe mine.

— Poate ar trebui să nu mai spui nici tu adevărul?

— Nu pot, oftează adânc. Nu sunt fată. Dacă am făcut ceva, recunosc.

— Știți, încearcă să-i împingă pe copiii noștri, pe cei mai mici, ca să cadă și să se lovească la cap. Și să moară...

Doamne ferește! Acestea n-au mai fost cuvintele lui Surajdi povestind despre el însuși, ci ale unor adulți. Nu vorbeau despre un agent special antrenat să-i distrugă pe teroriști, ci despre un copil cecen de șapte ani, pe nume Sirajdi Digaev. Este punctul de vedere expus în public de o anumită femeie care face parte din comitetul de părinți al clasei 2b de la Școala nr. 155 din Moscova, în care învață Sirajdi.

— Să știți că băiatul meu mi se plânge acasă că „Sirajdi nu are niciodată nimic și eu am și trebuie să-i împrumut", spune o altă mamă din același comitet.

Dar de ce se plânge copilul ei? Sigur că dacă cineva de lângă tine nu are un obiect și tu ai, poți foarte bine să i-l împrumuți!

— E o năpastă pentru toată lumea. Trebuie să înțelegeți lucrul ăsta. Copilul meu mi-a spus că nu și-a notat ce temă are de făcut acasă pentru că Sirajdi făcea atât de multă gălăgie că n-a putut-o auzi pe învățătoare. Sirajdi este incontrolabil. Ca toți cecenii. Trebuie să înțelegeți lucrul ăsta!, intervine altă mamă.

Conversația continuă în sala aproape goală. Copiii din clasa a doua au plecat acasă și acum comitetul de părinți discută despre cum ar putea să-l dea afară din școală pe un mic cecen, astfel încât „copiii noștri să nu mai învețe lucruri rele de la un posibil viitor terorist".

Poate credeți că am inventat ceva. Din păcate nu.

— Să nu ne înțelegeți greșit. Deși copilul e cecen, noi nu facem discriminări etnice. Nu. Nu vrem decât să ne protejăm copiii...

De ce anume să-i protejeze? În noiembrie, comitetul de părinți al clasei 2b a hotărât să țină o adunare în care să le atragă atenția părinților lui Sirajdi că, dacă nu-l vor disciplina până la Anul Nou și dacă, „cu toate că este cecen", nu va începe să se comporte așa cum crede de cuviință comitetul de părinți, îi vor cere directorului Școlii nr. 155 să-l exmatriculeze.

— Spuneți și dumneavoastră, de ce se adună toți în Moscova?

Adevăratul motiv iese la iveală când, după o săptămână sau două, un membru al comitetului de părinți încearcă să explice de ce au adoptat această rezoluție.

Ei bine, de ce să nu vină și „ei" în Moscova? Sunt atât de speciali locuitorii acestui oraș încât, dacă se află în vecinătatea unor cetățeni din alte părți ale Rusiei, ar putea să le fie afectată sensibilitatea?

— De ce spuneți că le este greu?, aproape strigă un alt părinte. Pe noi cine ne întreabă dacă ne este greu? Ce vă face să credeți că copiilor noștri le e mai ușor decât lui?

Ce? Ei bine, Sirajdi s-a născut în Cecenia în 1995. Când mama lui, Zulai, era însărcinată, peste tot în jurul ei explodau bombele. A fugit pentru că nu avea de ales, atunci când a început Primul Război Cecen. Astăzi, Zulai nu știe ce să

creadă când vede că, deși s-au mutat la Moscova în 1996 și băiatul ei cel mai mic a fost moscovit aproape toată viața, e încă îngrozit de focurile de artificii și de furtună. Se ascunde și plânge, fără să știe de ce.

— Deci, motivul este că încă nu se simt aici ca acasă, se aude vocea iritată a altui membru al comitetului de părinți. Se gândesc să aducă în mânăstirea noastră regulile lor? Nu, mulțumim foarte mult!

Iritarea este provocată de faptul că Alvi, tatăl lui Sirajdi, a venit la adunare, a ascultat tot ce au avut să-i spună părinții și după aceea s-a apucat și el să le explice problemele lui, cum a fost înjurat în fața copiilor de un polițist care a intrat cu bocancii în camera lor și cum el, tatăl lor, n-a putut face nimic. Copiii văzuseră totul.

Alvi le-a mai spus că principalul motiv pentru care familia lui locuia în Moscova și nu în Cecenia, în pofida situației incomode în care se aflau aici, era tocmai posibilitatea de a-și duce copiii la școală într-un loc unde nu se poartă un război permanent în jurul lor. Zulai era profesoară de matematică, dar era obligată să lucreze ca vânzătoare la piață, în loc să-și profeseze meseria la care se pricepea. Serile și le petreceau pregătind crochete de pui pe care le vindeau dimineața. Tot ce făceau el și cu Zulai era pentru binele copiilor.

— Ei bine, ce să mai spunem! Vor să pătrundă chiar în centrul Moscovei! Și se așteaptă să li se dea un apartament de 500 de dolari!

Aceasta a fost reacția comitetului de părinți la cererea lui Alvi.

— Nu vreau ca fiul meu/fiica mea să învețe în aceeași clasă cu un asemenea copil.

Acesta a fost verdictul dat lui Alvi și Zulei la adunarea părinților.

— Cine poate să ne spună că greșim?, întreabă membrii comitetului de părinți.

Nimeni, bineînțeles.

Merită să amintim aici o situație petrecută în ultimul secol, care a început într-un mod asemănător, dar a avut un final diferit. Când fasciștii au intrat în Danemarca, toți evreii au fost

obligați să-și coasă stele galbene pe haine, pentru a putea fi deosebiți ușor. Toți danezii și-au cusut imediat pe haine steluțe galbene, pentru a-i salva pe evrei, dar și pentru a evita pericolul de a deveni ei înșiși fasciști. Regele a fost și el alături de ei.

În Moscova de azi, situația este total opusă. Când autoritățile i-au lovit pe cecenii care sunt vecinii noștri, noi nu ne-am cusut steluțe galbene în semn de solidaritate, ci, din păcate, am procedat exact invers. Noi avem grijă ca Sirajdi să nu-și piardă niciodată sentimentul că este un paria.

Îl rog să-mi arate caietul de exerciții la limba rusă. Notele oscilează de la mici, „2"-uri, la cele medii, „3"-uri. Scrisul lui Sirajdi este dezordonat, iar Elena Dmitrievna îi reamintește acest lucru aproape la fiecare pagină. Ea este învățătoarea clasei, care își scrie cuvintele de mustrare pe caiete aproape caligrafic. A fost învățătoare timp de 35 de ani, toți petrecuți în școala primară.

Elena Dmitrievna nu i-a susținut pe părinții din comitet în încercarea lor de a scăpa de băiatul cecen, dar nici nu și-a cusut o steluță galbenă. Nu a refuzat categoric să ia parte la protestul lor, deși ar fi putut-o face, oprind astfel persecuția familiei Digaev de către renumita „opinie publică" rusă. Sirajdi se învârtește ca un titirez. Nu are niciun chef să-mi arate caietul de exerciții la rusă. Încearcă toate vicleniile pentru a-mi atrage atenția către caietul de matematică, unde situația este mult mai bună. Sirajdi este un copil obișnuit, care nu poate sta locului. În primul rând, își dorește foarte mult să fie admirat de ceilalți. De ce ar trebui să fie altfel, un băiat modest care stă cu capul plecat, așa cum vor să-l vadă cei din comitetul de părinți, pentru a fi mai puțin cecen?

Curând îl plictisește chiar și caietul de matematică. Iese în fugă, promițându-mi că-mi desenează „o sabie și un om". Face totul în mare grabă. Se întoarce repede, cu un bloc de desen pe care e schițat un bărbat cu mușchi puternici din *Stăpânul inelelor* și o sabie ușoară, desenată stângaci cu creion galben.

„Știți, n-am vrut decât ce este mai bine pentru el", spun acum părinții din clasa 2b, dându-și seama că povestea campaniei lor împotriva unui băiețel cecen ca urmare a isteriei de

după asediul de la *Nord-Ost* a devenit subiect pentru jurnaliști. „Doar cele mai bune lucruri..."

Va crede Sirajdi în ceea ce ei consideră că este mai bine pentru el? E adevărat că se bate cu ceilalți copii în recreații. La orele de desen stropește pereții cu culori. Își îmbrâncește și colegii de clasă și, cu cât mai des face toate aceste lucruri, cu atât mai mult aceștia îl fac să priceapă că el este ciudatul clasei 2b.

Aceasta este viața în Rusia după *Nord-Ost*. Lunile au trecut și treptat a devenit și mai limpede faptul că teribila tragedie are de fapt utilitatea ei. A ajuns să fie chiar convenabilă pentru o mulțime de oameni, dintr-o mie de motive.

Mai întâi, pentru președintele cu popularul lui cinism înnăscut. După toată această oroare cu sfârșit cutremurător, el a început să-și atribuie pe față dividende internaționale utile. N-a ezitat să folosească sângele altor oameni nici pentru consolidarea propriilor relații în interiorul Rusiei.

La baza piramidei sunt măruntele gâlcevi dintr-o mică școală și polițiștii de rând care au fost foarte bucuroși să-și mărească punctajele la „antiterorism" înaintea Anului Nou, pentru a se califica la prime. Freneticul șovinism anticecen și atacurile rasiale din zilele imediat următoare asediului de la *Nord-Ost* s-au „copt", devenind un rasism pragmatic și temeinic.

„Ce să facem atunci, să punem mâna pe arme?" întreabă unii bărbați ceceni. Îi poți auzi cum strâng din dinți a neputință. „Nu mai pot îndura", oftează alții.

Este un semn de slăbiciune, bineînțeles, care nu le face niciun bine, mai ales când sunt observați de copiii lor. Totuși, ce ar trebui să facă?[14]

AKAKI AKAKIEVICI PUTIN II

M-am întrebat de multe ori de ce sunt atât de pornită împotriva lui Putin. De ce îmi displace atât de mult, încât m-am simțit datoare să scriu o carte despre el? Nu sunt unul dintre oponenții lui politici sau rivalii lui, sunt doar o femeie care trăiește în Rusia. Sunt pur și simplu o moscovită de 45 de ani, care a trecut prin perioada cea mai degradantă a Uniunii Sovietice, a anilor '70 și '80. Nu vreau ca atmosfera aceea să se mai întoarcă.

Îmi propun să termin scrierea acestei cărți pe 6 mai 2004. Nu a existat nicio contestare miraculoasă a rezultatelor alegerii prezidențiale din 14 martie. Opoziția le-a acceptat. Prin urmare, ziua de mâine va fi martora debutului lui Putin II, președintele reales cu o majoritate incredibilă, de peste 70%. Chiar dacă scădem 20 de procente ca „voturi aranjate", a primit totuși destule pentru a deveni președinte.

În câteva ore, Putin, un locotenent-colonel tipic al KGB-ului sovietic, o sosie a lui Akaki Akakievici, eroul umil din *Mantaua* lui Gogol, va urca încă o dată pe tronul Rusiei. Concepțiile lui sunt înguste, provinciale, așa cum o sugerează și rangul lui; are personalitatea lipsită de atracție a unui locotenent-colonel care nu a ajuns niciodată colonel, comportamentul unui agent al poliției politice care obișnuiește să-și bage nasul în viața propriilor colegi. Și este răzbunător: la ceremonia de instalare în funcție nu a fost invitat nici măcar unul dintre oponenții lui, niciunul dintre partidele politice care se află cumva în afara liniei.

Brejnev a fost o figură dezagreabilă, Andropov a fost un dur, deși a avut măcar o spoială democratică. Cernenko a

fost stupid, iar Gorbaciov n-a fost pe placul rușilor. Elțin ne determina uneori să ne facem cruce gândindu-ne unde ne-ar putea duce isprăvile lui.

Acum avem de-a face cu chintesența lor. Mâine, garda lor de corp din Eșalonul 25 – omul din cordonul de securitate pe lângă care treceau coloanele VIP-urilor –, Akaki Akakievici Putin, va păși țanțoș pe covorul roșu al sălii tronului din Kremlin, ca și cum el ar fi cu adevărat șeful. Împrejurul lui va străluci aurul țarist, servitorii vor zâmbi umili, iar tovarășii de arme, selectați atent din rândurile mai joase ale KGB-ului și care numai sub Putin s-ar fi putut ridica în posturile importante pe care le ocupă, se vor împăuna plini de importanță.

Ni l-am putea imagina pe Lenin pășind ca un nabab când a intrat în 1918, după Revoluție, în Kremlinul cucerit. Istoriile oficiale comuniste – altele nici nu avem – ne asigură că de fapt împăunarea lui era foarte modestă, dar puteți fi siguri că această modestie era insolentă. Priviți-mă cât sunt de mic și de umil! Ați crezut că sunt un nimeni, dar acum am reușit. Am supus Rusia exact așa cum am vrut. Am forțat-o să mi se închine.

Mâine, un copoi KGB-ist, care nici măcar în această calitate nu a făcut cine știe ce impresie, va umbla prin Kremlin la fel ca Lenin. O să-și ia revanșa.

Să dăm totuși filmul puțin înapoi.

Victoria lui Putin a fost prevăzută de toți, atât în Rusia, cât și în restul lumii, mai ales după umilința suferită de partidele democrat și liberal din opoziție în alegerile parlamentare din 7 decembrie 2003. Așadar, rezultatul din 14 martie nu i-a surprins decât pe unii. Am avut observatori internaționali, dar totul s-a consumat într-o notă ponderată. Ziua votului a fost de asemenea un remake contemporan al pantomimei autoritare, birocratice, în stil sovietic, a „poporului care își exprimă voința", zi pe care mulți dintre noi, printre care și eu, ne-o amintim mult prea bine. În perioada aceea mergeai la votare și introduceai buletinul de vot în urnă fără să te intereseze numele scrise pe el, pentru că rezultatul era cunoscut dinainte.

Cum au reacționat oamenii de data asta? Oare paralelismul situației să fi trezit pe cineva din inerție în data de 14 martie 2004? Nu. Oamenii au mers ascultători la secțiile de votare, au introdus buletinele de vot în urne și au ridicat din umeri: „Ce putem noi să facem?" Toată lumea e convinsă că Uniunea Sovietică a renăscut și că nu mai are nicio importanță ce gândim.

Pe 14 martie am stat lângă secția de votare de pe strada mea, Dolgoruki, din Moscova. Odată cu venirea lui Elțin a primit acest nume, în loc de Kaliaev. Acesta fusese un terorist din perioada țaristă, apreciat mai târziu ca revoluționar. A devenit strada Dolgoruki în cinstea prințului care și-a avut moșia aici în vremea lui Kaliaev, înainte de venirea bolșevicilor.

Am vorbit cu oamenii care mergeau la vot și ieșeau repede afară după ce luaseră parte la șaradă. Erau apatici, complet indiferenți față de evenimentul alegerii lui Putin pentru al doilea mandat. „Asta vor «ei» să facem? Bine. Nu-i mare lucru." Aceasta este starea generală de spirit. Câțiva s-au amuzat: „Poate acum o să-i spună din nou strada Kaliaev."

Revenirea sistemului sovietic odată cu consolidarea puterii lui Putin este evidentă.

Trebuie spus că situația aceasta nu a devenit posibilă doar din cauza propriei noastre neglijențe, a apatiei și oboselii după o schimbare mult prea revoluționară. S-a întâmplat și mulțumită corului de încurajări primite din Vest, mai ales de la Silvio Berlusconi, care pare să se fi îndrăgostit de Putin. El este principalul „cavaler" european al lui Putin, deși acesta se bucură și de sprijinul lui Blair, al lui Schroeder și al lui Chirac și nu este descurajat în acțiunile lui nici de juniorul Bush de peste ocean.

Așadar, nimic nu a stat în calea revenirii omului KGB-ului la Kremlin, nici Vestul, nici vreo opoziție serioasă din interiorul Rusiei. În tot timpul așa-numitei campanii electorale, din 7 decembrie 2003 până pe 14 martie 2004, Putin a ridiculizat electoratul pe față.

Principalul indiciu al disprețului său a fost refuzul de a participa la dezbaterea oricărui subiect. A respins orice discuție despre politicile guvernării sale din ultimii patru ani.

Nu au fost desconsiderați doar reprezentanții partidelor din opoziție, ci chiar conceptul de opoziție. Putin nu a făcut nicio promisiune pentru linia politică viitoare și a nesocotit orice fel de campanie. În schimb, la fel cum se proceda în regimul sovietic, a fost prezent în fiecare zi pe ecranele televizoarelor, în timp ce primea în Kremlinul lui înalte oficialități și împărțea sfaturi competente despre cum trebuie conduse ministerele sau departamentele de care răspundea fiecare.

A existat, bineînțeles, și o oarecare porție de măgulire a publicului. S-a purtat exact ca Stalin. A fost și el, în același timp, „prietenul tuturor copiilor", și „primul fermier al națiunii", „cel mai bun miner", „camaradul tuturor atleților" și „cel mai bun producător de filme".

N-a trecut totuși dincolo de măgulire. Orice emoție adevărată s-a uscat, parcă absorbită de nisip. Nu au existat proteste cu adevărat serioase în legătură cu refuzul dezbaterilor.

Neîntâmpinând rezistență, a devenit și mai îndrăzneț. E o mare greșeală să credem că nu observă nimic, că nu reacționează niciodată și că nu urmărește decât puterea, așa cum am fost îndemnați s-o facem.

Este foarte atent și ține cont de ceea ce observă. Urmărește îndeaproape această națiune pe care o controlează.

În această privință se comportă exact ca un membru al poliției secrete din vremea lui Lenin. Stilul este întru totul identic cu cel al unui agent KGB-ist. Mai întâi, un cerc îngust de indivizi lansează din zbor niște informații. În Rusia de astăzi, aceștia formează elita politică a capitalei. Scopul vizează sondarea reacțiilor față de o anumită linie politică. Dacă nu există reacții sau ele sunt lipsite de consistență, totul este în ordine. Putin poate să-și promoveze metodele în continuare, să-și răspândească ideile sau să procedeze cum crede de cuviință, fără să fie obligat „să-și păzească spatele".

Aici s-ar putea face o scurtă digresiune, legată mai puțin de Putin, cât de noi, locuitorii Rusiei. Putin are susținători și asistenți, oameni cu interese legitime pentru cea de-a doua urcare a lui pe tron, persoane care s-au concentrat în momentul de față în cabinetul președintelui. Aceasta este instituția

care conduce cu adevărat țara, nu guvernul care pune în aplicare deciziile președintelui, nici parlamentul care parafează legile dorite de el. Oamenii lui urmăresc cu multă atenție reacțiile din societate. Este complet greșit să credem că acestea nu-i preocupă. Noi suntem responsabili pentru politica lui Putin, în primul rând noi, nu Putin. Faptul că ne limităm reacțiile față de el și de manipularea cinică a Rusiei la simple comentarii în bucătărie i-a permis să facă toate lucrurile pe care le-a făcut în ultimii patru ani. Societatea a manifestat un anumit grad de apatie, care i-a acordat lui Putin îngăduința de care avea nevoie. Am reacționat la acțiunile și discursurile lui nu doar letargic, ci și temător. Când *cekiștii* și-au fortificat puterea, le-am permis să ne observe teama și în acest fel n-am făcut decât să le intensificăm impulsul de a ne trata ca pe niște vite. KGB-ul îi respectă numai pe cei puternici. Pe cei slabi îi devorează. Noi ar trebui să știm acest lucru mai bine decât oricine altcineva.

Să revenim la luna februarie 2004. La un moment dat, aparatul Kremlinului de sondare a opiniei publice a avertizat că oamenii au început să se sature de refuzul insolent al lui Putin de a participa la dezbateri și de lipsa oricărui semn caracteristic pentru o campanie electorală.

Pentru a revigora electoratul apatic, Kremlinul a anunțat că Putin s-a hotărât „să ia măsuri ferme". Acestea s-au dovedit a fi o remaniere a guvernului, cu trei săptămâni înaintea zilei alegerilor.

La început, toată lumea a rămas uluită. Părea o aiureală desăvârșită. Potrivit Constituției, întregul guvern demisionează oricum după alegeri. Președintele nou desemnat alege premierul, care la rândul lui propune miniștrii care urmează să fie confirmați de președinte. Ce sens ar fi putut să aibă numirea unui premier acum, când după instalarea președintelui urma o nouă numire? Ce scop avea această manevră smintită care ar fi putut paraliza și mai mult funcționarea unui guvern afectat de corupție, care își petrecuse deja o bună parte a timpului de lucru ocupându-se de propriile interese comerciale?

Deşi înlocuirea membrilor guvernului cu o lună înaintea termenului prevăzut de Constituţie era complet năucitoare, a avut într-adevăr efectul revigorării procesului electoral. Elita politică a fost pusă în mişcare, canalele de televiziune au început să fie asaltate de jocul ipotezelor privind preferinţele preşedintelui, analiştilor politici li s-a dat un subiect de discuţie şi presa a avut în sfârşit ceva de scris despre campania electorală.

Numai că această mişcare de însufleţire a lumii politice a durat, în cel mai bun caz, doar o săptămână. Trepăduşii politici ai lui Putin au intonat în cor la televiziune că preşedintele procedase în acest fel pur şi simplu pentru că voia să fie „absolut onest cu dumneavoastră", nu dorea „să intre în alegeri cu mâţa în traistă" (lucru prin care înţelegeau, evident, urmarea procedurii constituţionale pentru înlocuirea guvernului). Avea intenţia să-şi prezinte viitorul drum politic înainte de 14 martie.

Aici trebuie spus că oamenii, din păcate, l-au crezut, peste jumătate din electorat în orice caz. Jumătatea care a admirat şi a aplaudat această argumentaţie absurdă şi necinstită are o caracteristică distinctivă importantă. Sunt oameni care îl iubesc pe Putin şi au încredere în el fără rezerve, fără critici, într-un mod iraţional şi fanatic. Ei cred în Putin. Punct.

În săptămâna care a precedat numirea unui nou premier, imaginile din mass-media prezentau numai această „dragoste" a oamenilor pentru Putin, devenită de acum familiară. Cei care au avut încredere în autenticitatea motivelor enunţate pentru schimbarea cabinetului au ignorat evidentele rezultate paradoxale.

Ar trebui să crezi cu adevărat totul fără rezerve, ca şi cum ai fi îndrăgostit pentru prima oară, ca să nu-ţi treacă imediat prin minte întrebarea: de ce nu a ales Putin o cale mai puţin spectaculoasă decât demiterea întregului guvern pentru a-şi prezenta viitorul drum politic? Avea o mulţime de opţiuni. Ar fi putut, de exemplu, să participe la dezbaterile televizate. Dar a ales altceva. Săptămâna de după dizolvarea guvernului a fost martora unui nivel de cinism nemaiatins până atunci.

Locuitorilor Rusiei care se uitau la televizoare li s-a spus de fapt că nu avea nicio importanță ce se întâmpla pe 14 martie. Totul fusese deja hotărât. Putin urma să fie Țarul. Aghiotanții lui au ajuns chiar să spună: „Președintele vrea să vă arate dinainte care-i va fi direcția politică, pentru că aceasta este singura opțiune pe care o aveți."

Ziua în care urma să fie anunțat numele noului prim-ministru a fost pregătită cu o întreagă ceremonie, ca aceea care precedă apariția eroului principal într-o operă pentru a-și cânta prima arie. Președintele ni se va adresa mâine dimineață. În două ore. Într-o oră. Peste zece minute. Mai mult, televiziunile ne-au asigurat că persoana al cărei nume urma să ne fie revelat ar putea fi succesorul președintelui în anul 2008.

În Rusia este foarte important să nu pari ridicol. Lucrurile pot lua o întorsătură urâtă. Oamenii încep să facă bancuri și te poți transforma într-un Brejnev. Când Putin și-a anunțat noul guvern, până și cei mai înfocați susținători ai lui s-au prăpădit de râs. Era imposibil să nu vezi că oamenii de la Kremlin înscenaseră o farsă foarte proastă. N-a fost vorba decât despre o măruntă reglare de conturi, e drept, supusă unor nesfârșite interpretări și învăluită în tot felul de efecte teatrale și ornamente retorice care invocau măreția Rusiei.

Numai că din munții cei falnici își făcuse apariția un șoricel. Practic, toți vechii miniștri își păstraseră pozițiile. Numai premierul, Mihail Kasianov, fusese înlăturat. El îl făcuse pe Putin să strâmbe din nas de mai multe luni și din mai multe motive, importante sau mărunte. Era o moștenire a epocii Elțin. Când își înscăunase succesorul, fostul președinte îl rugase pe Putin să nu-l înlăture pe Kasianov.

Premierul Kasianov, singurul dintre principalii actori de pe scena politică a Rusiei, s-a opus categoric arestării oligarhului liberal Mihail Hodorkovski și distrugerii treptate a companiei petroliere Iukos. Aceasta a fost cea mai transparentă companie din țara noastră coruptă, prima care a funcționat în concordanță cu practica financiară acceptată pe plan internațional. Lucra „în alb", așa cum spun oamenii în Rusia, și în plus dona peste 5% din profitul anual brut

pentru susținerea financiară a unei universități mari, a unor orfelinate și avea un program bogat de activități caritabile.

Însă Kasianov lua apărarea unui om pe care Putin îl inclusese de ceva timp în rândul dușmanilor personali, deoarece Hodorkovski contribuia cu sume importante la susținerea opoziției democratice, în special a partidului liberal Iabloko și a Uniunii Forțelor de Dreapta.

Așa cum înțelege Putin viața politică, inițiativa respectivă era o insultă personală gravă. El a dovedit public de multe ori că este incapabil să înțeleagă conceptul discuției, mai ales în politică. O persoană pe care Putin o consideră inferioară lui n-ar trebui să-l contrazică, iar dacă o face, îi devine inamic. Putin nu-și alege deliberat acest comportament. Nu este un tiran și un despot înnăscut. Pur și simplu a fost educat să gândească în termenii deprinși în cadrul KGB-ului, organizație pe care o consideră un model ideal, așa cum a declarat-o public nu numai o dată. De aceea, imediat cum cineva nu este de acord cu el, Putin îi cere categoric „să termine cu isteria". Acesta este motivul care se ascunde în spatele refuzului de a participa la dezbaterile preelectorale. Nu se simte în elementul lui când este nevoit să poarte un dialog. Nu știe cum s-o facă. Genul lui este monologul în stil militar. Cât timp ești subordonat, nu deschizi gura. Când devii șef, vorbești în monologuri și datoria inferiorilor este să pretindă că sunt de acord. Este o versiune politică a comportamentului ofițerilor în armată, care conduce uneori la război total, ca în cazul lui Hodorkovski.

Să ne întoarcem la remanierea guvernului. Kasianov era eliminat. Miniștrii au revenit la vechile portofolii și Putin l-a parașutat ceremonios pe Mihail Fradkov în poziția de premier. În ultimul timp Fradkov ocupase un loc în ierarhia noastră birocratică, fiind reprezentantul Federației Ruse la instituțiile europene de la Bruxelles. Este un tip greu de descris, care nu-ți atrage atenția prin nimic – amabil, cu umerii înguști și un șezut mare. Cei mai mulți ruși au aflat că țara noastră avea un ministru federal care se numea Fradkov abia când a fost desemnat în funcția de premier, ceea ce, potrivit

experienței rusești, înseamnă că este un reprezentant modest al aceloraşi servicii cărora Putin le-a dedicat cea mai mare parte a vieții sale active.

Țara a râs în gura mare când a auzit de înălțarea în rang a lui Fradkov, dar Putin a insistat și chiar a început să-și explice alegerea „bazată pe o convingere fermă", spunând că voia să fie deschis în fața electoratului și să intre în alegeri cu oameni care să știe dinainte cu cine vor colabora în lupta împotriva celor mai mari rele din Rusia, corupția și sărăcia.

Poporul rus, adică atât jumătatea care îl sprijinea pe Putin, cât și cealaltă, nu s-a oprit nici acum din râs. Farsa Kremlinului a continuat. Dar, deși Fradkov nu era cunoscut la nivelul țării, comunitatea oamenilor de afaceri și-l amintea prea bine. Este un funcționar tipic din *nomenklatura* sovietică, ocupând încă de pe vremea comuniștilor tot felul de posturi birocratice și sărind de la unul la altul, fără nicio legătură cu formația lui profesională. Este un șef tipic, pentru care nu are prea mare importanță ce conduce, atâta vreme cât se află pe scaunul conducătorului. Pe când era director al Serviciului Poliției Federale a Taxelor, acesta avea reputația celui mai corupt minister din serviciile civile rusești. Birocrații lui luau mită practic pentru orice formular pe care îl emiteau și pentru orice consultație. Drept urmare, serviciul a fost închis, dar de Fradkov cineva „a avut grijă", potrivit tradițiilor nemuritoare ale *nomenklaturii* sovietice. A fost transferat încă o dată, de data aceasta la Bruxelles.

Premierul Fradkov s-a grăbit să se întoarcă la Moscova, stârnind amuzament și cu această ocazie. În primul interviu de după numirea în noua funcție, care i s-a luat pe aeroport, a mărturisit că de fapt nu știa cum trebuie să fie prim-ministru. Nu, nu avea planuri, totul venise pe negândite. Aștepta să vadă care erau aranjamentele și ce instrucțiuni va primi.

Rusia este o țară unde multe lucruri se desfășoară în spatele cortinei, iar majoritatea oamenilor au memoria scurtă. În pofida necunoașterii aranjamentelor și a lipsei instrucțiunilor de la Putin, care nu au fost făcute publice niciodată,

Duma a aprobat numirea lui Fradkov cu o majoritate convingătoare, făcând referire la datoria ei „de a împlini dorința alegătorilor care au încredere în președintele Putin în toate privințele". Această Dumă, a cărei componență a rezultat în urma alegerilor din 7 decembrie 2003, nu manifestă practic nicio opoziție față de Putin și se află sub controlul ferm al Kremlinului.

A sosit și ziua de 14 martie. Totul s-a petrecut conform scenariului Kremlinului. Viața a continuat ca și mai înainte. Birocrații s-au întors neobosiți la aceleași hoții. Omorurile în masă au continuat în Cecenia, după ce în timpul alegerilor existase o perioadă de acalmie, pentru a le da speranțe celor care așteptaseră pacea timp de patru ani. Al Doilea Război Cecen începuse la mijlocul anului 1999, imediat înaintea primului mandat prezidențial al lui Putin. Așa cum este obiceiul în regiunile asiatice, chiar înaintea implementării celui de-al doilea mandat, doi comandanți militari ceceni și-au depus armele la picioarele marelui conducător. Rudele lor fuseseră arestate și urmau să fie ținute în captivitate până când comandanții declarau că îl sprijină pe Putin și că au renunțat la orice gând de independență. Oligarhul Hodorkovski s-a apucat să-i trimită lui Putin scrisori de penitență din închisoare. Iukos sărăcea într-un ritm accelerat. Berlusconi a venit să ne viziteze și prima întrebare pe care i-a pus-o amicului Vladimir a fost să se intereseze cum a putut aduna 70% din voturile electoratului. Putin nu i-a oferit niciun sfat clar, pentru că prietenul Berlusconi cu siguranță nu l-ar fi înțeles – până la urmă, este totuși un european.

Au plecat într-o excursie în regiunea Lipețk, au deschis o linie de producție pentru mașini de spălat și au urmărit o demonstrație a aviației militare. Putin a continuat să-i mustruluiască la televiziune pe birocrații cu funcții înalte. Este postura în care îl vedem de obicei, fie primind rapoartele oficialităților în biroul său din Kremlin, fie făcând praf pe cineva în cadrul unui monolog. Filmările sunt regizate metodic, de specialiștii în relații publice. Nu există nicio improvizație, nimic nu e lăsat la voia întâmplării.

Putin a fost arătat poporului chiar și de Paște, în locul lui Iisus. S-a ținut o slujbă la Biserica lui Iisus Hristos Mântuitorul, catedrala Moscovei, o structură de beton înălțată pe locul unui bazin de înot în aer liber din timpul sovieticilor. Trecuse aproape o lună de la a doua alegere ca președinte. Dimineață, la începutul Utreniei Mari, lângă Putin stăteau umăr la umăr, ca la o paradă militară, premierul Fradkov și Dmitri Medvedev, noua eminență cenușie de la Kremlin, șeful cabinetului președintelui, un bărbat cu statură mică și cap mare. Cei trei își făceau cruce cu stângăcie, ca niște clovni, Medvedev atingându-și cu mâna fruntea și apoi organele genitale. Era hilar. După Putin, Medvedev i-a strâns și el mâna patriarhului, de parcă era unul dintre colegii lui, în loc să i-o sărute, după ritualul bisericesc. Patriarhul a trecut cu vederea greșeala. Consilierii de imagine din Kremlin sunt eficienți, dar, bineînțeles, destul de ignoranți în chestiuni de acest gen și nu le spuseseră politicienilor ce trebuie să facă. Lângă Putin stătea primarul Moscovei, Iuri Lujkov, care era în spatele construirii catedralei, singurul care știa cum să invoce protecția Crucii așa cum se cuvenea. Patriarhul i s-a adresat lui Putin cu „Înaltă Excelență", făcându-i și pe cei neimplicați direct să se înfioare. Dat fiind că o mulțime de posturi de la vârful aparatului guvernamental sunt ocupate de foști ofițeri KGB, Învierea Domnului a devenit acum un ritual național obligatoriu, înlocuind parada de 1 Mai.

Începutul Utreniei Mari a fost și mai comic decât strângerile de mâini cu patriarhul. Ambele canale ale televiziunii oficiale de stat au transmis în direct procesiunea de ocolire a catedralei, care precedă slujba. Patriarhul a participat și el, deși era bolnav. Comentatorul televiziunii, un om credincios și cunoscător al rânduielilor bisericești, le explica telespectatorilor că în tradiția ortodoxă ușile bisericii trebuie să fie închise înaintea miezului nopții, deoarece simbolizează intrarea în grota unde a fost așezat corpul lui Iisus. După miezul nopții, credincioșii ortodocși care participă la procesiune așteaptă deschiderea ușilor. Patriarhul stă în capătul de sus al scării și este primul care intră în templul gol, unde Învierea Mântuitorului s-a produs deja.

Când patriarhul a rostit prima rugăciune după miezul nopții în fața ușilor templului, acestea au fost trase la o parte și din spatele lor au apărut: Putin, modestul nostru președinte, umăr la umăr cu Fradkov, Medvedev și Lujkov.

Nu știi dacă să râzi sau să plângi. O seară de comedie în Noaptea Sfântă. Spuneți-mi ce-ar putea să-ți placă la acest individ care profanează tot ce atinge.

Cam în același timp, pe 8 aprilie, două fetițe gemene de nouă luni au fost declarate *șahizi* – martiri pentru credință – în Cecenia. Erau de la mica fermă cecenă Rigah și fuseseră omorâte înainte de a învăța să meargă. După 14 martie, în Cecenia au fost reluate implacabil operațiunile militare. Armata, în forma statului-major regional operativ pentru coordonarea operațiunilor antiteroriste, a anunțat că încerca să-l captureze pe Basaev: „O operațiune militară pe scară largă este în desfășurare pentru a-i distruge pe participanții formațiunilor armate." Nu au reușit să-l prindă pe Basaev, dar pe 8 aprilie, în jurul orei 14, ca parte a „operațiunii militare", ferma Rigah a fost supusă unui bombardament cu rachete. Au fost omorâți toți cei care se aflau atunci la fermă: o mamă și cinci copii. Scena pe care a văzut-o Imar-Ali Damaev, tatăl familiei, l-ar fi transformat pe cel mai înverșunat militant într-un pacifist pe viață, sau într-un atentator sinucigaș cu bombă. Soția lui de 29 de ani, Maidat, era moartă, strângându-i alături pe Djanati, de patru ani, Jadarat, de trei ani, Umar-Haji, de doi ani, și pe micuța Zara, de nouă luni. Îmbrățișarea mamei nu l-a salvat pe niciunul dintre ei. La o parte zăcea corpul micuț al Zurei, sora geamănă a Zarei. Maidat nu avusese loc și probabil nici timp să-l acopere cu corpul ei și pe al cincilea copil, iar micuța Zura nu avusese vreme să se târască singură pe cei doi metri până la ea. Imar-Ali a adunat fragmentele rachetei antipersonal și a găsit numărul proiectilului ucigaș: 350 F 8-90. Nu a fost greu, numărul era ușor de citit. Au început să îngroape corpurile, iar *mullahul*, un învățat musulman din satul învecinat, i-a declarat martiri pe toți cei care fuseseră măcelăriți. Au fost îngropați în aceeași seară, cu trupurile

nespălate, fără haine de înmormântare, îmbrăcați așa cum erau atunci când moartea și-a luat obolul.

De ce îmi displace atât de mult Putin? Pentru că anii trec. În vara aceasta se vor împlini cinci ani de la începerea celui de-al Doilea Război Cecen. Nu sunt semne că s-ar apropia de sfârșit. În perioada inițială a confruntării armate, copiii care aveau să fie declarați martiri nu se născuseră încă, dar toate omorurile copiilor din 1999, în bombardamente și epurări, rămân cazuri nerezolvate, neinvestigate de instituțiile care asigură legea și ordinea. Ucigașii de prunci nu au stat niciodată acolo unde le era locul, în boxa acuzaților. Putin, marele „prieten al tuturor copiilor", nu a cerut niciodată acest lucru. Armata continuă să facă ravagii în Cecenia, așa cum i-a îngăduit președintele încă de la începutul războiului, ca și cum operațiunile ei ar fi fost conduse pe un teren de antrenament nelocuit.

Acest masacru al inocenților nu a stârnit niciun vifor în Rusia. Nici măcar o singură televiziune nu a transmis imagini cu cei cinci copii ceceni care au fost măcelăriți. Ministrul Apărării nu a demisionat. Este un prieten personal al lui Putin și lumea vede în el un posibil succesor în 2008. Comandantul Forțelor Aeriene nu a fost demis. Comandantul-șef însuși nu a ținut niciun discurs de condoleanțe. În jurul nostru, într-adevăr, lucrurile se desfășurau ca de obicei în restul lumii. Au fost omorâți ostatici în Irak. Națiunile și popoarele au cerut ca guvernele și organizațiile internaționale să-și retragă trupele pentru a salva viețile oamenilor care își făceau datoria. Dar în Rusia liniștea s-a așternut peste toate.

De ce îmi displace atât de mult Putin? Tocmai din acest motiv. Îmi displace pentru lipsa lui de emoții, mai rea decât crima, pentru cinismul lui, pentru rasismul lui, pentru minciunile lui, pentru gazul pe care l-a folosit în asediul de la *Nord-Ost*, pentru masacrul inocenților care a continuat pe parcursul întregului său mandat de președinte.

Acesta este punctul meu de vedere. Alții au păreri diferite. Uciderea copiilor nu i-a împiedicat pe unii să încerce să

prelungească perioada președinției lui Putin la zece ani. Pentru aceasta au fost create mișcări noi de tineret, în urma instrucțiunilor Kremlinului. Adjunctul șefului de cabinet al lui Putin este un oarecare Vladimir Surkov, decanul recunoscut al relațiilor publice din Rusia. Acesta se pricepe să țeasă plase formate din înșelăciune pură, minciuni în locul realității, cuvinte în locul faptelor. În prezent, este moda mișcărilor politice fictive create prin directivele Kremlinului. Nu vrem ca Vestul să ne suspecteze că am avea un sistem unipartit, că ne lipsește pluralismul și recădem în autoritarism. Apar brusc grupări numite „Mergând împreună", „Cântând împreună", „Pentru stabilitate" sau alte versiuni de ultimă oră ale mișcării pionierilor din Uniunea Sovietică. O trăsătură distinctivă a acestor mișcări cvasipolitice este uluitoarea viteză cu care, fără obișnuitele subterfugii birocratice, sunt înregistrate legal de Ministerul Justiției, care este foarte prudent de obicei față de încercările de a înființa orice organizație cu tentă politică. Prima acțiune publică a noii mișcări constă de obicei în anunțarea faptului că va milita pentru prelungirea perioadei de mandat al preaiubitului nostru președinte. Lui Putin i s-a făcut un asemenea cadou la instalarea sa în funcție, pe 7 mai. La sfârșitul lui aprilie, mișcarea „Pentru stabilitate" a început procedurile pentru prelungirea mandatului, plecând de la ideea că Putin este garantul stabilității. În același timp, membrii acestei mișcări în format de buzunar au solicitat o anchetă privind rezultatele privatizării, ceea ce i-a plasat în rândul dușmanilor lui Hodorkovski și, prin urmare, al amicilor lui Putin. Comisia electorală a Moscovei s-a grăbit să accepte cererea tinerilor participanți ai mișcării „Pentru stabilitate" de a iniția procedurile pentru organizarea unui referendum național în vederea prelungirii mandatului lui Putin.

Așa stăteau lucrurile în ziua instalării, 7 mai 2004. Soarta i-a oferit lui Putin șansa imensă de a deține puterea, pe care a folosit-o cu rezultate catastrofale. Îmi displace acest om pentru că nu-i plac oamenii. Ne disprețuiește. Ne percepe ca pe un mijloc de a-și atinge propriile scopuri, de a obține și a păstra puterea personală, atât și nimic mai mult. Așadar, consideră

că poate să facă tot ce vrea cu noi, să se joace cu noi după bunul plac, să ne distrugă după cum crede de cuviință. Suntem nimeni, în timp ce el, pe care șansa l-a ridicat în vârf, este astăzi Țar și Dumnezeu.

Am mai avut și altădată în Rusia conducători cu acest gen de viziune. Ne-au împins înspre tragedii, mari vărsări de sânge, războaie civile. Eu nu mai vreau așa ceva. De aceea îmi displace acest cekist sovietic tipic, care pășește țanțoș pe covorul roșu din Kremlin către tronul Rusiei.

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

Data de 10 iulie este o zi obișnuită în calendarul Rusiei. Întâmplător, este ultima zi în care se mai pot aduce completări la textul acestei cărți.

Ieri seară târziu, în Moscova a fost omorât Paul Hlebnikov, redactor-șef al ediției *Forbes Magazine* în limba rusă. A fost secerat la ieșirea din redacția revistei. Hlebnikov era faimos pentru articolele despre oligarhii noștri, despre structura de „capitalism gangsteresc" a societății ruse și despre uriașele sume de bani pe care unii concetățeni de-ai noștri au reușit să pună mâna cu mare ușurință. Tot seara trecută, de data aceasta în Vladivostok, a fost spulberat de o grenadă și Victor Cerepkov. El era un membru al parlamentului nostru, Duma de Stat, care își câștigase faima de apărător al celor mai slabi și mai săraci locuitori ai țării. Cerepkov candida pentru postul de primar al Vladivostokului său natal, orașul cel mai important din Extremul Orient al Rusiei. Ajunsese cu succes în cel de-al doilea tur și se pare că avea șanse destul de mari să fie ales. La ieșirea din sediul de campanie a fost ucis de o mină antipersonal activată de un fir declanșator.

Da, în Rusia s-a instalat stabilitatea. Este o stabilitate monstruoasă, în care nimeni nu-și mai caută dreptatea în sălile de judecată, unde servilismul și partizanatul magistraților sunt etalate ostentativ. Nimeni dintre oamenii întregi la minte n-ar căuta protecție din partea acestor instituții însărcinate cu păstrarea legii și ordinii, deoarece ele sunt total corupte. Legea linșajului este la ordinea zilei, atât în concepția oamenilor, cât și în acțiuni. Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

Președintele însuși a dat un exemplu, distrugându-ne principala companie petrolieră, Iukos, după ce l-a trimis la închisoare pe directorul executiv, Mihail Hodorkovski. Putin se simțise desconsiderat de acesta, așa că s-a răzbunat, dar nu s-a mulțumit doar cu Hodorkovski, ci a mers mai departe, căutând distrugerea totală a „gâștei care făcea ouă de aur" pentru tezaurul statului rus. Hodorkovski și partenerii lui s-au oferit să cedeze guvernului acțiunile de la Iukos, rugându-se să nu fie distrusă compania. Guvernul a spus: „Nu. Ne vrem porția de carne." Pe 9 iulie, Putin l-a impus pe loialul lui susținător, Țikanov, în postul de vicepreședinte al companiei Iukos-Moscova, înrudită cu Iukos. Nimeni nu are nicio îndoială că fostul ministru-adjunct pentru dezvoltare economică a fost parașutat în acest post cu un singur scop: să coordoneze livrarea companiei Iukos în mâinile favoriților lui Putin. Piața este într-o stare de agitație, investitorii caută să se pună la adăpost și toți oamenii cu un oarecare succes în afaceri pe care îi cunosc și-au petrecut lunile mai și iunie ale acestui an căutând posibilități de a-și transfera capitalul în Vest.

Și au fost foarte înțelepți. Pe 8, 9 și 10 iulie, la bancomate s-au format cozi lungi de câteva sute de metri. A fost suficient ca autoritățile să facă doar o aluzie la faptul că unele bănci ar putea fi închise în urma interzicerii activității, că oamenii au și luat cu asalt banca Alfa, una dintre cele mai stabile instituții de acest fel, extrăgând fonduri de circa două sute de milioane de dolari în șaptezeci și două de ore.

O simplă aluzie a fost de ajuns, pentru că toată lumea se așteaptă ca statul să lucreze murdar. Retragerea sumei menționate mai sus în intervalul amintit ne spune tot ce avem nevoie să știm despre „stabilitatea" actuală din Rusia.

Dacă ne-am lua după sondajele oficiale de opinie, efectuate de firme care nu au nicio intenție să-și piardă contractele cu cabinetul prezidențial, popularitatea lui Putin este cât se poate de mare. Acesta are sprijinul unei majorități covârșitoare a publicului rus. Toată lumea are încredere în el. Toată lumea îi aprobă acțiunile.

DUPĂ BESLAN

Pe 1 septembrie 2004, în Rusia s-a petrecut un act oribil de terorism, fără precedent, iar de acum încolo numele micului oraș Beslan din Osetia de Nord va fi asociat cu un coșmar adevărat, care i-a întrecut în imaginație și pe producătorii de la Hollywood.

În dimineața de 1 septembrie, o bandă multinațională de teroriști au ocupat Școala nr. 1 din Beslan, cerând încetarea imediată a celui de-al Doilea Război Cecen. Momentul a fost ales pentru a coincide cu sărbătoarea anuală de la începutul anului școlar, care se respectă în întreaga Rusie. Prin tradiție, este o zi în care se adună la un loc familii întregi: părinți, bunici, unchi și mătuși și mai ales familiile copiilor care vin la școală pentru prima dată.

Din această cauză, numărul ostaticilor a fost de aproape 1.500: copiii, părinții lor, frații și surorile acestora, învățătorii și copiii învățătorilor.

Toate întâmplările din perioada 1-3 septembrie și ulterior din întreaga Rusie au fost consecința cât se poate de previzibilă a acțiunii regimului Putin de impunere sistematică a puterii unui singur individ în detrimentul bunului simț și al inițiativei personale.

Pe 1 septembrie, serviciile secrete și după aceea autoritățile au anunțat că de fapt nu fuseseră luați chiar atât de mulți ostatici: doar 354 în total. Urmarea: teroriștii înfuriați i-au avertizat pe ostatici: „Când o să terminăm cu voi, o să fiți într-adevăr doar 354." Rudele care s-au adunat în jurul școlii au spus că autoritățile minteau: înăuntru erau capturați peste o mie de oameni.

Dar nimeni n-a auzit ce spuneau rudele, pentru că nimeni nu asculta. Au încercat să-și transmită mesajul autorităților prin intermediul reporterilor care veniseră în număr mare la Beslan, dar jurnaliștii n-au făcut decât să repete în cor versiunea oficială. În acest moment, unele rude au ajuns să-i bată pe câțiva jurnaliști.

Pe 1 septembrie și în prima jumătate a zilei următoare, autoritățile au rămas într-o stare inadmisibilă de șoc și dezorganizare. Nu s-a făcut nicio încercare de negociere, deoarece Kremlinul nu-și dăduse acordul. Oricine încerca să deschidă subiectul negocierilor era supus intimidărilor, iar cei care fuseseră solicitați de bandiți pentru a se prezenta la negocieri – președintele Zîazikov al Ingușetiei, președintele Dzasohov al Osetiei de Nord, consilierul lui Putin pentru problemele Ceceniei, Aslanbek Aslahanov, și doctorul Leonid Roșal (care fusese mediator în alte cazuri de asediere) – au plecat din țară sau n-au intervenit, arătându-și lașitatea tocmai în momentul în care curajul era esențial. Mai târziu, fiecare a avut scuzele pregătite; cu toate acestea, rămâne faptul indubitabil și reprobabil că niciunul nu a intrat în clădire.

Lașitatea oficialităților a trezit printre rudele ostaticilor teama că guvernul va urma aceeași tactică pe care o folosise în 2002, în cazul asediului din timpul spectacolului *Nord-Ost* de la un teatru din Moscova, când au organizat un asalt urmat de pierderea unui număr uriaș de vieți nevinovate.

Pe 2 septembrie, Ruslan Aușev, fostul președinte al Ingușetiei, a pătruns în școala asediată. Încondeiat de Kremlin pentru neobositele-i solicitări de tratative pentru pace și de rezolvare a crizei cecene pe o cale politică, Aușev a fost forțat să demisioneze „voluntar" în favoarea candidatului preferat al Kremlinului, generalul FSB Zîazikov.

Așa cum Aușev a povestit mai târziu, când a ajuns la Beslan a găsit o situație deplorabilă. A descoperit că, la o zi și jumătate după ce școala fusese asediată, niciun membru al comandamentelor „Operațiunii de eliberare a ostaticilor" nu avea libertatea de a decide cine să ia parte la negocieri.

Așteptau instrucțiuni de la Kremlin, fiind pur și simplu paralizați de frica de a nu ieși din grațiile lui Putin, a cărui nemulțumire ar fi dat semnalul sfârșitului carierei lor politice. În mod evident, acest calcul mărunt avea prioritate înaintea preocupării pentru situația disperată a sutelor de ostatici. Moartea ostaticilor putea fi trecută oricând în contul teroriștilor, în timp ce o greșeală comisă în fața lui Putin ar fi însemnat sinuciderea politică.

Este locul să spunem deslușit că toți reprezentanții de pe atunci ai guvernului în Beslan erau mai interesați să descopere care era dorința lui Putin decât să găsească o modalitate de a rezolva cumplita situație a școlii. Atunci când Putin a vorbit în sfârșit, nimeni n-a îndrăznit să-l contrazică. Dzasohov, de exemplu, i-a spus lui Ausev că președintele îi telefonase personal și îi interzisese să intre în școală, dacă nu voia să fie imediat inculpat penal.

Așa că Dzasohov a stat cuminte. Doctorul Roșal n-a îndrăznit nici el mai mult. Deși medic pediatru, el n-a reușit de data aceasta să se salveze decât pe sine, după ce a fost avertizat de o sursă anonimă din serviciile secrete că teroriștii îl solicitau la negocieri doar cu intenția de a-l ucide. Și el s-a ținut deoparte.

Oficialii din centrul de conducere operativ au reușit cu toții să-și salveze carierele, dar n-au reușit să-i salveze pe copii. Era clar, chiar și înainte de evidenta demascare din 3 septembrie, că sistemul autoritar „vertical" al lui Putin, bazat pe subordonarea totală înaintea unui singur individ – președintele –, nu funcționa. Într-o situație de acest fel, mecanismul politic era incapabil să salveze viețile oamenilor.

Ausev a postat pe Internet o declarație a lui Aslan Mashadov, conducătorul rezistenței cecene în numele căreia pretindeau criminalii că acționează. Mashadov afirma categoric că era împotriva luării copiilor drept ostatici. Ausev a luat această declarație și a intrat să discute cu teroriștii. Avea să fie singura persoană care a purtat negocieri de orice fel în cursul catastrofei de la Beslan.

Kremlinul l-a răsplătit din plin pentru osteneală, cu insulte și aducându-i acuzația de a fi colaborat cu teroriștii.

„Refuzau să vorbească cu mine în vainah*", a relatat după aceea Aușev, „deși erau ceceni și inguși. Vorbeau numai rusește. Au cerut să fie trimis la negocieri măcar un ministru, de exemplu Fursenko, ministrul Educației, dar nimeni n-a vrut să meargă fără aprobarea Kremlinului."

Aușev a stat în școală circa o oră și a ieșit ducând el singur în brațe trei copii. Altor 26 de copii mici li s-a permis să iasă împreună cu el. Pe 3 septembrie, la ora 14, a fost declanșat un asalt, iar luptele au continuat în oraș până seara târziu. Au fost uciși mulți teroriști, dar destui au și scăpat, străpungând toate cordoanele poliției. Autoritățile au început să numere câți ostatici muriseră, iar numărătoarea continuă și în ziua de azi. La marginea Beslanului, un câmp întreg a fost săpat și transformat într-un cimitir enorm, cu sute de morminte proaspete. Când scriu aceste rânduri, peste o sută de ostatici „se evaporaseră" pur și simplu – fiind declarați dispăruți fără urmă. Unii cred că ar fi fost răpiți de teroriștii care au scăpat, alții spun că ar fi fost pur și simplu transformați în scrum de focoasele termobarice ale rachetelor incendiare de tip Bumblebee cu care erau echipate unitățile de operațiuni speciale.

Imediat după episodul de la Beslan șurubul politic s-a strâns și mai mult. Putin a anunțat că tragedia fusese un act de terorism internațional, negând legătura cu cecenii și punând totul pe seama organizației Al-Qaeda. Aușev a fost denigrat pentru intervenția lui curajoasă, iar mass-media, primind instrucțiuni de la Kremlin, s-a apucat să-l prezinte nu ca pe eroul zilei, ci ca pe un complice al teroriștilor. Rolul de erou i-a fost rezervat doctorului Roșal, știut fiind că masele au mare nevoie de eroi.

Din punct de vedere politic, catastrofa de la Beslan nu a determinat Kremlinul să facă vreun efort pentru a-și analiza și corecta greșelile. Din contră, de la Kremlin a fost declanșată o acțiune de răzbunare politică.

Sloganul favorit al lui Putin după Beslan a fost: „Războiul e război". Autoritarismul lui ierarhizat trebuia întărit. El știa

---

* Dialect vorbit în regiunea Caucazului. (*n.trad.*)

cel mai bine cine stătea în spatele fiecărui lucru și, numai ținând el însuși frâiele, Rusia ar fi putut fi ferită în viitor de acte teroriste. Kremlinul a introdus o ordonanță în Dumă prin care se suspenda alegerea directă a guvernatorilor regionali. În opinia lui Putin, această prevedere nu dusese decât la un comportament iresponsabil din partea lor.

Nu s-a spus nimic despre faptul că, pe toată durata sechestrării ostaticilor, tocmai președinții Zîazikov și Dzasohov, numiți efectiv de Putin, dovediseră o lipsă totală a aptitudinilor de conducător, comportându-se ca niște lași și mincinoși.

Reforma propusă pentru alegerea guvernatorilor a fost însoțită de o campanie de propagandă ideologică care susținea că autoritățile se comportaseră exemplar în timpul catastrofei de la Beslan. Ar fi fost imposibil să se procedeze în alt fel, ar fi fost imposibil să se obțină rezultate mai bune. Simțindu-se nevoia lansării unei perdele de fum, a fost înființată o comisie de anchetă a Consiliului Federației Ruse (camera superioară a parlamentului rus), care să monitorizeze investigațiile privind luarea de ostatici. Președintele comisiei, Aleksandr Torșin, a fost primit de Putin la Kremlin și lăudat la despărțire pentru respectarea liniei trasate.

Locuitorilor din Beslan începuse să le fie clar că nu li se va da nicio atenție. Televiziunile își concentrau reportajele asupra veștilor bune: ajutoarele pe care le primiseră ostaticii, munții de dulciuri și de jucării. Nimeni n-a analizat problema pe care o ridica dispariția fără urmă a unui număr atât de mare de ostatici.

După scurgerea celor 40 de zile tradiționale de doliu s-a ținut o slujbă oficială comemorativă. Pentru familiile în suferință nu s-a găsit în spațiul de emisie nici măcar un minut.

A venit apoi ziua de 26 octombrie. Se împlineau doi ani de când, în Moscova, o bandă de teroriști luase ca ostatici publicul și actorii în timpul reprezentației cu musicalul *Nord-Ost*. La două zile și jumătate după asediu, serviciile de securitate organizaseră un asalt utilizând un gaz de luptă necunoscut. În cursul operațiunii de salvare muriseră 130 de ostatici.

După *Nord-Ost* singurele acțiuni întreprinse de autorități au fost să-și albească imaginea, să-și acorde decorații și medalii. Nu numai că nu s-a făcut nicio încercare de atenuare a conflictelor din cel de-al Doilea Război Cecen, dar ștreangul s-a strâns și mai tare. A fost pornită o campanie de neutralizare a tuturor celor care ar fi putut împinge lucrurile mai aproape de un aranjament de pace sau ar fi putut preveni alte acțiuni de terorism în regiunea devastată de criza cecenă. Reacția a fost de altfel previzibilă și conformă cu uzanțele terorismului de stat din cadrul „operațiunii antiteroriste" a Rusiei îndreptate împotriva populației din Cecenia și Ingușetia. „Teroarea antiteroristă" a fost caracteristica definitorie a vieții din Rusia în perioada dintre atrocitățile de la *Nord-Ost* și Beslan. Suntem prinși la mijloc și sfărâmați între două pietre la fel de tari – terorismul și antiterorismul. Numărul de atacuri teroriste a crescut exponențial, iar calea care ne-a condus de la *Nord-Ost* la Beslan se vede clar cu ochiul liber.

Pe 26 octombrie 2004, la ora 11 dimineața, pe treptele teatrului de pe strada Dubrovka s-au adunat toți cei care pierduseră persoane dragi sau ale căror speranțe fuseseră năruite în urma evenimentelor de la *Nord-Ost*: ostaticii înșiși, rudele și prietenii celor morți. Mai întâi, în aceeași dimineață, fuseseră la mormintele celor dragi, așa cum o cere tradiția în Rusia, iar slujba memorială de la teatru fusese programată pentru ora 11. Asociația de Ajutorare *Nord-Ost* pentru cei afectați de tragedie a făcut public evenimentul prin canalele de informare uzuale. La stația locală de radio s-a comunicat ora stabilită pentru slujbă. Au fost trimise invitații la biroul primarului Moscovei și la cabinetul președintelui și s-a primit confirmarea participării prin reprezentanți.

Dar preotul a avut de așteptat. S-a făcut ora 11:20, 11:30, 11:40. Era timpul să înceapă. Oamenii au început să murmure între ei: „Oare chiar nu pot să-și facă apariția?"

A venit ora amiezii. Mulțimea era iritată. Mulți aveau cu ei copii, orfanii celor morți. „Vrem să vorbim cu autoritățile, să le punem niște întrebări pe față." Pentru ca să declare în cele din urmă, din ce în ce mai supărați: „Avem nevoie urgentă

de ajutor, suntem ignorați, copiii noștri nu mai primesc tratament gratuit de la spital."

Tot nu apăruse niciun semn din partea oficialităților. Nu mai avea rost să aștepte: nimeni nu poate întârzia atât de mult. Le era frică oare să se uite în ochii victimelor lor? Investigațiile asupra incidentului *Nord-Ost* nu duseseră nicăieri. Adevărul despre întregul dezastru și despre gazul folosit de autorități a rămas la nivelul informațiilor clasificate, cufundat într-un secret adânc. Sau se întâmpla altceva?

Piața din jurul teatrului era izolată printr-un cordon de polițiști tineri, care fuseseră trimiși pentru a ține sub control eventualele tulburări. Aceștia auzeau discuțiile dintre oameni și nu păreau prea fericiți. Până la urmă, polițiștii au fost cei care le-au explicat victimelor de la *Nord-Ost* că autoritățile fuseseră deja acolo și plecaseră. Veniseră pentru a participa în tihnă la slujba memorială oficială, în timp ce familiile erau la cimitir, nevrând să se confrunte cu victimele acțiunii lor. La oră 10, reprezentanții primăriei din Moscova și ai cabinetului președintelui veniseră la Dubrovka pentru propria manifestare comemorativă, ținută în fața camerelor tuturor canalelor principale de televiziune. Fuseseră depuse coroane oficiale, o gardă de onoare făcuse o prezentare impecabilă, se ținuseră discursurile adevate, compuse dinainte și aprobate de autoritățile superioare. Totul se desfășurase într-o atmosferă foarte respectabilă: fără lacrimi, fără manifestări excesive de suferință. Întreaga șaradă cosmetizată a fost prezentată de mai multe ori pe toate canalele de televiziune în seara de 26 octombrie. Rusia putea trăi liniștită – autoritățile acordau atenția cuvenită acestei întâmplări tragice și toată lumea considera că procedau în modul cel mai adecvat. Naționalizarea oficială a memoriei Rusiei asupra evenimentelor s-a produs cu multă dibăcie, în doar câteva minute.

Bineînțeles, nimic nu i-a oprit pe miile de prieteni și rude, pe foștii ostatici și pe numeroșii jurnaliști străini să-și prezinte omagiul celor morți. Au fost aprinse lumânări pe treptele teatrului unde fuseseră întinși ostaticii gazați, care erau într-o stare foarte gravă și dintre care mulți au murit înainte de a

primi ajutor medical. O sută treizeci de portrete ale celor morți au fost iluminate de flăcăruile tremurătoare ale lumânărilor așezate cu dragoste. Ploua, la fel ca în urmă cu doi ani, și picăturile de ploaie se amestecau cu lacrimile noastre, la fel ca atunci.

Totuși, ploaia nu putea spăla impresia neplăcută lăsată de acest cinism adus la rang de ideologie. Reacția statului față de imensa suferință a victimelor incompetenței lui, manifestată chiar în locul unde își pierduseră viața atâția oameni, a fost deprimantă. Disprețul afișat de autorități față de propriii cetățeni izvorăște din frică. Nu pot face față suferinței noastre, nu-și pot recunoaște propriile neajunsuri și nici responsabilitatea pentru atât de multe victime, ale atâtor atacuri teroriste, față de care n-au adoptat nicio strategie eficientă.

Din păcate, același viitor îi așteaptă și pe cei de la Beslan. Va exista o versiune oficială a tragediei, foarte diferită de cea neoficială. Oamenilor li se va îngădui să-și manifeste durerea, în limite tolerabile, dar nu li se va dezvălui adevărul. Nimeni nu va fi dispus să-i asculte pe martorii evenimentelor. Autoritatea superioară va decide ce anume poate fi comunicat publicului. Manifestarea spontană a emoțiilor este și astăzi la fel de nedorită ca și în perioada sovietică. După tragedia de la 1 septembrie, autoritățile au adoptat o poziție care nu trebuia în niciun caz să le sugereze incompetența (manifestată de fapt). Lacrimile sunt îngăduite, dar cu moderație, din moment ce toate lucrurile sunt menținute în mod satisfăcător sub control. Deși tragedia nu trebuie uitată, nu este nevoie de exteriorizarea excesivă a emoțiilor, care ar putea sugera disperarea. Nu este loc de așa ceva în țara sovietelor, pentru că Putin veghează asupra noastră și știe mai bine decât noi cum trebuie rezolvate problemele. La capătul tunelului există o luminiță, cu toții purtăm un război împotriva terorismului internațional și, mai mult chiar, „suntem mai uniți decât am fost vreodată în trecut".

Pe 29 octombrie Duma a votat cu o majoritate covârșitoare aprobarea noii legi a lui Putin conform căreia el face numirea candidaților pentru posturile de guvernator, iar parlamentele

regionale pot parafa numele unicei persoane indicate. Dacă membrii parlamentului unei regiuni vor fi atât de impertinenți încât să respingă de două ori persoana nominalizată de Putin, parlamentul recalcitrant va fi „supus unei moțiuni de neîncredere" și va fi dizolvat printr-o directivă a lui Putin – da, din nou a lui.

Bineînțeles că toate acestea echivalează cu o batjocură la adresa Constituției și demonstrează un dispreț total față de poporul rus, dar rușii le privesc pe toate mult prea liniștiți. Opoziția a avut câteva întruniri, dar numai la nivel local. Nimeni nu le-a dat nicio atenție. Putin a obținut ce și-a dorit. Aceasta este Rusia sovietică post-Beslan în acțiune.

Deci, care este situația după Beslan? „Partidul și poporul sunt una" era sloganul de pe vremea sovieticilor. În realitate, prăpastia se adâncește cu fiecare zi tot mai mult, în timp ce imaginile transmise de televiziuni prezintă o situație total opusă. Birocrația de tip sovietic revine cu și mai multă forță și aduce cu ea un îngheț politic de tip vechi. Aici nu se simte niciun efect al încălzirii globale. Rusia a înghițit minciunile despre epilogul incidentului de la *Nord-Ost* și acum nu mai are nicio revendicare pentru aplicarea justiției sau pentru investigarea obiectivă a atrocităților de la Beslan. Timp de doi ani după *Nord-Ost*, majoritatea populației a sforăit liniștită în propriul pat sau a ieșit să danseze în discoteci, smulgându-se din toropeală numai atât cât să se prezinte la vot și să-l aleagă pe Putin. Oare nu cumva noi înșine suntem cei care am permis să se întâmple oroarea de la Beslan? Apatia față de evenimentele de la *Nord-Ost*, lipsa de preocupare față de soarta victimelor sunt definitorii. Autoritățile au sesizat că ne aveau din nou la degetul cel mic și s-au complăcut într-o nepăsare care a condus la grozăvia de la Beslan.

Nu se poate să stăm liniștiți și să urmărim cum deasupra Rusiei coboară o nouă iarnă politică, pentru alte câteva decenii. Le dorim din toată inima libertate copiilor și nepoților noștri, de aceea tânjim după un dezgheț în viitorul apropiat, dar noi și numai noi putem schimba climatul politic în Rusia. Ar fi absurd și nerealist să așteptăm ca un alt dezgheț să vină

dinspre Kremlin, ca pe timpul lui Gorbaciov, iar Vestul nu ne ajută nici el. Reacțiile față de metodele „antiteroriste" ale lui Putin sunt destul de modeste, iar Rusia se dovedește a fi, în cea mai mare parte, pe placul Occidentului: caviarul, votca, gazele naturale, petrolul, urșii care dansează pe sârmă, practicantele unei anumite meserii... Exotica piață rusească se comportă conform așteptărilor Vestului, iar Europa și restul lumii sunt foarte satisfăcute de felul în care evoluează lucrurile pe a șasea parte a globului.

De la lumea din afară nu auzim decât „Al-Qaeda, Al-Qaeda" – o mantră jalnică, menită să transfere într-o singură direcție întreaga responsabilitate pentru toate tragediile viitoare, o incantație primitivă pentru liniștirea unei societăți care nu-și dorește nimic mai mult decât un cântec de leagăn ca să poată adormi mai ușor.

NOTE

1. Întâmplarea prin care au trecut cei 54 de soldați a avut parte de o publicitate excesivă, urmată de o anchetă oficială desfășurată sub auspiciile biroului procurorului-șef militar. Ancheta a constatat că, în cadrul „instruirii" soldaților, ofițerii și-au depășit autoritatea, pierzându-și cumpătul din cauza comportamentului deficitar al soldaților pe terenul de instrucție. Cazul nu a fost înaintat instanțelor de judecată și niciunul dintre ofițeri nu a primit vreo sentință penală. Soldații au fost dispersați pe la alte unități pentru a fi împiedicați să provoace alte tulburări. Această „judecată a lui Solomon" a fost făcută de un sistem de justiție specific pentru forțele armate. Cazurile de acest fel sunt investigate de procurorii militari și înaintate de aceștia instanțelor militare de judecată. Acești procurori și judecătorii militari sunt ei înșiși membri ai forțelor armate, care au depus jurământul de loialitate și sunt subordonați superiorilor, lucrurile cotinuând în același mod până se ajunge la ministrul apărării. Prin urmare, procurorii și judecătorii, de la toate nivelurile, nu pot fi independenți în judecățile lor.

2. Acest incident a fost tratat într-o manieră destul de asemănătoare cu cazul celor 54 de soldați. S-a desfășurat o anchetă de către biroul procurorului garnizoanei, ai cărui angajați erau subordonați efectiv ofițerului aflat la comanda unității militare în care avusese loc incidentul. Și de această dată biroul procurorului i-a achitat pe ofițeri. „Vânzarea" ilegală

și „închirierea" soldaților ca mână de lucru ieftină, de obicei de către propriii lor comandanți cu grade de ofițeri inferiori, pentru diferite munci agricole sau în construcții, este o practică generală în Rusia. Plata ajunge de obicei la ofițeri, recompensându-le rolul jucat în afacere. Se întâmplă extrem de rar ca un soldat să primească altceva în afară de mâncare, țigări și un loc de dormit peste noapte. Câteodată nu există nicio plată. Dacă ofițerul și angajatorul sunt persoane cumsecade, soldații pot fi mutați din unitățile lor pentru o vreme, pur și simplu pentru că pot fi hrăniți mai bine în afara armatei.

3. Aslan Mashadov este liderul forțelor de rezistență cecene în actualul război cecen. În 1997 el a fost ales președinte al Republicii Cecene Ișkeria, legitimitatea sa fiind recunoscută atât de Kremlin, cât și de Organizația pentru Securitate și Cooperare din Europa, care a trimis observatori la alegeri. Totuși, în 1999 Putin l-a declarat pe Mashadov scos *de facto* din funcție. Mashadov a răspuns prin inițiativa de a conduce rezistența față de ocuparea Ceceniei de către trupele federale. De atunci, el a fost inclus pe lista celor mai căutate persoane din Rusia.

Islam Hasuhanov este căsătorit cu nepoata lui Mashadov. El a fost renumit în Rusia ca ofițer pe submarin, servind pe unul dintre cuirasatele de elită ale Marinei, purtătoare de rachete. Când contractul de serviciu i-a încetat, a fost trecut în rezervă în condiții onorabile și apoi a lucrat pentru Ministerul Apărării din Cecenia într-o perioadă când Mashadov era recunoscut pe plan internațional ca președinte legitim. Dar acest lucru nu l-a salvat pe Hasuhanov de la condamnarea la doisprezece ani de închisoare, ca pedeapsă că a lucrat pentru Mashadov în această perioadă. Așa cum a recunoscut și Curtea Supremă a Republicii Osetia de Nord-Alania, mărturia împotriva lui Mashadov a fost smulsă

de la Hasuhanov în cursul investigațiilor preliminare prin mijloace de tortură barbară. Consemnările ședințelor de judecată, care conțin recunoașterea faptului că a fost folosită tortura, au fost ulterior transmise organizației Amnesty International, care continuă să lucreze la caz.

4. Codul de procedură penală al Rusiei prevede ca acuzatul să aibă dreptul de a fi asistat de un avocat, chiar dacă nu are posibilitatea de a-l plăti. Totuși, în timpul celui de-al Doilea Război Cecen, instituțiile însărcinate cu aplicarea legii au început să abuzeze de acest sistem, strecurând ca apărători ai acuzaților persoane care, în cele mai multe cazuri, erau foști angajați ai propriilor servicii. Unor asemenea persoane li se spune „avocați infiltrați". Există și avocați care lucrează permanent cu FSB și au în acest fel o înțelegere mai mare față de solicitările acesteia decât față de nevoile persoanelor pe care ar trebui să le apere. Sarcina lor este să fie de față în situațiile în care legea solicită prezența unui avocat. Ofițerii FSB desemnează avocați infiltrați și pentru a-i reprezenta pe suspecții răpiți de FSB. Rudele acestora nu știu decât că un membru al familiei lor a dispărut. FSB îi ține ascunși în mod deliberat, neinformându-i nici asupra locului unde se află, nici asupra învinuirilor care li se aduc. Deseori, nici nu li se aduce o acuzație oficială. Reținerea persoanei dispărute este ilegală, dar familia este împiedicată să-i angajeze un apărător. Astfel de victime pot „dispărea" cu săptămânile sau cu lunile; în cazul lui Hasuhanov, perioada a fost de circa șase luni. Între timp, le sunt smulse mărturisirile prin mijloace violente, așa cum s-a întâmplat cu Hasuhanov. Familia lui nu avea nicio cunoștință despre ce i se întâmplase sau despre locul unde se afla. Toate organele de aplicare a legii și de securitate ale republicii au negat că ar fi deținut pe cineva cu acest nume, când de fapt el era torturat de FSB, *asta în pofida desemnării unui avocat.*

5. Crucea Roșie este de multe ori incapabilă să-și exercite funcțiunile, deoarece autoritățile ruse nu permit vizitarea prizonierilor.

6. Abdullah Hamzaev a murit la Moscova în iunie 2004, după o suferință grea. În timpul procesului lui Budanov a fost supus unor presiuni nemaipomenite pentru că se pronunța deschis împotriva acuzatului și a tot ceea ce reprezenta acesta. Hamzaev fusese amenințat în legătură cu retribuția, iar membrii familiei au fost intimidați atât de către naționaliștii ruși din grupările paramilitare extremiste, cât și de către ofițerii colegi cu Budanov. În timpul desfășurării procesului a suferit câteva atacuri de cord și a fost internat în spital. A suferit chiar și un infarct și a fost declarat „în moarte clinică", dar după aceea a revenit la proces. Hamzaev a reușit să determine condamnarea pe termen lung a lui Budanov, lucru pe care foarte puțini oameni l-ar fi crezut posibil în primăvara lui 2000.

7. Este important să înțelegem ce a determinat schimbarea direcției procedurilor judiciare, îndreptându-le către aplicarea justiției în concordanță cu legile. În cazul Budanov, rapoartele psihologice și psihiatrice erau cruciale. Când a devenit limpede că Budanov ar fi putut fi eliberat din detenție chiar acolo, în sala de judecată, Centrul Memorial pentru Drepturile Civile și directorul Asociației Psihiatrice Independente din Rusia, profesorul Iuri Savenko, le-au trimis o solicitare colegilor din Germania de a întocmi un raport pentru proces pe baza probelor documentate. Simultan, avocații au declarat în fața instanței că nu aveau nicio încredere în experții psihiatri ruși, care erau influențați politic, și au cerut să fie invitați oficial la proces, pentru a-și aduce propria contribuție, experți străini respectați pe plan internațional. În pofida faptului că judecătorul le-a refuzat cererea, psihiatrii germani și-au elaborat curând concluziile proprii,

care au fost prezentate unor membri ai Bundestag-ului. Ca urmare, atenția tuturor s-a îndreptat asupra rapoartelor psihiatrilor ruși, părtinitoare din considerente politice, care erau într-un evident contrast cu concluziile specialiștilor germani. Apoi Gerhard Schroeder a deschis subiectul într-o discuție purtată cu Putin, care, deși nu este foarte preocupat de opinia publică din propria țară, devine foarte sensibil când este vorba despre criticile venite din afară. La scurt timp după aceea, procesul din Rostov pe Don și-a schimbat radical direcția, ceea ce nu face decât să arate încă o dată dependența instanțelor de judecată ale Rusiei de liderii politici. Procurorul de stat care vorbise numai în favoarea lui Budanov a fost înlocuit cu un altul, nepărtinitor. Avocaților li s-a dat dreptul să aducă martori. Judecătorul a încuviințat să atașeze la dosar lungul raport al dr. Stuart Turner, membru al Colegiului Regal de Psihiatri din Londra. Pentru acesta, Iuri Budanov nu reprezenta o figură politică importantă, cum era pentru noi, ci doar un alt pacient. Așadar, intervenția Vestului a fost cea care a schimbat orientarea majoră în procesul lui Budanov.

8. Rușailo a fost înlăturat din acest post în mai 2004.

9. Ulterior, biroul procurorului general a condus o anchetă declanșată de afirmația potrivit căreia soția lui Fedulev i-ar fi dat 20.000 de dolari mită judecătorului Krizski și de închiderea cazului pentru care intervenise acesta. Ancheta a stabilit că „mulțumirea" era dovedită, dar nu a urmat nicio investigație penală. Potrivit tradiției rusești, lui Krizski i s-a permis să „se retragă la cerere" pentru a nu provoca un scandal. Iar acesta a demisionat, „retrăgându-se onorabil". La scurtă vreme după aceea, procurorul general Skuratov și-a părăsit postul, asta după ce a provocat un scandal public în care corupția ocupa un loc proeminent.

10. Acesta a fost un șantaj moral, cu intenția de a zdrobi rezistența unei femei aflate într-o stare de încordare extremă. În legislația rusă, așa cum anchetatorul trebuie să fi știut dinainte, exhumarea este autorizată numai după o audiere în instanță, iar după autorizare ea poate avea loc numai în prezența mamei, a tatălui sau a altor rude apropiate, referitor la care instanța recunoaște că au suferit ca rezultat al decesului persoanei în cauză. Anchetatorul care a încercat să o șantajeze pe Irina a fost mutat în altă slujbă, ca urmare a purtării nepotrivite funcției, iar mai târziu a fost concediat discret.

11. „Legea telefonului" este termenul încetățenit încă de pe vremea sovieticilor pentru un sistem neoficial de guvernare bazat pe relațiile personale. Oficialitățile telefonează direct judecătorilor, iar aceștia pronunță verdictul care li se cere. „Legea telefonului" operează și în celelalte sfere ale vieții noastre, așa cum o reflectă foarte bine zicala: „Ce nu se poate face, se poate prin telefon".

12. Faptul a fost remarcat de familiile îndoliate care au fost prezente în instanță și, de asemenea, de jurnaliștii care au asistat la audieri.

13. Procuratura din Moscova a condus o anchetă în problema arestării lui Aelita Șidaeva, după ce aceasta a înaintat o plângere. Niciunuia dintre polițiștii implicați în acest caz nu i s-a aplicat vreo măsură disciplinară.

14. Un val de rasism (nu numai împotriva cecenilor, ci și împotriva tuturor populațiilor non-slave) s-a revărsat asupra Rusiei după evenimentele de la *Nord-Ost*. Multe dintre plângerile formulate au fost analizate de organizațiile rusești ale drepturilor omului, îndeosebi de Grupul Helsinki de la Moscova, de Centrul Mèmorial al Drepturilor Civile și de

Comitetul Civic pentru Asistența Refugiaților. Președintelui i-au fost aduse la cunoștință numeroase petiții și apeluri de către Amnesty International și Human Rights Watch. Toate au rămas fără niciun rezultat. Nu s-au luat niciun fel de măsuri de pedepsire a vinovaților. Intervențiile internaționale nu au putut opri valul de rasism, în mare parte din cauza lipsei totale de reacție a guvernului rus. Hărțuirea rasială și crimele continuă și în prezent și nu dau de înțeles că vor înceta undeva în viitorul apropiat.

B-dul Tudor Vladimirescu, nr. 31,
sector 5, București, ROMÂNIA

fedprint
tipografie
Tel.: 411.00.55; 411.47.76 fed@promo.ro

O dezvăluire devastatoare a politicii președintelui statului rus, venită din partea celui mai radical jurnalist al țării.

Jurnalista Anna Politkovskaia, premiată și admirată pe plan internațional pentru reportajele curajoase care au ca subiect predilect războaiele cecene, și-a îndreptat privirea scrutătoare și lipsită de îngăduință către omul care, până nu demult, era o figură îndrăgită a mass-mediei occidentale. Fost spion KGB, Vladimir Putin a fost numit președinte al Rusiei în 2000. Încă de la intrarea lui pe scena publică, s-a prezentat ca un conducător deschis, luminat, dornic să dezvolte relațiile cu Occidentul. Spre deosebire de mulți alți jurnaliști europeni și americani, Politkovskaia n-a avut niciodată încredere în imaginea de presă a lui Putin. Din poziția privilegiată pe care o ocupa, în miezul problemelor curente ale Rusiei, ea și-a propus să demonteze imaginea lui Putin atât ca om, cât și ca brand, argumentând faptul că nu este decât un produs însetat de putere al propriului său trecut, incapabil să reziste impulsului de a sugruma libertățile cetățenești în orice situație. Politkovskaia susține că Putin nu este acel tip de conducător pe care și l-ar dori majoritatea contemporanilor săi ruși. Pentru a-și ilustra teoria, ne descrie strânsoarea de fier a mâinii lui Putin din punctul de vedere al cetățenilor, a căror viață a fost afectată de acest tip unic de tiranie. Afaceri ale Mafiei, scandaluri în regiuni, corupție militară și judiciară, declinul intelectualității, tragica rezolvare a cazului creat de asediul terorist asupra unui teatru din Moscova – toate aceste subiecte constituie tema analizei nemiloase, dar întotdeauna umane, a Annei Politkovskaia. Descrierea aprofundată a instituțiilor civile nou-create, supusă privirii mai puțin iscoditoare a Vestului, n-ar fi putut veni într-un moment mai bine ales.

Anna Politkovskaia a fost corespondent special pentru revista rusească „Novaia Gazeta" și a acționat ca mediator în episodul tragic al asedierii unui teatru din Moscova, în timpul musicalului „Nord-Ost". Numită de mulți „conștiința morală pierdută a Rusiei" și recunoscută pentru rolul ei de apărătoare a drepturilor omului până la a-și pune în pericol propria viață, a fost răsplătită cu numeroase onoruri internaționale. Pe 7 octombrie 2006, trupul curajoasei jurnaliste și scriitoare a fost găsit în liftul blocului unde locuia. Fusese împușcată în cap și în piept cu un pistol Makarov.

25.00
20.00

EDITURA MEDITAȚII

www.meteorpress.ro
Distribuție la:
telefon/fax (021) 222.33.12
(021) 222.83.80
e-mail: editura@meteorpress.ro
comenzi@meteorpress.ro

ISBN 978-973-87089-9-0
9 789738 708990

EDITURA MEDITAȚII

ANNA POLITKOVSKAIA **RUSIA LUI PUTIN**